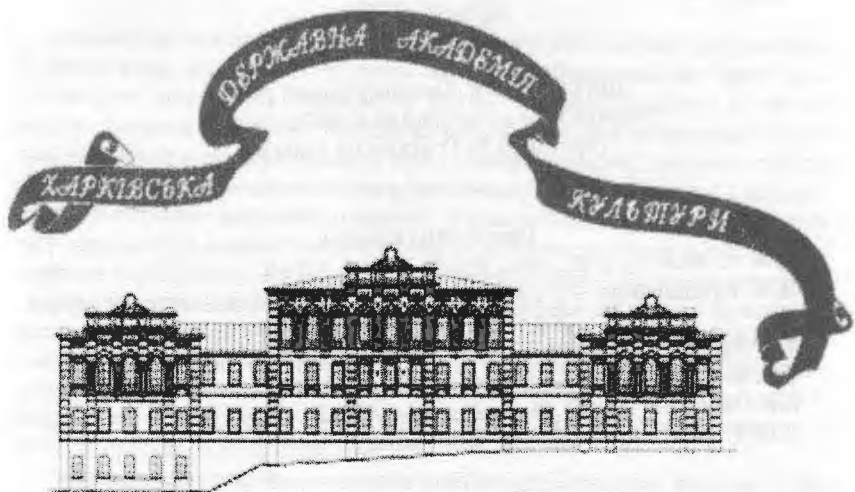

*Культура
та інформаційне суспільство
XXI століття*

*Матеріали всеукраїнської науково-теоретичної
конференції молодих учених*

24-25 квітня 2008 року

*Культура
та інформаційне суспільство
XXI століття*

*Матеріали всеукраїнської науково-теоретичної
конференції молодих учених*

24-25 квітня 2008 року

ББК 71я431
УДК 378[002+008](063)
К90

Друкується за рішенням ученої ради
Харківської державної академії культури
(протокол № 11 від 04.04.2008 р.)

Редакційна колегія:

В.М. Шейко — д-р іст. наук, проф., ректор ХДАК;
Н.М. Кушнарєнко — д-р пед. наук, проф., проректор з наукової роботи
ХДАК;
Т.Д. Булах — канд. пед. наук, ст. викл. ХДАК;
О.О. Верба — канд. мистецтвозн., доц. ХДАК;
С.В. Сищенко — канд. пед. наук, доц. ХДАК;
Л.Ф. Торбовська — зав. ред.-вид. відділу.

К90 **Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття [Текст] :**
матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 24-25 квітня
2008 р. / Харк. держ. акад. культури ; відп. ред. Т.Д. Булах. — Х. :
ХДАК, 2008. — 299 с.

ISBN 978-966-8308-11-6

У науковому збірнику висвітлюються доробки молодих науковців (викладачів, аспірантів, студентів) у галузях суспільствознавства, культурології, мистецтвознавства, мовознавства, педагогіки, книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, сучасних інформаційних технологій.

ББК 71я431

УДК 378[002+008](063)

ISBN 978-966-8308-11-6

© Харківська державна
академія культури, 2008

В.М. Шейко

ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Становище освітньої системи в сучасному світі вкрай суперечливе. З одного боку, освіта у ХХ ст. стала однією з найважливіших сфер культуротворчої діяльності, причому в другій половині століття в системі освіти пройшло підготовку більше людей, ніж за всю попередню історію людства. Величезні досягнення у сфері освіти покладені в основу і грандіозних соціально-культурологічних перетворень, і характерного для цього століття науково-технічного прогресу. З іншого боку, бурхливе розширення у сфері освіти і зміна її статусу супроводжуються різким загостренням проблем у цій сфері, що свідчить про світову кризу освітньо-культурної політики, яка виявляється в невирішенні проблеми ліквідації неписьменності, загостренні проблем якості і релевантності освіти, постійній нестачі кваліфікованих викладачів, кризі фінансування, виникненні проблеми «освічених безробітних», поглибленні розриву сфери знань і сфери освіти, відсталості освітніх технологій, кризі управління, кризі ефективності й продуктивності освітньої системи.

Освіта як один із найважливіших компонентів культури має і самостійну цінність для особистості й суспільства. Повторюючи банальну істину, нагадаємо, що головна мета сучасної освіти — навчити вчитися, тобто самостійно «добувати» (знаходити, обробляти і засвоювати) інформацію. Зважаючи на зазначене, доречно відзначити, що основу так званого середнього класу в розвинених країнах Заходу складають інженери, лікарі, юристи, педагоги, журналісти, офіцери, менеджери, вчені та ін., тобто висококваліфіковані фахівці, що живуть своєю працею і здатні регулярно підвищувати кваліфікацію.

У цивілізованому світі освіта — головна, стрижнева, системоутворююча структура, яка забезпечує розширене відтворення інтелектуального потенціалу, розвитку культури людини і суспільства в цілому. Підкреслимо, головна, а не одна з основних, оскільки виробляє унікальний «товар» — кваліфіковані кадри. Це — найдорожчий «товар» (наприклад, підготовка інженера в США оцінюється в мільйон доларів) і найнеобхідніший, без якого неможливе нормальне функціонування будь-якої іншої значимої структури.

Для концепції інформаційної цивілізації характерне твердження, що нові технології сприяють розвитку людини, висуванню на перший план людських цінностей, але деякі дослідники відзначають їхній негативний вплив на людину і навіть деформацію особистості в нових умовах. У їх основі — «інформаційна надмірність», надмірне захоплення комп'ютерами та телекомунікаціями.

Звичайно, це негативно впливає на людей, особливо на молоде покоління. Однак проблеми такого типу головним чином свідчать про те, що суспільство поки що не навчилося використовувати можливості нових технологій з максимальною користю. Можливо, створення основаної на високих

технологіях системи освіти переключить увагу молодого покоління, а також і людей старшого віку, з розважальних на пізнавальні програми, дозволить відрегулювати інформаційне навантаження на людей.

Критики концепції інформаційного суспільства (інформаційної цивілізації) часом говорять про дегуманізацію громадського життя під впливом комп'ютерів. Виділення цієї проблеми пов'язане з трактуванням концепції інформаційної цивілізації як технологічної. Однак, на наш погляд, обґрунтованішою є інтерпретація цих концепцій як антитехнократичних, що ставлять у центр людину, її цінності й потреби. Якщо з таких позицій подивитися на процес інформатизації суспільства, то можна відзначити багато чинників гуманізації громадського життя: це і вільніший доступ людей до різних послуг, зокрема освітніх, і одержання людиною в інформаційній цивілізації величезних нових культуротворчих можливостей для самореалізації, самовираження, спілкування з іншими людьми.

Особливості освіти зумовлені також характерними ознаками її політичної сфери. Незважаючи на поширену думку про те, що впровадження комп'ютерів сприятиме посиленню контролю держави над особистістю, нині багато хто помічає, що відбувається саме навпаки: комп'ютери збільшують владу особистості і послаблюють владу держави. Це багато в чому визначить особливості освіти в інформаційній цивілізації.

Перспективи освіти багато в чому пов'язані з особливостями духовної культури. У техногенній цивілізації значну роль у формуванні уявлень людини про світ відіграють засоби масової інформації, стандартизуючи образи, що формуються в суспільній свідомості.

В інформаційній цивілізації відбувається не тільки прискорення потоку інформації, а й зміни його глибинної структури на основі демасифікації засобів інформації. Замість сприйняття вже готової моделі реальності людина вимушена сама знову і знову конструювати її. Звичайно, це важка праця, але вона надає великі можливості для розвитку індивідуальності, демасифікації особистості і культури. Отже, при переході до інформаційної цивілізації відбуваються радикальні зміни в системі освіти.

Демасифікація особистості і культури створює принципово нове освітнє середовище. Воно передбачає не сприйняття вже готових модулів реальності, а постійне самостійне їх конструювання. Освіта в інформаційній цивілізації — це відкрите, індивідуалізоване, творче знання через безпервну освіту і самонавчання протягом усього життя.

Формування освітньої системи у XXI ст. відбувається в процесі подолання світової кризи освіти на шляху розвитку освіти дорослих на базі ідей навчання протягом усього життя, розвитку нових моделей дистанційної освіти, неформальної освіти, реалізації принципів відкритості освітньої діяльності, гнучкості освіти. Інформатизація освіти становить за своєю суттю сучасну освітню реформу, під час якої формується освітньо-культурологічна система інформаційної цивілізації.

СЕКЦІЯ: КУЛЬТУРОЛОГІЯ ТА ЕТНОКУЛЬТУРОЛОГІЯ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

К.В. Кислюк

УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА: ТЕОРЕТИЧНІ СПОСОБИ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОУСВІДОМЛЕННЯ

Проблематичність самоусвідомлення українською культурою свого національного змісту є очевидно пов'язаною зі спізнілістю й переривчатістю процесів державотворення, неконсолідованістю національної свідомості.

На ідеологічному рівні (державної політики) ця проблема з початку 1990-х рр. вирішується у формі повзучої українізації, перш за все, у сфері мистецтва та освіти. Однак такий спосіб «націоналізації» української культури, хоча й мав упродовж останніх двох десятиліть певний позитивний ефект, стимулює «націоналістичність» концептуальних підходів, возвеличення національних елементів культури над усесвітніми, перенесення на сусідні народи комплексу провини за всі негаразди національного буття.

Тому значно пліднішим видається інший шлях — своєрідної ревізійної роботи над вітчизняною історіософською спадщиною, яка, на наш погляд, акумулює результати теоретичної саморефлексії культури над самостійністю і самотутністю всього українського.

Маємо розрізняти українську історіософію та національно-культурну пам'ять. Українська історіософія характеризує більш-менш систематизовані погляди на самостійність і самотутність історії та культури українського народу, національно-культурна пам'ять — фіксує їх у прийнятнішій, але водночас символічнішій для масової свідомості формі явищ матеріальної та духовної культури — географічні пункти, реальні або вигадані події, назви й імена.

Щодо української історіософії, головними теоретичними проблемами постають відносна логічна слабкість теоретичних побудов і помітний **україноцентричний** ухил історико-пізнавальної діяльності, зумовлені всім попереднім перебігом її ідейно-теоретичної еволюції. Вирішення цих проблем вбачаємо в такій послідовності.

Першим кроком здолання зазначених недоліків має стати критичний **аналіз** у наявних синтетичних схемах історії та культури українського народу використаних теоретико-методологічних інструментів із метою визначення реальності/уявності здобутих за їх допомогою результатів.

Другий крок має полягати в автентичному, а не вибіркового сприйнятті сучасного світового науково-філософського досвіду в глобалізованому **гуманітарному просторі** з метою створення концепцій української історії та культури на принципово нових засадах.

Нарешті, замість узвичаєної в попередній історіософській традиції **сепарації** української історії і культури від історії та культури всесвітньої **необхідно** перейти до інтеграції української історії і культури до рівнозначних за своєю «національною» специфікою культур, з яких складається **світова цивілізація**.

У нинішньому стані національно-культурної пам'яті найпроблематичнішими уявляються спроби її привласнення вузькими соціальними групами із застосуванням новітніх маніпуляційних технологій. Шляхами виходу із цього становища має стати: 1) облаштування ландшафту національно-культурної пам'яті, яке слід проводити, ґрунтуючись не на певному «генеральному плані», а на суміщенні локальних зон — множині самобутньої пам'яті етнографічних, конфесійних, соціальних спільнот, з яких формується українська політична нація; 2) застосування моделі «обміну пам'яттями» (П. Рікьор), коли національно-культурна пам'ять навчиться співчувати історичним поневірянням інших народів тією ж мірою, якою вона до того жалілася з приводу своїх власних.

Необхідною передумовою вирішення поставлених завдань вважаємо поглиблення співпраці з російським гуманітарним співтовариством. Незважаючи на те, що в Росії тяжіння до створення авторських історіософій є ще помітнішим, ніж в Україні, продукована там монографічна, науково-популярна, довідникова і перекладена література кількісно й якісно переважає вітчизняні здобутки, тому обов'язково має бути використана.

Т.В. Кольчева

КУЛЬТУРА КАК ИСТОЧНИК ВНУТРЕННЕЙ СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА

Культура является объективным образованием, которое не зависит от отдельного человека и человеческого сообщества, имеет свою логику развития. Культура складывается на базе основных потребностей человека. Способы удовлетворения основных потребностей различны для каждого индивида и зависят от понятия, именуемого внутренней свободой. Человек характеризуется самоцельной активностью, источник которой находится в сознании. Каждый индивид является творцом и носителем культуры — источника свободы человека и его деятельной активности. Культура — это реакция человека на воздействие природы, это способ ориентации человека в мире. Человек дистанцирован от внешнего мира, но не открыт миру, и в то же время находится в окружающей среде, выступающей как результат деятельности сознания, пропускающего через свой порог лишь то, что имеет значение для жизни индивида. Эта так называемая «воля к творчеству» и является внутренней свободой человека, которая определяется с помощью самопознания. Рассуждая о самопознании в связи с внутренней свободой, можно процитировать Г. Сковороду, который подчеркивал, что самопознание и самопонимание осуществляются посредством вчувствования: «Самопознание идет от тела к мысли, от мысли — к сердцу. Мышление, дух, сердце — это и есть человек». Таким образом, проблема свободы в культуре напрямую связана с проблемой самодетерминации личности. Внутренняя свобода обусловлена активной ролью самосознания и принадлежностью к определенной культуре. Человек порождает культуру, а культура создает человека. Основные тенденции развития культурной антропологии сводятся к тому, чтобы человека определяла культура, его духовность, его целостное развитие, объективация его субъективности

и индивидуальности, его деятельность по опредмечиванию мира — все то, что относится к внутренней свободе человека.

Т. Н. Мароко

ИСКУССТВО И ФИЛОСОФИЯ

Вопрос о соотношении искусства и философии сложен не только потому, что он сложен по своему смыслу, но еще и потому, что это соотношение исторически менялось. Для эпохи Возрождения не было ничего эпатирующего в том, что, например, Леонардо да Винчи называл живопись «истинной философией», поскольку живопись, по его словам, самостоятельно обнимает первую истину. Аналогичная миссия признавалась и за поэзией, и за архитектурой. Искусство в эпоху Возрождения было тесно связано с философией.

С кризисом рационализма изменился тот смысл, который привносился западной философией в вопрос о соотношении искусства и философии. Уже не поэзия, не живопись и не музыка, а художественная проза признавалась естественной сферой этого содружества, и уже не искусство уподоблялось философии, что предполагает где-то в своей глубине большую значимость философии, но философия стала уподобляться художественной прозе, что, напротив, предполагает исходное превосходство искусства. Сначала А. Шопенгауэр и Ф. Ницше, затем Г. Риккерт и А. Бергсон объединили философию и искусство на том основании, что они одинаково далеко отстоят от практики и что то и другое есть целостное «созерцающее» постижение жизни, использующее не столько логику понятий, сколько иррациональную интуицию. Естественно, что такое сближение осуществлялось только в рамках тех направлений философии, которые строились на тезисе о бессилии логико-понятийных познавательных средств и потому неизбежно должны были ориентироваться на «сверхпонятийно»-художественные способы постижения истины. Таково было, например, направление экзистенциализма, в русле которого творили А. Камю, Г. Марсель и Ж.П. Сартр; их философские сочинения были насквозь художественны, а художественные — насквозь философичны.

Между искусством и философией, несомненно, есть глубокое родство, но нет полного внутреннего тождества. Философия ближе к науке — она тяготеет к логико-понятийному аппарату, к систематичности, к тому, чтобы высветить свои выводы в рационально-воспроизводимых формах рассуждения. Искусство же в принципе ориентировано на образно-символические формы познания и выражения, которые не предполагают своей рассудочной воспроизводимости. Растворить смысл образа в понятиях невозможно, как невозможно и лишить его индивидуально-личностной окраски путем обобщающей абстракции. Возможна лишь относительная рационализация смысла образа или символа, но при этом сразу же изменится познавательная парадигма: из сферы искусства данный смысл, подвергшийся рационализации, сразу же перейдет в область науки или философии.

Искусство и философия, таким образом, — это взаимозависимые, но различные формы общественного сознания, которые, несмотря на всю

близькість своїх содержательних областей, на свою равную направленность на предельно общие вопросы духа и бытия, отличаются методом познания и выражения. Философия, в сущности, может быть растворена в понятиях и подана в безличной форме, искусство же не поддается такому — педагогическому — растворению и обезличиванию.

Конечно, не значит, что художественная проза не должна «философствовать», а философия должна оперировать только сухими, рассудочными схемами. Любое сближение противоположностей рождает новое, третье, качество, не аннулируя исходную пару. Так, интеллектуальная романистика, обогатив европейскую культуру именами Т. Манна и Ж.П. Сартра, отнюдь не отменила тем самым «внероманную» философию и «внефилософскую» прозу. Культура живет в своих самых разных формах и разновидностях, и она только выигрывает в этом богатстве от периодически возникающих скрещений. Искусство и философия по-разному — в этом и состоит их ценность — удовлетворяют высшие потребности духа. Чем свободней и многообразней духовная жизнь общества, тем естественней и органичней оно развивается.

В. М. Даренська УКРАЇНОЗНАВСТВО ЯК ІНТЕГРАТИВНА КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ДИСЦИПЛІНА

Викладання українознавства в системі сучасної освіти потребує концептуалізації філософсько-методологічних принципів цього процесу на основі досягнень сучасної філософії культури, адже сутнісна специфіка українознавства як навчальної дисципліни полягає в тому, що викладання національних традицій, котрі досліджуються в царинах різних наук (історії, філології, фольклористики, мистецтвознавства, історії філософії тощо), має відбуватися методом певного світоглядного синтезу, спрямованого на свідоме опанування і відтворення загальнолюдських смислів та універсальї культури в специфічних формах національного буття.

У цьому контексті українознавство має виконувати роль інтегруючої культурологічної дисципліни, яка синтезує різні царини гуманітарного знання як засіб самоідентифікації та екзистенційного самовизначення особистості, а також бути засобом формування конкурентоспроможного культурного іміджу України в глобалізованому світі. Завдяки феномену своєрідної «стереоскопії» кожної локальної культурної традиції, насамперед національної, саме вивчення рідної культури сприяє вихованню справжньої культурної універсальності людини, оскільки така універсальність тут є не умоглядною конструкцією, але ґрунтується на безпосередньому життєвому досвіді — як своєму власному, так і досвідові предків. Цілісність «життєвого світу» національної культури має дві форми відтворення — традиційну («народна культура») та модерну (специфіковані форми культури). Завдання дослідження української традиційної народної культури в межах українознавства — це виховання на матеріалі її символів, художніх форм і поведінкових типів людей цілісного й органічного світобачення саме сучасної

людини, яка не може повернутися в минувшину, але потребує її екзистенційного досвіду у вирішенні власних проблем, у власному творчому самовираженні.

В.С. Романюк

«СВЯЩЕННОДЕЙСТВИЕ БЫТИЯ»: АРХАИЧЕСКИЙ РИТУАЛ КАК ПЕРФОРМАТИВНОЕ ДЕЙСТВИЕ

Исследователи акционизма утверждают, что пространство перформанса является чем-то промежуточным между эстетикой обряда с четко выстроенной последовательностью конкретных действий, архетипических образов и метафизикой повседневного быта с характерной непредсказуемостью и стихийностью жизни. Безусловно, перформанс, являющийся детищем современной культуры, — прямой потомок старинных сакральных практик и ритуалов. Это мир архаических проекций, в них те же каноны и приемы — постоянство и равновесие, статика и ритм, богатый эмоционально-смысловой код. Последовательность действия, использования жестов, слов, музыки, объектов, вовлечение участников в особое пространство и взаимодействие со сверхъестественной средой — эти признаки ритуала могут стать ключевыми и в определении современного перформанса. Вспомним определение перформанса Валерия Савчука: «Перформанс — одна из форм «искусства действия», цель которой состоит в выполнении определенных спланированных действий перед публикой, — представляет собой явление, которое выходит за пределы повседневной реальности, иррациональное и непрагматическое действие, которое воскрешает ситуацию первораны, первоболи, первого сдавленного культурой крика и жеста».

Перформансность ритуала, как и ритуальность перформанса — это две стороны одного явления, ведь соотношение перформанса с архаическим ритуалом выводит к тем глубинным слоям человеческого сознания, в которых ирония вязнет в наивной серьезности представления первобытного Космоса. Жажда чуда, биологические ритмы сна и бодрствования, расслабления и напряжения, невостребованные интенции самоидентификации, удовольствие от попаданий в свое время, в свое тело, в свое место — питательная среда перформанса. Если перформанс далек от ритуала — значит, далек от жанровых особенностей искусства акционизма. Являясь возвратом к первопричине бытия, ритуал позволяет сконструировать благодатную ситуацию, происходившую с первопредком или мифическим божеством. По мнению М. Элиаде, архаический миф, воплощенный в ритуале, — это истинная реальность, разыгрывание которой является попыткой возвращения в сакральное время. В перформансной психодраме, как и ритуале, идет поиск самого «первого акта», события, с которого началась та или иная неприятная история. Это тоже тот самый «архетипический сценарий» или принятое решение, влияющее на всю оставшуюся историю и жизнь человека. Потому и «переделывание», «исправление» ситуации оказывается действительно реальным именно в том, первоначальном, акте.

Акции, перформансы, хепенинги, структурно приближающиеся к древним мистериям, — «живое искусство» — становятся попытками

возвращения к силе древнего ритуала, соединением различных деятельных стихий, что дает ощущение подлинного существования. Подражая древним практикам, перформанс трансформирует свою ритуальность в русле современной действительности, воплощая в новых формах древнейшие способы осмысления человека.

Р.Н. Кулешов

СРЕДА БЫТОВАНИЯ ПОСТСОВРЕМЕННОГО ОБРАЗА ТРИКСТЕРА

Интерпретативная функциональная характеристика мифологемы трикстериады воплощается в нарративе за счет механизма бриколажа, который присущ в большей степени не архаической традиции, а неомифологии. Репрезентации мифологемы интерпретативного трикстера в постклассический период осуществляются с помощью инициационного комплекса шаманской обрядовой модели. Медиативность трикстера помимо снятия таких противоречий дуализма в сфере этического, как истина и ложь, добро и зло, служит преодолению границы между иллюзией и реальностью, вымыслом и правдой для иницируемого. Шаман погружает испытуемого в полисмысловой постмодернистский дискурс. Интерпретативный образ трикстера отвечает потребности массового сознания в приобщении к мифологической трикстерской модели через шаманское посвящение. Черты травестийного трикстерства содержатся в философских и общетеоретических предпосылках постмодернизма. Те персонажи, которые изначально несли на себе печать амбивалентности, переживают вторичную карнавализацию. Травестийная характеристика мифологемы трикстериады репрезентирована не только в образе трикстера, но и через высмеивание и пародирование в самом способе художественной деятельности. Рефлективный образ трикстера в современном искусстве репрезентирует себя постольку, поскольку этому соответствует внутренняя организация литературного и кинематографического нарратива. Интерес вызывают образы, сочетающие в себе актуальность рефлективной характеристики как осуществления трюка, с семиотическим трикстероцентричным полем, в которое включены другие персонажи повествования.

К.А. Губаренко

СТРАНСТВУЮЩИЙ ГЕРОЙ В ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКОЙ ТРАДИЦИИ

Мифологема присутствует в европейской литературной традиции XX века в виде, достаточно мало изменившемся по сравнению с породившими её архаическими мифологическими сценариями, о чём можно судить, структурировав и проанализировав рассматриваемые образы и обнаружив достаточно много сходств между ними. Генезис этой мифологемы предполагает синтез архаичного основания, которое мы условно обозначили как архетипическое, и более поздних пластов различного происхождения, включая чётко идентифицируемые пласты недавнего происхождения (XX век). Проявления ключевых черт мифологемы в рассматриваемых образах отличается достаточным разнообразием, что не мешает, впрочем,

ідентифікувати їх як узнавану її частину. При відсутності принципових відмінностей, по суті, во всіх розглянутих образах спостерігається деяке число відмінностей, які скоріше всього, євляються ні чим іншим, як породженням сучасній текстовій епохі і її культурної специфіки. Відкриті відмінності не несуть характеру протиріччя і євляються достатньо несуттєвими. Розглянуті тексти схожі по структурі з епічними творами (в такій же мірі, в якій історичний літературний герой схожий з героєм епічним), що дозволяє передбачити їх схоже міфологічне походження. Об цьому свідчить і той факт, як схожість героя з фігурою трикстера, шамана, казкового звіряка і т. д.

Г.В. Старкова

НОВІ МІФОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕПОХИ: МІФ У «ВІРТУАЛЬНОМУ ВИКОНАННІ»

Сучасне кіно, література і масмедіа широко запозичують і використовують міфічні мотиви, творять сучасну міфологію. Але в комп'ютерних іграх характерні ознаки міфічного світу втілилися, мабуть, найбільшою мірою. Наприклад.

1. Ні міфам, ні іграм немає місця в побутовому, історичному часі. Їх дія відбувається в міфологічному часі першотворення світу, коли герой своїм подвигом відновлює порушену гармонію «Золотого століття». Дія гри завжди відбувається на якомусь переломі, в екстремальній ситуації. Час подвигу — позаісторичний, він найліпше описується казковою формулою «жили собі колись».

2. Світ ігор — типовий міфологічний простір: у центрі — «наш світ», Центр Усесвіту. Навколо — чужий, невідомий простір, що перебуває в стані Хаосу, населений злими духами, демонами. Здійснюється освоєння або завоювання земель. При віддаленні героя від Центру Хаос зростає, з кожним новим рівнем монстри стають лютішими, а перемога дається все складніше.

3. Тема вмирання і воскресіння героя дуже поширена. Незважаючи на всю свою силу і спритність, герой часто має загинути, щоб перетворитися та стати ще кращим і красивішим. У комп'ютерних іграх зіткнення зі смертю відбувається постійно, проте ставлення до неї інше: доблесний герой насправді ніколи не вмирає, а лише, нескінченно наближаючись до Смерті, постійно грає з нею, одурює її.

4. Як і в міфах, герої ігор (майже) повністю позбавлені психологічності. У героя немає відчуттів — це символ, він розкривається лише в дії. Коли до нього наближається чудовисько, герой не відчуває страху, його не охоплює тремтіння. Герой просто «вихоплює меч і опускає його на голову ворога, не замислюючись про те, що він зробив». Ця ознака найбільшою мірою стосується комп'ютерної гри.

Природно, міфи й комп'ютерні ігри принципово розрізняються за походженням. Проте деякі культурні ігри виходять далеко за межі авторства, породжуючи нові міфологічні простори, світосприйняття і ритуали. Таким

чином, комп'ютерна гра виходить за межі реальності, вона протиставлена повсякденності. Ігри можна та необхідно розглядати як ритуальні сюжети в міфологічному просторі.

О.Г. Сытник

ЧЕЛОВЕК И КУКЛА:

К ВОПРОСУ О ГЕНЕЗИСЕ ПРОБЛЕМЫ

Человек и кукла связаны между собой. Их взаимосвязь очевидна, ведь кукла — образ человека, его копия, двойник. Предполагается, что первые куклы созданы в период возникновения «первых вещей» первобытного человека, которые играли основную роль в жизнеобеспечении человека и отсутствие которых могло привести к гибели. Прототипом первых вещей, созданных человеком, были его анатомо-физиологические инструменты (органы чувств и отдельные члены (руки, ноги и др.)), и так называемые «внешние» вещи являются продолжением вещей «внутренних» (В.Н. Топоров). Если рассмотреть куклу сквозь призму этой теории, то продолжением какого инструмента она является?

Сравнивая кукол и авторов, изготовивших их, в большинстве случаев заметно поразительное сходство. Здесь справедливо и утверждение, что в процессе творения автор творит прежде всего себя (Н. Симонович-Ефимова). Обращаясь к психологии, можно сказать, что кукольник создаёт «себя-другого», всегда существующего внутри нас. Возможно, кукла — рудимент распада двухпалатного ума (по Джулиану Джеймсу), при котором разум состоял из двух частей, одна часть отвечала за принятие решений, а другая — следовала им. Решения же «озвучивались» и являлись, в нашем понимании, слуховыми галлюцинациями. В современной же научной психологии существует понятие «субличности», включающее в себя существование внутри нашей личности таких «я», которые обладают своим собственным набором качеств. Это своего рода внутренние голоса, и среди них, чаще всего, существует доминирующий, что при некоторых видах психических заболеваний (шизофрении) материализуется в конкретную часть тела (ухо, руку, пятку и т.д.), которую больной при тяжёлой форме заболевания иногда отрезает.

Это подтверждает тот факт, что формы театральных кукол проходят своеобразную эволюцию: от частей тела человека, которые представлялись как куклы (перчаточные, ножные, напёрсточные и т.д.), в направлении от деления от человека («живой план») и, более того, «овладения» им.

И. А. Иштван

МЕДИАСУБЪЕКЦИЯ:

ВИЗУАЛЬНОСТЬ, НАСИЛИЕ, ПСИХОМАРКСИЗМ

Рассматривая феномен психомарксизма как очередную попытку ретартикуляции отношений между марксизмом и психоанализом, Роберт Миклитч в предисловии к сборнику «Psycho-Marxism: Marxism and Psychoanalysis Late in the Twentieth Century» (1998) помещает его в контекст

двух предшествующих фаз, первая из которых знаменуется появлением имен Адорно, Фромма, Маркузе, Райха, Сартра и Фанона, начало же второй совпадает с опубликованием работы Альтюссера «Фрейд и Лакан» в 1964 году. В контексте сформулированной Дж. Батлер проблемы психической субъекции и пассионарной привязанности к подчинению, дискурс визуальности, в частности, дискурс насилия в системе медиа, сегодня предполагает и некоторое изменение предложенного Альтюссером понятия репрессивных государственных аппаратов. Определяя медийные средства в качестве аппаратов легитимного применения насилия, мы предполагаем у них наличие способности конструировать пространство, в котором вопросы о войне и терроризме обладают способностью постоянно воспроизводить его воображаемые основания, а пассионарная привязанность к подобному медиаподчинению обуславливает необходимость рассмотрения феномена репрезентации насилия, понимаемой как дезактивация, или, в терминах Дж. Агамбена, как «созерцание возможностей действия», что и приводит к вопросу об условиях действительного прекращения подобной посвященной феноменам войны речи, которая, по определению, призвана изменить пространство, в котором она провозглашается. И если поэзия предстает как такая лингвистическая деятельность, которая состоит в том, чтобы сделать язык не-деятельным, приостановить его коммуникативные и информативные функции для того, чтобы открыть его для нового возможного использования, то приостановкой действия политического для Агамбена является искусство. В этой связи и становится возможной постановка вопроса о том, что же представляют собой условия подобной «медиа субъекции», более того, о том, какую роль играет репрезентация насилия, равно как и попытка представителей современного академического сообщества «сделать насилие видимым» в процессе его легитимации.

А. И. Пальваль

СОЦИАЛЬНОЕ ПРОЕКТИРОВАНИЕ В ФАНТАСТИКЕ

*«Заверяю вас, что люди нуждаются
в идеалах; но они не могут их сохранить
в бездуховности нашего мира».*

Р. Шекли «Хождения Джозюиса»

События XX в. полны хаоса кровавых событий, безумства экспериментов и проектов, перечислить которые едва ли представляется возможным. Потому идеалы глобального социального сотрудничества и гуманного коллективизма в подобном контексте уже воспринимаются не как оторванная от жизненного пространства идея, а как единственная реальная альтернатива царившему хаосу. Во второй половине XX в. появляются различные направления фантастики, представляющие собой виды утопий коммуитарного эксперимента. В частности рассмотрим понятие экотопии — глобального научно-культурного проектирования. Как на примере художественной литературы (в частности научной фантастики), так

и некоторых кинематографических экранизаций мы встречаем неоднократно попытки проведения социального эксперимента. Целью такой идеи является проектирование нового общества, идеального с точки зрения отсутствия негативных черт, свойственных цивилизации, к которой принадлежит наблюдатель. Новое образование будет олицетворением утопии. Для воплощения в жизнь социального эксперимента необходимо обязательное наличие некоторых составляющих, таких как: изоляция в пространственном отношении; видимая языковая изоляция, предполагающая создание нового, несхожего абсолютно ни с одним из существующих языков, а также отсутствие в нем слов, несущих негативное смысловое наполнение «то-что-нельзя-называть»; наличие религиозных культов, которые бы имели неоднократную отсылку к материальному, что можно увидеть на примере зверя, где страх становится одной из систем контроля общественных отношений «зверь кошмарный, которым мир предстает». Люди живут в обществе, а значит необходимо проектирование его как устойчивого и стабильного организма в рамках существующих законов.

Д.Н. Зуб ОБРАЗ ЧЕЛОВЕКА В ИСКУССТВЕ XX СТОЛЕТИЯ

В проблеме изучения личности основным становится вопрос определения места, которое занимает человек в мире, кем он практически является и кем он может стать, каковы границы его свободного выбора и социальной ответственности. Хотя определенный человек не властен над результатами совокупной общественной деятельности, он всегда обладает свободой выбора, и именно этот выбор характеризует его как личность.

Каждая историческая эпоха формирует своего человека, который наделен определенными качествами и который становится героем своей эпохи. В эпоху Возрождения — это человек мыслящий, в эпоху Просвещения — человек, противостоящий обществу, в эпоху Романтизма — человек, находящийся в поисках смысла жизни.

Прежде чем воплотиться в искусстве XX века, образ человека сформировался в пессимистической философии Ницше, Шпенглера, Шопенгауэра, а также в психоаналитической концепции Фрейда, Юнга, которые разочаровались в человеке.

Литературе XX века свойственны различные направления. Человек изображен в произведениях писателей-экзистенциалистов, авангардистов, постмодернистов, в абсурдных произведениях по-разному, но проблема поиска смысла жизни, места человека в этом мире предстает перед каждым из героев этих произведений.

В изобразительном искусстве XX века следует отметить произведения Эдварда Мунка, Казимира Малевича, Эгона Шиле, Френсиса Бекона, Хаима Сутина, Виллема де Кунинга, которые на своих полотнах раскрывают внутренний мир человека со всеми его недостатками и достоинствами, изображая его таким, каков он есть в их представлении.

Е.Ю. Насонова

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ТВОРЧЕСТВО В КОНТЕКСТЕ КУЛЬТУРОТВОРЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЗАВИСИМЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ИСКУССТВА

Каждый художественный текст является продуктом исторической эпохи, которая демонстрирует свой тип художественного видения и вырабатывает соответствующие ей языковые средства. При этом возможности художественного воображения автора на любой исторической стадии формируются под влиянием определенных условий, характерных для его эпохи, которыми он оказывается связан. Доминирующая картина мира «стягивает» все разнообразие культурных практик в определенный фокус, выступая фундаментальной основой творческого проявления художественного сознания в границах соответствующей культурной общности.

Устанавливая принадлежность к одному и тому же историческому типу художественного видения разных авторов, эстетический анализ неизбежно отбрасывает ряд отличительных качеств отдельных фигур, выделяя то общее, что их объединяет.

Прежде всего, таким объединяющим фактором служит форма. Художественное видение обнаруживается в способах построения произведения искусства. Творческое сознание в каждый исторический момент воплощается в определенных формах, однозначных для искусства и науки. Тип художественного видения, таким образом, является претворением средствами искусства общекультурных параметров сознания.

Чувство формы, так или иначе, соприкасается с основами национально-восприятия. В более широком контексте художественное видение может быть осознано как порождающий источник общекультурной ментальности эпохи. Идеи о близком содержании понятий художественной формы и художественного видения высказывал А. Шлегель, считавший возможным говорить не только о стиле барокко, но и о чувстве жизни барокко.

Когда речь заходит о сложных опосредованных связях произведения искусства с породившей его культурой, можно обнаружить и культурозависимые свойства искусства. Они проявляются в тех случаях, когда образный и композиционно-языковой строй произведения несет на себе отпечаток фундаментальных культурных ориентиров, господствующих представлений о мировом порядке.

Любые исторические типы художественного видения не могут быть оценены как звенья на пути к некоему «классическому способу представления», а должны быть приняты как самобытные модусы, выразившие ментальность своих культур через специфическую художественную целостность, которая имеет самоценное значение. Различие разных типов художественного видения — это различия не достоинства, а различия разных культур с иным взглядом на мир.

Выявление в творчестве художников, писателей, композиторов общности того или иного типа видения связано с овнешнением (социализацией) внутреннего творческого опыта индивида согласно нормам социокультурной

трансляції однієї епохи, реалізуємих в особих формообразуючих початках, стійких композиційних і мовних прийомах, принципах образно-тематического строю, що, в свою чергу, являється передумовою для відповідної інтерпретації твору мистецтва.

В. Ю. Даренський

ІНФОРМАЦІЙНА СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Художній твір структурований як усталена цілісність художнього сприйняття різноманітних явищ людського життя — «світу людини». У цілісному світосприйманні людини й у структурі художнього твору втілений єдиний принцип зумовленості частин цілим: зокрема, окремих художніх образів — образом цілісної реальності зображуваного світу. Звичайно, світосприймання людини завжди охоплює ширше коло явищ, ніж може бути зображене в окремому творі; однак, з іншого боку, у творі переживання окремих явищ є узагальненим, концентрованим і загостреним у смислово-відношенні. Твір мистецтва, котрий сприймається адекватно, тобто на достатньому рівні художньої культури реципієнта, завжди створює в його свідомості свій особливий настрій, що накладає свій відбиток на його світогляд, стає імпульсом до істотного збагачення і трансформації останнього.

Отже, твір у своїй глибинній сутності має розумітися як «образ світу» не в тому сенсі, що він може бути універсальним за охопленням життєвого матеріалу (хоча багато великих творів, таких як, наприклад, «Іліада», «Божественна комедія», «Фауст», «Війна і мир» та інші — дійсно значною мірою наближуються до такої універсальності), але в тому сенсі, що він визначає особливий, тільки йому властивий ракурс світопереживання, навіть у тих випадках, якщо коло виражених переживань і зображуваних реалій у ньому досить обмежене. Граничним вираженням останнього принципу є ліричний вірш: будучи «метафізикою миті» (Г. Башляр), він, зазвичай, зосереджений на одному-єдиному життєвому явищі, але завдяки своєму ліричному змістові за допомогою лише цього єдиного вираження-переживання часто може надавати унікальний образ цілісного світосприймання. Отже, *інформаційна насиченість художнього твору визначається не простою «сумою» семантики його окремих образів, а його здатністю чинити догтовривалий вплив на формування і збагачення цілісного світопереживання людей різних епох.*

С.А. Кочмарський

СЛОВО И ЕГО ЭНЕРГЕТИКА

В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

В своё время одного Слова хватило для сотворения мира. Сейчас бы этого слова даже не заметили. Никогда раньше слово не значило так много и не весило так мало. Слов так много, что они не успевают восприниматься (мы перекладываем эту задачу на компьютеры). Слова подтверждаются, оправдываются, но заменяются тоже только словами. Слова часто не приводят к действию, их заменяют лишь последующими словами.

Сначала слово сотворило мир. Потом словом стали заклинать стихии. Далее словом называли вещь. Сейчас слово обозначает противоположное. Раньше одного неосторожно оброненного слова хватило бы, чтобы поплатиться за это головой. Инквизиция убивала за еретические высказывания.

В условиях информационного общества размышление порой теряет своё достоинство формы. Раньше было видно, что мудрец размышляет — это ведь было исключением! Сейчас мы мыслим быстро, мимоходом, без подготовки. Не содержание мысли в слове, а его энергетика рождает новые социальные и философские сущности.

В свое время читать было довольно опасно. Вопреки распространенному мнению, не изучение Природы порождает атеизм, а изучение Святого Писания. В Библии написано слишком много правды — человек не в состоянии всю её освоить, в ней слишком много искушений. Каждую её страницу следовало бы развлекать в тысяче светских страниц.

Шлегель как-то сказал: «Историк — это пророк, обращённый вспять». Былые времена — повод для многочисленных манипуляций, дискуссий, поиска новых истин. Нет никакой возможности предсказать заранее, что было историей. Прошлое ещё не открыто, в отличие от настоящего. Будущему поколению нынешнее время вряд ли представится чем-либо ценным, чем-либо интересным для изучения. Каждый факт, каждое действие и событие ныне фиксируется, всё тайное есть явным.

Ю.М. Гирка

БУНТІВНИЙ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Як відомо, одним із постулатів екзистенціалізму є бунт людини. Екзистенціалісти вважають, що для того, щоб бути самим собою, людина весь час має перебувати в стані бунту з оточуючим середовищем. На думку А. Камю, вся історія людства робилася бунтівниками саме в стані бунту. При цьому під бунтом розумілося не лише знищення старого, але й збереження та самовдосконалення позитивного, творення нового. Меж бунту немає, інакше зникне буття. Таким чином, людина приречена не лише на свободу, але й на постійний бунт.

За Камю, послаблення бунтівної діяльності людини в кінці XIX ст. та особливо у XX ст. призвело до влади «середнього», «масового» шаблону і стандарту над життям та культурою, «повстання мас». Причину згасання бунтівного начала в людині, знищення унікальності екзистенціалісти перш за все вбачають у науково-технічному прогресі, переході до індустріального та постіндустріального суспільства, механізації й автоматизації виробництва, що перетворило людину з творця на робітника. Негативну роль відіграло й поширення християнства, буржуазного лібералізму, комуністичної ідеології з їх лозунгами рівності, братерства, соціальної справедливості, принципом підпорядкованості особистого колективному. На думку іспанського філософа Ортеги-і-Гассета, вихід з кризи людської

Бібліотека ХДАК

450223

цивілізації полягає в принциповій зміні світосприйняття, втіленні у свідомість людей нової філософії, системи поглядів, здатних відродити в людині бунтівне, творче начало.

У 20-ті рр. ХХ ст. в Україні погіршилася ситуація у всіх сферах життя — ідеологічній, політичній, соціальной, втрачається віра в Бога як у вищий розум. Саме в цей час, на думку Н. Михайловської, народжується секулярний (бунтівний) екзистенціалізм, який пізніше буде репрезентований творчістю Ж.-П. Сартра й А. Камю. Україна в той час, перебуваючи на межі екстремальних подій (війна, революція, падіння імперії), дістала могутній поштовх у галузі духовного життя, була відкрита для трансформації світових ідей у свою культуру. Пізніше, коли українська література не мала змоги використовувати культурні здобутки західної цивілізації, відзеркалення європейських філософських течій можна знайти у творчості таких письменників, як: В. Підмогильний, М. Хвильовий, М. Куліш та ін.

В. О. Даніліян

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ І РОЗВИТКОВІ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У контексті глобалізації надзвичайно актуалізується питання про роль національної держави у формуванні і розвитку глобального інформаційного суспільства. Держава відіграє провідну роль каталізатора й координатора змін, які відбуваються в інформаційному середовищі, через розробку і реалізацію державної інформаційної політики, що передбачає вирішення комплексу правових, економічних, технологічних, соціальних, культурних, етичних та ін. питань і реалізується на національному та міжнародному рівнях.

Необхідно відзначити діалектичну єдність регуляторної функції держави у сфері становлення і розвитку інформаційного суспільства та впливу інформаційної сфери на державу. З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, що зумовили принципово новий характер інформаційної взаємодії суспільства й держави, а також сприяли вдосконаленню демократичних процедур і створенню відкритої для діалогу з громадянами прозорої вертикалі влади (проект електронного уряду), ідеї формування ефективного громадянського суспільства набувають необхідної для своєї реалізації бази.

Отже, провідну роль у формуванні і розвитку інформаційного суспільства покликана відігравати держава через розробку і реалізацію на національному і міжнародному рівнях інформаційної політики й інформаційного права. Процес формування інформаційного суспільства, таким чином, ґрунтується на регуляторній діяльності держави. Однак і сама держава під впливом інформаційно-комунікаційних технологій набуває якісно нових особливостей. Нові інформаційно-комунікаційні технології змінюють характер інформаційної взаємодії суспільства та держави, сприяють удосконалюванню демократичних процедур, підвищенню політичної активності населення, створенню відкритої для діалогу з громадянами прозорої вертикалі влади.

Г.П. Даніліян

МОВА ЯК ЧИННИК ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Глобалізація позначається на мовно-культурній ситуації у світі вкрай суперечливо. Важливою передумовою комунікації стає вибір мови, якою вона здійснюється. З одного боку, на роль засобів комунікації претендують кілька світових мов: англійська, іспанська, російська, арабська, португальська. З іншого боку, надзвичайно актуалізується замісна функція національних мов: хоча мова не є неодмінною ознакою приналежності до етносу чи нації, в умовах глобалізації, коли більше не спрацьовують геодетерміністичні принципи ідентифікації, вона стає однією з їх найстабільніших ознак.

Тиск мов міжнародного спілкування на менш використовувані виявляється, зокрема, в тому, що все більша кількість їх носіїв, окрім рідної мови, прагне знати «світові мови». Помітною ознакою мовної ситуації у світі стала дво- або багатомовність. Розрізняють два типи двомовності — вертикальний і горизонтальний. На відміну від горизонтального типу, коли перша (рідна) та друга мови доповнюють одна одну в певних сферах комунікації (інформація, освіта, наука, міжнародні контакти) і мають приблизно однаковий статус на шкалі цінностей двомовця, вертикальний тип характеризується наданням другій мові вищої ціннісної позиції стосовно рідної мови. Якщо в соціумі стає панівним вертикальний тип двомовності, сфера рідної мови звужується, що може призвести до її втрати. Тому, зважаючи на глобальні виклики, більшість країн, заохочуючи використання мови міжнародного спілкування в певних сферах комунікації, спрямовують зусилля на підтримку національної мови і культури в суспільному житті, у сферах освіти, управління, масової інформації. Таким чином, культивується горизонтальний тип дво- або багатомовності, яка сприяє відкритості сучасних суспільств і водночас захищає їх від розчинення в глобалізованому світі, забезпечуючи підтримку власної ідентичності завдяки збереженню національних мовних та культурних цінностей.

Н.Б. Годзь

КУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ В ПЛОЩИНІ СУЧАСНОСТІ

Аналізуючи питання духовного життя суспільства, в першу чергу розглядають питання, пов'язані із суспільною й індивідуальною свідомістю. Саме можливість фіксувати в знаково-символічній формі інформацію та не тільки передавати її із покоління в покоління, але й нарощувати її обсяг і створювати нове (наприклад, завдяки новим герменевтичним можливостям) забезпечила відмінність спільноти людей від тваринного світу. Наразі, якщо ми притримуватимемося концепції розуміння суспільства як системи суспільної діяльності та взаємовідносин громадян і як системи, схильної до створення та підтримування традицій, з одного боку, та створення певних соціальних утопій та революційних порушень, з іншого, перед нами поставатиме певна структура суспільства з усіма його властивостями

й проблематику. Наші уявлення та наша пам'ять мають властивість не тільки відповідати дійсності, але й створювати та відтворювати об'єкти, які за своєю структурою далекі від реальності. З одного боку, ми не маємо права не створювати нове — оскільки саме це є однією з головних ознак людини, з іншого — сучасний гіперінформаційний простір радше скорочує детальну поінформованість людини, ніж розширює її (як приклад — скорочення програм читання епосів, казок серед школярів, — яка дитина може сказати, що вона читала, наприклад, «Рамаяну», «Калевалу» та ін.). Кількість надрукованих збірок казок, на наш погляд, не задовольняє повною мірою фантазію й уявлення, тексти занадто спрощені, відсутні живі зв'язки з казкарями. Не слід забувати, що саме з міфологічного розвилися не тільки релігійне, але й філософське та наукове уявлення. Етнічні культурні стереотипи формувалися й на рівні міфологічної свідомості та функціонують донині, але вони легко перейдуть до групи упереджень і забобонів, якщо їх носій не розвинений у плані фольклорної інформації.

О. О. Кучеренко

ВОПРОС О СООТНОШЕНИИ МАТЕРИАЛЬНОГО И ДУХОВНОГО В РАБОТЕ С. Н. БУЛГАКОВА «ФИЛОСОФИЯ ХОЗЯЙСТВА»

На данном этапе своего развития человечество сталкивается с многочисленными проблемами, которые присутствуют во всех сферах бытия, как в материальной, так и духовной. Более того, сейчас уже невозможно ясно отделить материальное от духовного. Такие чисто практические проблемы, как загрязнение окружающей среды, кризис общества потребления имеют чётко обозначенную мировоззренческую подоплёку. И напротив, проблемы бездуховности, усталости от жизни, девальвация моральных устоев тесно связаны с практической проблемой низкого материального благополучия. В связи с этим сегодняшней философии приходится решать не только проблемы духа, но осмысливать проблемы, имеющие чисто материальную подоплёку, к числу которых относится проблема человеческой жизнедеятельности как таковой. Философия и культурология традиционно занимаются поиском ответов на вопрос «зачем?», который является мировоззренческим по своей сути. Однако для поддержания оптимальных условий своего бытия человеку необходимо также знать ответы на вопрос «как?». Таким образом, для глубокого понимания смысла человеческого существования философия и культурология должны рассматривать материальное и духовное, как равноправные элементы человеческого бытия, образующие единое целое. Именно такой подход утверждался в творчестве известного религиозного философа С. Н. Булгакова. В своей работе «Философия хозяйства» он предпринял попытку соотнести материальную, производственную сферу бытия с духовной сферой. На примере хозяйственной деятельности он показал тесную взаимосвязь материального и духовного, делая вывод о целостном характере бытия. Таким образом Булгаков доказывал необходимость целостного подхода при решении как духовных, так и материальных проблем бытия.

Н.Є. Шолуха

ЕМАНЮЕЛЬ ЛЕВІНАС ЯК ТЕОРЕТИК КУЛЬТУРИ ПОВСЯКДЕННОСТІ

Взаємодія культур, соціумів, колективів, особистостей відображає інтенсивні глобалізаційні процеси та зумовлює актуальність осмислення проблем культури повсякденності на загальному й локальному рівнях.

Основні питання з проблем повсякденності висвітлюють такі теоретики як М. Вебер, К. Маркс, А. Шюц, Е. Гусерль, М. Гайдеггер, А. Лефевр, Б. Вальденфельс тощо. Новаційним є погляд на культуру повсякденності крізь призму теорії Еманюеля Левінаса. Для філософії Левінаса характерною є центрація думки навколо феномену «Іншого» та погляд на етику як на фундамент культури, а не як на один із сегментів культурного універсуму.

За допомогою ключового концепту «Іншого» Левінас визначає типи культури та створює концепцію культури повсякденності. Звертання Я до Іншого рухом, словом, думкою, емоцією — процес створення універсуму культури. Відсутність думки про взаємність під час звертання Я до Іншого є критерієм визначення типу культури — культури трансценденції або культури іманенції. Есхатологічність світобачення, бажання погодитися думкою про невзаємність, непізнаність постаті Іншого є фундаментом культури трансценденції. Засилля пізнання, що межує з насильством, замах на свободу та неповага до автономності Іншого, споживацьке ставлення до всього оточуючого характеризує культуру іманенції.

Запропонована Левінасом типологія культури є ідеалізованою, але власне тема Іншого може бути доречною при аналітиці сучасних проблем екофілософії, мультикультуралізму, толерантності, гендеру тощо. Як приклад можна навести етичний аспект дослідження віртуальної реальності. Інтенсивне опанування та подальший розвиток гіперпростору порушує проблему спілкування з Іншим на відстані, коли втрачається його метроморфність, але зберігається вразливість, що не звільняє Я від відповідальності та підвищує ризик завдання кривди Іншому.

Також у контексті екофілософської проблематики збереження та розвитку біосфери здійснюється з урахуванням думки про природу як окрему царину (тобто як про Іншого), куди сягають джерела людського існування (яке більше не має можливості повернення до первинного стану), а не про повичерпне джерело ресурсів, що існує виключно для реалізації бажань споживачів.

Таким чином, засадами концепції культури Еманюеля Левінаса є етично вибудовані міжсуб'єктні стосунки. Узагальнюючий погляд Левінаса на сучасну йому ситуацію дає змогу співвіднести левінасівську теорію із сьогоденням євроатлантичного простору.

Т.М. Філіппова

КРИТИКА В. ДІЛЬТЕЄМ ІСТОРИЧНОЇ ОБМЕЖЕНОСТІ МЕТАФІЗИКИ

В. Дільтей стверджує, що метафізика історично виникає зі спрямованості пізнання від «відкритих, умовних істин до їх граничного безумовного взаємозв'язку», який висвітлює «цільовий взаємозв'язок мислення».

Його виявив ще І. Кант, віднайшовши теоретико-пізнавальний засновок догматичної метафізики.

Метафізика в І. Канта набуває властивість «бути системою чистого розуму». Він вивів з метафізики останні висновки, створивши систему апріорних істин.

На цих висновках ґрунтується В. Дільтей. На відміну від І. Канта, він доводить, що метафізика — явище, обмежене історично. Тому центральне запитання, що його В. Дільтей задає метафізиці, таке: які відносини пов'язують її з цільовим взаємозв'язком інтелектуального розвитку й іншими явищами духовного життя? Йдеться про те, що необхідно усвідомити історичну обмеженість метафізики історичним же методом. Отже, подібне має пізнаватися подібним. Тому критично слід осмислити конкретні історичні системи метафізики. Метафізика повинна обмежуватися не трансцендентно, а визначити власні межі із самої себе. Необхідно описати історичний процес іманентного відживання метафізичних форм у межах метафізичних систем. Осмислення цього процесу надасть можливість не тільки подолати метафізику, але й усвідомити обмеженість абстрактного методу. Однак ставлення В. Дільтея до метафізики не обмежується її критичним запереченням. Радше воно перебуває в загальному руслі німецької філософської думки. Б. Грьотхойзен відзначає, що головна проблема німецьких філософів — як «винести вирок метафізиці і водночас зберегти дух, що її породив». Тому В. Дільтей потребував вивчення метафізики не для історії ідей, а для знаходження стимулів думки, пошуку смислу, що поєднує нас з усім людством.

Ю.А. Брагін

В. ДІЛЬТЕЙ ПРО ФІЛОСОФІЮ ІСТОРІЇ

Під філософією історії В. Дільтей розуміє теорію, «яка саме в пізнанні взаємозв'язку цілого вбачає своє особливе завдання». Вона робить спробу пізнати взаємозв'язок історичної дійсності через відповідну сукупність поєднаних положень.

Єдиним засобом пізнання історії є окремі науки про дух, що прийшли до «нового рівня самосвідомості, набули власних цінностей і меж». Тому розуміння історії потребує об'єднання засобів різних наук про дух, починаючи з антропології. Пізнання цілого суспільно-історичної дійсності відбувається через «оснований на теоретико-пізнавальному самоосмисленні взаємозв'язок істин», у межах якого окремі науки знаходять застосування в «науці історії, що розвивається», де вони використовуються «для пояснення фактичної, пов'язаної взаємодією індивідів, історичної дійсності». При цьому в «сукупності істин через самоосмислення пізнається зв'язок факту, закону і правила». В. Дільтей зазначає, що за допомогою такого методу неможливе приведення всього плину історії до єдиної формули або принципу. Тому філософія історії має відмовитися від своїх зазіхань, якщо вона прагне істинного пізнання історичної дійсності. Деяке загальне уявлення про історичну дійсність складається в будь-кого, хто звертається до нього, намагаючись створити єдину мисленеву картину.

Філософія історії формує причинно-наслідковий зв'язок дійсності, накладаючи свою дискурсивну схему на сукупність фактів. Але цього не достатньо для побудови картини світу. Тому філософія історії звертається до почуття — «матеріального фундаменту» душевної структури. За В. Дільте-єм, якби філософія історії просунулася у своєму самоосмисленні далі, вона повинна була б дійти ще одного висновку: смисл історичної дійсності складається із множини надзвичайно різноманітних одиничних цінностей, подібно до того, як із стільки ж безконечної багатоманітності взаємодій вибудовується його причинний взаємозв'язок.

О.В. Кудря

ЕТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ В. ВЕРНАДСЬКОГО В ЕПОХУ НОВОГО ЧАСУ

На початку ХХІ ст. все актуальнішими є етичні аспекти взаємодії людини та природи. Стає цілком очевидним, що, не пізнавши організації біосфери і не навчившись її берегти й екологічно грамотно взаємодіяти з нею, ми приречені на неминучу загибель. Саме в цьому — джерело актуалізації моральних аспектів взаємодії людини та природи, а водночас і розширення дослідницької ниви сучасної етики. Підтверджується теза В. Вернадського про залежність «правильного життя в ноосфері» від рівня наукового аналізу, розвитку наукового пізнання. Входячи до біосфери як носія розуму, людина потребує певної регламентації своїх учинків, відповідних обмежень. А вони, згідно з В. Вернадським, перебувають у сфері етики. Якщо етику розуміти як сукупність ідеальних за своєю природою регуляторів, тобто культурних цінностей, що виконують функцію спеціальної організації суспільства, то ноосфера повинна існувати як певне соціокультурне середовище, в котрому головним стрижнем є етика.

Ноосфера виникає та існує там, де людина забезпечує коеволюцію з біосферою. Як продукт розуму, цивілізація не може бути культурною, ноосферною, адже суспільство ноосфери — цілісне утворення, яке потребує «нової моральності», нової переоцінки цінностей.

Біохімічне бачення ноосфери В. Вернадським пов'язане, передусім, з обґрунтуванням ним природно стихійних тенденцій у геологічній історії Землі, котрі сприяють виникненню матеріальних і духовних передумов формування ноосфери як космічного явища. Усвідомлюючи масштабність і водночас обмеженість таких уявлень, В. Вернадський дійшов висновку, що вирішення проблем ноосферизації слід шукати у філософсько-етичній сфері.

Одне з найважливіших досягнень В. Вернадського в цій галузі — порушення проблеми морального вдосконалення особистості в локальних і глобальних умовах.

В.С. Мирошниченко

КРИТИКА «КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО РАЗУМА» (ПРИНЦИП «УМУДРЕННОГО НЕВЕДЕНИЯ» С.Л. ФРАНКА)

Критика представляет собой существенную сторону рациональности, заложенную в природе культурологии. Она манифестирует себя как

схема, устанавливающая собой «ускользающий момент истории» (Х.-У. Гумбрехт) и являет ситуацию свободы. Критика помещается в разрезе культуры и бытийствует в ней.

В культурологии наличествуют две модели «культурологического разума»: модель имперсонального сохранения знания (общее) и модель персонального носителя знания (частное).

«Культурологический разум» (модель имперсонального сохранения знания) складывается из множества знаний, при этом он входит в состав некой новой *реальности* (С.Л. Франк), которая охватывает объективную действительность («мир»), трансцендентное и человека.

Однако «культурологический разум» (модель персонального носителя знания), будучи именно культурологическим, сам обнаруживает свою ограниченность. Предлагая ответы на вопросы, он расплывается в формулировках, что дает ему возможность избежать однозначности. Избегая однозначности, он, по сути, вынужден все-таки на чем-то остановиться, создать некий фундамент своего существования, либо обнаружить позицию своего дальнейшего развертывания. Такой позицией представляется принцип «умудренного неведения» Семена Людвиговича Франка.

Согласно мнению С.Л. Франка, познание, направленное на познание всех областей знания, способно привести мысль к идее Бесконечного (Бесконечное понимается в онто-гносеологическом смысле). В таком случае культурология выглядит познанием Бесконечного, ибо попытка охватить все области знания и есть бесконечность. Наряду с этим можно вести речь о познании конечного, которое, в отличие от бесконечного, познаваемо и поэтому подпадает в компетенцию культурологии. Таким образом, культурология представляет собой в свойственной ей познавательной процедуре охват как сферы конечного, так и Бесконечного.

Критический разум культуролога, сосредоточенный на обозначении конечного (собственно объективной действительности или «мира» и человека), в итоге в силах познать окружающие его события. Однако в процессе постижения бытия Бесконечного критический разум оказывается в тупиковой ситуации. Само стремление к постижению чего-либо Непостижимого и путь стремления можно охарактеризовать как «умудренное неведение».

Важно применение принципа «умудренного неведения» в современной культурологии с целью критики наиболее стойких убеждений: культурология есть наука, следовательно, основным в процессе познания выступает разум; культурология — это прикладная область знания, связанная непосредственно с «полевыми исследованиями». Стоит подчеркнуть, что, следуя принципу «умудренного неведения», культурология представляется как синергичная модель знания, соединяющая, казалось бы, противоположные уровни познания: а) чувственное; б) рациональное (*ratio*); в) металогическое (С.Л. Франк) или созерцательное восприятие.

Культурология не есть догматическая сфера знания, она свободна в своих изысканиях. Свобода мышления предполагает выбор следования того или иного уровня познания в качестве основы в познавательной деятельности

с учетом других. Таким образом, критика культурологического разума предполагает отказ от одностороннего взгляда на событие, при этом учитывая ее специфику, предлагает принцип «умудренного неведения» и создает перспективу оптимизации культурологии на основе всеединого охвата события.

М. О. Яріко

ДВА РІЗНОВИДИ ІСЛАМСЬКОГО ФУНДАМЕНТАЛІЗМУ

Теза «фундаменталізм ісламський — суміш політики та релігії» є аксіомою. Політика в ісламі визначається законами Аллаха (або ж позиціонується як така, що визначається законами Аллаха).

Позбавляючи термін «фундаменталізм» негативних конотацій і вилучаючи його як «звернення до основ», можна виокремити два основні напрями, в яких розвивається сучасний іслам, — «активний політичний фундаменталізм» і «раціоналістичний духовний фундаменталізм». Серед синонімів першого, які активно використовуються в ЗМІ й ісламознавчій літературі, можна відзначити «ісламізм», «радикальний іслам», «політичний іслам»; серед синонімів другого — «іслам середнього шляху», «ліберальний іслам», іноді — «євроіслам». Термін «ваххабізм» може використовуватися на позначення і першого, і другого напрямів.

Об'єднані спільною ідеєю навернення людства до ісламу та спільними джерелами (Коран, Сунна, Сіра), представники цих світоглядів розрізняються особливостями тлумачення норм ісламу і методами ісламізації світу.

Для представників активного політичного фундаменталізму характерним є дослівне тлумачення термінів, використання аятів Корану та хадисів як гасла, абсолютизація війни як методу ісламізації світу, акцент на протистоянні мусульман з немусульманами, сакралізація політичної складової людської діяльності, визначення законів ісламської держави як *sharia*, намагання відновити халіфат як взірць ідеальної держави, зрештою, прагнення політичного фундаменталізму — розбудова майбутнього через повернення до минулого.

Натомість, для представників раціоналістичного духовного фундаменталізму характерним є відновлення первісних смислів термінів, тлумачення тексту з урахуванням контексту, актуалізація принципів *dawa* (заклик до ісламу), акцент на мирному співіснуванні з немусульманами, діалозі, толерантності; визнання законів будь-якої держави як таких, що встановлені людьми (в окремих випадках основою законів людей можуть бути настанови Аллаха), визнання історичного Халіфату лише однією зі спроб розбудови держави на ісламських засадах; зрештою — розбудова майбутнього через використання набутків минулого. Протистояння цих ідеологічних підсистем ісламу часто залишається поза увагою спостерігачів, що викликає тлумачення ісламу як політичного фундаменталізму. Це, у свою чергу, сприяє лише загостренню ситуації. Натомість, реалізація діалогу з представниками раціоналістичного фундаменталізму сприятиме вирішенню частини проблем, пов'язаних з існуванням мусульман у неісламських суспільствах.

З.И. Марковская

ЭЛЕМЕНТЫ ХРИСТИАНСТВА В УЧЕНИИ ХАСИДИЗМА

Хасидизм — религиозно-мистическое течение в иудаизме, возникшее в первой половине XVIII века. Хасидизм этого периода тесно связан с именем Израэля бен Элизера, который являлся основателем течения, его называли «Баал Шем Тов, или Бешт», т.е. «Владеющий благим именем Божиим».

Бешт проживал на территории современной Украины, а это свидетельствует о том, что он постоянно контактировал с местным христианским населением и мог знать об основах христианского вероучения. Также нужно учитывать стремление христиан к крещению евреев. И потому, создавая свою собственную религиозную концепцию, Бешт вполне мог почерпнуть некоторые моменты христианского учения и включить их в существующую иудаистскую систему религиозного мировоззрения. Например, Бешт выступает против книжников, как и Христос, является символом подражания для других; истории о нем — некие легенды, его жизнь и высказывания не записываются; Бешт — бедняк, его речи обращены не к богатым, а к бедным и т.д.

Но, тем не менее, Бешт придерживается всех основ иудаизма. Реформируя традиционную религию, основатель хасидизма оберегал своих соплеменников от христианизации. Безусловно, это весьма смелый поступок, так как иудаизм весьма консервативен и впоследствии, именно из-за этих трансформаций, хасиды подверглись жестокому преследованию со стороны раввинизма.

Но благодаря своей неординарности хасидизм привлек в свои ряды множество последователей. А тот факт, что к могиле Бешта по сей день прибывает огромное количество паломников, говорит о значимости хасидизма в мировой культурно-религиозной системе.

О.М. Шамаков

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ КЕНОТИЧНОСТІ В ПЕРШИХ ХРИСТИЯНСЬКИХ СВЯТИХ ДАВНЬОРУСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Важливим моментом і специфічною особливістю христианизацій Київської Русі є той факт, що перші канонізовані давньоруською церквою святі належать до специфічного кенотичного типу. Перш за все про це свідчить «Оповідь про Бориса і Гліба», де міститься розповідь про перших давньоруських святих і водночас наводиться релігійне тлумачення їхньої добровільної, жертвовної смерті. Примітно, що в мучеництві святих князів немає ні тіні героїки. Це не стоїчне очікування смерті, не виклик, кинутий силам зла, який так часто трапляється в західних мучеників. В «Оповіді» і в літописі відзначається людська слабкість, зворушлива безпорадність князів. Їх сльози і скарги на свою долю завершуються словами прощення.

Порівняння з описами життя західних середньовічних святих перекоонує, що акт несупротиву і кенозису — справжнє релігійне відкриття новонавернених давньоруських християнських святих. Образ покірливого і страждаючого Рятівника ввійшов у серця народу і став важливою складовою його духовної скарбниці.

Князі Борис і Гліб не є мучениками за віру в класичному розумінні цього феномену. Саме тому Константинополь не відразу згодився їх канонізувати. Серед святих давньоруської церкви майже не залишилося місця для мучеників за віру, які завжди були на першому місці в літургійному і народному культі в грецької та латинської церков.

Необхідно також відзначити, що тип давньоруського чернецого аскетизму близький палестинському, і це також має особливості кенотичності святих у давньоруському християнстві. Як приклад можна навести Феодосія Печерського, одного із засновників Києво-Печерської Лаври, Кенотизм Феодосія передавався всьому давньоруському чернецтву. Його знак соціального приниження й упокорювання був єдиним проявом аскетичної ~~знахідливості~~ святих (окрім звичних праць, подвигів і вправ). Самоприниження Феодосія мало за основу споглядання кенозису Христа і Його страждаючої плоті. Феодосій належав до другого покоління новонаверненого народу, Борис і Гліб — до першого. Ця духовна молодість давньоруського християнства була радше його гідністю, ніж недоліком. Скостеніла візантійська традиція вже мало впливала на давньоруську релігійну свідомість. Потрясіння від Євангелія було безпосереднішим і захоплюючим. Воно й визначило головні ознаки підходу до християнства в давньоруській церкві. З Феодосієм кенотична ідея практично втілювалася в трьох християнських чеснотах: зuboжінні, упокорюванні і любові. Любов до ближнього, на його думку, не потребує виправдань як щось сумнівне і те, що змагається з любов'ю до Бога.

Борис і Гліб слідує за Христом у своїй жертвовній смерті, кульмінації Його кенозису, а Феодосій наслідує Його кенотичний образ у чернечій діяльності. Напів'язичницькі християнські суспільства, у Візантії або в Західній Європі, зі страхом і збентеженням відверталися від кенотичного образу Христа. Тим дивніше і знаменніше велике відкриття кенотичності першими християнськими святими в давньоруській церкві.

А.І. Здрок

СОЦІАЛЬНО-АДАПТАЦІЙНІ ФУНКЦІЇ ТРАДИЦІЇ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

На стадії становлення нових суспільних відносин об'єктивно виникає проблема переоцінки цінностей. Перехід до нового суспільного стану може здійснюватися не тільки за умов глибоких якісних перетворень в усіх сферах економічного, соціально-політичного та культурного життя за зразком Заходу або Сходу, але й на основі творчого опанування та широкого використання всього того, що було створено в Україні й нині зберігає свою соціальну значущість. Певні труднощі в здійсненні сучасних перетворень пояснюються нерозробленістю «загальних питань», перш за все зв'язків старого з новим у різних сферах суспільного життя, використанні тих або інших форм і способів залучення позитивних елементів до нових структур, уже існуючих форм для розвитку актуальних явищ і процесів. Відомо, що ефективність життєдіяльності залежить від традицій. Традиція — один із елементів спадкоємного зв'язку між різними стадіями розвитку культури,

а на індивідуальному рівні — один із засобів соціалізації. Аналіз уявлень про традиції в історії філософського та культурологічного мислення надає змогу побачити, що такі мислителі минулого як Цицерон, Ф. Бекон, Дж. Віко, Й. Герде, Г. Ріккерт поряд з поняттями «спадкоємність» і «передача соціального досвіду» розглядали й поняття «традиція» як наукову категорію.

Для досліджень В. Власової, К. Льєнкова, В. Плахова характерним є розуміння традицій, що передбачає можливість варіювання дій на основі її незмінних установок. Окрему групу становлять праці, в яких розглядається роль традицій у суспільному житті та соціальному пізнанні.

У цілому проблема традиції різноаспектно відображена в науковій літературі. Проте, на наш погляд, вона потребує комплексного дослідження в єдності культурологічного, філософського, соціологічного й історичного підходів.

О.С. Наушкіна

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЕТНІЧНА КУЛЬТУРА» І «ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА» В ЕТНОКУЛЬТУРОЛОГІЇ

Дослідження етнічної культури перебувало «в тіні» соціологічних і політологічних студій, хоча саме культура етносу та її функціонування на різних стадіях його розвитку пояснює напрями виникнення суспільних відносин і процес формування певного типу державності в різних народів. Етнологи й антропологи особливо часто використовують поняття «традиційна культура» та «етнічна культура» для виділення стадіальності етнокультурного і соціокультурного процесу; зазвичай їх застосовують як тотожні поняття, хоча це не зовсім відповідає суті означених явищ. Етнічна культура — комплекс тих культурних елементів, що мають яскраво виражене етнічне забарвлення і несуть певну етнокультурну інформацію. Культура етносу існує стільки, скільки існує етнос, проходячи всі стадії його розвитку. Саме етнос прийнято визначати як органічну соціальну систему з чітко вираженою структурою, основою якої є система міжпоколінної етнокультурної інформації, освяченої традиціями.

«Традиційна культура» ґрунтується на понятті «традиція» в розумінні її як успадкованого від минулого етносу комплексу норм і звичаїв, що регулюють життя суспільства. Характерною особливістю традиційної культури є те, що роль традиції в ній полягає в тому, щоб забезпечувати стійкість, притаманну ритмові культури. Вона виконує роль канону, норми, порушення якої викликає емоційну реакцію всього етнічного організму, тієї норми, котра забезпечує цілісність нашої свідомості. Традиція є основою соціального ритму культури. Традиційна культура — це специфічний етап розвитку культури етносу, коли домінувало колективне начало, всі зусилля колективу спрямовувалися на самозбереження і самовідтворення, а культура відповідала домінуванню власного «ми». Обряд у цьому разі був моделлю культури, виступаючи своєрідною моделлю поведінки. Традиція забезпечувала стабільність і надавала впевненості.

А.П. Олешко

ЕТНОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ А.Л. МЕТЛИНСЬКОГО

А.Л. Метлинський — це типовий представник романтиків харківського культурного осередку першої половини XIX ст. Він виявив себе і в науці, і у творчості, відомий як письменник, драматург, а також фольклорист, етнограф, мовознавець.

Амвросій Метлинський народився в селі Сарах Гадяцького повіту Полтавської губернії, в сім'ї небагатих дворян. Навчався в Гадяцькому училищі, потім у Харківській гімназії, після закінчення — у Харківському університеті. Збирацьку роботу етнограф розпочав відразу після вступу до літературного гуртка романтиків, керівником якого був І.І. Срезневський. Саме він зацікавив А.Л. Метлинського збиранням усної народної творчості, потім ці захоплення переросли в наукові дослідження.

Наукові принципи вченого базувалися на народницькій позиції. Подібний науковий напрям був притаманний усій харківській інтелігенції 30—40-х р. XIX ст. Ідейні погляди науковця формувалися на основі узагальнення проявів сучасного йому життя. Основною політичною ідеєю А.Л. Метлинського стосовно державного існування нації було надання їй прав широкій Всеслов'янській автономії, зокрема, забезпечення сприятливих умов для розвитку власних ментальних і культурних особливостей. Ці наукові положення А.Л. Метлинський виклав у монографії: «Про сутність цивілізації і значення її елементів»: «Життя є рух, а з'єднавши всі народи в одне політичне ціле, ми завершили б, мабуть, життя, завершили розвиток людства. Кожен народ, зближуючись з усім єдиним загальнолюдським, повинен виділяти прекрасну квітку самотнього і самостійного розвитку».

А.Л. Метлинський визнав активний вплив народної творчості на емоційне сприйняття людини світу духовного. Таким чином, учений поєднав усі елементи, які гармонійно співіснують між собою, визначив їх зв'язок у загальній будові суспільства і культурному розвитку нації.

Э.И. Величулаева

СУБЭТНИЧЕСКИЕ ГРУППЫ КРЫМСКИХ ТАТАР

Отголоском былой этнической пестроты крымских татар являются субэтнические группы южнобережцев, горцев и степняков. Они исторически различались хозяйственно-культурными, физическими типами, имели самоназвание. Естественные рубежи, природное многообразие полуострова способствовали сохранению особенностей субэтнических групп крымских татар вплоть до депортации 1944 г. В результате смешанного проживания крымских татар в местах депортации происходило размывание субэтнических групп народа. Поэтому нами будет дана их характеристика в период до депортации.

В фокусе внимания исследователей В. Куфтина, В. Григоровича, В. Смирнова, Р. Куртиева находится изучение субэтнической группы крымских татар Южного берега Крыма. У татар предгорного Крыма они известны под именем татов. Согласно Р. Куртиеву, татары Южного берега

Крыма называют себя «ялы бойлю» — южнобережцы. Язык их относится к огузо-сельджукской подгруппе огузских языков. Южнобережные татары сформировались к XVI в. в результате синтеза потомков античных греков, готов, аланов и тюркских племен тюрко-булгар, огузов, печенегов. Антропологический тип — европеоидный, отсутствуют признаки монголоидности. Основные занятия: садоводство, виноградарство, табаководство, рыболовство, отгонно-пастбищное скотоводство.

Другая субэтническая группа крымских татар — горцы, до депортации проживавшие между Первой и Второй грядями Крымских гор. Знакомясь с трудами П.С. Палласа, Г.И. Радде, Р. Куртиева, несомненный интерес представляют их наблюдения этнографического характера, особенно для характеристики крымских татар горной части полуострова. Язык горцев относится к кыпчакско-половецкой подгруппе, сильно огузирован, насыщен иранизмами, арабизмами, грецизмами. Р. Куртиев, анализируя этногенез горцев, приходит к выводу, что в нем приняли участие потомки тавро-скифов, византийцев, готалан, а также тюркские племена гуннов, тюрко-булгар, хазар, печенегов, кыпчаков. Антропологический тип — европеоидный, монголоидность отсутствует. Основные занятия: садоводство, огородничество, табаководство, лесные промыслы, пчеловодство, отгонно-пастбищное скотоводство.

Степные крымские татары — третья субэтническая группа. Согласно Р. Абкадырову, степные татары формировались из тюркских племен кыпчаков и мангытов, окончательно сформировались в XVI в. Язык степных крымских татар относится к кыпчакско-ногайской подгруппе тюркских языков. Р. Абкадыров делит их язык на два основных диалекта: евпаторийский (Кезлев) и керченский (Керич). В европеоидном антропологическом типе степных крымских татар присутствует 10 % монголоидности. Основные занятия степных крымских татар: скотоводство и хлебопашество.

А.Н. Корсун

КОНЦЕПЦИЯ НИКЕЛСА-ЛЕМЕРСЬЕ И МИГРАЦИИ МЕГАЛИТИЧЕСКИХ НАРОДОВ

Одной из выдающихся мегалитических культур Западной Европы является культура колоколообразных кубков (ККК, Campaniforme). Отличительная особенность этой культуры — характерный колоколообразный кубок, имеющий особый S-образный профиль.

На территории Франции ККК представлена южно-французской (родано-провансальской) группой, тесно связанной с пиренейскими и бретонской группами.

Относительно её происхождения существует несколько теорий. Быстрота и широта распространения ККК по Европе и Магрибу представляет определённые проблемы для историков. Большой интерес вызывает посвящённая Культуре Колоколообразных Кубков PhD диссертация французского историка О. Лемерсье, защищённая весной 2007 года в университете Бургонии (Дижон). Хотя эта диссертация посвящена преимущественно ККК в Южной

Франции, она может быть полезна и для рассмотрения феномена миграций всего западноевропейского мегалитизма. Её автор использует схему Никелса, принятую для греческой колонизации Лангедока, состоящую из 3 последовательных фаз колонизации: исследование — внедрение — аккультурация.

Модель Никелса может быть применима и к ранним стадиям мегалитизма, таким, как раннеолитические культуры Пиренейского полуострова, где известны контакты между мегалитическими народами и мезолитическими племенами — носителями тарденуазских традиций кремневой индустрии.

На основании концепции Никелса-Лемерсье можно описать особый тип морских миграций, свойственный мегалитическим народам и использованный в историческое время греками.

Л.С. Азарцева

РОЛЬ ЦЕРКВИ В РАЗВИТИИ КУЛЬТУРЫ ХАРЬКОВА XVIII — XIX ВВ.

Взаимодействие религиозных и культурно-бытовых традиций, широкий круг вопросов организации совместной жизни людей — это те особенности, которые требуют к себе особого внимания при проведении в регионах с населением гетерогенного состава общей культурной политики, развития системы образования и государственно-правовых отношений. Сложность культурно-конфессиональных отношений обусловлена также их постоянной динамикой, связанной с миграцией населения, появлением проблемы беженцев, возникновением диаспор. Все это было и остается актуальным для Харьковского региона. Вот почему объектом нашего исследования стала духовная культура Харькова XIX века, а целью работы — исследование места и роли церкви в развитии культуры Харьковского региона.

1. Со второй половины XIX века начинается бурный рост промышленности и строительство железных дорог. Представители разных конфессий из различных городов прибывали на территорию Харьковской епархии в качестве рабочей силы. Возникла угроза межконфессиональных и межкультурных конфликтов.

2. На территории Харькова в исследуемый нами период проживали представители различных национальностей: русские, поляки, евреи, немцы и др., исповедовавшие соответственно православное, католическое христианство, иудаизм, лютеранство и т. д. Все они имели возможность соблюдать свои религиозные традиции: в костеле, синагоге, кирхе и т. д.

3. В православной культовой архитектуре Харькова 2-ой половины XIX в. распространение получил русско-византийский стиль, который официально поддерживало царское правительство России и Синод Русской Православной Церкви. Его характерными чертами являлись крестово-купольная конструкция и пятикуполье.

4. В XIX в. в Харькове, кроме Покровского монастыря, было около 20 православных церквей: Покровская (1689), Успенская (1685), Благовещенская (1886), Дмитриевская (ок. 1689) и др. Церкви возводились при учебных заведениях, больницах, а богатые жители города сооружали домовые церкви.

5. Аналіз *харьківського богослуження* дозволив виявити особливості його проведення. Вони обуславлювалися местонахождением города на границе с Россией. В результате в богослужении в XIX веке продолжали сохраняться и киевские, и русские православные традиции.

6. *Хоровое пение*, родившись в славяно-греко-латинській школі, стало однією з найкращих православних і світських традицій сучасного Харківка.

7. Во 2-й половині XIX століття в місті видавалося близько тринадцяти *духовно-літературних журналів*: «Духовний вестник», «Харківські Єпархіальні ведомості», «Віра і розум», журнал-газета «Благовіст» і др. Крім питань суцільно релігійного характеру, на сторінках цих журналів публікувалися статті по філософії, психології, метафізиці, освіщалися світські новини і новини з життя Харківської Єпархії.

8. Успіхи релігійної культури, діяльність Харківських архієпископів в області культового будівництва, їх сприяння народній освіті привели до того, що кінці XIX століття Харків перетворився в великий науковий і культурний центр.

О.В. Ліманська

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СВЯТКОВОЇ ХРИСТІАНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ НА СЛОБОЖАНЩИНІ

Самобутність Слобожанщини як історико-етнографічного регіону України полягає у своєрідному геополітичному місцезнаходженні та досить пізньому її заселенні, під впливом нашарування іноетнічних культур. З середини XVII ст. почалося заселення козаками з Правобережжя Слобідської України, яка згодом стала центром козащини зі своїм укладом життя і військом. Генетична релігійність козаків, їх могутня духовна енергія відтворилися в поширенні на теренах «дикого поля» православного християнського культу. За свідченням М.Ф. Сумцова, «в усіх головних слободах у перші 20 років життя є вже по-декілька церков», названих на честь християнського свята або святого.

Відголоски православної християнської традиції на території Слобожанщини постають ще за часів Київської Русі. Археологічні знахідки з православною символікою: хрестики, амулети із зображенням Георгія Переможця та Богоматері, дають підстави стверджувати наявність християнського культу в давніх слов'ян, що населяли наш край в XI — на початку XII ст. н. е. Прийшовши на зміну язичництву, християнство пристосувало до свого культу народні традиції, що відображали неповторну ментальну своєрідність українців. Календарні християнські свята сформували систему суспільних забобів, регулюючи таким чином поведінку, здоров'я і спосіб життя народу.

Світоглядні орієнтири слобожанина-селянина завжди спрямовувалися на Природу, від прихильності якої повністю залежав його добробут і майбутнє. У календарній християнській традиції сформувався комплекс ритуалів, обрядів, звичаїв, пов'язаних з природними явищами. Різдво, Водохреща, Трійця, Іоанна Хрестителя, Іллі, Спаса, Маковея та ін. не обходяться

без використання води, квітів, зілля, гілок дерев, насіння рослин. Отже, процес формування святкової християнської традиції на Слобожанщині відбувався під впливом землеробської культури Київської Русі, але був перерваний нападом монголо-татар у XIII ст. й відновився в середині XVII ст.

Д.О. Гаврюшенко

ПАЛЛАДІАНСЬКИЙ СТИЛЬ В АРХІТЕКТУРІ САДИБ СЛОБОЖАНЩИНИ

Палладіанський стиль, що застосовувався при будівництві вілл в Італії, Америці, Англії, споріднює і садиби Харківщини з далекими італійськими віллами. Подібність деяких садиб до зазначених вілл вражаюча. І не тільки планова (плани садиб в Олексіївці, Сосновці і плани вілл у Лізієре, в Баньоло, в Пойана — абсолютно тотожні), а й за зовнішньою обробкою фасадів. Те, що ми розуміємо під поняттям садиба, — споруди в Північній Італії, збудовані в XVI ст. Палладіо. Коли на Слобожанщину в середині XVIII ст. прибули майстри із околиць Лугано, з озера Комо, які не могли не знати творчості Палладіо і його послідовників — Скамоцці, Кальдерарі й ін. — на Харківщині споруджено такі ж садиби. Садиба на Харківщині як тема архітектурна збігалася з віллою палладієвською, і архітектори, отримавши багато замовлень, створили композицію проєктів. При цьому зодчі мало переймалися місцевими умовами, вони повністю запозичили плани рідних для них вілл і зовсім не зважали при цьому на особливості нашого клімату. Наприклад, прямо, майже з під'їзного портика, — вхід у зал садиби в Паніровці, або чудова колонада по фасаді — і вхід у зал (як Фратта Полезіна в Лізієрі). А оскільки неможливо влаштувати із лоджії під'їзд, то парадні двері вкомпозувалися десь збоку (Железняк), або пізніше добудовувалися у вигляді тамбурів, що псувало вигляд усєї будівлі і свідчило про незручність плану.

На Харківщині деякі архітектори переробили тип вілли відповідно до місцевих умов (Хатне). Садиба Хатне побудована в 1822 р. Садиба розташована на схилі пагорба, перед садибою побудовані два флігелі. Рустовані бони охоплюють потрійне напівциркульне вікно, що врізається у фронтон. По середині між цими двома симетричними флігелями розташований будинок. Фасад прикрашений восьмиколонним дорійським портиком, що створює лоджію. Мезонін прикрашений уступчатим аттиком. Фасад зі сторони саду оброблений напівкруглою ротондою і теж має мезонін.

При переході садиби до В.Ф. Шарікова, художника-любителя шестидесятих років, вона була дещо змінена.

В.Ф. Шаріков був учнем Жоміні, Базена, поетом, літератором. Саме він склав «Альбом Харьковской губернии в статистическом и военном отношениях», а також неопублікований літопис про види Харківської губернії і церкв, їх історію, відомості про побут дворян та ін.

Над терасами в мезоніні були зроблені навіси, що спиралися на стійки із трильяжів. На уступі аттика покладено вирізані із дерева завитки в стилі рококо. З боків будинку добудовані тамбури, входи в кухню справа і ліва. Зі сторони саду добудована невелика вежа з зубцями. В основному

колорит садиби залишився таким же. Поруч з садибою був розбитий напівколом сад. У плані садиби передбачена церква з давіницею, побудовану в 1779 р. І.І. Зарудним. Дзвіниця з високим гострим шатром і чотирма портиками, верхня частина її прикрашена рустованими кутами.

Таким чином, палладіанство на Харківщині мало свої регіональні особливості.

Н.В. Дымченко

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ В ПОЛИКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ПРИДНЕСТРОВЬЯ

С начала 90-х гг. XX в. территория постсоветского пространства стала ареной становления, развития и совершенствования новой государственности, возвращения к своим историко-культурным корням бывших союзных, ныне суверенных, независимых государств, а также провозглашения новых государственных образований на постсоветском пространстве, таких как Приднестровье.

В полиэтничном пространстве Приднестровья (Приднестровский регион Молдовы) плодотворно развиваются культурные традиции разных народов. Ведь поликультурность является одним из феноменов Приднестровья. Полиэтничность Приднестровья (90% — молдаване, украинцы, русские), а также три официальных языка (молдавский, украинский, русский), определили тенденции и особенности развития культуры региона.

В Приднестровье функционируют общества молдавской, украинской, русской, белорусской, болгарской, немецкой, армянской, еврейской, тюркской, гагаузской, азербайджанской и других культур.

Наиболее плодотворно развивают культуру и национальные традиции три крупных объединения Приднестровья: союзы русских, украинцев и молдаван. Исследование показало, что данные организации проводят большую культурно-просветительную деятельность, организуют международные встречи, культурные программы и художественные выставки.

Наряду с национально-культурными объединениями большое место в поликультурном пространстве Приднестровья занимают творческие Союзы дизайнеров, художников, журналистов, писателей, фотохудожников, которые объединяют в своих рядах представителей разных национальностей.

Феномен поликультурности региона определил полиэтничную направленность проводимых в крае культурно-массовых мероприятий. Это традиционный международный фестиваль молдавского искусства «Мэрцишор», Дни славянской письменности и культуры, фестивали русского народного творчества «Масленница» и «Истоки», праздники украинской культуры «Рідна мова» и «Шевченковские чтения». В ПМР выходят три официальные газеты: «Приднестровье» — на русском, «Адевэрул Нистрян» — на молдавском и «Гомін» — на украинском языках. Телевидение и радио Приднестровья имеют украинскую, молдавскую и русскую редакции. Образовательный процесс в учебных заведениях края также ведется на трех языках.

Существуя в условиях непризнанности, в Приднестровье (с 1990 года самопровозглашенная Приднестровская Молдавская Республика) продолжают

розвиваються міжнародні культурні зв'язки з Україною, Росією, Білорусією, Болгарією, Францією, Німеччиною, Туреччиною та іншими країнами.

Велике значення для розвитку багатонаціональної культури краю мало прийняття законів «О культурі», «О бібліотечному справі», «Об охороні та використанні пам'яток археології, історії та культури», «О музейному фонді» Придністров'я.

На момент дослідження в полікультурному просторі Придністров'я, на якому проживають 500 тисяч осіб, плідно працюють понад 130 установ клубного типу з 800 клубними формуваннями, 34 державних та близько 50 ведомствених музеїв, 415 масових та спеціальних бібліотек, 5 творчих союзів та більше 30 національно-культурних товариств.

Сьогодні в культурі регіону починається якісно новий етап розвитку, вона стає динамічною силою, формуючою життя товариства, надає велике вплив на розвиток громадських відносин.

Ю.Б. Мельник

СИМВОЛ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я

Останнім часом феномен «культура здоров'я» стає предметом наукових досліджень у галузі філософії, педагогіки, медицини. Культурологія відіграє особливе місце у вивченні цього феномену, оскільки культура здоров'я за своєю суттю є соціокультурним явищем. У результаті теоретико-методологічних обґрунтувань нами було уточнено сутність основних дефініцій і визначені аспекти вивчення феномену культури здоров'я, визначені рівні культури здоров'я тощо. З метою популяризації ідей формування культури здоров'я в суспільстві розроблено символіку, опис якої наведено нижче.

Зображення символу культури здоров'я складається з: чотирикутної зірки, кола, еліпса, відрізка, напису. Композиція має такий вигляд: у центрі знаходиться чотирикутна зірка (червоного кольору), всередині якої міститься хрест, кути зірки поєднані дугами, котрі створюють коло (жовтого кольору), ці фігури знаходяться всередині еліпса (блакитного кольору), коло й еліпс поєднані між собою відрізками різної довжини, навколо еліпса символом напис: зверху «КУЛЬТУРА», знизу «ЗДОРОВ'Я» (рис. 1).

Рис. 1. Символ культури здоров'я

Зірка означає чотири складові здоров'я (фізичне, психічне, соціальне, духовне), хрест усередині неї вказує на їх діалектичну єдність; коло символізує гармонійний розвиток цих складових; промені, що відходять від кола — світло; еліпс — внутрішній світ, який знаходить відображення в зовнішньому світі у вигляді здобутків культури, як єгипетський ієрогліф означає вхід, заповіт. Верхній кінець зірки спрямований на літеру «У» в слові культура, протилежний — на літеру «Р» у слові здоров'я, поєднання цих літер створює слово «УР», що в перекладі із санскриту означає світло.

Цей символ став офіційною емблемою Харківської обласної громадської організації «Культура Здоров'я» (свідоцтво № 571 від 26.12.2005 р., видане міністерством юстиції України), котра запроваджує різноманітні заходи з наукової, методичної, інноваційної, просвітницько-пропагандистської, оздоровчо-спортивної діяльності, що відбуваються під прапором із символікою культури здоров'я.

І. М. Шуляков

ПРИСЛІВ'Я ЯК ПРИКЛАД НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО СТЕРЕОТИПУ

Переосмислення, як метафоричне або метонімічне перенесення змісту, поєднує як образні стереотипи, так і прислів'я з буквальним значенням компонентів. У стислій формі прислів'я передають значно більше інформації, ніж відображено на поверхні культурного стереотипу.

Функція узагальнення й систематизації життєвого досвіду поколінь, властива будь-яким прислів'ям, образним і необразним, впливає на їх лексичний склад: слова-компоненти прислів'я набувають більшого узагальнення й у цьому сенсі ослабленого значення порівняно з тими ж одиницями у вільному використанні.

Прислів'я характеризуються певною специфічністю синтаксичної структури. Водночас прислів'я передаються з покоління в покоління як застигли, традиційні одиниці, які не можуть не відставати від розвитку національної культури.

Тут особливо багато відповідностей, що відрізняються в окремих компонентах семантичної структури, оскільки системи прислів'я різних культур принципово не збігаються. Незважаючи на деякий загальний фонд взаємні кальки, запозичення із класичних мов, біблійних текстів, «загальноєвропейської лексичної бази прислів'їв», українські й європейські прислів'я склалися в різних історичних умовах, відбиваючи суспільно-економічний лад й умови розвитку, що не збігаються у двох культур. Розбіжності стосуються як використаних стереотипів, так і самих сентенцій, тематики ситуацій, у яких застосовні прислів'я. Розрізняється і характер використання прислів'їв, поширеність серед різних верств суспільства. Тому багато прислів'їв не мають не тільки повних, але й часткових відповідностей або синонімів.

Серед інших властивостей прислів'їв, а прислів'я — це приклад національного культурного стереотипу, відзначимо в першу чергу дидактичність,

тобто повчальний зміст і афористичність, зокрема здатність у стислій формі виразити влучне спостереження, що є узагальненням досвіду всієї культури. Мораль або приватне спостереження не зберігатимуться у фразеологічному фонді мови, якщо вони не матимуть відповідної мовної форми. Така формальна організація тісно пов'язана з експресивністю й емоційністю прислів'їв.

Істотною ознакою прислів'я є його народність, під якою розуміємо не ідентифіковане авторство, а використання протягом тривалого періоду широкими й різностановими народними масами на великій, по-різному діалектній території — Великобританії, Франції, США й інших країнах.

Напевно, назавжди залишиться таємницею: були авторські прислів'я створені індивідуальними ситуаціями або першими письмовими фіксаціями цих стереотипів, що вже існували в народі. Найбільш ранній з наданих варіантів, що дійшли до нас, був результатом нововведень на давнішій основі. Прислів'я завжди народні в тому сенсі, що вони є народним надбанням, їхня форма шліфується протягом тривалого часу у творчій лабораторії народу. Їх використовують, незважаючи на класову спрямованість багатьох з них, усі представники народу. Адже саме використання є тією основою, на якій перевіряється мовний статус прислів'я як носія культурного стереотипу національної культури з усіма притаманними їй властивостями.

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ж. А. Писаренко

КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

З моменту проголошення незалежності в Україні тривають складні трансформаційні процеси, які охоплюють усі сфери соціально-економічного та культурно-духовного життя суспільства. Розбудова соціальної, демократичної, правової держави на ґрунті того, що залишилося після розпаду Радянського Союзу, виявилася для Української держави достатньо складним завданням.

Успіх у вирішенні проблем реформування державного устрою, ствердження ринкової економіки та демократизації суспільно-владних відносин залежить від багатьох чинників і передумов. Однак провідна роль у цьому процесі, безумовно, належить органам державного управління й державним службовцям.

В умовах перехідного періоду велике значення має ефективність державно-управлінської діяльності, адже помилки в цій сфері призводять до втрати часу, державних коштів та, як наслідок, довіри громадян до влади. Ефективність державного управління — це водночас і оцінка досягнення поставлених цілей, і якість отриманих результатів. А якість управління, у свою чергу, тісно пов'язана з професіональними та культурно-освітніми характеристиками державних службовців. Звідси логічним є висновок, що культура слугує інтегральним показником якості державного управління: вона є і причиною існуючого рівня управлінської майстерності, і наслідком, тобто кінцевим результатом державно-управлінської діяльності.

Культура державного управління охоплює матеріальні й духовні форми культури, систему цінностей, знання, правила та норми поведінки службовців, що реалізують державні функції. Отже, очевидно, що лише завдяки вдосконаленню всіх складових управлінської культури можна забезпечити якісний та ефективний соціально-економічний і культурний розвиток України, а також утвердження її як повноцінної демократичної європейської держави.

А. В. Матвеева

ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Тривалий період до культури ставилися по залишковому принципу, що стало передумовою виникнення і загострення проблем та привернуло увагу науковців і політичних діячів. Тобто в державі відбувалася диспропорція між розвитком економіки та культури.

Основним законодавчим актом, який визначає державну культурну політику, залишається «*Основи законодавства про культуру*», що визначають правові, економічні, соціальні, організаційні засади розвитку культури

Україні. Але постійна нестача бюджетних коштів, недофінансування закладів культури свідчать про декларативний характер законодавчих актів. Тому невирішеною проблемою незалежної України є фінансування культури, яке залишається на дуже низькому рівні, що призводить до недостатнього матеріально-технічного забезпечення, зниження якісних і кількісних показників діяльності закладів культури, низької оплати праці.

Невирішеним залишається питання розробки та прийняття Закону України «Про культуру», який би визначав поняття культури, а відповідно слугував основою для розробки державних програм здійснення державної культурної політики. Свідомим кроком було затвердження в березні 2005 р. «Концепції державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки». У ній, зокрема, йдеться про необхідність подолання системних негативних явищ у галузі культури. Не менш важливими залишаються закони, які стосуються окремих галузей культури. Серед них: «Про театри театральну справу», «Про бібліотеки та бібліотечну справу», «Про музеї та музейну справу» та «Про кінематографію».

Таким чином, державні органи влади повинні створювати і забезпечувати такі нормативно-правові основи, які б стали важливим інструментом розвитку духовно-культурного потенціалу країни, допомагали швидко реагувати й адаптуватися організаціям культури до нових ринкових умов.

Т.Ю. Драчова

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОГО ТА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЗАКЛАДУ КУЛЬТУРИ

В умовах ринкових відносин організації та заклади культури змушені переорієнтуватися на функціонування як відкриті системи. На діяльність якої організації істотно впливає внутрішнє середовище, яке регулюється безпосередньо закладом, і зовнішнє середовище через те, що саме воно визначає умови функціонування та впливає на зміну конкурентної позиції закладу.

Управління внутрішніми факторами дозволяє ефективно впливати на рівень конкурентоспроможності закладу культури, посилювати його слабкі сторони й ефективно використовувати сильні. Дослідження факторів зовнішнього середовища допомагає визначити можливості розвитку закладу та проаналізувати можливі загрози зовнішнього середовища, для того, щоб запобігти чи мінімізувати їх негативний вплив.

Серед факторів внутрішнього середовища, які вагомо впливають на функціонування закладу культури, доцільно визначити такі: управлінські, кадрові, фінансові, маркетингові, матеріально-технічні, інформаційні, просторові та творчі або виробничі (якщо творчість розглядати як специфічний «процес виробництва» культурних благ).

У зовнішньому середовищі доцільно виділити два прошарки: макро- і мікрооточення, які впливають на діяльність закладу різною мірою. Макрооточення (економічні, політичні та правові, соціально-демографічні, культурні, технологічні, міжнародні й історико-географічні фактори)

впливає опосередковано. Мікрооточення (державні органи, споживачі, постачальники, існуючі та можливі конкуренти) безпосередньо впливає на діяльність закладу. Аналіз цих чинників, маніпулювання ними й моделювання можливих наслідків дає змогу підвищити конкурентоспроможність закладу.

В.В. Калініченко

ЦУКРОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ — НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

Історію вивчення вітчизняної цукрової промисловості кінця ХІХ — початку ХХ ст. в Україні необхідно розділити на декілька етапів, кожен з яких якісно відрізняється один від одного.

Перший період — це кінець ХІХ ст. — 1917 р., коли авторами досліджень про цукрову промисловість були її сучасники — спеціалісти цукровиробництва, економісти, пайщики акціонерних цукрозаводських товариств тощо. Часто ці праці мало чим відрізнялися від джерел, оскільки автори без змін цитували або статистичну інформацію цукрових заводів або правлінь акціонерних товариств. У роботах відсутній історіографічний аналіз літератури з проблеми, недостатньо аналізуються джерела, зазвичай, відсутні посилання.

Другий період розпочався після 1917 р. і тривав до 30-х рр. ХХ ст. Інтерес дослідників до вивчення досвіду господарювання цукрових заводів у дореволюційний час був викликаний переходом до НЕПу. Але узагальнюючої праці про стан цукрової промисловості в Україні наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. не опубліковано.

Третій період припадає на середину 30 — середину 50-х рр. ХХ ст. У цей час менше уваги приділяли проблемам цукрової промисловості зазначеного періоду. Перша причина цього явища — це репресії, друга — переключення уваги практиків цукрової промисловості, економістів на питання соціалістичної реконструкції промисловості.

Четвертий період: друга половина 50 — кінець 80-х рр. ХХ ст. Часткова десталінізація радянського суспільства позитивно вплинула на якість праць, значно розширилася джерельна база історичних праць. В історіографії цього періоду дослідники прагнули вдосконалити техніку дослідження, використати нові методи, зокрема математичні, дистанціюватися від суто описових. У 70-х рр. вийшли друком монографії, присвячені вивченню промислового перевороту в Україні в ХІХ ст., в яких багато уваги приділено цукровій промисловості. Однією з улюблених тем радянських істориків цього періоду було вивчення робітничого класу та його класової боротьби, зокрема в досліджуваний період.

П'ятий період починається з проголошення незалежності України. Багато питань нашої історії почали розглядати під новим кутом зору. В історіографії 90-х рр. ХХ ст. переглядаються і погляди радянських істориків на діяльність промисловців. Від різко негативної оцінки капіталістів, як експлуататорів, характерної літературі радянської епохи, дослідники

звертають увагу на роль підприємців в організації виробництва, фінансування ними закладів культури, освіти тощо. Але період розвитку вітчизняної цукрової промисловості наприкінці XIX — на початку XX ст. ще потребує вивчення питань матеріально-технічної бази, формування кадрів цукрової промисловості й умов їхньої праці, виробництва та збуту продукції цукрової промисловості.

А.В. Скиданова

ТОВАРНА СТРУКТУРА СТАЦІОНАРНОЇ ТОРГІВЛІ В ХАРКІВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX — ПОЧАТОК XX СТ.)

Товарна структура стаціонарної торгівлі — одного з ключових механізмів товарообміну в другій половині XIX — на початку XX ст. — є важливою характеристикою стану внутрішнього ринку. Висвітлення цього питання істориками зазвичай є ілюстративним, у зв'язку з чим актуальності набуває постановка і вирішення проблеми як самостійної. У межах вирішення цього завдання з'ясуємо головні напрями дослідження за матеріалами Харківської губернії.

У другій половині XIX — на початку XX ст. більша частина торгових закладів мала змішаний товарний асортимент. Тому при здійсненні статистичних розвідок розподіл закладів за групами проводився відповідно до провідного товару. Отже, історичні дослідження товарної структури є ще узагальненими.

Протягом досліджуваного періоду стаціонарна торгівля зберігала багатокладний характер. Кожна з її ланок мала специфічний товарний намір. Так, більша частина закладів Харківської губернії зі значним обігом реалізувала мануфактурні, суровські, галантерейні товари, децю меншою мірою питома вага складів вина і пива та торгівлі бакалійно-гастрономічними товарами. Сектор продажу цих товарів складав майже третину від продажу закладів Харківського повіту. В інших повітах губернії поряд із зазначеними товарними напрямками для значних торгових закладів важливим також і сировинний (зернові, волокна тощо). Торгівля середніх та дрібних торгових закладів, які складали основу інфраструктури постійної торгівлі, слабо диференціювалася за товарним профілем. Цю ланку представляли дрібні крамниці, які зосереджували широкий спектр товарів широкого споживання, трактири, буфети й інші заклади з продажу готової їжі і алкогольних напоїв. Поширеною формою міської стаціонарної торгівлі (особливо в Харкові) була реалізація товарів через тимчасові засоби (рогові столи, рундуки тощо) та розносна. Її предмет — дрібний дешевий товар довольчого і недовольчого характеру, котрий складно піддається об'єкту та систематизації.

Суттєвими є географічні особливості товарної структури. Так, у місцях постійної торгівлі перш за все була представлена підприємствами з продажу продуктів харчування, мануфактурних і ремісничих товарів. У міській місцевості майже повністю була відсутня стаціонарна торгівля м'ясо-молочними та хлібними виробами, одягом, меблями, що свідчить

про збереження високого рівня самодостатності й патріархальності побуту сільських домогосподарств. Поряд із цим поступовий процес поглиблення товарно-грошових відносин приводить до появи і поширення на селі торгівлі бакалійними та дрібними вжитковими товарами.

Товарний напрям зберігався як індикатор різних типів торгових закладів й осередків. Зокрема, магазинна торгівля продовжувала зберігати переважно мануфактурний профіль, базарно-ринкові осередки поєднували продуктивні та простонародні непродовольчі товари, на вулицях великих міст переважали бакалійно-гастрономічні крамниці.

Таким чином, проблема товарної структури постійної торгівлі як важлива складова відтворення розвитку товарно-грошових відносин і вивчення повсякденно-побутової історії другої половини XIX — початку XX ст. має комплексний характер, що передбачає різносторонній підхід до її вирішення. Пріоритетним у цьому є аналіз товарного профілю за кожною окремою ланкою торгової інфраструктури, зорієнтованою на конкретний тип споживача, врахування економіко-географічних особливостей розподілу товарних потреб.

М.В. Лавринович

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДЮСЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АУДІОВІЗУАЛЬНІЙ СФЕРІ

Відносно новим і недостатньо вивченим сучасним поняттям в економіці соціально-культурної сфери є термін «аудіовізуальна сфера». У новітній економічній літературі пояснення цього терміна відсутнє. Закон України «Про авторське право й суміжні права» дає визначення тільки поняттю аудіовізуальний твір. Г. Іванов, П. Огурчиков, В. Сидоренко пов'язують термін «аудіовізуальна сфера» з поняттям «екранна культура».

У загальному розумінні продюсування — це залучення засобів і ресурсів, які можуть забезпечити успішну реалізацію проекту, що складається з 3-х основних елементів — пошук (або створення) бізнес-ідеї, залучення ресурсів, реалізація ідеї.

Таким чином, незалежний продюсер кінофільму відповідає за роботу над сценарієм, будує взаємини з інвесторами, формує творчу та технічну команди, налагоджує договірні відносини зі знімальною студією, контролює прокатну політику, організовує тиражування фільму і мерчандайзинг (випуск сувенірів).

Особливість продюсування в соціально-культурній сфері пов'язана з таким поняттям, як «ринку особистостей», та характеризується перевагою витрат висококваліфікованої творчої праці. Таким чином, до специфічних особливостей продюсування в СКС слід віднести проблеми виміру ефективності праці та методів її підвищення.

Поетапне відродження кіно-театральної мережі й поступове появлення фільмовиробництва (в основному за рахунок телевізійних серіалів) свідчить про зближення кіно й телебачення та створення різноманітних загальних економічних механізмів керівництва аудіовізуальними проектами.

Таким чином, удосконалювання механізму керування аудіовізуальними проектами пов'язане з комплексним вивченням економічних, організаційних, технічних, соціальних і художніх факторів.

О.В. Баят

ПЛІННІСТЬ КАДРІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В Україні головною формою підготовки кваліфікованих робітників є система професійно-технічного навчання, спрямована на формування в громадян професійних знань, умінь, навичок, розвиток духовності, культури, відповідного технічного, технологічного й екологічного мислення з метою створення умов для їх професійної діяльності. Провідну роль у цьому відіграє педагогічний персонал, діяльність якого спрямована на забезпечення високого рівня професійної підготовки майбутніх робітників. Але аналіз статистики свідчить, що в усіх регіонах України посилюються негативні тенденції. Вони пов'язані з тим, що багато високопрофесійних викладачів і майстрів виробничого навчання перейшли на роботу в інші структури, де значно більша заробітна плата. У результаті виникає проблема плінності, яка сягає понад 15%, негативно позначається на підготовці висококваліфікованих та конкурентоспроможних робітників.

Серед основних причин, які спричиняють плінність є такі:

- низький рівень заробітної плати;
- неможливість реалізувати свій потенціал;
- незадоволеність працівників умовами праці й побуту (зміст та організація праці, система морального і матеріального стимулювання, забезпечення житлом тощо).

Вирішення цих проблем можливе лише за умови гідної оплати праці та визначення сучасних шляхів підготовки і формування кар'єри педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. Також необхідно вдосконалити кадрову політику в галузі освіти. Звичайно стабільність персоналу залежить і від ситуації на ринку праці, від професійної та соціально-демографічної структури працівників і від багатьох інших факторів.

С.М. Соболева

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Криза духовної культури є визначальною причиною екологічної кризи. Як тілесна і духовна істота, людина займає позицію підкорювача та споживача природи. Екологічна культура має давню історію, вона є атрибутивною, але феноменом стала у ХХ ст., коли людство усвідомило необхідність перевлаштування свого життя.

Для того, щоб змінити траєкторію суспільного (господарського) розвитку, запобігти екологічній загрозі, необхідно змінити культурологічну основу суспільства. Зважаючи на концепцію екоінноваційного розвитку

країни, для подолання екологічної кризи необхідно, щоб високий рівень технологічної культури відповідав такому ж рівню екологічної культури. Як одна з форм культури, вона є діяльністю людини, спрямованою на організацію та трансформацію природного світу відповідно до власних потреб і намірів та своєрідним мистецтвом упорядковувати навколишнє середовище і надати людському життю певну ціннісну основу.

Формування екологічної культури, як невід'ємної частини екологічної підготовки студентів, повинно спрямовуватися на створення таких соціально-педагогічних умов, котрі б забезпечували не лише засвоєння певних знань, умінь і навичок екологічного змісту та здатність використовувати їх у практичній діяльності, але й ставили студента перед необхідністю морального вибору сутності власної поведінки в довкіллі.

Екологічна культура найповніше виявляється в особливостях природокористування, що притаманне всім людським спільнотам на різних щаблях їхнього розвитку. Вона є детермінуючим фактором щодо забезпечення цивілізованих форм природокористування і сприяє соціокультурному прогресу людства.

А.Г. Прокошїна

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ В ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД УКРАЇНИ

Початок реформ та глибокий економічний спад 90-х рр. ХХ ст. стали результатом зміни діяльності працездатного населення, форм соціальних трудових відносин, нової державної політики й інституціональної сфери. Криза радянської економіки стала стартовим майданчиком для ринкової трансформації української економіки. Повна зайнятість у радянські часи була досягнута завдяки низькій заробітній платі, відокремленій диференціації доходів, що слабо пов'язувалася з трудовими зусиллями та виробництвом — це стало результатом надлишку робочої сили на підприємствах та в перехідний період призвело до масштабного безробіття. Ще однією причиною безробіття було те, що ринок праці миттєво відреагував на зміни в політичній, економічній і соціальній сферах зниженням попиту на робочу силу. Рівень безробіття з 1995 до 1999 рр. безпосередньо виріс з 5,6 до 11,9 %. У період перехідної економіки близько третини економічно-активного населення отримували прибутки від неформальної діяльності. Завдяки тому, що багато заборонених в радянський період видів діяльності легалізували в незалежній Україні, велика кількість населення почала займатися саме зайнятістю. Криза безробіття в Україні почала скорочуватися з 2000 р. завдяки частковій нормалізації економіки країни, розробці та впровадженню державних програм зі зниження рівня безробіття.

С.В. Фомічева

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ХАРАКТЕРИСТИКА, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОГНОЗИ РОЗВИТКУ

Останні шість років характеризуються динамічним розвитком діяльності страхових компаній в Україні, що супроводжується як зростанням

кількості страхових компаній та розширенням напрямів страхової діяльності, так і збільшенням обсягів страхових операцій.

У галузі страхування життя і ризикових видів страхування у 2006 р. зареєстровано 440 страхових компаній. Із них 352 компанії займаються класичним страхуванням, 56 — страхуванням життя, страхових компаній з іноземним капіталом — 58.

Найбільша частка як у платежах, так і у виплатах належить добровільному майновому страхуванню, страхуванню фінансових ризиків, страхуванню фізичних осіб. Тенденція зростання ринку завдяки класичному страхуванню збережеться — нині активно продовжує розвиватися КАСКО, очікують зростання ОСАЦВ.

У 2008 р. очікується стабілізація й активізація процесів збільшення бізнесу через злиття та поглинання. Тенденція зрощування страхових і фінансових послуг збережеться.

Серед чинників, що стримують страховий ринок можна відзначити: економічні, функціональні (низький рівень кваліфікації кадрів), організаційно-правові (відсутність цілеспрямованої державної політики у сфері страхування), соціально-психологічні (недовіра до страхування), інформативно-аналітичні (відсутність якісної статистичної інформації) проблеми.

Спостерігається зниження фінансових показників: зниження доходів, темпи якого випереджали темпи зниження видатків, а це призвело до скорочення інвестиційної активності страхових компаній і до звуження їх можливостей здійснювати інвестиційну діяльність.

В.Г. Щилова

СУЩНОСТЬ ЛИЗИНГА И ОСОБЕННОСТИ ЕГО РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ

Лизинг является эффективной формой финансирования вложений на приобретение основных средств. Данная форма финансирования осуществляется через лизинговую компанию, приобретающую для третьего лица право собственности на имущество и отдающего его в аренду на определённый срок.

Субъектами лизинга являются: лизингодатель, лизингополучатель и продавец лизингового имущества.

Арендатор заключает арендный договор с лизинговой компанией. Лизинговый контракт предусматривает срок аренды, условия и сумму выплат арендной платы, выплату платежей, обязательства и гарантии на счёт содержания в исправном состоянии оборудования и т.д.

После окончания срока аренды арендатор обязан вернуть оборудование лизинговой компании или выкупить его в свою собственность по остаточной стоимости.

Для предприятия-арендатора необходимость привлечения к сделке лизинговой компании вызвана в основном отсутствием финансовых ресурсов для приобретения основных средств и сложностью получения долгосрочных ссуд.

Для арендатора лизингова сделка привлекателна тем, що ефективність всего проекту оцінює не він один, а і лизингова компанія, поскільки разом з ним розділяє ризики проекту.

Проблема лизинга в Україні є достатньо актуальною, так як ринок лизинга знаходиться на початковому етапі розвитку. Іменно тому на даному ринку відсутні общепризнанні лідери, а його розвитку віддається недостатнє уваження з боку держави. Також необхідно вказати, що розвитку лизинга в Україні заважає достатньо жорстка система оподаткування лизингових операцій і недосконалість діючого законодавства.

А.С. Сахаровська

ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНЦІЇ НА СТРАХОВОМУ РИНКОВІ УКРАЇНИ

Для оцінки рівня конкуренції на ринках переважно використовують два показники: показник сконцентрованості ринку, який також називають показником монополізації, та показник ринкової конкуренції, відоміший як індекс Герфіндала-Гіршмана. Показник монополізації розраховує і публікує Держфінпослуг України. Ці показники свідчать, що на страховому ринку немає монополіста. У 2006 р. першим трьом страховим компаніям належало 11,8% ринку.

Рівень конкуренції на ринку загального страхування значно перевищує рівень конкуренції на ринку страхування життя, оскільки ринок страхування життя тільки починає формуватися і на ньому працює відносно невелика кількість компаній.

Розрізняють цінову і нецінову конкуренцію. В умовах українського страхового ринку цінова конкуренція має обмежені можливості внаслідок двох факторів: через відсутність достатньої кількості кваліфікованих спеціалістів з розрахунку страхових тарифів і через встановлення в Україні для обов'язкових видів страхування єдиних страхових тарифів для всіх страхових компаній, незалежно від території, яку вони обслуговують.

Серед способів нецінової конкуренції виокремлюють якість та надійність продукції, вдосконалення методів продаж, рекламу і популяризацію продуктів. Фактичний рівень конкуренції на страховому ринку поки що невисокий, через загальний низький розвиток страхування, який дає змогу страховим компаніям розширювати операції завдяки неохопленим страхуванням об'єктам.

Для виникнення реальної конкуренції на страховому ринку України необхідний подальший економічний розвиток країни, зниження загального рівня корупції в державі, розширення страхового ринку й удосконалення страхового законодавства.

І.С. Обідець

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

В умовах ринкової економіки страхування постає у двох якостях. З одного боку, в процесі здійснення своєї основної діяльності страхові компанії

страхують економічні інтереси суб'єктів господарювання від ймовірних ризиків і цим стимулюють інвестиційну активність, з іншого — є безпосередніми інвесторами.

Основним джерелом одержання прибутку для страхових організацій більшості цивілізованих країн є збір страхових платежів та інвестиційна діяльність, кошти від якої спрямовуються на фінансування страхових операцій, дотації збитковим видам страхування, розробку нових продуктів, підготовку кадрів.

Існують певні фактори, які стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні: політична й економічна нестабільність у першу чергу негативно впливає на інвестиційну діяльність; обмежений перелік інвестиційних інструментів; зарегульованість ринку; корупція в державних органах влади; відсутність фахівців; низька дохідність інвестицій; недостатність інформації для прийняття рішень; законодавчі колізії.

В Україні залишилися ще достатньо високими ставки за депозитами, що нині робить інвестування саме в ці фінансові активи привабливими для страхових компаній. Вкладення в нерухомість можуть розглядатися як перспективний напрям для страхових компаній, що через особливості основної діяльності здійснюють довгострокові інвестиційні вкладення з метою захисту від інвестиційного знецінення активів. В Україні інвестиції під державні гарантії спрямовуються в основному в промисловість і сільське господарство — для реконструкції або створення нових виробничих потужностей.

Інвестиційні можливості в Україні з року в рік зростають, про це свідчить аналіз динаміки частки чистих премій у ВВП. Ринок розвивається, отже страхові компанії стають потужними інституціональними інвесторами.

З.Н. Остропольская

ТЕХНОЛОГИИ МЕНЕДЖМЕНТА В СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СФЕРЕ

Менеджмент — это система управленческой деятельности, обеспечивающая успешное функционирование самых различных социальных институтов. Менеджмент имеет место практически во всех сферах жизнедеятельности общества (коммерческом и некоммерческом бизнесе, политике, науке, образовании и т.д.). Технология, т.е. конкретные способы осуществления менеджмента, зависят от социально-экономического развития общества и конкретной сферы, информационного обеспечения, действующего законодательства и целого ряда других факторов.

Специфика менеджмента в сфере культуры связана с особенностями «духовного производства». «Продукты» такой деятельности носят не столько вещественный характер, сколько связаны с феноменами сознания, поддаются прямому счету, складированию. Их производство зачастую совпадает с потреблением. Более того, в отличие от продуктов материального производства, уничтожаемых в процессе потребления, культурные ценности наращивают свою ценность.

Главная особенность менеджмента в сфере культуры заключается в том, что деньги в этой сфере появляются преимущественно не на основе коммерции, а на основе привлечения средств, вовлечения интересов самых различных сил и инстанций: органов власти, спонсоров, благотворительных организаций и прочих доноров. С другой стороны, бизнес все более интегрируется с другими сферами жизни общества: политикой, культурой, наукой, образованием, искусством, спортом. Все это придало менеджменту характер социально и культурологически ориентированной деятельности.

Важно, что все это проявляется на фоне бурного развития современных информационных технологий, информатизации и компьютеризации, мультимедиа, освоения возможностей Интернета, без которого немислимы уже современная реклама, PR, другие бизнес-технологии. Интенсивно проникают эти технологии и в сферу культуры. Таким образом менеджмент в сфере культуры заключается в создании организационных и экономических условий саморазвития культурной жизни. В этом и состоит специфика менеджмента в сфере культуры.

И.А. Никитинская

ИННОВАЦИИ В МАРКЕТИНГЕ СТРАХОВЫХ УСЛУГ

Инновации в страховании являются одним из важных конкурентных преимуществ компаний на рынке. Важно не только предоставить клиенту удобный и понятный сервис, но и предложить новое нестандартное решение, отличающееся от продуктов конкурентов.

Страховка через Интернет — одна из инноваций на страховом рынке Украины. Посетители сайтов смогут рассчитать стоимость страховых полисов в режиме on-line и при желании приобрести их. Появился и портал «Strahovki.NET.UA», с помощью которого можно быстро, качественно и профессионально сравнить цены и условия интересующего страхового продукта в разных страховых компаниях. Также некоторые страховые компании предлагают абсолютно новый сервис — заказ полиса обязательного страхования гражданской ответственности владельцев транспортных средств посредством СМС.

Организация маркетинга в страховании может быть проведена по видам страхования или по географическому району обслуживания клиентуры. Для этого используется система маркетинговой информации. Это постоянно действующая система взаимосвязей людей, оборудования и методических приемов сбора, классификации, анализа, оценки и распространения актуальной и достоверной информации для выбора и осуществления маркетинговых мероприятий.

Страховые компании стараются оказывать дополнительные услуги и повышать уровень своего сервиса. Появилась новая услуга — страхование ответственности СТО перед владельцами автомобилей. Страховые компании активно направляют свою деятельность на медицину, строят собственные поликлиники, чтобы обеспечить качественное оказание медицинских услуг своим клиентам.

І. О. Руденко

ПЕРСПЕКТИВНЕ БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

Державний бюджет, його доходи і видатки — дуже чутливий до кон'юнктурних змін макроекономічних показників, тому важливим елементом бюджетних розрахунків є реально обґрунтовані макроекономічні прогнози, без яких неможливе якісне складання бюджету. Якісне впровадження перспективного бюджетного планування потребує нової теоретичної та методологічної бази, розробки дієвого механізму реалізації перспективного планування бюджетів, визначення його ролі в загальному розвитку держави.

Актуальність цих проблемних питань зумовила вибір теми. Предметом дослідження є теоретичні аспекти бюджетного планування, об'єктом — зарубіжний досвід перспективного бюджетного планування. Метою дослідження є аналіз методології перспективного бюджетного планування та особливості його впровадження на території України.

Зважаючи на позитивний досвід країн Скандинавії, Німеччини, Великобританії та Австралії, можна сказати, що перспективне бюджетне планування надає чітке уявлення про вартість проведення поточної державної політики, є механізмом, що дає змогу контролювати запровадження нових заходів, а також відстежувати виконання річного бюджету. Воно забезпечує прозору підзвітність виконавчої влади і створює необхідну базу для складання детальнішого бюджету, орієнтованого на досягнення певних результатів.

Отже, в Україні перспективне бюджетне планування, з одного боку, забезпечує передбачуваність дохідної частини бюджету на кілька років, з іншого — прогнозує витрати, що виникають, відповідно до діючих або прийнятих видаткових зобов'язань; формує соціально-економічну стратегію, відповідно до прогнозу соціально-економічного розвитку; є стратегічним орієнтиром для міжбюджетної фінансової політики; аналіз його варіантів різними параметрами — інструмент для прийняття управлінських рішень у галузі бюджетної політики в частині оптимізації витрат бюджетних засобів і підвищення ефективності збору податків; є інструментом для балансування бюджету і, відповідно, забезпечує прогноз дефіциту бюджету та боргу на три роки вперед.

СЕКЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Л.П. Саракун

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВА І ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРОЮ

Проблема управління культурою давно посідає чільне місце в системі державотворення і є головною передумовою ефективного функціонування державного апарату та всієї системи владних структур. Держава — невід'ємна і необхідна умова життя людей, спосіб організації й упорядкування суспільства, збереження його цілісності.

Функціональне коло сучасної держави визначається сукупністю її ролей. Вона, відповідно до свого призначення, виконує законодавчу, соціальну, культурно-виховну, організаційно-управлінську й інші функції, які диктуються інтересами домінуючих груп.

У різні історичні епохи існували і нині існують соціальні інститути, які спрямовують культурне життя, використовуючи методи заохочення, обмеження, а інколи й навіть придушення свободи творчості. У розвиткові культурного процесу часто виникають колізії між тенденціями до централізації культурної діяльності з боку держави і її демократизацією, яку вимагають неурядові організації. Втручання державних органів у роботу організацій культури іноді необхідне, оскільки без урядової підтримки вони не можуть упоратися і припиняють своє існування. Крім держави, функції регулювання розвитку культури все частіше переходять бізнесом, ринком загалом, хоча законодавство коригує ринкову «стихію». Доповненням до правових норм нині є також такі різноманітні інститути та форми регуляції культурного життя і діяльності, як фонди, спонсорство, меценатство, патронаж, премії та ін.

Отже, головним інститутом, який регулює культурну діяльність у сучасному суспільстві, є держава, що сприяє захисту національної культури в глобалізованому світі.

Л.О. Верунова

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Фінансування культури — значна проблема для будь-якої країни, незалежно від її громадсько-політичної системи, рівня соціальних та економічних зв'язків. Нові тенденції в самій культурі, зміна політичних і економічних умов потребують нових підходів до фінансування культури та мистецтва.

Згідно з «Основами законодавства України про культуру», передбачено гарантований обсяг асигнувань на розвиток культури не менше 8% від національного доходу, але цей обсяг залишається на рівні декларації. Упродовж останніх років бюджетні асигнування на культуру і мистецтво не перевищували 1% від внутрішнього валового продукту (ВВП).

Велику частку фінансування закладів культури складають прямі надходження з бюджету, обсяги яких за останні роки не збільшуються, змушуючи організації культури шукати альтернативні джерела доходів, тобто застосовувати фандрейзинги.

Фандрейзинг (Fundraising) — залучення коштів (благодійних внесків) з різних, в основному приватних, джерел з метою підтримки організації або окремого проекту.

Дослідники вважають, що в основу сучасного підходу до фінансування культури має бути покладена багатоджерельність при нормативних асигнуваннях із державного бюджету. Нині, ще стихійно і нерівнозначно, але все ж таки підтримують художню культуру різні благодійні фонди та комерційні структури, у зв'язку з чим державі варто подбати про вдосконалення системи пільгового оподаткування інвесторів та розробку законодавчих і підзаконних актів про неприбуткові організації. Це надало б можливість утворювати спеціальні фонди тривалої підтримки митців і мистецьких організацій, на відміну від одноразових спонсорських ін'єкцій.

Протягом останніх кількох років обговорюється необхідність удосконалення правових інструментів, що сприяли б розвиткові допомоги сфері культури у формі благодійництва, меценатства чи спонсорства. Існуючий Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» від 1997 року потребує перегляду.

Законодавчі стимули і політика держави залишаються дуже важливим і вирішальним чинником формування сприятливої атмосфери для розвитку спонсорства, меценатства, благодійництва.

Н.А. Медведчук

МІЖНАРОДНІ КУЛЬТУРНІ ПРОГРАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РІВНІ ЄС

ЄС, відповідно до засад своєї політики у сфері культури, організовує, фінансує та координує деякі міжнародні культурні програми. Так, ще з 1985 р. постійно діє програма Європейське Місто Культури, започаткована з ініціативи міністра культури Греції Меліни Меркурі. У межах цієї програми відбуваються різноманітні культурні імпрези тривалістю від 7 до 12 місяців, покликані зміцнювати зв'язки між народами Європи. Своєрідним продовженням Європейського Міста Культури був Європейський Місяць Культури, що проводився в 1992—1999 рр., переважно в містах Центрально-Східної Європи.

У 1996—1999 рр. ЄС проводив три культурні програми: «Калейдоскоп», «Аріан» і «Рафаель». Програма «Калейдоскоп» мала на меті розвиток співпраці між професійними діячами культури і мистецтв з різних країн. Вона передбачала заходи трьох видів: заохочення творчості; налагодження співробітництва між окремими мистецькими організаціями завдяки створенню їх транснаціональних мереж; презентація культурного доробку професіоналів. Програма «Аріан» спрямовувалася на пошук взаємин між державами-членами ЄС у справі книговидавництва. У її рамках

надавалася допомога перекладачам; відбувалася промоція окремих книг та самого процесу читання; популяризувалися знання про європейську літературу. Головною темою програми «Рафаель» стала підтримка діяльності країн-членів ЄС у сфері охорони європейської культурної спадщини. Цю мету реалізовували завдяки збереженню і дослідженню стану культурної спадщини; формуванню мережі партнерства в галузі культури; забезпечення доступу до культурного надбання Європи; активізацію діяльності й удосконалення кваліфікації митців та аніматорів культури; співпраця з європейськими країнами-не членами ЄС і міжнародними організаціями; пропагування контактів між митцями та діячами культури; вивчення специфіки європейської культури при одночасному врахуванні її регіональних відмінностей.

Н.О. Павленко

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРОЮ І МИСТЕЦТВОМ У 30-ТІ РР. ХХ СТ.

На початку 30-х рр. ХХ ст. у державі почалися соціально-політичні перетворення, визначені XVI з'їздом ВКП(б) як «розгорнутий наступ соціалізму по всьому фронту», що посприяло виникненню багатьох негативних явищ у різних галузях суспільного життя, зокрема в художній сфері:

Розширення театральної мережі, виникнення багатьох нових завдань керівництва театальною справою в 1933—1936 рр. остаточно підтвердило необхідність формування єдиного органу управління галуззю художньої культури поза Наркомосом, оскільки просвітницька місія мистецтва була лише частиною його громадського призначення та естетичної суті.

У 1933—1936 рр. були здійснені заходи з реорганізації органів управління культурою і мистецтвом, розширення масштабів їх діяльності та ще суворішої централізації керування театальною мережею. У серпні 1933 р. ЦВК і РНК РРФСР спільно прийняли постанову, згідно з якою Головмистецтво Радкомпросу РРФСР було скасовано і керівництво театрами республіки очолило Управління театально-видовищними підприємствами.

Серед функцій Управління театально-видовищними підприємствами, окрім загального керівництва театрами, називалися складання річних і п'ятилітніх репертуарних планів театрів, призначення в ці театри керівників, розглядання і затвердження виробничо-фінансових планів. Місцевими органами управління театрами стали обласні й крайові Управління театально-видовищними підприємствами, які перебували в складі, відповідно, обласних і крайових відділів народної освіти.

У січні 1936 р. при Раднаркомі СРСР створюється новий орган централізованого управління всіма видами мистецтв в державі — Комітет у справах мистецтв, а в союзних і автономних республіках засновуються Управління в справах мистецтв при Раднакомах. На комітет покладалося керівництво всіма справами підприємств та закладів мистецтв із підпорядкуванням йому театально-видовищних закладів, кіноорганізацій, музичних колективів, закладів і підприємств, що працювали в галузі

образотворчого мистецтва, а також навчальних закладів, які готували для них кадри.

Разом зі змінами в галузевій структурі змінювалася й організаційна будова театрів. Послідовно виникала тенденція формування театральних колективів з постійним творчим складом, що врешті-решт сприяло повному стаціонаруванню театральних груп. Бюрократично зручна форма театральної організації обмежувала творчу мобільність театральних колективів. Проте система постійного творчого складу затвердилася і збереглася в усіх державних театрах понині.

Друга половина 30-х рр. незважаючи на певні досягнення в культурному будівництві, була складним і суперечливим періодом, породженим культом особистості. Як і в інших сферах мистецтва, в театрі все більше обмежувалася свобода творчості, в художніх творах ідеалізувалася сучасність і процвітав помилковий історизм. Саме все це надзвичайно негативно позначилося на розвитку театрального мистецтва держави в передвоєнні часи.

К.Г. Кашина

КРЕАТИВНОСТЬ КАК ЧЕРТА ХАРАКТЕРА МЕНЕДЖЕРА

Быстрый темп и многоплановость современной жизни требуют умения гибко и творчески реагировать на происходящие изменения. В настоящее время возможности человека реализуются по множеству причин далеко не полностью: по некоторым данным, не более чем на 30-40%. Именно поэтому работодатели так заинтересованы в людях, способных нестандартно мыслить, находят новые идеи и подходы к управлению. Обыкновенные, рядовые специалисты со стандартными навыками уже не могут удержать такой поток новой информации и подстраиваться под нее. Они владеют лишь общими знаниями и умениями, которые при нестандартных ситуациях не срабатывают. В прошлом мы многое теряли от того, что не могли в полной мере расковать инициативу, творчество, самостоятельность и креативность людей. В этом сейчас и заключается самая большая и трудная задача. Креативность — творческие возможности (способности) человека, которые могут проявляться в мышлении, чувствах, общении, отдельных видах деятельности, характеризовать личность в целом и/или ее отдельные стороны, продукты деятельности, процесс их создания. Потребности большого бизнеса, развитие экономико-математических методов и информационных технологий привели к возникновению креативного менеджмента. Креативный менеджмент призван не только управлять наукоемкими производствами и творческими коллективами, но и принимать решения нерутинных задач. На данном этапе нужна поддержка со стороны государства — разработка программ для работы с кадрами, которые в качестве основного условия развития креативности считают творческое развитие личности. Таким образом, креативность нужно всестороннее развивать и культивировать, создавать необходимые условия для ее поощрения и эффективного использования.

В.В. Босая

МЕНЕДЖЕР КАК ПОЛЬЗОВАТЕЛЬ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА

Одной из особенностей построения бухгалтерского учета в современных условиях является его разделение на финансовый и управленческий. Это разделение обусловлено тем, что информация для этих видов учета имеет своих пользователей, поэтому и разное содержание, структуру и форму подачи. Финансовый учет характеризует имущественное и финансовое состояние предприятия и прибыльность.

Управленческий учет ведется исключительно для удовлетворения внутренних информационных потребностей предприятия. Он является информационной основой принятия управленческих решений внутри организации. Кроме учетных функций управленческий учет занимается также составлением смет затрат и доходов, планированием, контролем, прогнозированием, анализом, подготовкой проектов управленческих решений.

В деятельности менеджеров очень часто используется понятие «управление затратами». Этот подход применяется при краткосрочном и долгосрочном планировании и контроле затрат. Управление затратами имеет широкую сферу действия. Планирование и контроль затрат тесно связаны с планированием объема продаж и прибыли.

Менеджеры сталкиваются с необходимостью подготовки информации для принятия решений по наиболее рациональному распределению ресурсов, при решении которых необходимо руководствоваться подходом с точки зрения эффективности «затраты-выгоды».

Подход с точки зрения эффективности является основным критерием выбора наиболее оптимального управленческого решения. Успешность данного выбора зависит и от фактора человеческого поведения при решении той или иной проблемы. Система управленческого учета одновременно выполняет две функции: помогает менеджерам в принятии верных решений и мотивирует поведение менеджеров и других работников на достижение главных целей организации.

В.В. Свиридова

РОЛЬ ФИНАНСОВОЙ ИНФОРМАЦИИ В ПРИНЯТИИ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ

Жизнь предприятия составляют постоянно меняющиеся ситуации и сложные проблемы, поэтому объективно возрастает значение принятия обоснованных решений. Для принятия управленческих решений нужна информация. Сбор, систематизацию и обобщение информации обеспечивает учёт. Современный бухгалтерский учёт выступает как информационная система, обслуживающая процесс принятия управленческих решений. В системе информационного обеспечения особое значение имеют бухгалтерские данные, а отчётность становится основным видом коммуникации, обеспечивающим достоверное представление информации о финансовом состоянии предприятия. Для того, чтобы принимать решение, необходимо правильно оценить финансовое состояние предприятия, его платежеспо-

способность и ликвидность: оценить уровень финансовых показателей, сдвиги в стоимости имущества, проанализировать соотношение между статьями актива и пассива баланса.

Своевременное и качественное обоснование управленческих, финансовых, инвестиционных решений характеризует содержание комплексного анализа бухгалтерской отчетности. Финансовый анализ является связующим звеном между учётом и принятием управленческих решений, от того насколько качественно он проведён, зависит эффективность принимаемых решений. Финансовый анализ — та база, на которой строится разработка финансовой политики предприятия. Направления анализа финансовой отчетности зависят от нужд и интересов субъектов, которые его проводят. Первая группа пользователей финансовой информации — собственники. Им необходимо определить увеличение или уменьшение доли собственного капитала и оценить эффективность использования ресурсов администрацией предприятия; кредиторам и поставщикам — целесообразность предоставления или продления кредита, условия кредитования, гарантии возврата кредита; инвесторам, кредиторам — выгодность в помещении предприятия своих капиталов. Вторая группа — это субъекты анализа, которые, хотя непосредственно и не заинтересованы в деятельности предприятия, но должны по договору защищать интересы первой группы пользователей. Это аудиторские фирмы, консультанты, биржи, юристы, пресса, ассоциации, профсоюзы.

Е.В. Бойченко

МАРКЕТИНГ КАК МЕТОД УПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ СТРАХОВОЙ КОМПАНИИ

Страховой рынок — это особая сфера отношений, определяющих процесс купли-продажи специфического товара — страховой услуги. Специфика заключается в том, что продажа страховой услуги предшествует ее производству. Маркетинг в страховании имеет свои особенности. Задача маркетинга — завладеть страховым рынком, осуществлять постоянный контроль за формированием спроса, удовлетворять страховые интересы инвентуры.

Для разработки стратегических программ и тактик конкурентной борьбы страховщики используют комплекс организационных мероприятий по заключению договоров страхования, дифференциацию тарифов страховых услуг, сочетание страховых услуг с различными формами обслуживания, влияние и убеждение с помощью целенаправленной рекламы.

Высокая культура страхового обслуживания — залог нового спроса на страховые услуги, залог успеха. Уровень страхового обслуживания непосредственно влияет на спрос. Чем выше уровень сервиса, тем больше спрос на данные страховые услуги. Компании расходуют большие средства на совершенствование организации продаж, улучшение обслуживания клиентов и поддержание своего имиджа. Учитывается и психологический

фактор при роботі з клієнтами в проявленні знаків уваги до відвідувачів, художественному дизайні бланків страхових полісів (квитанцій, сертифікатів). От того, як зустріят в агентстві страховщика, яке враження произведе на нього оформлення інтер'єрів і ділова обстановка, яким буде поведіння і відношення до нього персоналу, залежить, стане ли даний відвідувач клієнтом цієї страхової компанії або піде до конкурента. До додаткових сервісних послуг страховиків належить — переважне право придбання акцій страхової компанії, участь в придбанні нерухомості, безкоштовні консультації юридичного характеру.

Н.О. Школенко

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО РИНКУ ДОЗВІЛЛЯ

Перш ніж почати говорити про конкуренцію у сфері культури та мистецтв, розглянемо культурний продукт у широкому контексті ринку дозвілля. Навіть якщо багато людей не ставляться до культурної продукції лише як до розваги, то як споживачі вони можуть використовувати її лише у вільний від роботи та сну час. Отже, культурний продукт конкурує не лише з іншими культурними продуктами, але й продуктами інших категорій, призначеними для того, щоб зайняти вільний час споживача (спорт, фізична культура, подорожі, навчання).

Конкурентна боротьба ще більше загострюється з огляду на те, що життя цих продуктів є досить коротким, ефемерним. Виставки експонуються протягом обмеженого часу й не можуть зберігатися до наступного показу — тому споживач не може відкладати споживання цього продукту пізніше певної дати і змушений робити свій вибір негайно. Фактор невідкладності посилює конкуренцію між продуктами.

Світовий ринок дозвілля пережив несподіване зростання в період між 1960 та 1980-ми рр. ХХ ст. Так, у Канаді попит (у доларах базового періоду) зріс з 920 мільйонів (1964 р.) до 3,93 мільярда доларів США (1982 р.). Цей вражаючий стрибок є результатом впливу таких чотирьох факторів: збільшення кількості населення, збільшення кількості вільного часу, підвищення доходів та рівня освіти населення.

Від збільшення попиту виграла майже всі галузі культури. Варто відзначити, що в такій країні, як Канада, сценічна продукція за популярністю серед споживачів обійшла навіть спортивні змагання.

Дослідження вікових груп, що проводилися в Канаді, США та Європі, свідчать, що поведінка молодших поколінь відрізняється від поведінки їхніх попередників, особливо, коли йдеться про музику. Наприклад, покоління тих, хто народився між 1966 та 1976 рр. (на час проведення американського дослідження їм було від 17 до 26 років) мало очевидну перевагу джазовій музиці, виявивши байдужість до класичної музики й опери. Якщо ця тенденція збережеться і в наступному поколінні (тих, що народилися після 1976 р.), то протягом наступних кількох років (швидше, якщо не станеться якихось змін) аудиторія симфонічних оркестрів та оперних

тестрів може катастрофічно зменшитися, особливо беручи до уваги падіння відвідуваності серед людей похилого віку.

Ця проблема ускладнюється тим фактом, що громадяни старшого віку мають дуже специфічні потреби, які пов'язують із фізичним і психологічним станом. Їх культурні потреби зумовлені послабленням слуху й зору, низькою фізичною витривалістю й рухливістю, а психологічні — викликані пониженою здатністю до зосередження та ослабленням пам'яті. Наприклад, люди похилого віку не можуть сприймати окремі звуки або довго стояти. Загалом же ця вікова група надає перевагу заходам, що дозволяють поспілкуватися з іншими людьми, а не тим, що потребують усамітненого споглядання.

Таким чином, ці тенденції впливають не лише на уподобання та сприйняття певних творів чи особливого репертуару, але й на умови та можливість споживання в цілому.

О.Б. Жижда

ПОВЫШЕНИЕ ПРИБЫЛИ В ПЛАНИРОВАНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРПРЕДПРИЯТИЯ

Большинство украинских фирм пренебрегают планированием деятельности и не осознают возможности повышения прибыли и её планирования, но на многих турпредприятиях этот подход успешно используется. Сегодня большинство настроенных на успех топ-менеджеров посвятили себя концепции внутрифирменного планирования. Успешная деятельность турпредприятия, нацеленного на повышение прибыли, невозможна без определения стратегии, которая учитывала бы все ресурсы, возможности их максимально эффективного использования, позволила ориентироваться на определенного потребителя. Этому способствует туристический маркетинг, позволяющий предусмотреть согласование состава туристического продукта, ценовой политики, рынков и методов сбыта, коммуникаций со всеми участниками разработки, продвижения, реализации турпродукта, его предоставления покупателям. Развитие Интернета позволило получить реальную возможность работать всем участникам туристического рынка как единому офису и при поиске партнеров, при создании турпродукта туроператором (например, работая через систему бронирования, он может ознакомиться с объектом размещения через справочную систему) и при поиске турагентами поставщиков турпродуктов (туроператоров). Источником прибыли предприятия является его продукция, поэтому при планировании деятельности турпредприятия нужно внедрять новые методы контроля качества. Сегодня активно развиваются и новые методы экономического анализа, которые могут сильно повлиять на производственные процессы в туризме. Прогресс в производстве в последнее время касался в основном снижения себестоимости и затрат, но сегодня акценты сместились к организационным отношениям, которые доказали свою значимость наравне с новыми технологиями и подходами. Именно правильное планирование отличает лидеров туристического рынка.

Ю.Е. Жёлтышева

ЭФФЕКТИВНОСТЬ БИЗНЕС-ПЛАНИРОВАНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА

Процесс бизнес-планирования деятельности туристической фирмы является попыткой представить картину будущего и продумать первые шаги новой туристической организации на рынке. Этот процесс предполагает знание современного состояния рынка и тенденций его развития, которые помогают предвидеть будущее, а также овладеть методикой, позволяющей смоделировать переход в будущее прогнозируемое состояние.

В рыночной экономике бизнес-план является рабочим инструментом, используемым во всех сферах предпринимательства. Он описывает процесс функционирования фирмы, показывает, каким образом ее руководители предполагают достичь своих целей и задач. Хорошо разработанный бизнес-план помогает фирме развиваться, завоевывать новые позиции на рынке функционирования, составлять перспективные планы своего предприятия.

В начале жизненного цикла туристической фирме важно провести маркетинговые исследования и выявить приоритетные туристические направления, продумать организационные, управленческие, производственные, инвестиционные и маркетинговые аспекты.

Новым предприятиям открыт доступ на туристический рынок, но удержаться на нём нелегко. Для укрепления своих позиций на рынке туристической фирме, на наш взгляд, стоит реализовать на практике три основные идеи. Во-первых, производить и реализовывать качественные туристические продукты. Во-вторых, осуществлять маркетинговую политику. В-третьих, не отставать от прогрессивных информационных технологий. Например, открыть виртуальный офис своей компании для потребителей — активных пользователей Интернета — и реализовывать через него часть туристических продуктов.

Н.В. Дяченко

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ВНУТРЕННЕГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Ориентирующиеся на внешний туризм операторы Украины все чаще наблюдают хоть и незначительный, но все же спад желающих отправиться на отдых за рубеж. Интерес к турам по Украине довольно большой: для подобных поездок по Украине не нужны визы и на поездку достаточно всего нескольких свободных дней. Самыми привлекательными регионами в Украине считаются Крым, Закарпатье и Львовская область. Софиевский парк в Умани повышает интерес и к центральной Украине. Перспективными направлениями операторы называют Донбасс и Винницкую область. Во время праздничных «каникул» «западные» туры расхватываются быстро (например, Каменец-Подольский). Предлагаются другие не менее интересные исторические места — например — Чернигов, поместье Тарновских в Качановке. Популярным становится зеленый туризм, именно поэтому «зеленых» точек становится все больше не только на Ивано-Франковщине и в Крыму, но и в непривычных ранее регионах — Харьковской, Хмельницкой,

Керсонской, Тернопольской областях. Горнолыжные курорты Украины пользуются спросом у многих зарубежных туристов, не только из России, но и из Западной Европы (для австрийцев в зимний период Украина находится на первом месте по посещению). Уникальным объектом является Чернобыль, который туроператоры классифицируют как экологический/экстремальный туризм. Под туристическим сезоном мы понимаем периоды повышения спроса на туристические услуги. На сегодняшний день остается практически неизвестной «подводная» часть этого айсберга — спрос туристического рынка. Использование Internet в продвижении тур-продукта позволит привлечь внимание зарубежных потребителей и увеличить спрос на туры внутри страны.

О.А. Любова

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ДЕТСКОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Рынок туристических услуг нашей страны стремительно развивается. На нем представлены предложения для различных потребительских сегментов. Однако туристическому продукту для детского туризма уделяется минимум внимания со стороны туристических операторов, действующих в Украине. Это связано, на наш взгляд, с тем, что в стране не созданы условия для развития детского туризма в пределах страны.

Госбюджет выделяет недостаточно финансовых средств для создания туристической инфраструктуры детского туризма. Частные фирмы мало заботятся о формировании детских туров из принципа: небольшой спрос «не окупает» время, хлопоты, израсходованные на формирование детского туристического продукта.

Создание национальной инфраструктуры для развития детского туризма требует активной государственной поддержки. Старый советский лозунг «Дети — наше будущее!» является актуальным и в настоящее время. От здоровья нации зависит ее процветание. Это понимают и активно содействуют развитию детского национального туризма такие развитые страны мира, как США, Франция, Германия. Эти государства не только развивают туристическую инфраструктуру детского туризма, но и стимулируют туристические предприятия, производящие туристический продукт для детского отдыха. Таким предприятиям предлагают льготное кредитование и облегченный режим налогообложения.

Внедрение в Украине опыта ведущих стран мира позволит, с одной стороны, создать новый качественный туристический продукт для детей, то есть решить ряд социальных проблем, а с другой — оптимизировать развитие национального рынка туристических услуг в целом.

В.М. Шкуркіна

СОЦІОКУЛЬТУРНА ФУНКЦІЯ АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ

Поняття «анімація» має латинське походження (anima — вітер, повітря, душа; animatus — відродження душі), тобто анімація — натхнення, стимулювання життєвих сил, духовна та фізична активність.

Анімація — форма організації дозвілєвого часу людини з метою її рекреації та духовного задоволення. Туристична анімація — одна з найважливіших складових сукупності діяльності (послуг) на туристичному підприємстві.

Туристична анімаційна діяльність — складова загальної туристичної діяльності, чітко регламентована, організаційно керована, спрямована на залучення клієнтів до різноманітного активного відпочинку, потребує матеріального та кадрового забезпечення.

Метою туристичної анімації є задоволеність клієнта відпочинком, відновлення фізичних та психологічних сил, формування бажання стати постійним клієнтом певного туристичного підприємства, що стане рекламою серед знайомих і друзів та підвищить рентабельність туристичної діяльності.

Для цільового конструювання анімаційних програм виділяють такі функції анімаційного менеджменту:

1) адаптаційна — для швидкого пристосування до умов відпочинку, абстрагування від буденних робочих днів;

2) оздоровча — відновлення балансу фізичних та психічних сил;

3) інформаційна — надання нової цікавої інформації про країну, регіон, людей, традиції, історію культурних пам'яток та ін.

4) соціокультурна — набуття туристами культурного досвіду в процесі залучення до анімаційної діяльності;

5) розвивальна — природні здібності найшвидше розвиваються в цікавій діяльності — анімаційних програмах;

6) комунікативна — в особистості в процесі залучення до анімаційної діяльності формуються комунікативні навички, збільшується мовлення-ва скарбниця, розвиваються здібності встановлювати комунікативні контакти;

7) терапевтична — організація ігрових моментів, які сприяють терапії певних психологічних відхилень (замкнутість, невпевненість, гіперактивність та інші);

8) розважальна — в анімаційній діяльності люди отримують задоволення, що сприяє підвищенню їхнього настрою, рекреації.

9) рекламна — пропагування туристом країни, регіону, туркомплексу, готелю, турфірми за умови його задоволення сервісом та анімаційними програмами.

Функції туристичної анімації виконують різноманітні за змістом і формою анімаційні програми.

Успішна реалізація вищезазначених функцій залежить від якісно організованого менеджменту туристичного підприємства.

Отже, менеджер створює умови для постійного підвищення кваліфікації персоналу, вдосконалення оснащення, оновлення змісту анімаційних програм з урахуванням попиту туристів.

Н.А. Наушко

РЕЛИГИОЗНЫЙ ТУРИЗМ КАК ПЕРСПЕКТИВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Туризм — одна из наиболее динамично развивающихся отраслей мировой экономики. Среди различных его видов особое место занимает религиозный туризм. Ввиду того, что в последнее время отмечается повышенный интерес к религиозному туризму и паломничеству, необходимо как можно больше внимания уделять проблемам расширения и развития, обогащения глобальной индустрии религиозного туризма, используя историко-культурный потенциал Украины и религиозных центров мира.

Религиозный туризм имеет три формы: паломничество, экскурсионные туры по религиозной тематике и специализированные туры. Паломничество для христиан — посещение религиозных святынь с целью молитвенного общения, труда и сбора пожертвований на восстановление и развитие монастыря или храма. Экскурсионные туры по религиозной тематике проводятся, как правило, за один день и представляют интерес не только для взрослых туристов, но и для детей. Специализированные туры рассчитаны как минимум на три дня с посещением религиозных святынь и архитектурных памятников прошлого.

Соборы, мечети, культовые музеи и духовные центры — это объекты, историческая и духовная ценность которых является одной из наиболее значительных в мире. Происходит становление туристических фирм по организации религиозных туров. Религиозный туризм оказался настолько прибыльным и перспективным бизнесом, что для его координации была создана Всемирная религиозная ассоциация туризма. В Ассоциацию вошли туроператоры, круизные компании, туристические агентства и консорциумы, церкви и духовные организации, духовенство и медиа.

Духовный туризм — одна из перспективных областей, которая может стать ведущей в XXI веке.

М.И. Красковская

РОЛЬ РЕКЛАМЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Сегодня реклама прочно вошла в наше сознание, структурируя нашу реальность и незримо оказывая влияние на сделанный нами выбор. Она есть, и её воздействие на общество невозможно отрицать. Реклама очень прочно внедрилась в наше общество и играет немаловажную роль в обществе.

Реклама доносится до общества в виде информации. Происходит взаимодействие рекламы и общества. Правильно сформированная, целенаправленная рекламная информация воздействует на мотивационную сферу человека, стимулируя таким образом усилия человека, направленные на достижение определённого результата. Реклама пропагандирует определённые ценности и жизненные установки, например, на достижение успеха, наслаждение жизнью или на защиту окружающей среды и здоровый образ жизни, выполняя важнейшую воспитательную функцию

для общества. Нельзя не отметить образовательную функцию рекламы, благодаря которой мы узнаем о предназначениях нового товара или услуг, помогая нам подобрать именно то, что нам необходимо. Реклама содействует формированию общественного мнения по поводу рекламируемых товаров и услуг. Также реклама стала важным аспектом в культурной жизни общества, а её эстетическая функция способствует осмыслению предметного мира. Искусство всегда было включено в рекламу как система ценностей, культурных образцов. Реклама в своей степени использует законы кинематографа, графики, живописи и других видов искусства, создавая собственные малые формы, методы и жанры.

Таким образом, в процессе времени реклама проходит всё более высокие ступени своего развития и, исходя из уже накопленного и приобретённого, становится понятнее и ближе обществу. Поэтому необходимо постоянно совершенствовать качество рекламной продукции, повышая его воспитательную и образовательную функции.

А.А. Радченко

СТАТУС СОЦИАЛЬНОЙ РЕКЛАМЫ В СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

Реклама является одним из новых методов, которыми пользуется общество и социальные институты, стремясь включить индивида в социальную структуру и адаптировать его к социальным и экономическим системам. Поэтому одним из направлений деятельности социального работника может стать изучение социально-психологических аспектов рекламы и регулирование ее воздействия на современное общество.

Вследствие социально-экономических преобразований, происходящих в Украине и приводящих к различным переменам в жизнедеятельности общества трансформация социальной системы, восстановление социальных связей в данный момент является актуальной проблемой общества.

Исходя из того, что цель социальной рекламы — изменить отношение общественности к какой-либо социальной проблеме, а в долгосрочной перспективе — выработать новые социальные ценности, понимание социальной рекламы как одного из способов работы с общественным мнением, понимание ее воспитательной и адаптивной функции сказывается на эффективности деятельности социальных служб.

Также стратегической целью усилий PR и социальной рекламы должно стать ознакомление общественности с деятельностью сектора некоммерческих благотворительных организаций и социальных служб, создание верного представления об их работе.

Опыт стран с развитой социальной сферой показывает, что значение маркетинга социальных услуг резко возрастает. Это объясняется: расширением оказываемых социальных услуг; усложнением задач, решаемых в социальной сфере (наркомания, преступность и т.д.); отсутствием конкуренции, т.к. в основном этими проблемами занимается государство, и лишь частично-общественные благотворительные организации.

Поскольку данный феномен также включается в предметное поле теории социальной работы, возникает вопрос о необходимости изучения социальными работниками социального маркетинга, подготовки специалистов в сфере PR.

В связи с тем, что вопрос об изученности формирования массовых социальных оценок, стереотипов, традиций и т.д. остается открытым, проблема социальной рекламы практически не освещена в научной литературе, необходимы дальнейшая разработка и научное обсуждение этих проблем в теории социальной работы.

В.А. Стеценко

ОПТИЧЕСКИЕ ИЛЛЮЗИИ В РЕКЛАМЕ

В современном мире мы сталкиваемся с рекламой повсюду, где бы ни находились. Реклама направлена, главным образом, на формирование стиля жизни потенциальных потребителей. Она играет жизненно важную роль как стимулятор экономического роста. Ее можно считать также развлекательной стороной жизни, а многие из творений специалистов по рекламе относятся к подлинным произведениям искусства.

Для того, чтобы реклама была эффективной и вызывала интерес у целевой аудитории, специалисты используют разнообразные эффекты. Одним из видов таких эффектов, являются оптические иллюзии. Благодаря несовершенству глаза и определенным условиям возникает искажение зрительного образа, что, в итоге, приводит к иллюзиям зрения. Изучение процесса зрительных иллюзий подарило миру кинематограф. Также иллюзии имеют большой потенциал и для рекламы, но, к сожалению, недооцениваются и используются не в полном объеме. Поэтому, на наш взгляд, эта тема является актуальной.

Один из примеров неиспользуемых иллюзий — цветовая. Она состоит в том, что некоторые цвета воспринимаются как «выступающие», а другие как «отступающие».

«Выступающими» цветами обычно кажутся цвета красно-оранжево-желтые (или «теплые»), а «отступающими» кажутся цвета зелено-синие (или «холодные»). При правильном их соотношении можно добиться эффекта движущейся волны, что позволит заинтересовать, привлечь внимание потребителей на данную рекламу, и как итог — отложится в сознании.

Более подробное изучение такого сложного процесса позволит усовершенствовать транзитную (реклама в метро, автобусах, троллейбусах и т. д.), печатную и телевизионную рекламу. Также позволит улучшить эффективность восприятия визуальной информации, фактически не увеличивая затраты на производство, что особенно важно для социально-культурной сферы.

А.В. Шевелёв

PR- КОММУНИКАЦИИ: РАБОТА С ПРЕССОЙ

Целью PR, как управления связей с общественностью, является создание доверия к фирме, товарам. Средства коммуникации следует

выбирать в соответствии с эффективностью, а не по статусности. Благодаря средствам массовой информации (СМИ), компания занимает свою нишу в информационном поле. СМИ, со своей стороны, заинтересованы в информации, представляющей интерес для их аудитории. Следовательно, умело организованное сотрудничество может принести выгоду обеим сторонам. Деньги, как средство оплаты за оказанные услуги, в этом случае применяются далеко не всегда — ведь услуги взаимны.

Специалисты считают, что PR-коммуникации с расходами не связаны. В украинской практике зачастую их реализация является оплачиваемой. Все контакты с прессой от лица организации должны осуществляться одним человеком (PR-менеджером), о чем должны быть оповещены все сотрудники. При сотрудничестве со СМИ желательно выбрать постоянного автора публикаций об организации. Некоторые фирмы предпочитают иметь PR-специалиста в штате. Наибольшая эффективность коммуникаций достигается за счет сочетания стоимости, содержания и размещения. При ослабленном контроле хотя бы за одним из компонентов все усилия могут быть сведены к нулю. Оперативность — неотъемлемый атрибут PR-специалистов: пресс-релиз необходимо выслать днем запроса, иначе момент актуальности может быть утрачен; если материал платный, необходимо требовать от журналистов его согласования перед выходом, вносить свои коррективы. Таким образом, осуществляется контроль информации, влияющей на репутацию компании. Добиться расположения общественности можно только одним способом — говорить о том, что волнует общественность.

Л.В. Лобарева

ВЛИЯНИЕ СМИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ

Средства массовой информации давно стали основным источником информации. В случае отключения от него многие ощущали бы себя «отрезанными» от мира, испытывали бы чувство опасности.

Средства массовой информации (СМИ) — специально созданные учреждения для передачи информации. К СМИ относят печатную прессу, радио, телевидение, Internet. Главными признаками СМИ являются массовость, доступность информации. Существует различие между СМИ и СМК (средства массовой коммуникации). СМК — это средства, через которые передаётся информация (кинотеатры, Internet, театры, телефон, телеграф).

СМИ выполняют в обществе ряд функций: коммуникативную, непосредственно-организаторскую, идеологическую, культурно-образовательную, рекламно-справочную. Идеологическая функция связана с влиянием на мировоззрение, ценности, поведение, как отдельного человека, так и в целом на общественное мнение.

В зависимости от возраста, положения, образования, ценностей и т.д. люди относятся с разной степенью доверия к различным видам средств массовой информации. Наибольшее влияние оказывает телевидение — за счёт «эффекта присутствия». Следующее место по степени влияния

занимає радіо. Оно надає можливість додумувати і представляти те або інше подія. Друковані видання надають можливості для глибокого аналізу інформації.

На наше міння впливають не тільки СМІ, але й люди, оточуючі нас. Групу індивідів легше змінити міння окремого чоловіка. Діти і молодіж найбільш піддані впливові з боку СМІ в силу недостатку власного життєвого досвіду. Важливо навчитися розрізняти якісну і неякісну інформацію, щоб не стати жертвою інформаційних маніпуляцій.

К.В. Вуколова

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї

На сучасному етапі розвитку суспільства ми спостерігаємо трансформацію сімейних цінностей. Багато молодих людей відмовляються від створення так званої «традиційної української сім'ї». Вони не поспішають реєструвати шлюб, орієнтуючись, можливо, на «західні зразки». Відкладають народження дітей до «кращих часів», коли можна буде забезпечити гідний рівень життя і собі, і дітям. Велике значення має й проблема власного житла, яким забезпечити себе за сучасних умов дуже складно. Молоді люди не відмовляються від створення сім'ї як такої, проте багато з них не усвідомлюють значення шлюбу, що призводить до збільшення покинутих дітей, зниження рівня народжуваності та демографічної кризи.

Для вирішення проблем, пов'язаних зі створенням сім'ї, необхідно запроваджувати державні програми, спрямовані на поліпшення житлових умов сімей завдяки розвитку відповідного кредитування, насамперед молодіжного, іпотеки, активізації участі населення в пайовому будівництві й житлово-накопичувальних програмах, а також законодавчого забезпечення формування фондів соціального житла з метою надання його громадянам, що потребують поліпшення житлових умов.

Для усвідомлення необхідності виховання дітей у сім'ї необхідно вживати таких заходів: розвивати дошкільне й позашкільне виховання та освіти, зокрема сімейні форми; запроваджувати соціальне патронування і супровід неповних, соціально неблагополучних, бідних сімей із дітьми.

Формувати високий соціальний статус сім'ї через: пропаганду в ЗМІ інформації дітонародження, досвіду організації сімейного життя; започаткування сучасних форм підготовки молоді до шлюбу; відродження традицій; підвищення статусу материнства й батьківства в суспільстві, розвитку соціального сервісу у сфері обслуговування сімей, надання їм послуг і консультацій.

Т.О. Ялоха

СТИЛЬ УПРАВЛІННЯ ТА ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНОГО ТЕАТРАЛЬНОГО КЕРІВНИКА

Роль керівника в театральній організації є багатоплановою. Він наділений правом вирішувати, впливати на підлеглих, що передбачає певний тип

стосунків з іншими людьми. Особистісний авторитет керівника та офіційні повноваження є підґрунтям, на якому формується його реальний вплив на діяльність організації, зокрема й управлінську систему загалом. Керівник повинен знати не тільки всі аспекти взаємин у групі, а й чинники, що сприяють формуванню позитивного морально-психологічного клімату. Залежно від ситуації він є організатором, комунікатором, експертом, критиком і безпосереднім виконавцем.

Для того, щоб повести людей за собою або спільно з ними вирішувати проблеми, необхідно знати способи і засоби спілкування, етичні та психологічні правила їх застосування. У зв'язку з тим, що в театральній організації всі люди різні, успішна ділова взаємодія неможлива без творчого підходу до кожної ситуації, без добору відповідних словесних конструкцій та несловесних сигналів, що їх супроводжують.

Цікаво, що переважно із розуміння ролі й механізмів спілкування виник менеджмент і одна із функцій управління — керівництво людьми. Менеджер, керівник витрачає на спілкування до 80 % робочого часу, щоб реалізувати свою роль у міжособистісних взаєминах, інформаційному обміні та процесі прийняття рішень і виконання управлінських функцій планування, організації та контролю. Тому спілкування для них — процес, який пов'язує всі основні види управління. 75 % американських, 63 % англійських та 85 % японських підприємців вважають, що неефективне спілкування є основною перешкодою на шляху позитивного результату в їхній діяльності, тобто нерезультативне спілкування — одна з основних причин виникнення проблем у їхній роботі. Відомо, що американський мільйонер Дж. Д. Рокфеллер стверджував: «Спілкування з людьми — це товар, за який він готовий заплатити більше, ніж за щось інше».

Отже, «спілкування — це взаємодія двох або більше людей, спрямована на узгодження і об'єднання зусиль з метою налагодження взаємин та досягнення загального результату». Зауважимо, що в англійській мові немає слова «спілкування», є лише слово «communication», яке розуміється набагато ширше, ніж «комунікація» в нашій літературі.

Змістом ділового спілкування є «діло», з приводу якого виникає і розвивається взаємодія. На думку деяких учених, спілкування слід вважати діловим, якщо його визначальним змістом постає соціально значуща спільна діяльність.

Підготовка, виховання керівника театру і його самовиховання припускають тренування вміння вести за собою людей, встановлювати стосунки з ними і на цій основі організувати управління.

І.М. Ушко

ДІЛОВІ ПОДАРУНКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СИМВОЛІЧНОГО ВПЛИВУ

Ділові подарунки до різних свят — не просто привід нагадати про себе, це відбиття характеру дарувальника, його ставлення до візаві, зокрема, та й до життя в цілому. Подарунок — це наймогутніший засіб комунікації. У контексті ділових відносин свято — привід для рекламної акції,

подарунок — рекламний носій. Процеси уваги, сприйняття й пам'яті формують в людини те або інше ставлення до рекламованого продукту, тобто до конкретної компанії.

Причини споживчого поводження як реакції на рекламний вплив інтерпретуються послідовниками різних підходів теорії маркетингу по-різному. Реклама апелює переважно не до розуму, а до емоцій, вона намагається розбудити їх, а потім вже впливати на розум. Те, як у споживача виникає відчуття необхідності покупки, являє собою складну суб'єктивну оцінку, основувану на внутрішніх мотивах і сприйнятті зовнішнього світу.

Подарунок — не просто річ, це символ, поняття, думка, або, іншими словами, ментальний образ. Як відповідь на цей образ у людини виникає емоція. Якщо не виникає емоційна комфортність, то не здійсниться процес зосередження уваги. Тобто, якщо подарунок відразу не викличе приємних відчуттів, то на нього не звернуть уваги. Якщо ж у відповідь на ментальний образ виникає емоція, то утвориться афективно-когнітивна структура, інакше кажучи, зв'язок між почуттям і думкою.

Бажаний ефект залежить від тих емоцій, які викликає бізнес-сувенір. Позитивні емоції стимулюють суб'єкта до досягнення мети, негативні — до обминання об'єктів, що викликають неприємні стани. Інструменти емоційно-психологічного впливу на споживача подібні ознаки в будь-якій сфері маркетингу й реклами. Мається на увазі відмітні якості, які можна додати бренду, а саме: наявність прихованого послання, асоціативність, виразність, доречність, оригінальність та інше. Увесь спектр сувенірної продукції, від масових промоакцій до елітарних індивідуальних подарунків, належать до інструментів.

СЕКЦІЯ: МУЗЕЙНА СПРАВА І ОХОРОНА ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Є.В. Андрейченко

СУЧАСНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В МУЗЕЯХ УКРАЇНИ

Сучасний розвиток країни потребує нового наповнення змісту діяльності традиційних музеїв. Це актуально, адже формується новий тип музею, основні функції якого — акумулювання, збереження, популяризація національної та світової історико-культурної спадщини. Співвідношення між традицією й інновацією залежать від історичних умов. Зменшення частки матеріального виробництва і розвиток сектора послуг та інформації, зміна характеру людської діяльності, перетворення в соціальній структурі суспільства сприяли розвитку інформаційно-комунікативних технологій та їх поширенню в музейній сфері. Перетворення в музейній сфері — це переосмислення ролі музею в суспільстві, вдосконалення форм і методів роботи з відвідувачами, відповідно до вимог часу. Трансформуються відносини між музейними установами і суспільством: пасивне відображення дійсності змінює активний вплив на неї. Відбувається видозміна експозиційної роботи при розширенні сфери музейної діяльності, розробляються інноваційні програми культурно-освітньої діяльності, вдосконалюється експозиційний дизайн. Суть перетворень полягає у впровадженні інноваційних технологій експозиційного дизайну; використанні «немuseumних» видів діяльності — менеджменту, маркетингу в музеї; застосуванні новітніх інформаційно-комунікативних технологій; співпраці музейних установ з відвідувачами; створенні віртуальних музеїв; використанні комп'ютерних технологій у сфері дизайну, виставкової діяльності та для максимально зручного інформаційного обслуговування відвідувачів. Отже, головне завдання перетворення музейних установ полягає в збереженні сутності музею при значній видозміні форм і методів його діяльності. Перспективи подальшого розвитку вітчизняних музеїв пов'язані зі зміною методів управління музейною справою (фінанси, кадри, формування колекцій та експозицій, обслуговування відвідувачів тощо).

І.С. Панченко

ІСТОРІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРКІВСЬКОГО МУЗЕЮ НАОЧНИХ ПОСІБНИКІВ НА ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХ СТ.

З приходом радянської влади музей наочних посібників починає обслуговувати школи Соціального виховання, короткострокові освітні курси, сприяти проведенню лекцій для широких мас.

20 травня 1920 р. музей розміщується в будинку Комуністичного університету ім. Артема. З цього моменту музей перебуває у віданні Комуністичного університету ім. Артема і Губернського відділу народного виховання. Музей отримав п'ять просторих кімнат, забезпечувався опаленням, освітленням, регулярно прибирався. За це університету надавалося право

користуватися посібниками музею. Штат музею складався з трьох осіб: завідувачої музеєм, її помічника і зав. фізичним кабінетом. У доповіді Губінспектора про стан музею наочних посібників при Комуністичному університеті ім. Артема від 17 листопада 1922 р. зазначається, що якщо музей ще тримається і правильно працює, то тільки завдяки завідувачій і її помічникові — гарному фахівцю й практику з великим досвідом (40 років) роботи.

Заслугою музейних працівників можна вважати суворо методичний розподіл матеріалів музею, як у структуруванні його відділів, так і у взаємовідношеннях між ними. Наприклад, музейний матеріал з природознавства розташовувався, відповідно до існуючих на той час поглядів у біології, фізичні прилади по відділах науки, наочні прилади з російської мови — у порядку вікових груп шкільного віку; історичний матеріал по епохах; у географічному відділі були виділені етнографія і фізична географія. Музей мав 5 відділів: 1) ботанічний; 2) зоологічний; 3) історії культури і географії; 4) фізики і хімії; 5) наочного навчання сільського господарства й технології.

Позитивним моментом було те, що кожний відділ розташовувався в окремій кімнаті, тоді як майже всі музеї на той час відчували нестачу приміщень. Фізичний кабінет, незважаючи на зовнішній достаток приладів, відставав від тогочасної науки і не міг цілком представити останні відкриття в цій сфері. Усього в музеї налічувалося близько 8 тис. таблиць і картин, близько 50 спиртових препаратів, близько 10 скелетів тварин, понад 20 моделей з пап'є-маше, більше ніж 50 опудал тварин, більше ніж 50 наборів з типології дерева і п'ять гербаріїв. У грудні 1922 р. грошова вартість музейних предметів складала 11000000 крб. Усі експонати мали дублікати, для того, щоб одна частина стаціонарно розташовувалася в музеї і ознайомлювала працівників освіти з посібниками по галузях знань. Інша частина експонатів — дублікатна — призначалася для забезпечення посібниками різноманітних установ і осіб, серед них: школи, дитячі будинки, Комуністичний університет ім. Артема, Спілка тютюнового тресту, лектор партшколи, командні курси та ін.

Таким чином, музей наочних посібників був музеєм, що теоретично ознайомлював із рівнем сучасних знань і, водночас, відігравав практичну роль в освіті Харківщини.

І.М. Головацька

СИСТЕМА МУЗЕЙНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ГАЛИЧИНИ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕНОСТІ ТА ЗАГАЛЬНОДОСТУПНОСТІ

На початку XXI ст. особливого значення набувають музеї як скарбниці національних цінностей. У діяльності музейних установ нашої держави проблема забезпечення збереженості документальної спадщини є особливо актуальною як на державному рівні, так і на рівні окремих регіонів України, зокрема, Галичини. Підвищення інтересу до музеїв зазначеного регіону пояснюється ще й зростанням ролі рекреаційних ресурсів туристичної галузі, яка почала інтенсивно розвиватися в Галичині. Зростає кількість державних і приватних музеїв та їх роль у розвитку цього регіону.

На території Галичини діють 17 державних і 70 громадських музеїв, у фондах яких зберігається понад 190 колекцій експонатів. Серед інших — пам'ятка архітектури та містобудування Національний заповідник «Давній Галич» (м. Галич); музей — архітектурний комплекс «Писанка» (м. Коломия), занесений до Книги рекордів Гіннеса за кількістю експонатів писанкарства з усіх куточків світу: України, США, Канади, Ізраїлю, Австралії тощо; історико-архітектурний музей Скит Манявський — аскетичний чоловічий монастир східного обряду, український Афон — визначний осередок духовності, культури і мистецтва України. Засновником монастиря був Йов Княгницький (1550—1621 рр.), який разом з Іваном Вишенським створив чернечу общину. У Скиті була досить велика бібліотека. Після закриття монастиря книги потрапили до Відня або опинилися в приватних колекціях. Численні культові раритети і дзвони були продані та пограбовані, а кам'яні перетворилися на класичні руїни.

Нині не вдалося повністю відбудувати жодної церкви й каплиці. Скит Манявський знову став діючим чоловічим монастирем УПЦП і водночас охороняється державою як архітектурна й історична пам'ятка. Жодне з 20 пристосованих під експозицію приміщень не опалюється. І такі факти не поодинокі. Основною проблемою в музейній галузі Галичини залишається фінансування музейних установ. Обсягів видатків з місцевого бюджету на утримання музеїв здебільшого вистачає на оплату праці й енергоносіїв, охорону та комунальні послуги. Не вистачає коштів на поповнення музейних фондів, оновлення музейного обладнання. Відсутність фінансування не дозволяє завершити створення Державного реєстру національного культурного надбання, централізованої бази даних «Музейний фонд України», унеможливорює його формування на рівні окремого регіону (Галичини). Важливою проблемою є також кадрове забезпечення музейної галузі, оскільки переважна більшість працюючих не мають вищої фахової освіти.

Сучасна музейна справа Галичини має певні недоліки. Для їх подолання доцільно впроваджувати в роботу музеїв маркетингові й інноваційні підходи, розвивати міжнародне співробітництво. Здійснення заходів з охорони культурної спадщини в Галичині повинне відбуватися як за рахунок коштів, що спрямовані на виконання державних цільових програм, так і за рахунок цільових та позабюджетних коштів, які залучаються при виконанні окремих регіональних програм.

Д.І. Проскура

ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТОВОГО МИСТЕЦТВА ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА ЦІННІСТЬ

Важливою проблемою завжди було дослідження ставлення нашого соціуму до пам'яток релігійного мистецтва. Той факт, що більшість людей сприймають, в основному, релігійну функцію пам'яток культурного мистецтва, призводив до ідеологізації ставлення до них та, відповідно, оцінювання їх історико-культурного значення. До 1917 р. критеріями цінності були

ідебільшого такі фактори, як «святість», зв'язок з видатними людьми чи людьми, функціональність.

Найцікавішим щодо визначення їх цінності та використання був досвід 1920-х рр., що дав приклади перспективного підходу до культурної пам'ятки як до нероздільного історико-культурного цілого; різні варіанти музеєфікації; співпраці музею і церкви в справі збереження та використання пам'яток.

Серед їх розмаїття нині в Україні є культові пам'ятки, що являють собою гордість світової культури. Як культурне надбання всього народу, а не окремої конфесії, музейні скарби (що пережили всі негаразди минулих десятиліть) й у майбутньому мають зберігатися в умовах музею. Виділення груп цих пам'яток та створення по відношенню до них міцної законодавчої бази — першочергове завдання, оскільки відсутність останнього може призвести до втрати нашої культурної спадщини.

За роки незалежності так і не було розроблено критеріїв культурно-історичної цінності культурної пам'ятки як цілого, що передбачає врахування естетичного, релігійного, меморіального, функціонального й інших аспектів. Створення таких критеріїв також є одним із головних завдань.

Л.В. Гусак

ВТРАЧЕНІ КОМПЛЕКСИ СВЯТОГІРСЬКОГО МОНАСТИРЯ. СКИТ ВЕЛИКОГО АРСЕНІЯ

За останні 70 років було втрачено не тільки будівлі архітектурного ансамблю Святогірського монастиря, але й архітектурні комплекси за межами обителі. Серед окремих комплексів виділяють скити. Найближчий до обителі Скит Великого Арсенія. В історіографічних дослідженнях про Скит Великого Арсенія відомо лише з праці О.М. Муравйова «Письма в Санкт-Петербург отца Арсенія». На жаль, це питання зводилося лише до історії виникнення Скита.

Святогірський скит знаходився в 1,5 км від ансамблю монастиря. За короткий проміжок часу на цьому Святому місці було збудовано кам'яну церкву в ім'я Великого Арсенія, каплицю, дерев'яні будинки келій, трапезну, огорожу. Кількість ченців не перевищувала 20 чоловік. Зазвичай, скит був зачинений для світських відвідувачів. Але чотири рази на рік ворота скиту відчинялися для прочан.

Печерні споруди в крейдяній горі були виконані ченцями в 60-х рр. XIX ст. У храмі Великого Арсенія до 1913 р. знаходилися мощі Великого Арсенія. Це невеликий саркофаг, який з 1920 р. перебував у фондах історичного музею м. Харкова.

Після закриття монастиря в 1922 р. скит Великого Арсенія припинив своє існування. Деякий час був філіалом Будинку відпочинку, потім у 1924 р. вхід було закрито.

З відкриттям Святогірського монастиря в 1991 р. справа відновлення цієї пам'ятки є реальнішою. В умовах курортної зони скит вважається відокремленою частиною ченців від мирського життя і тому не може приймати прочан.

О.М. Попова

МУЗЕЙ ХАРКІВСЬКОГО ЦЕРКОВНО-АРХЕОЛОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА: ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

Відкриття музею церковних старожитностей при церковно-археологічному товаристві Харківської єпархії відбулося в 1913 р., що, у свою чергу, стало логічним завершенням багаторічної роботи зі збирання церковних предметів, яка вела свій початок від початку підготовчої роботи до XII археологічного з'їзду. Єпархіальне церковно-археологічне товариство при створенні музею в першу чергу вважало за необхідне створити допоміжний навчальний заклад, який міг би слугувати наочним посібником під час вивчення вихованцями харківських духовних закладів церковної історії, археології та літургії. Музей церковних старожитностей був відкритим і для сторонніх відвідувачів, що робило його одночасно публічним та навчальним закладом.

Харківський церковно-археологічний музей від дня свого заснування отримав постійне місцеперебування — він розмістився в єпархіальному будинку, збудованому за ініціативою Харківського архієпископа Арсенія. Організаційно музей був поділений на чотири відділи: рукописів та рукописних актів, стародрукованих книг і гравюр, церковної архітектури, живопису та скульптури й стародавнього церковного посуду. Відповідно до переліку відділів музею, можна дійти висновку про те, що музейні колекції являли собою зібрання пам'яток писемності та мистецтва, переважно місцевого походження, які мали зв'язок із церковною історією.

Слід відзначити, що для кожного відчуження монастирської або церковної власності на користь музею, незалежно від того, була це купівля або добровільна пожертва, необхідно було отримати дозвіл єпархіального архієрея, а при особливій цінності предметів — й вищого духовного керівництва. При музеї також існувала бібліотека, в якій були зібрані видання з церковної історії, археології, агіографічні твори тощо.

Завідувачем музею та одночасно головою товариства обрали настоятеля кафедрального Благовіщенського собору протоієрея П.Г. Фоміна. Листування по музейних справах вели секретар товариства та його помічник. Виділенням коштів на потреби музею з бюджету товариства займався скарбник, який вів прибутково-витратні книги.

Підсумовуючи, необхідно відзначити, що музей Харківського єпархіального церковно-археологічного товариства був одночасно культурно-просвітницьким осередком для місцевих мешканців, допоміжною установою для вихованців духовних навчальних закладів губернії та науковим центром, у якому П.Г. Фомін разом із запрошеними ним до співпраці науковцями Ф.І. Шмітом, С.А. Таранушенко, Д.П. Гордєєвим займалися розробкою церковної історії та археології Харківської єпархії, збирали, досліджували й робили фотознімки з пам'яток місцевої церковної старовини. Під час першої світової війни музей продовжував свою діяльність, а після подій 1917 р. робота зі збирання церковних пам'яток посилилася і продовжувалася до моменту реорганізації музею в січні 1920 р.

В. Рубан

РОБОТИ ТИТАНА ВІДРОДЖЕННЯ В ЛУВРІ

Як і багато інших музеїв світу, Лувр створено на основі королівського зібрання. Тривалий час художні колекції і власне Лувр — королівський замок, потім палац — жили окремим життям. Знадобилося кілька століть, перш ніж, як вони з'єдналися і склали щось цільне, що перетворилося на музей.

Ядро зібрання виникло на межі XV—XVI ст., коли Франція вступила в епоху Відродження. Походи в Італію, розпочаті в той час Карлом VIII та Людовіком XII, заповнили королівські замки трофеями — прекрасними предметами розкоші й витворами мистецтва. Культура Апеннінського півострова справила сильне враження на французьку аристократію та швидко звійшла в моду. Інтелектуали захоплювалися творами італійських мистецтв та поетів, вельможі вдягалися по-італійськи, будували замки та розбивали сади в італійському стилі.

Великим шанувальником італійської культури був Франциск I (1515–1547). Він запрошував на роботу італійських зодчих, скульпторів і живописців.

У 1517 р. Франциск I викликав до себе Леонардо да Вінчі, пропонуючи йому титул «першого королівського художника, інженера й архітектора». Насправді єдиним професійним обов'язком престарілого майстра (Леонардо було вже за шістьдесят, за мірками того часу, — глибока старість) стало надання пішних «в італійському стилі» свят при дворі його нового покровителя. Титан Відродження жив у маєткові Клу неподалік від улюбленої резиденції Франциска, замку Амбуаз, на правах поважного гостя. Через два роки Леонардо помер у Клу.

У Францію да Вінчі привіз свої останні живописні роботи, зокрема «Святу Ганну з Марією та малюком Христом» і невідомий жіночий портрет. Вважається, що це була «Мона Ліза». Відтоді спадщина Леонардо залишилася в королівському зібранні Франції.

В.В. Ключко

ВНЕСОК ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ МЕРЕЖІ ХАРКОВА (XIX — ПОЧАТКУ XX СТ.)

XIX — початок XX ст. — час становлення та достатньо швидкого розвитку музейництва в Україні, зокрема на Харківщині. Характерною особливістю цього процесу була практично відсутність державної політики в зазначеній сфері. Це значною мірою зумовило прояви різного роду приватної ініціативи, активну участь в організації музейної мережі визначних харківських учених. Серед них особливе місце належить відомим історикам, етнографам музейництва А.М. Краснову, Д.І. Багалію, М.Ф. Сумцову, П.Г. Фоміну.

Одним із проявів музеєзнавчої діяльності харківської інтелігенції була її участь в організації нових музеїв. Одним із таких музеїв став Харківський художньо-промисловий музей, відкритий у 1886 р. Активну участь

у створенні та подальшому поповненні етнографічного відділу музею брав професор Харківського університету, науковець і колекціонер А.М. Краснов. Приватна колекція етнографічних предметів, яку він привіз зі своєї подорожі по Далекому Сходу, склала основну частину відділу. З ініціативи А.М. Краснова був розроблений план подальшого розвитку музею в складі 5 відділів.

Участь в організації та поповненні художнього та художньо-промислового відділів Харківського художньо-промислового музею брав професор Харківського університету, відомий учений Д.І. Багалій. Багато років він очолював музейну комісію в Харківській міській думі, брав активну участь у діяльності музеїв, розробляв плани поповнення музейних фондів.

Активну участь в організації музеїв брав видатний учений, академік М.Ф. Сумцов, який своїми теоретичними розробками зробив великий внесок у розвиток національної музейної школи. Він став ініціатором створення в Харкові Етнографічного музею, відкритого в 1908 р. М.Ф. Сумцов, орієнтуючись на новітній на той час ансамблевий метод побудови музейної експозиції, впровадив чітку й розгорнуту класифікацію музейних зібрань за відділами. Це було безумовним новаторством, адже на той час в експозиційному будівництві панувало типологічне групування музейних експонатів, через що втрачалася їх естетична та культурна специфіка. З точки зору сучасного музеєзнавства, ця класифікація фондів не відзначається послідовністю, іноді суперечлива, але на той момент вона стала прогресивним явищем практичного музеєзнавства.

Широку діяльність в організації музеїв вів П.Г. Фомін, відомий знавець українського церковного мистецтва. У 1913 р. його зусиллями створено Харківський єпархіальний церковно-археологічний музей. П.Г. Фомін вів активну роботу з облаштування музею, комплектування та обліку колекцій. Завдяки П.Г. Фоміну музей стає центром накопичення церковних пам'яток.

Таким чином, вклад харківської інтелігенції у створення та подальшу діяльність музейної мережі Харкова був значним. Завдяки зусиллям теоретиків та практиків музейництва була організована більшість музеїв міста. Науковці, вчені, які працювали в царині музейництва, створювали концепції діяльності музеїв, розробляли плани їх подальшого поповнення в різних напрямках та робили все можливе, щоб поставити діяльність музеїв Харкова на достатньо твердий науковий ґрунт.

Ф.Д. Рябчикова

ЕЛЕКТРОННИЙ ПУТІВНИК ЯК ФОРМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ВІДВІДУВАЧІВ

Зацікавленість музеїв у постійному розширенні кола відвідувачів активізує пошук нових форм інформаційного обслуговування. Одним із таких засобів є інформаційна система, побудована на базі інтерактивних сенсорних терміналів. Сенсорний кіоск у сучасному музеї одночасно

виконує функції електронного путівника залами музею, мультимедійного гіда, електронної експозиції та Інтернет-терміналу, дозволяє віртуально відвідати експозиції музею і його філіалів тощо.

Інформаційне наповнення такого кіоску може бути досить широким. Зокрема, бажаним є наведення:

- загальної інформації про музей, музейні новини, семінари, тимчасові виставки, музейний сервіс, анонси різних заходів, режим роботи музею та його філіалів, дані про співробітників музею, друквані видання тощо;
- електронного каталогу-путівника по музею чи виставці із можливістю пошуку потрібного стенду чи експонату;
- маршрутів екскурсій залами музею із забезпеченням можливості роздрукування плану музею та опису обраного маршруту;
- детальних описів музейних предметів, колекцій, виставок та експозицій, цифрових фото- й відеозображень рідкісних й особливо цінних експонатів, а також проведення віртуальних виставок експонатів, які зберігаються в сховищах музею;
- карти міста (регіону) із зазначенням місцезнаходження й описами архітектурних, історичних та ін. визначних пам'яток, готелів, транспортного сполучення (бажане викладення інформації для туристів кількома мовами).

Сенсорні кіоски приваблюють відвідувачів простотою користування, сучасним дизайном, цікавими електронними заставками із запрошенням здійснити віртуальну подорож залами музею. Чітка структурованість інформації в сенсорному терміналі допомагає швидко зорієнтувати відвідувачів. Вирішення нагальних матеріально-технічних і кадрових проблем у музеях України дозволить прискорити запровадження нових форм інформаційного обслуговування.

Т.В. Кеу

СТАРОДРУКИ І СУЧАСНІСТЬ (ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ)

Нині роботу зі стародруками, згідно із законодавством України, здійснюють бібліотеки та музеї, які реалізують такі завдання, як формування та збереження колекцій пам'яток друку.

Сьогодні громадськість розглядає стародруки як цінні письмові джерела, як скарбницю людських знань, предмет мистецького оформлення... Науковців цікавлять питання видавничих знаків та алфавіту стародруків, способів виготовлення палітурок, використання гравюр різного типу і художніх заставок та кінцівок у книжковому оформленні, різновиди тематичного наповнення книжок... Щоб забезпечити доступ громадян до стародруків необхідно створити умови їх збереження. Отже, необхідно вирішити дві протилежні проблеми — зберігати фонди і водночас забезпечувати до них доступ. На вирішення цього завдання спрямовані всі ділянки роботи з фондами — комплектування, облік, збереження і використання, реставрація та консервація, а особливо — підготовка професійних кадрів.

Забезпечення тривалого зберігання стародруків залежить від багатьох факторів:

- довговічність матеріалів, на яких вони надруковані;
- вплив навколишнього середовища на стародруки;
- консерваційні та реставраційні роботи.

Збереження відповідних фондів України можливе тільки за умов комплексного підходу до цієї справи на загальнодержавному рівні та при забезпеченні стабільного й повного фінансування музеїв і бібліотек. Це питання актуальне й для Харківщини, оскільки тут в активах її бібліотек та музеїв міститься значна кількість книжкових пам'яток, які є складовою значної української культурної спадщини.

С.І. Балабанчик

ФОРМУВАННЯ АРХІВНИХ УСТАНОВ СЛОБОЖАНЩИНИ

Архівна служба в Україні формувалася роками. Збирання документів і матеріалів, що становлять нині Національний архівний фонд України, розпочався ще за часів Київської Русі. З середини XIX ст. у деяких містах України вже сформувалася велика кількість архівних фондів: у Києві (центр адміністративного управління та культурного життя), Харкові (науковий і промислово-торговельний центр), Катеринославі (промисловий Осередок Півдня), а також у Полтаві та Чернігові.

У другій половині XIX — на початку XX ст. дослідницьку й публікаторську роботу з історії рідного краю проводило й Історико-філологічне Товариство в Харкові, засноване в 1876 р. при Харківському Імператорському університеті. Ця подія збіглася зі створенням провінційної історіографії, збільшенням просвітницької роботи, з потягом до вивчення давнини та народності, які у свою чергу є результатом пробудження національної самосвідомості. Це Товариство створило в 1880 р. дуже важливу в науковому сенсі установу на півдні Росії — Харківський Історичний архів.

Харківський історичний архів починає накопичувати та зберігати документи гетьманських і російських державних установ Лівобережної та Слобідської України XVII — XVIII ст. До Харкова перевезено архів малоросійської колегії, який зберігався в архіві Чернігівського губернського правління. Архівні документи колегії, які склали основу Харківського історичного архіву впорядкували й описували архіваріуси та архівісти-аматори під керівництвом Д. І. Багалія. Архівні матеріали почали залучати до наукового обігу. Ще одним важливим комплексом документів у Харківському архіві був Слобідський відділ, який поповнювався матеріалами зі Слобожанщини. Комплектувався також архів і документами особливого походження. У 1890 р. при архіві виник третій відділ — рукописів місцевих видатних діячів, де зосереджувалися фамільні папери, рукописи, листування, твори науковців і літераторів.

Харківський історичний архів проводив велику науково дослідницьку роботу з вивчення історії Слобідської України. У 1915 р. розпочала свою діяльність Харківська вчена архівна комісія, але світова війна, а потім

Революції не надали можливості плідно працювати та використовувати зібрані документи. Незабаром комісія припинила свою роботу і перестала існувати взагалі.

Таким чином, у другій половині XIX — початку XX ст. губернський Харків мав серйозне підґрунтя називатися осередком науки й просвітництва, відіграючи провідну роль у створенні архівної справи та формуванні цікавих у науковому сенсі фондів рідкісних паперів і документів на Слобожанщині.

СЕКЦІЯ: ОСВІТНЬО-ВИХОВНА МІСІЯ КУЛЬТУРИ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

А.В. Донцов

ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА

Розвиток інформаційних технологій надає студентові можливість доступу до різноманітної інформації, яка по відношенню до його свідомості містить безліч системоутворюючих чинників деструктивного та конструктивного типу. Тому процес формування моральної культури студента в умовах інформаційного суспільства за сутністю є поліфункціональним, оскільки містить у собі багато складових, які перебувають як у єдності, так і в системі суперечностей.

Водночас феномен «моральна культура» ґрунтується на класичних ученнях, які створило людство в процесі соціокультурного розвитку у формі етичних теорій, концепцій і системи моральних цінностей.

Аналіз феномену «моральна культура» значно поглиблюється за умови взаємозв'язку етичної теорії й теорії морального виховання з урахуванням соціокультурної сутності етичних принципів, норм, ідеалів у контексті різних напрямів розвитку культури етичної думки та культурологічних інформаційних технологій. Вони у виховному сенсі мають зосереджуватися на досягненні внутрішнього співвідношення між інтелектуальною і моральною освітою, спрямованою на усвідомлення студентом найвищих моральних цінностей, через пізнання індивідуально-психологічної та соціокультурної сутності людини.

Формування моральної культури студента на класичних засадах демократизації гуманізму, поліпшує його сегрегаційну здатність до аналізу культурологічної інформації, сприяє утворенню об'єктивнішої орієнтації в системі соціокультурних і моральних цінностей. Інформованість студента з питань розвитку культури етичної думки є важливим етапом у системі формування його особистісної моральної культури.

Досягнення збалансованості утворення суто прагматичних та морально-світоглядних поглядів і переконань студента, його здатності об'єктивно аналізувати стан та механізми морального розвитку особистості й суспільства, є важливою методичною умовою оптимізації навчально-виховного процесу.

М.В. Арнаутів

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Останнім часом держава сприяє активізації молоді через студентське самоврядування. Доказом цього є проведення конференцій і круглих столів, які безпосередньо стосувалися цієї проблеми. Так, наприклад, важливою подією стала установча конференція Всеукраїнської студентської ради, що повинна обстоювати інтереси студентства на державному рівні,

котра відбулася 29 травня 2005 р. у Києві, а в 2007 році відзначила своє 10-річчя.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування доцільності введення студентського самоврядування як засобу соціалізації молоді, розробка та експериментальна перевірка комплексу засобів, що забезпечуватимуть проведення самоврядування в умовах ВНЗ. Теоретичною основою дослідження були ідеї таких дослідників: А. Михайлюка, Н. Хазратова, А. Капської, С. Савченка, В. Дякова, О. Василенко, А. Малько. Аналіз зазначених праць дозволив виокремити особливості соціалізації молоді в умовах ВНЗ: 1) студентам складно адаптуватися до умов навчального процесу ВНЗ, оскільки існує невідповідність між вимогами до навчання в школі та ВНЗ; 2) відірваність молоді від звичних умов середовища (сім'ї, школи), а також зміна кола друзів; 3) неоднозначний вплив однолітків (друзів) на особистість студента; 4) першокурсники неактивні і виявляють невисоку самостійність.

На основі цих особливостей ми розробили методiku «Молодий лідер», спрямовану на соціалізацію молоді в умовах ВНЗ. Результати контрольного експерименту дозволили виявити, що вміння управляти собою та знання правил організаторської роботи збільшилось на 8%; осмислення мети зменшилось на 8%; наявність творчого підходу збільшились на 4%, а також в обох групах з'являються активісти та критики-аналітики, що є позитивним кроком, оскільки активісти висуватимуть свої ідеї, а критики-аналітики аналізуватимуть і робитимуть висновки. Отже, результати нашого дослідження свідчать про ефективність зазначеної соціально-педагогічної діяльності.

В.І. Русаненко

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Нині в Україні для більшості ВНЗ актуальним питанням є формування системи студентського самоврядування. Студентське самоврядування — форма управління, за якої студенти на рівні академічної групи, гуртожитку, факультету, курсу спеціальності, студентського містечка, іншого структурного підрозділу ВНЗ мають право самостійно вирішувати питання внутрішнього управління студентським колективом.

Як відомо, молодь — це майбутнє держави. Студентство — це інтелектуальна еліта нації. Найголовніша та найактуальніша мета сучасного суспільства — виховання освіченого і грамотного покоління, гідного керувати державою.

Основні завдання органів студентського самоврядування:

- забезпечення і захист прав та інтересів студентів;
- забезпечення виконання студентами своїх обов'язків;
- сприяння навчальній, науковій і творчій діяльності студентів;
- організація співробітництва зі студентами інших ВНЗ і молодіжними організаціями;

- сприяння у створенні необхідних умов для проживання та відпочинку студентів;
- створення різноманітних студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами;
- участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентів.

Вищим органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) студентів вищого навчального закладу, які:

- ухвалюють (затверджують) Положення про студентське самоврядування;
- обирають виконавчі органи студентського самоврядування та заслуховують їх звіти;
- визначають структуру, повноваження, порядок обрання й термін повноважень виконавчих органів студентського самоврядування;
- заслуховують звіт виконавчих органів студентського самоврядування.

Автор вважає необхідним подальше вивчення таких аспектів студентського самоврядування, як вплив цієї форми управління на соціалізацію та формування професійних якостей майбутнього фахівця.

О.Ю. Хендрік

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

Глобалізаційні процеси у сфері культури ускладнюють соціальний розвиток людини, зокрема студентства. З одного боку, глобалізація посилює проблему уніфікації мистецтва. Формується культурне середовище (в різних країнах, регіонах, світі), в якому узагальнюються принципи, правила побудови мистецьких творів, художніх смаків, підштовхуючи людину до однакового сприйняття цінностей, формування загальних цілей, що сприяє універсалізації соціального розвитку особистості, зокрема і через професійне навчання. У цих умовах складно зберегти самобутність вітчизняної культури, як прояв ментальності української нації, зокрема хореографічної культури — актуального засобу соціалізації не лише нової генерації, але й всього населення країни, що засвідчив телепроект «Танці з Зірками».

З іншого боку, існує тенденція протидії зростаючій глобалізації. Реакція проти одноманітності та бажання зберегти унікальність своєї культури (заперечуючи будь-який вплив іншої культури) може викликати загрозу законсервування національної культури, обмеження перспектив її розвитку, що безумовно негативно впливає на виховання нової генерації. Те ж стосується і хореографії. Ефективність хореографічного мистецтва, як засобу соціального виховання населення, зростатиме, якщо специфіка національної хореографічної культури не розчиниться в сучасній хореографії іншої культури, забезпечить наступність культури української нації в часі.

Танець — найсоціальніший вид мистецтва. Крім того, що це спільний продукт діяльності багатьох людей, він ще є ключем до інтерпретації та розуміння сучасних, минулих і майбутніх соціальних явищ. Як форма духовного освоєння дійсності в процесі соціалізації, танець може сприяти

як формуванню, так і руйнуванню особистості. Відносне управління цим процесом через танець залежить від соціально-педагогічної культури хореографа.

Це потребує від вищих навчальних закладів підготовки фахівців нової формації, здатних вправно передавати традиції хореографічної культури з урахуванням змін соціально-культурного життя нового покоління, вільно адаптуватися до трансформації мистецтва в умовах глобалізації культури та захищатися від негативного впливу псевдомистецтва. Майбутній соціаліст-хореограф повинен оволодіти соціально-педагогічною культурою задля позитивного впливу на учня, колектив і суспільство взагалі. Свідомлення значимості такого зв'язку має викликати відповідальність особистості перед суспільством за свою професійну діяльність та розуміння рівня її впливу на соціальний розвиток населення країни. Це потребує від майбутнього хореографа високого рівня професійної, педагогічної, соціальної й особистісної культури, яка складає у виховному процесі загальну соціально-педагогічну культуру майбутнього хореографа.

Таким чином, підвищення ефективності впливу хореографічного мистецтва на соціальний розвиток студентів у вищих навчальних закладах культури і туризму є актуальним з точки зору соціального розвитку не тільки особистості хореографа, але і його майбутніх учнів, та впливу хореографічного мистецтва на загальну культуру населення країни.

В.О. Чепурна

ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Формування політичної культури студентів актуалізується у зв'язку із трансформаційними процесами в українському суспільстві та світовими глобалізаційними тенденціями. Ефективність формування особистісної культури залежить від вибору культуротворчої домінанти освіти. Для підвищення рівня політичної культури, національної і політичної самосвідомості студентів доцільним є оптимізація загальнокультурологічної підготовки в закладах освіти.

Політична культура визначається як одна зі складових загальної культури особистості, тому проблема формування політичної культури має вирішуватися в контексті загальнокультурологічної підготовки, яка містить безмежні можливості щодо вдосконалення виховного процесу. З погляду сучасної соціально-політичної проблематики суспільства, загальнокультурологічна підготовка студентів має зосереджуватися на формуванні таких компонентів політичної культури: політичні знання, соціальні й інтелектуальні вміння та навички, система цінностей і переконань, почуття патріотизму й самовідданості національним інтересам України, відповідальності за прийняття політичних рішень, активна громадська та політична позиція, вміння вести дискусію з соціально-політичної тематики й передбачати розвиток політичних подій у державі, толерантність і культура міжнародних відносин.

Специфіка загальнокультурологічної підготовки студента полягає в опосередкованому формуванні цілісної системи політичних знань і цінностей, оцінок і переживань, яка сприяє формуванню особистісного ставлення до політичної системи та державного устрою на засадах демократії й гуманізму.

Поєднання інноваційних технологій навчального процесу та комплексу виховних заходів у контексті загальнокультурологічної підготовки є важливою умовою підвищення рівня політичної культури студентської молоді.

Н.О. Максимовська
**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Конкурентна спроможність випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ) безпосередньо залежить від формування організаторських здібностей, соціальних і лідерських якостей студента: соціальної відповідальності, соціальної активності, комунікабельності, толерантності та ін. Це можливо за умови реалізації у виховному просторі ВНЗ мети соціального виховання — формування соціальності особистості, тобто здатності ефективного функціонування в соціумі та активного самовиявлення себе як професіонала, громадянина, сім'янина. Завдання соціального виховання втілюються в життя через соціально-педагогічну діяльність (СПД), яка визначається як науково обґрунтоване культуровідповідне регулювання соціального виховання в усіх сферах з метою непрямого набуття та розвитку соціальності суб'єктів соціуму. Відтак, запровадження ефективної соціально-педагогічної діяльності в конкретному ВНЗ — необхідний крок до розвитку соціальності студентської молоді. Відповідно до основних функцій СПД (діагностично-прогностичної, охоронно-захисної, організаційно-виховної, корекційно-реабілітаційної, інформаційно-методичної) у ВНЗ, доцільним є створення й активізація соціально-педагогічного середовища, яке функціонально відрізняється від інших напрямів виховної діяльності, наприклад, студентської соціальної служби, що бере на себе здебільшого виконання завдань соціальної роботи та організації дозвілля. Таким чином, актуальність набуття студентською молоддю соціальності як результату соціального виховання, зумовлює необхідність упровадження ефективної СПД у соціально-педагогічному середовищі ВНЗ через розробку дієвих механізмів практичної реалізації соціально-педагогічних програм з метою позитивного соціального розвитку студентської молоді.

А.В. Арнаутос
**ЗАСОБИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ
СТУДЕНТСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ
ПРИ ХНПУ ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ**

За даними Міністерства освіти і науки України, у 2004-2005 рр. загальна кількість студентів, які навчалися у вищих навчальних закладах,

складала близько 2 млн. 750 осіб, що становить 5,5% населення країни. Студентська молодь, як особлива категорія молодих людей, у сучасних соціально-економічних умовах потребує більшої уваги та соціального захисту, оскільки постійно має вирішувати проблеми, пов'язані з адаптацією, професійним становленням, нормами соціального виховання тощо.

Метою даної роботи була розробка, обґрунтування й дослідження ефективних засобів соціального виховання молоді в умовах студентської соціальної служби. Теоретичною основою дослідження були ідеї таких авторів: О.М. Василенко, А.О. Малько, Л.Г. Коваль, І.Д. Звереві, С.Р. Хлебик, Л.М. Герасіної. Аналіз літературних джерел дозволив виявити особливості соціального виховання студентської молоді в умовах ВНЗ, а також визначити одне з важливих завдань соціального виховання студентів — створення у вищих навчальних закладах освіти сприятливих умов для соціального виховання та соціалізації особистості, що сприяє розвитку і самореалізації молодого покоління в інтересах особистості й суспільства.

З урахуванням зазначеного, ми розробили методику соціального виховання молоді в умовах студентської соціальної служби при ХНПУ ім. Г.С. Сковороди «Молодь за майбутнє», яка передбачає реалізацію таких напрямів: інформаційний, адаптаційний, виховний. Результати дослідження довели, що в студентів-соціальних педагогів (групи 22-СП): високий рівень доброзичливості змінився з 22,25 % до 44,4 %; середній — з 55,5 % до 44,4 %; низький рівень, на жаль, залишається, хоча його частка і становить 11,2 %. Отже, розроблена методика є актуальною та потребує подальшого дослідження.

Н.С. Бганко

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Відомо, що підростаюче покоління формується в умовах того суспільства, в якому воно живе, і його сильніші та слабкіші сторони — дзеркальне відображення стану суспільства в цілому. Сучасне українське суспільство можна характеризувати як кризове, таке, що спричиняє підвищення загального рівня девіантності в різних соціальних і вікових групах населення, перш за все, в підлітковому середовищі. Невизначеність соціально-економічної ситуації, відсутність чіткої моральної регуляції призводять до зростання кількості девіацій у підлітковому середовищі, а також до того, що поведінка людини стає суто ситуативною та визначається тими умовами, які існують на даний момент. Девіантність у сучасній Україні є атрибутом процесу соціалізації більшості неповнолітніх. Про це свідчить, наприклад, загальнодержавні статистичні дані про підліткову злочинність, а також результати окремих регіональних досліджень, згідно з якими значна частина підлітків (80-90%), хоча б, один раз скоювала які-небудь правопорушні дії.

Різке зростання девіантних учинків серед молоді є наслідком не тільки об'єктивних обставин (кардинальні соціальні зміни), але й результатом невідповідності структур державної влади та громадських організацій щодо

вирішення проблем молоді. Молоді люди є малоінформованими про діяльність соціальних служб у справах сім'ї, дітей і молоді, служб довіри, служб зайнятості та ін.

Тому можна впевнено стверджувати, що проблема девіантної поведінки підлітків — незалежно від її особистого контексту — проблема соціальна. До її можливого вирішення (а радше симптоматичного полегшення) причетні багато суспільних інститутів.

В.В. Авдіюк

МЕТОДИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ КОРЕКЦІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ЗАЛЕЖНОЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ

Проблема корекції залежної від алкоголю і наркотичних речовин поведінки належить до найбільш важких і найменш ефективно вирішуваних проблем сучасної України. Вона спричиняє зростання рівня смертності, злочинності, розвиток захворювань (поширення таких хвороб, як СНІД, туберкульоз тощо), розпад сімей, завдає матеріальних та морально-етичних збитків країні.

Нині в Україні реалізуються програми реабілітації алко-, наркозалежних осіб, проте, на жаль, статистичні дані не засвідчують їх високої ефективності (від 3% до 30%). Тому метою нашого дослідження стало теоретичне обґрунтування й розробка комплексу засобів впливу на залежних осіб девіантної поведінки, що забезпечуватимуть її корекцію.

На початку дослідження ми провели пілотажний експеримент з метою уточнення окремих елементів методичної розробки, детальнішого формулювання гіпотези. Експериментальне дослідження ми проводили на базі християнського реабілітаційного центру «Звільнення». В експерименті брали участь 25 осіб віком від 18 до 57 років (чоловічої статі). Заняття проводили за власною розробленою методикою «Ступені пізнання особистості», з використанням методичних наробок програм «12 кроків» і «Рівний рівному», завдяки чому в подальшому вдалося активізувати стажерів до взаємодії з реабілітантами, налагодити тісніший зв'язок між ними в групах.

За допомогою експериментального дослідження на базі християнського реабілітаційного центру «Звільнення» доведено таке припущення: якщо в процес реабілітації алко- і наркозалежних осіб ввести методики корекції та реабілітації, спрямовані на підвищення самооцінки, рівня надії, то в них відповідно підвищуються рівні цих показників, формується позитивне сприйняття життєвих ситуацій, що доводить ефективність розробленої методики «Ступені пізнання особистості».

І.А. Гайдамашко

ПРОФІЛАКТИКА АГРЕСІЇ ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Агресивна поведінка підлітків є реакцією на негативні чинники соціального середовища (сімейні взаємовідносини, шкільне середовище,

взаємодія з ровесниками, засоби масової інформації тощо). Проте навіть одночасний вплив кількох негативних чинників не обов'язково спричиняє агресивну поведінку. Підлітки здатні опиратися негативним впливам, тому збільшення їх власних ресурсів є одним із завдань соціально-педагогічної роботи.

У сучасних умовах значний вплив на профілактику агресивної поведінки підлітків у шкільному колективі має впровадження в загальноосвітніх закладах посади шкільного соціального педагога. Метою його діяльності є створення оптимальних умов для самопізнання, самореалізації і життєвої діяльності кожної дитини. Робота соціального педагога з підлітками, схильними до агресивних форм поведінки, полягає у створенні умов для їх повноцінного фізичного та психічного розвитку, самопізнання, розкриття внутрішнього потенціалу, успішної самореалізації, вирішення особистісних проблем і конфліктів з оточенням.

Соціально-педагогічна профілактика агресії підлітків передбачає запускування комплексної програми соціальних заходів, яка включає соціальний супровід, просвітницьку, реабілітаційну роботу, а також корекцію. Кожен з цих напрямів діяльності має свої особливості, проте в загальному контексті вона полягає у: створенні позитивного педагогічного оточення та координації педагогічних впливів; психологічній підтримці; психологічній корекції й реабілітації; створенні сприятливої психологічної атмосфери у формальних і неформальних об'єднаннях, до яких входить підліток; залучення його до життєдіяльності соціально-позитивних груп; корекція взаємин з ровесниками та членами родини.

О.Ю. Федорченко

ЗАСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЗНЗ

За останнє десятиріччя рівень поширення тютюнопаління в Україні значно зріс. Нині проблема тютюнопаління є актуальною для всіх вікових категорій, особливо підлітків. Відповідно до статті 5 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» одним із напрямів державної політики щодо попередження вживання тютюнових виробів є забезпечення доступності надання профілактичної допомоги. В.І. Курбатов, А.Й. Капська, О.В. Безпалько, Т.В. Семігіна, І.М. Грига, Л.М. Бедна, А.Д. Кизименко, С.В. Змановська відзначають, що найбільшого поширення набули програми профілактики, серед яких програма «Навчання життєвими навичкам ефективної взаємодії» та програми за методом «Рівний-рівному».

Об'єктом дослідження є процес профілактики тютюнопаління серед підлітків в умовах ЗНЗ, який забезпечує класний керівник, соціальний педагог і практичний психолог ЗНЗ. Метою роботи було теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити засоби профілактики тютюнопаління.

Нами розроблено методику діяльності соціального педагога (класного керівника), що передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих саме на профілактику тютюнопаління у віці 13-14 років і має три етапи профілактичної роботи: діагностичний, організаційно-діяльнісний та підсумково-корекційний. Завдяки комплексу проведених заходів рівень знань про шкоду тютюнопаління підвищився (від 61,9% до 78,7%), негативізм і тривожність школярів зменшилися на 20% та 26% відповідно, їхня пізнавальна активність збільшилася на 10%. Результати дослідження підтвердили ефективність проведених заходів, що свідчить про доречність їх використання для профілактики тютюнопаління серед підлітків в умовах ЗНЗ.

Ю.В. Клочан

ДО ПРОБЛЕМИ ДЕФІНІЦІЇ «СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ»

Проблема соціальної адаптації учнівської молоді в пострадянських країнах, зокрема Україні, Росії, потребує ретельного вивчення та пошуку ефективних шляхів її вирішення. Соціальне середовище, де зазвичай формуються й зростають учні професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), часто характеризується превалюванням негативних факторів: недовіки сімейного виховання та навчально-виховного процесу в закладах освіти, сумнівні оточення однолітків тощо, що ускладнюється наявним станом соціально-економічного розвитку суспільства, а це, врешті-решт, спричиняє деградацію соціального розвитку учнів, перешкоджає їх ставленню до майбутньої професійної діяльності як основної життєвої перспективи.

Виникає необхідність у створенні такого середовища, яке сприяє гармонізації індивідуального й соціального потенціалу учня, розвитку соціальності (соціальні цінності, соціальні якості, просоціальна поведінка) як найвищого прояву культури і духовності особистості. Безперечно, йдеться про соціально-педагогічне середовище, під яким учені, зокрема Л. Мардахаєв, розуміють спеціально, відповідно до соціально-педагогічних цілей, створену систему умов організації життєдіяльності людини, спрямовану на формування її ставлень до світу, людей взагалі й до інших людей.

Вважаємо, що можливим є створення соціально-педагогічного середовища в ПТНЗ, яке передбачає залучення до процесу соціальної адаптації учнів представників педагогічного колективу, сім'ї, інших зовнішніх соціальних інституцій, використання самовиховного потенціалу юнаків і дівчат. Отже, під таким середовищем ми розуміємо спеціально створені соціально-виховні умови, які сприяють процесові активної соціальної адаптації учнів.

Ю.В. Возна

ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ

Праці сучасних дослідників проблеми соціалізації підростаючого покоління дають підстави стверджувати про значне зменшення впливу школи як соціалізуючого та виховного суб'єкта, і, відповідно, про значне зростання впливу на процес соціалізації учнівської молоді суб'єктів позашкільних впливів. Усе це висуває перед соціальними педагогами завдання реалізувати свою роботу в позашкільному мікросоціумі, досягти певного упорядкування його соціалізуючих і виховних впливів. Отже, йдеться про розробку нової моделі соціалізації та виховання старшокласників, важливу роль в якій має відігравати соціально-педагогічний комплекс як упорядкована система суб'єктів соціалізуючих і виховних впливів.

Все це передбачає кардинальну перебудову суті взаємовідносин у колі соціалістосунків: школа—учень—батьки—позашкільний мікросоціум. На нашу думку, лише реалізація задуманого сприятиме суттєвим змінам у схемі процесу соціалізації дітей та учнівської молоді, структурними елементами якої є «запрограмованість дій», обмеженість кола спілкування, жорсткий регламент шкільного життя, стандартизовані форми спілкування педагогів і батьків зі школярами. Вважаємо, що концептуальні зміни можуть відбуватися в результаті формування нової системи взаємодій та впливів у відкритій виховній системі, складовими частинами якої є територіальна громада батьків, дитячі й молодіжні громадські об'єднання, тимчасові учнівські об'єднання за інтересами, соціальні служби для молоді, робота соціального педагога, заклади культури і дозвілля тощо. Переважання епіцентру соціалізаційного процесу у відкриту виховну систему потребує розробки та введення в практику нових, інноваційних технологій соціально-педагогічної роботи з дітьми й учнівською молоддю, активнішої ролі соціального педагога в роботі з усіма суб'єктами соціалізуючих і виховних впливів.

І.Ю. Шевченко

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У РОБОТІ З УЧНЯМИ-СИРОТАМИ

Останнім часом в Україні має місце тенденція до зменшення мережі професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) і відповідно зменшення в них кількості учнів. Разом з тим, з кожним роком у ПТНЗ зростає кількість учнів-сиріт, а отже — і кількість проблем, пов'язаних з їх навчанням. Найважливішою серед проблем є, здебільшого, відсутність у сирітськокурсників-сиріт статусу «сирота». «Сирота» — визначене відповідно до законодавства становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення й отримання передбачених законодавством пільг та підтримується комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування. Наступною проблемою, яку потребує негайного комплексного вирішення, є несвоєчасне надання

до приймальної комісії документів на випускника державного закладу згідно з їх переліком, а саме: відсутність довідок з ідентифікаційними кодами та соціальних паспортів; відсутність паспортів громадянина; фотокарток; втрачені та не поновлені (відсутні) свідоцтва про смерть батьків (у кращому випадку в особових справах є тільки копії цих документів). Продовжує список актуальних проблем відсутність організованого процесу передачі цієї молоді «з рук у руки» та проблеми здоров'я першокурсників-сиріт. Адже здебільшого трапляється так, що дитина-сирота зараховується на навчання до ПТНЗ за професією, за якою в майбутньому не зможе працевлаштуватися через визнання її непридатною для роботи в шкідливих умовах.

Тому нині існує необхідність переосмислити підходи до вирішення тих проблем, які супроводжують і учнів-сиріт, й інженерно-працівників (адже вони вимушені брати на себе непритаманні їм функції), через упровадження комплексної взаємодії і контролю як з боку виконкомів районних рад, інтернатних закладів державного типу, соціальних служб та організацій, так і колективів ПТНЗ.

С.О. Рабійчук

ВПЛИВ ДУХОВНИХ І КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ НА ХАРАКТЕР ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Сучасне становлення особистості пов'язане з переосмисленням багатьох духовних і культурних цінностей, де дозвіллева діяльність постає як соціально-педагогічне явище, стає важливою сферою життєдіяльності, в процесі яких індивідуум набуває новий соціальний досвід, збагачується інтелектуально й духовно.

У наш час все більшу увагу привертає до себе позашкільна сфера соціалізації, зокрема дозвіллева діяльність старшокласників. На думку деяких науковців, саме вона стає пріоритетною в роботі соціальних педагогів.

Вивчення педагогічного потенціалу дозвіллевої діяльності старшокласників, її сутності та педагогічних функцій необхідне для розкриття механізмів впливу дозвіллевої діяльності на розвиток юної особистості, визначення умов ефективної реалізації її можливостей.

У науковій літературі стосовно проблем дозвіллевої діяльності термін «потенціал» використовується досить активно в словосполученнях «культурний потенціал», «духовний потенціал», «творчий потенціал» тощо.

Предметом нашого дослідження є вплив художньо-творчої діяльності й культурно-духовних цінностей на розвиток особистості, її художнього світу.

Визначення поняття «культура дозвіллевої діяльності» обумовлено розумінням сутності культури взагалі. У своєму дослідженні ми використовуємо визначення культури, яке міститься в працях Ю.Л. Афанасьєва, Е.В. Соколова та ін. Відповідно до мети і завдань нашого дослідження, ми розглядаємо культуру організації дозвіллевої діяльності старшокласників

як рівень доцільності її використання стосовно духовно-культурного розвитку учнівської молоді.

О.П. Томчук

ТЕХНОЛОГИИ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ САМООПРЕДЕЛЕНИИ СТАРШИХ ПОДРОСТКОВ

Учитывая нарастающие темпы преобразований в обществе, которое предлагает развитие образовательной системы, возможно предположить, что педагогическая поддержка старших подростков в профессиональном самоопределении является важнейшим условием качественных изменений и в образовании и в обществе. Научные публикации психологов, педагогов, социологов дают основание рассматривать проблему профессионального самоопределения как проблему особой значимости для старших подростков. Сложившееся понимание профессионального самоопределения как составляющей общего процесса развития личности предполагает взаимодействие двух систем, личности с её ценностями, установками, мотивами, интересами, потребностями, и системы педагогических условий, способствующей профессиональному самоопределению подростка. Профессиональное самоопределение в отечественной науке понимается и как компонент личностного новообразования старшего подросткового возраста, и как длительный процесс самореализации личности в профессиональной деятельности. Профессиональное самоопределение можно рассматривать как процесс формирования личностью своего отношения к профессионально-трудовой сфере и процессу самореализации через согласование внутриличностных и социально-профессиональных потребностей. Теоретический анализ научной литературы и практика педагогического исследования позволяют нам уточнить данное понятие как готовность к разрешению противоречий между сложившимися свойствами личности и необходимостью ее приобщения к конкретному виду профессионального труда в условиях целенаправленного взаимодействия участников образовательного процесса. Таким образом, необходимо разработать на основе теоретического анализа программу социально-педагогической поддержки подростков в профессиональном самоопределении.

К.Ю. Яковенко

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ

Процес соціалізації обдарованих учнів має свої особливості, тому необхідно приділити значну увагу її організації. Дослідження особистісних рис і характеристик творчо обдарованих учнів, динаміки формування та розвитку їхньої пізнавальної сфери, активності, емоційно-вольових якостей допомагає педагогам і вихователям ефективніше організувати творчу діяльність з такими учнями, розкрити їх невиявлені можливості, допомог-

ти адаптуватися до умов життя в літньому таборі. Процес соціалізації здібної молоді в умовах літньої школи МАН забезпечує скоординована робота колективу працівників, серед яких особливе місце належить діяльності соціального педагога та психолога.

Сутність соціально-педагогічної діяльності з обдарованими учнями в літній школі полягає в забезпеченні реалізації здібностей дітей за допомогою спроектованих соціально-педагогічних засобів. Зміст соціально-педагогічної діяльності з обдарованими учнями полягає в діагностиці рівня соціальної адаптації обдарованих дітей у період відпочинку, формуванні в них навичок ефективної взаємодії з вихователями, однолітками, товаришами, організації розвивальних та консультаційних занять з обдарованими учнями.

У межах реалізації програми соціально-педагогічної діяльності в літній школі МАН визначено такі завдання: 1) створення умов, сприятливих для позитивних змін у розвитку обдарованих дітей за допомогою соціально-педагогічних засобів (діагностичних, корекційно-розвивальних); 2) виявлення прихованих здібностей і вмінь, що могли не виявлятися в умовах навчання дітей у школі; 3) сприяння розвитку комунікативних та організаторських здібностей обдарованих учнів засобами систематичної тренінгової, консультативної й просвітницької роботи. Отже, особливістю роботи соціального педагога з обдарованими дітьми в умовах літньої школи МАН є організація просвітницьких, корекційних заходів з метою розкриття та розвитку потенційних здібностей дітей у творчій діяльності.

О.І. Кутенко

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

В умовах духовної кризи сучасного суспільства зростає актуальність підвищення соціально-виховного потенціалу різних засобів виховання, зокрема театрального мистецтва, яке може розглядатися у двох напрямках: соціалізація особистості та розвиток її особистісних якостей. Продуктивність соціального виховання засобами театрального мистецтва безпосередньо залежить від ступеня опанування основ театральної творчості. Завдяки потужному виховному впливу цього різновиду мистецької діяльності на особистість зростає творча і соціальна активність, ефективність спілкування та взаєморозуміння, підвищення моральних якостей, розвиток естетичного смаку. Це, у свою чергу, сприяє педагогізації соціального середовища. Концепція загальної мистецької освіти, яка передбачає залучення до художньо-творчої діяльності в різних видах мистецтва, сприятиме формуванню універсальних якостей творчої особистості, розвитку загальних і художніх здібностей, вихованню художніх інтересів. Для посилення виховної функції театру необхідна взаємодія педагога й учня, а також об'єднання театральної самодіяльності з вивченням певних навчальних дисциплін. У сучасній школі театральне мистецтво в соціально-виховній діяльності використовується недостатньо, що пояснюється недооцінкою

освітньої та виховної функцій театрального мистецтва, пов'язаною з тим, що в системі художньої освіти теоретично не досить широко розробляються специфічні особливості викладання предметів художнього циклу. Ознайомлення особистості з мовою театрального мистецтва уможливило їх входження до лабораторії творчості, відкриває шляхи духовного пізнання світу, мобілізує їх внутрішні духовні сили. Таким чином, необхідним є подальший розвиток запровадження в соціально-педагогічній діяльності школи театральної діяльності, що сприятиме підвищенню соціально-виховного потенціалу.

Н.В. Дижун

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

За умов реформування системи національної освіти, піднесення ролі творчої особистості в суспільстві, набуває значної актуальності розвиток обдарованих дітей. Не викликає сумніву те, що потенціал обдарованості є найціннішим ресурсом духовного поступу та матеріального розвитку людства. Тому, як і будь-який ресурс, його слід вчасно виявити й розумно використати. Зацікавленість суспільства цією проблемою відтворена в державній програмі «Обдаровані діти», навчання й виховання обдарованих дітей і молоді «Творча обдарованість» (1991). Але багато обдарованих дітей стикаються з таким явищем як нерозуміння їх оточуючими, що зумовлює певні проблеми, зокрема агресивність у спілкуванні, замкнутість, заниженість самооцінки. Також обдаровані діти мають труднощі в спілкуванні з батьками, однолітками, вчителями. Перспективним вирішенням може стати організація такого соціально-виховного процесу, який започатковує методику пошуку й добору обдарованих дітей і створить умови для розвитку їхніх природних творчих здібностей. Обдарована дитина — це дитина, яка виділяється яскравими, інколи значними досягненнями в тому чи іншому виді діяльності. Існує безліч підходів до вивчення обдарованості, кожен з них доводить, що обдарованість по суті різноспрямована й по-різному її виявляють. Але в усіх підходах головним є раннє розпізнання дитині цієї риси та максимальне її розвинення. Тому потрібна допомога соціального педагога, яка передбачає соціально-педагогічну підтримку протягом усього періоду здобуття освіти в школі, а також запровадження певних соціально-педагогічних програм для роботи з обдарованими дітьми, їх батьками та у виховному просторі. Отже, підтримка обдарованих дітей полягає у створенні умов для соціально-педагогічного ефективного розвитку їх здібностей, подоланні перешкод у соціальному розвитку та формуванні адекватної самооцінки.

Т.В. Агібалова

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ В УМОВАХ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ СІМЕЙНОГО ТИПУ

Сім'я завжди була і залишається природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом матеріальної й емоційної підтримки,

необхідної для розвитку особистості. У багатьох наукових дослідженнях поняття «сім'я» тлумачиться як «школа життя», «школа добра та любові», «місце, в якому дитину наділяють основними рисами бажаної для суспільства структури характеру». Саме сім'ї належить роль першого вихователя в процесі розвитку розумових і фізичних здібностей дитини, її моральних та естетичних якостей. Саме сім'я формує ставлення особистості до людей, до навколишнього світу, до праці, закладає основи світогляду.

Міжнародний досвід роботи з дітьми-сиротами деяких розвинених країн (Великобританія, Угорщина, США, Німеччина) свідчить про поступову відмову цивілізованого світу від утримання цієї категорії дітей у соціальних закладах та орієнтацію на створення форм сімейного виховання як таких, що найоптимальніше враховують необхідні умови життя та виховання дитини. В Україні реалізацію права дитини на сімейне оточення покликано забезпечити дитячі будинки сімейного типу, які функціонують в країні понад 15 років і зарекомендували себе як одна з найефективніших форм сімейного виховання. Дослідження Л. Бойко, П. Щербаня, В. Постоного довели значущість родинного виховання дітей-сиріт саме в будинках сімейного типу. Їх функціонування потребує перебудови сімейних стосунків, підпорядкування вимогам виховання дітей як першочергової функції родини.

Вивчення наукової літератури з проблеми виховання дітей-сиріт у дитячих будинках сімейного типу надало можливість дійти висновку, що на сучасному етапі розвитку суспільства проблема залишається актуальною і потребує свого вирішення. Адже, незважаючи на те, що Україна постійно розвивається, кількість дітей-сиріт, на жаль, зростає.

К.Ю. Федоряка

ГРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНЯТ В УМОВАХ ПРИТУЛКУ

У зв'язку з тим, що в сучасних умовах з'явилося багато дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування, які не захищені сім'єю і перебувають у притулку, виникла необхідність у соціально-педагогічній діяльності, спрямованій на успішне проходження дітьми соціалізації в цьому закладі. Це питання досліджували багато вчених, зокрема А.Й. Капська, А.В. Мудрик, І.С. Кон, їхні праці присвячені розкриттю сутності цього процесу. Проте проблема соціалізації дошкільнят в умовах притулку потребує детальнішого вивчення.

Аналіз праць К. Фопеля дозволив виокремити критерії ефективності ігрової взаємодії: висока емоційність, об'єднуюча ігрова ситуація, зоровий контакт, ігрова інтрига, відкрита поза, рівність між учасниками, чіткість ігрових інструкцій, доведення гри до кінця, адекватність ігрових засобів.

Аналіз літературних джерел, а також практичних здобутків К. Гросса, В. Мухіна дозволив нам розробити ігрову методику діяльності соціального педагога в притулку «Веселе сонечко», що сприятиме соціалізації дошкільнят у цьому закладі. Показниками, що визначають рівень соціалізації дошкільнят в умовах притулку, є такі: соціальна компетентність, агресія, соціальні контакти.

Нами було запропоновано комплекс ігрових засобів, спрямований на усунення проявів деструктивної агресії, а також: розвиток соціальних контактів, розширення знань дітей про себе.

Дослідження довело, що процес соціалізації дошкільнят у притулку — дуже важливий та актуальний, і для його успішного проходження ефективними є саме ігрові методики, адже провідний вид діяльності в цьому віці — ігрова. Також нами було проведено бесіди з вихователями та психологом, спрямовані на виявлення особливостей розвитку дошкільнят у притулку.

Завдяки ігровим засобам, що були зрозумілими й цікавими для дітей, удалося підвищити рівень їхньої самооцінки, комунікативних здібностей. Отже, розроблена методика є ефективною, оскільки сприяє процесу успішної соціалізації старших дошкільнят в умовах притулку.

Т.І. Мовчан

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Законодавство України в нових умовах соціально-економічного, технічного й освітнього розвитку чітко визначає межі відповідальності сім'ї, дошкільних навчальних закладів та інших інститутів соціального виховання за всебічний і гармонійний розвиток дітей, за їх навчання та виховання.

Інтегрованим результатом соціального виховання є соціальність як здібність особистості до складної взаємодії з соціальним світом. Таким чином, роль посередника між дитиною і соціумом може відігравати соціальний педагог, який сприяє, з одного боку, ефективній адаптації дитини до точуючого соціального середовища, а з іншого — гуманізації останнього як виховного середовища дошкільного закладу.

Визначення основ теоретико-організаційних засад формування соціальності дошкільників в умовах дошкільних закладів є актуальним завданням соціально-педагогічних досліджень.

Законом України «Про освіту» передбачається соціально-педагогічний патронаж у системі освіти з метою взаємодії закладів дошкільної освіти, сім'ї та суспільства у вихованні дітей. З огляду на це основною проблемою, на якій слід акцентувати увагу, є створення оптимальних умов формування соціальності дітей у дошкільних закладах, у діяльності яких великого значення набуває соціально-педагогічний патронаж.

Аналіз соціально-педагогічної, науково-методичної літератури свідчить, що організація соціально-педагогічного патронажу в дошкільних закладах забезпечуватиме не лише облікові та контролюючі завдання, але й реалізовуватиметься за такими напрямками: педагогізація соціально-культурного середовища мікрорайону; педагогічний всеобуч батьків, дідусів та бабусь, опікунів, усіх тих, хто причетний до виховання дітей; допомога родині у вихованні соціальних рис, духовності її дітей, онуків, правнуків; анімація дошкільнят за місцем проживання;

посередницька роль у взаєминах дитини, родини з освітніми, соціокультурними закладами мікрорайону. Таким чином, планомірне здійснення заходів соціально-педагогічного патронажу в умовах сучасних дошкільних навчальних закладів освіти сприятиме вирішенню проблеми розвитку соціальності дітей дошкільного віку.

В.О. Афоніна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Теоретичні питання соціально-педагогічної реабілітації дітей з особливими потребами в різних аспектах досліджували: Н.О. Холостова, О.В. Безпалько. (соціально-педагогічний); Е.З. Гімельштейн, Л.Н. Мицкевич, Е.С. Яшук (практичний); Л.П. Борова, Д.Н. Ісаєв (психологічний); Д.В. Целок, С.А. Шапорова (технологічний); Е.М. Мастюкова, А.Г. Московкіна (медичний).

Незважаючи на вивчення різних проблем, всі автори відзначають важливість реабілітації дітей з особливими потребами та роль фахівця, котрий спеціалізується на роботі з дітьми з обмеженими можливостями. На основі аналізу наукової літератури і практики нами було окремлено такі принципи діяльності соціального педагога: дотримання прав дитини; надання державних гарантій у сфері соціально-педагогічного обслуговування; забезпечення отримання рівних можливостей щодо отримання соціально-педагогічних послуг та їх доступності для дітей, наступності всіх видів соціально-педагогічного обслуговування; орієнтація соціально-педагогічного обслуговування на індивідуальні потреби дитини-інваліда; пріоритетність заходів із соціально-педагогічної адаптації дітей-інвалідів; відповідальність органів державної влади, органів місцевого самоуправління прав дітей-інвалідів у сфері соціально-педагогічного обслуговування.

Таким чином, у забезпеченні соціально-педагогічної реабілітації дітей з обмеженими особливими можливостями помітну роль відіграє фахівець, котрий повинен: забезпечити допустиме й доцільне посередництво між особистістю дитини, сім'єю, з одного боку, і суспільством з різними державними та громадськими структурами — з іншого; виконувати своєрідну роль «третьої особи», об'єднуючої ланки між дитиною і мікросередовищем, між дитиною й здоровими дітьми, сім'єю і суспільством; впливати на спілкування дитини та її відносини в мікросоціумі, стимулювати, спонукати дитину до тієї чи іншої діяльності, яка сприятиме її прогресивному розвитку.

О.І. Проскурняк

ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Останнім часом поширилися проблеми сімей, в яких виховуються діти з вадами в розвитку, що зумовлює активізацію засобів щодо психолого-

педагогічної допомоги таким сім'ям. Одним з напрямів цього виду спеціалізованої допомоги є діагностичне вивчення сімей, які виховують дітей з особливими потребами. Сім'ї, в яких виховуються такі діти, можуть бути певним джерелом деструктивного впливу, що сприятиме глибинним порушенням у психічній сфері дитини.

Вищезазначене зумовлює необхідність всебічного комплексного вивчення проблем сімей, які мають дітей з відхиленнями в розвитку, особливо аналіз сімейної атмосфери, особистісних характеристик дітей і їх батьків, батьківсько-дитячих стосунків та ін.

У межах соціально-педагогічної роботи й соціального супроводу дітей з відхиленнями в розвитку сім'я розглядається як реабілітаційна структура, яка має певні умови щодо розвитку та виховання дитини. При цьому особлива увага приділяється позитивному впливові близьких на дитину з проблемами в розвитку, створенню адекватних умов для її розвитку не тільки в спеціальному закладі. Сімейна атмосфера розглядається як корекція, яка гармонійно розвиває дитину, формує в неї позитивні риси, доброзичливе ставлення до оточуючих.

Особливого значення набуває психолого-педагогічне вивчення сім'ї — виявлення причин, які гальмують адекватний розвиток дитини з обмеженими можливостями і порушують гармонійну сімейну життєдіяльність.

Завданнями діагностики сім'ї є:

- вивчення ступеня співвідношення умов, в яких живе дитина вдома, потребам її вікового розвитку;
- виявлення сімейних факторів, які сприяють (або перешкоджають) гармонійному розвитку дитини з психофізичними відхиленнями в сім'ї;
- вивчення причин, котрі дестабілізують сімейну атмосферу та міжособистісні стосунки;
- виявлення неадекватних моделей виховання й деструктивних форм спілкування в сім'ї;
- визначення шляхів гармонізації морально-психологічного клімату сім'ї;
- визначення напрямів соціалізації дітей з особливими потребами та їх сімей.

Т. І. Бутурлиж

ДО ПИТАННЯ ПРО ГЕНДЕРНУ КУЛЬТУРУ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У ХХІ ст. досить часто спостерігається кризовий стан в інституті сім'ї: загострення гендерних конфліктів (найчастіше пов'язаних із прагненням домінувати, незадоволенням потреби в любові, увазі, емоційному захисті, самореалізації), переважання меркантильних, егоїстичних інтересів над моральними цінностями. Тому виникає необхідність у підготовці юнаків та дівчат до ефективного функціонування в гендерному просторі, формування в них гендерної свідомості. Аналізуючи публікації В. Кравця, К. Корсака, Т. Говорун, О. Кікінежді, Є. Здравомислової, Є. Герасимової, О. Цокур, В. Суковатої, Н. Троян, С. Матюшкової, Л. Харченко та інших,

присвячених гендерному вихованню, можна дійти висновку, що серед основних критеріїв гендерної культури старшокласників мають бути розуміння сутності патріархальної, матриархальної, гендерної картин світу; усвідомлення рівноцінності чоловіка та жінки; сформованість адекватної гендерної ідентичності; гармонійне поєднання маскулінних і фемінних ознак у цілісній андрогенній особистості; конструювання взаємовідносин із протилежною статтю відповідно до концепції егалітаризму; готовність до ефективного виконання сімейних, професійних, соціальних функцій, позбавлених ознак гендерної нерівності. Серед педагогічних умов формування гендерної культури старшокласників слід виокремити врахування гендерного аспекту в організації особистісно зорієнтованого виховання, відхід від традиційних методів навчання, підготовка нових програм, підручників, вільних від гендерних стереотипів, створення толерантних умов для побудови андрогенної особистості (подолання гендерно некоректних форм поведінки вчителів, дискримінаційних аттитюдів стосовно хлопців та дівчат, емпатійність їх гендерного світогляду), здійснення гендерної просвіти з використанням інтерактивних методів навчання.

Ю.О. Лисенко

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

Загальна культура суспільства, в системі якої існують і взаємодіють субкультури, зазнає трансформаційних процесів. Носії молодіжної субкультури постають активними ініціаторами таких перетворень, проте суспільство сприймає цю активність з осторогою. Ставлення та розуміння цього субкультурного явища з боку вчених різних гуманітарних наук досить неоднозначне, оскільки рухи молоді мають як просоціальне спрямування, так і негативне. Соціальна педагогіка досліджує специфіку молодіжної субкультури для того, щоб розробляти науково обґрунтовані технології координації та гармонізації позитивних соціально-виховних впливів соціуму на представників молодіжної субкультури, спрямовуючи їх на активну просоціальну діяльність.

У соціально-педагогічних наукових доробках Т. Алексеєнко, Л. Мардахаєва, А. Мудрика, О. Нікуліної, Т. Пантюк, Л. Смотрової проблема субкультури розглядається, перш за все, з урахуванням індивідуальних проявів особистості. На жаль, не всі вчені виокремлюють молодіжну субкультуру як одну із структурних складових культурної системи та жоден з них не дає визначення цієї дефініції, що вказує на недостатню вивченість даного явища.

Молодіжну субкультуру представляє молоде покоління (14-35 років), що складає важливу частину суспільства. Переважно цією категорією людей ініціюються перетворення, котрі відбиваються на культурі загалом. До таких змін старше покоління не завжди ставиться позитивно, що викликає суперечності між культурою молоді, що народжується, та культурою дорослих, цінності якої майже реалізувалися. У межах

певної науки вчені виокремлюють різні пріоритетні складові елементи як субкультури в цілому, так і молодіжної зокрема. Це вказує на неоднорідність останньої та її складну структуру, а тому потребує ретельнішого дослідження. Соціальна педагогіка, ґрунтуючись на дослідженнях молодіжної субкультури філософів, соціологів, культурологів, психологів, створює соціально-виховні програми підтримки й розвитку цих молодіжних інновацій, що зміцнюють соціальну динаміку як молоді, так і всього суспільства, нейтралізують надмірну агресивність, руйнівну спрямованість (алкоголь, наркотики тощо) молодих людей, перш за все, на себе.

Таким чином, об'єктивне ставлення до молодіжної субкультури та педагогічно-педагогічний підхід дозволять розкрити внутрішню картину цієї складової культури, впливаючи на молодь і спрямовуючи її на просоціальні дії, що визначає подальші перспективи дослідження.

М.О. Якименко

НЕФОРМАЛЬНЫЕ МОЛОДЕЖНЫЕ ОБЪЕДИНЕНИЯ КАК СФЕРА СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Неформальные молодежные объединения — это добровольные объединения с выраженным особым стилем жизни, возникающие в результате свободной инициативы молодых людей, объединяющихся по интересам для совместного времяпрепровождения, достижения конкретных общих целей через определенную групповую активность. Сегодня, не смотря на интенсивную деятельность неформальных объединений, известно о них не так много. Довольно часто в публикациях искажается представление о тех или иных молодежных формированиях, не учитываются особенности и направленность каждого течения. Исходя из этого была разработана и реализована социально-педагогическая программа, которая направлена на изменение отношения общества к неформальной молодежи и активация их волонтерской деятельности. На основе изученного материала и воплощенной программы был сделан вывод, что молодежная субкультура — не отклонение от нормы, не вариант девиантного поведения, а один из частных случаев нормы, характерный для современного общества. Во многих случаях молодежная субкультура носит инновационный характер, так как не только может влиять на систему ценностей, но и создавать новую. Внедрение программы доказывает, что социальный педагог в неформальных молодежных объединениях необходим для: реорганизации группы при ее асоциальной направленности, развития творческого и социального потенциалов с помощью подключения различных общественных организаций. Таким образом, продуктивные практические нововведения, в том числе при помощи социально-педагогической деятельности, влияют на базовую культуру, отражают динамику разнонаправленного взаимодействия традиционной культуры и различных субкультур.

М.І. Шершньова

ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ЖІНКАМИ, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД СІМЕЙНОГО НАСИЛЛЯ

Насильство в сім'ї — одна з найактуальніших соціальних проблем, що стала предметом уваги світової та європейської громадськості, котра набуває загрозливих епідемічних розмірів. Статистика свідчить, що переважає більшість потерпілих (за американськими даними — 95%) становлять жінки й дівчата, які страждають від навмисних дій фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування. Саме тому необхідним є рішучі дії з ліквідації проблеми. Це питання вивчають Т. Алексеєнко, О. Бойко, В. Васильєва, О. Урбан, А. Таран, А. Нору, В.Костицький та інші. Комплексне кримінологічне дослідження дозволило виявити типологію сімейних злочинців: криміногенна активність характерна для одружених чоловіків у віці 30-50 років із середнім освітнім рівнем, що зумовлена кризовими періодами їх особистого й сімейного життя. Таким чином, можна виділити алкоголізовано-імпульсивний (35%), розпачливо-рішучий (15%), деспотично-тиранічний (40%) та деградовано-нестійкий (10%) типи злочинців.

Отже, найважливіше — це попередження насилля в сім'ї через створення системи соціальних і спеціальних заходів. Нами розроблений проект нового клубу для жінок, що мають такі проблеми. Мета проекту — дослідження проблеми домашнього насилля, пропозиції щодо вдосконалення механізму практичної реалізації проблеми, привернення уваги громадськості до такого негативного явища, як сімейне насилля, співпраця з організаціями, які борються за права жінок. Реалізації може посприяти телебачення, радіо, Інтернет. Через соціальні проекти, рекламу всеукраїнського масштабу, наприклад «Сім'я без насильства», можна показати складність проблеми та змінити терпиме ставлення суспільства до насилля. Це можливо за умови широкої просвітницької кампанії, спрямованої на подолання стереотипів «невидимості» проблеми в сімейних відносинах.

М.С. Рижкова

ВИНИКНЕННЯ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Роль і місце жінки в суспільстві свідчать про рівень соціальної свідомості, рівень демократизації та еволюції в питаннях гендерної політики. Початок ХХІ століття жінки України зустрічають як рівноправні члени суспільства, які займають посади у сфері політики, економіки, науки й техніки, не зустрічаючи перепон через статеву належність. Але до цього був довгий шлях додання заборон і забобонів, приниження та невизнання, який супроводжувався міфом про неспроможність жінок здобувати освіту і працювати нарівні з чоловіками. Гендерна політика нині ґрунтується на позитивних досягненнях минулого, оскільки без минулого не може бути майбутнього.

Як відомо, перше жіноче училище в Україні (до речі, перше в Європі) було відкрито за часів Київської Русі в 1086 р. при Андріївському монастирі,

навчали дівчат грамоти та рукоділля. Але це були початкові школи. Щодосутється середньої освіти для жінок, то в Російській імперії вона розпочалася в другій половині XVIII ст. відкриттям Інституту шляхетних дівчат у Петербурзі.

Наприкінці XVIII — в першій половині XIX ст. активізується професійна діяльність жінок як домашніх виховательок і вчительок народних училищ. Освіту вони здобували в інститутах шляхетних дівчат, епархіальних училищах, приватних пансіонах та вдома.

Процеси демократизації, а також зміна положення жінки в тогочасному суспільстві потребували у створення спеціальних навчальних закладів для жінок. Так, у 1858 р. і 1860 р. були затверджені «Положення про жіночі училища відомства Міністерства Народної Освіти», згідно з якими відкривалися жіночі училища 1-го та 2-го розрядів. У 1870 р. вони були переіменовані в прогімназії та гімназії. Змушений піти на поступки вимогам суспільства, царський уряд дозволив створення Вищих жіночих курсів. Так, в Україні перші Вищі жіночі курси були відкриті в 1878 р. у Києві, агодом — в Одесі та Харкові.

О.Ю. Новікова

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: СТРАТЕГІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

Соціалізація людей похилого віку у зв'язку зі зміною демографічної структури населення світу, а саме швидкого старіння багатьох націй, зокрема й української, стала актуальним завданням з початку 80-х рр. XX ст.

Педагогічний аспект у визначенні зазначеної вікової категорії та її розвитку відбили Я.А. Коменський, Орвиль Г. Брім-молодший. Психологічний аспект цієї проблеми досліджували такі вчені, як М.В. Савчин, Л.П. Василенко, Г.С. Абрамова, Є.І. Холостова, Р. Югіно (Франція), Роберт Дж. Берг (США). Соціально-педагогічний аспект розглядали І. Розов (США), С.С. Пальчевський. Філософський і соціологічний аспект вивчала Т.З. Козлова, С.Г. Максимова, П.О. Кузнецов, О.Ш. Богучаров. Люди похилого віку, як соціальна група, в теоретичному аспекті досліджуються в працях С. Арбера (Англія), Ш. Айзенштадта (Ізраїль). Соціальний психолог Е. Бріксон запропонував теорію розвитку особистості протягом її життя.

Соціально-педагогічна сторона вирішення зазначеної проблеми потребує:

- теоретичної систематизації осмислення феномену старіння в усіх його аспектах: філософському, психологічному, соціальному, соціально-педагогічному;
- формування основних напрямів політики соціально-педагогічної роботи з людьми цієї вікової категорії; координація зусиль медиків, психологів, соціологів, соціальних педагогів, спрямованих на розробку спільної стратегії досягнення позитивного результату оптимізації процесу соціалізації людей похилого віку;

- проведення соціально-педагогічних експериментів з метою поглибленого вивчення соціально-психологічних, соціальних та інших проблем з указаною категорією населення;
- створення бази даних для узагальнення проблем, що виникають серед відповідної вікової категорії населення;
- розробки основних засад підготовки професіоналів, які розроблятимуть державні й регіональні програми стосовно цієї категорії населення;
- перспективного використання соціально-педагогічних можливостей ЗМІ як системи зворотного зв'язку між відповідною віковою категорією населення і суспільством.

Таким чином, вивчення різносторонніх аспектів проблеми соціалізації людей похилого віку, а також шляхів її вирішення, з урахуванням досвіду таких країн, як США, Німеччина, Японія, надає можливість розробити соціально-педагогічні засади створення нових умов для активної участі людей зазначеної вікової категорії в суспільному, економічному, культурному, духовному житті українського суспільства.

О.М. Пахомова

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ТА РЕЛІГІЯ

З кожним роком у суспільстві збільшується відсоток асоціальних явищ (крадіжки, вбивства, зґвалтування, проституція, торгівля людьми), все частіше спостерігаються егоїзм, байдужість, конфлікти різного походження, ненависть тощо. У Конституції України наголошується на тому, що найвищою цінністю є людина, але реалії життя доводять зовсім протилежне.

Соціальна політика, безліч соціальних проектів, що розробляються і реалізуються в суспільстві, не в змозі викоренити зазначені явища. Пріоритетом для більшості людей залишаються накопичування матеріальних благ, кар'єрне зростання, розваги. При цьому в тіні залишаються люди, які потребують допомоги, розуміння, співчуття. Зважаючи на це, можна поставити великий знак питання стосовно рівня соціальності нашого суспільства.

Формування просоціальної особистості потребує єдності й повноцінного використання можливостей сім'ї, школи, позашкільних закладів та інших інститутів соціального виховання в цьому процесі.

Вважаємо, що соціальність ґрунтується на християнській заповіді: «Полюби ближнього свого, як самого себе». Тому особливе місце в соціальному вихованні надають релігії (форма суспільної свідомості), що є одним із найстаріших соціальних інститутів, який нині продовжує впливати на формування моральних і правових норм та є їх фундаментом.

Використання соціально-педагогічного потенціалу релігії (християнства) в соціальному вихованні молодого покоління стає все актуальнішим і потребує наукового вивчення, зокрема інтерес викликають методики та технології релігійного соціального виховання й перевиховання, а також

дослідження християнських конфесій як відкритих соціально-педагогічних систем, що функціонують і здійснюють соціально-педагогічну діяльність на макро-, мезо- та мікро-рівнях.

Т.В. Дарда

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ ЯК ЯВИЩА КУЛЬТУРИ НА ПОВЕДІНКУ ЛЮДИНИ В СОЦІУМІ

В умовах сучасності яскраво виявляється тенденція краху моральних норм і принципів, зневажливого ставлення до всього, що пов'язане з людськими цінностями. Саме тому дослідження соціальної реклами через призму культури є не просто актуальним, але й суспільно необхідним.

Якщо під культурою (як соціальним феноменом) розуміють систему цінностей, уявлень про життя, що є спільними для певної групи людей, то саме некомерційна реклама є ефективним засобом популяризації цих цінностей і норм у соціумі. Таким чином забезпечується освітньо-виховна та соціалізуюча функції культури. А, отже, здійснюється спроба переорієнтувати людину на нові моральні пріоритети.

Вдала соціальна реклама здатна вплинути на суспільну мораль і стиль життя в цілому та переконання особистості зокрема. Проте в Україні як інструмент формування громадських уявлень і настроїв вона використовується недостатньо ефективно й досі за своїм кількісним показником не є такою, що здатна конкурувати з рекламою комерційного спрямування.

Поширення соціальної реклами є критерієм при визначенні рівня розвитку суспільства. Слід зазначити, що соціальна сфера як така не досягла остатнього рівня пропаганди, а тому має значні перспективи розвитку. Адже крім традиційно порушуваних некомерційною рекламою проблем (наприклад, алкоголізм, наркоманія, СНІД) існують такі, що не знайшли свого відображення в рекламних повідомленнях або оприлюднюються не виступаючи (створення образу сталої сім'ї як гаранта розвитку суспільства; підтримка волонтерського руху; проблеми дітей з вадами здоров'я тощо).

Нині дуже важливо створити загальне інформаційно-рекламне поле соціальної спрямованості, яке може стати основою виховного впливу на майбутнє покоління та формування «морально здорової» нації.

Я.В. Власенко

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасний етап розвитку суспільства потребує перегляду педагогічних технологій професійної підготовки майбутніх психологів. Професія психолога в інформаційному суспільстві ХХІ століття набуває особливої актуальності. Саме тому виявляється актуальним перегляд акцентів їх професійного навчання. З нашої точки зору, соціальний інтелект є системоутворюючою якістю особистості психолога як професіонала. Але перш, ніж запроваджувати зазначену ідею в навчальний процес, слід чітко визначити у характеристиці такої якості особистості, як соціальний інтелект,

у засобах його діагностики та розвитку. Лише тоді можна створити цілісну систему навчальних предметів і засобів їх викладання, яка гарантує успішне становлення соціального інтелекту як значущої для особистості професійного психолога якості. Термін соціального інтелекту запропоновано Е. Торндайком для позначення далекоглядності в міжособистісних стосунках. Т. Айзенк та А. Кентор визначали соціальний інтелект як здатність застосовувати розумові здібності з метою адаптації суспільства. А. Южанова до структури соціального інтелекту включає соціально-перцептивні здібності, соціальну уяву і техніку спілкування. А. Куніцина додає до соціального інтелекту поряд з комунікативним потенціалом енергетичні та рефлексивні характеристики. К. Михайлова створила адаптований варіант тесту соціального інтелекту Дж. Гілфорда й Т. Саллівена. Значні досягнення психології можуть скласти підґрунтя для перебудови педагогічного змісту професійної підготовки психологів з урахуванням сучасних вимог. Отже, необхідно розробити технологію формування соціального інтелекту як професійної якості сучасного психолога і впровадити її в процес підготовки психологів у педагогічному університеті.

О.Є. Гутник

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ПРОФЕСІЙНОЇ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Для забезпечення високого професійного рівня соціального педагога необхідно створювати технології, що базуються на наукових розробках і які б допомагали формуванню професійно важливих якостей спеціаліста цієї галузі. Толерантність є однією з найважливіших професійних якостей соціального педагога, формування якої в наявному процесі підготовки здійснюється нецілеспрямовано, емпірично, без належного наукового обґрунтування. Ми пропонуємо технологію, метою якої є формування відповідного рівня толерантності, який містить всі типи толерантного ставлення й характеризується стійкістю даної якості. Ця технологія охоплює навчальний, виховний процеси та практичну підготовку студентів і передбачає три етапи: I етап — інформативний, на якому студенти можуть ознайомитися із сутністю толерантності, її типами й видами, дослідити зміст та історичний розвиток цього поняття; II етап — це етап формування толерантності як професійної й особистісної якості за допомогою вправ, тренінгів і завдань; III етап — це етап формування толерантності на рівні екстеріоризації, що передбачає не лише прояв толерантності до об'єктів професійної діяльності, але й уміння сформувати толерантне ставлення клієнта до оточуючого середовища. При цьому на кожному з етапів цієї підготовки формуються різні рівні толерантності. Так, на інформативному етапі ми надаємо студентам інформацію про історичний розвиток феномену толерантності; вирішуючи запропоновані завдання, вони визначають типи й види толерантності. У виховному процесі розглядається загальна комунікативна толерантність. Цей етап передбачає обговорення

найпоширеніших соціально-педагогічних ситуацій, студенти знаходять шляхи вирішення існуючих у суспільстві проблем. А під час практичної підготовки формується толерантність як професійна якість соціального педагога, коли студенти допомагають сформувати толерантні відносини в колективі під час проведення заходів у соціальних установах.

В.А. Стояков

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ

Суспільство ХХІ століття слушно називають «суспільством знань». Вдобуття вищої освіти стає обов'язковим етапом у розвитку особистості молоді. Держава, яка проводить таку освітню політику, цим самим створює необхідні передумови для застосування новітніх технологій, ефективність використання яких залежить від рівня розвитку молоді. У контексті застосування нових педагогічних технологій центром тяжіння стає студент.

Грунтуючись на технологічному підході до навчання, запропонованому сучасними дослідниками, ми вбачаємо доцільним його застосування у вирішенні проблем формування професійних якостей майбутніх учителів з притаманною їм системою ціннісних орієнтирів. У ХХІ столітті особливо важливою є підготовка високопрофесійних педагогічних працівників із сформованою системою загальнокультурних гуманістичних цінностей.

Як зазначають фахівці, аналіз рівня професійної підготовки вчителя в Україні нині дозволяє зробити висновки про необхідність серйозного перегляду її змісту. «Концепція педагогічної освіти» вже в 1999 р. звертала увагу вчених і практиків на посилення технологічного аспекту підготовки фахівця. Розглядаючи питання якісного підвищення рівня освіти, слід усвідомлювати, що він визначатиметься рівнем опанування в процесі виховання і навчання загальної та національної культури. Світова думка нагичена великою кількістю програм, проектів, які дають оцінку сучасній картині людського буття, майбутнього цивілізації, тенденцій і перспектив розвитку людства, стану освіти. Одним з провідних завдань має стати створення такого освітньо-розвивального середовища, в результаті взаємодії з яким у майбутнього педагога формується готовність до роботи на основі знання сучасних педагогічних технологій, розуміння ним своєї індивідуальної сутності, на основі якої виробляється особистісна концепція.

Г.О. Коробка

МІСЦЕ ГУМОРУ В РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ОБРАЗУ ПЕДАГОГА

Якщо звернутися до словника іншомовних слів, то ми побачимо, що: Гумор — це доброзичливе й насмішкувате ставлення до чогось, уміння бачити та сприймати події, недоліки тощо в комедійному вигляді». Навіщо це потрібно викладачеві? У навчальному процесі можна спостерігати, як у критичних ситуаціях почуття гумору допомагає загасити конфлікт, уникнути його зовсім, зняти втому, підвищити ефективність педагогічної діяльності, зібратися з думками, нарешті, повернути самовладання тому

педагогові, який перебуває на межі паніки, здатної інколи паралізувати його волю і свідомість. За допомогою гумору можна керувати груповим настроєм, створювати умови для колективних дій, формувати колектив. Постійна суворість, злісне обличчя викладача часто викликає внутрішній опір та протест студентів. Психолог Микола Козлов у «Філософських казках» переконує читача, що «добрий гумор, співчуття, похвала, подяка, звертання уваги — усе це ті солодкі шматки, які підвищують напу значущість. Регулярні дози сміху здатні створити справжнє диво — найкращим чином відбитися на нашому емоційному та фізичному стані». Гумор завжди несе в собі переоцінку подій, породжує здатність ставитися до чого-небудь хвилюючого як до явища малозначущого й не гідного настільки пильної уваги. Посмішка та сміх знімають напруження, поліпшують настрій, сприяють налагодженню контактів. Все це завдяки глибинному зв'язку між мимічними реакціями й емоціями, які переживає людина. Посмішка сприяє підвищенню кількості артеріальної крові, яка збагачує мозок киснем. Сміх же сприяє інтенсивному звільненню мозку від продуктів обміну. Сміх несумісний з підвищеною чутливістю та тривожністю й зазвичай супроводжується їх швидким зниженням. Іронія, посмішка, сміх сприяють переоцінці значущості подій і допомагають пережити важкі відрізки життєвого шляху. М.О. Реріх писав: «Галасом не врятуєш, наказом не переконаєш, але світле «радій», справжнє, як світило в п'ятні, розсіє всі серцеві стиснення і затемнення». Вміння жартувати та розуміти жарт — універсальна перепустка у світі людей. Ознака Генія — вміння жартувати весело й гостро. Саме гумор надає можливість мислити парадоксально і знаходити незвичайні способи вирішення проблем. «Гумор — це рятувальний круг на хвилях життя», писав В. Раабе. Викладач-професіонал потребує для роботи дуже багато душевних сил, і здобувати їх можна та необхідно з різних джерел, одним з яких є гумор. Він запобігає різним стресам, оскільки дарує всім чудові емоції та є складовою позитивного іміджу педагога.

С.П. Оришко

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ДУХОВНИХ І КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна школа перебуває в постійному пошуку нових чинників впливу на процес формування особистісних духовних і культурних цінностей дітей та учнівської молоді. Одним з таких ефективно діючих чинників стала туристсько-краєзнавча діяльність (ТКД). У багатьох дослідженнях доведено, що туризм, завдяки інтегративному впливові на суб'єкти діяльності, здатний вирішувати завдання навчання, виховання та формування інтелектуально-духовних цінностей у комплексі. Це створює нові можливості саме для соціальної педагогіки, яка цілком обґрунтовано може претендувати на активну участь у дослідженні соціально-педагогічного потенціалу ТКД.

Актуальність взяття туризму під свій контроль визначається для соціальних педагогів також його здатністю об'єднувати дитячий і педагогічний колективи в єдину соціально-педагогічну систему, розробляти та використовувати спеціалізовані технології соціально-педагогічної роботи. Крім цього потенціал шкільного туризму і краєзнавства зумовлений ефективністю безпосереднього неформалізованого впливу на дитячо-підлітковий колектив, традиційною самодіяльністю й активністю суб'єктів діяльності.

У вітчизняній системі виховання використання ТКД має багаторічну історію. Туризм завдяки інтегративному характерові впливу на суб'єктів діяльності дозволяє комплексно вирішувати проблему соціалізації і виховання. Актуальність використання дитячо-юнацького туризму в школі визначається також його здатністю наочно ознайомлювати школярів з пам'ятками історії та культури. Потенціал шкільного туризму і краєзнавства зумовлений ефективністю безпосереднього впливу духовно-культурних цінностей на процес формування особистості старшокласників.

О.Л. Біличенко

ОСВІТНЬО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КЛАСИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І КУЛЬТУРНА СИТУАЦІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

У функціонуванні освітньо-виховної системи література завжди посідала особливе місце серед інших чинників. Саме вона визначає глибину та обсяг знань, норм і цінностей, поле індивідуального розвитку особистості.

Майбутнє будь-якої нації можливе за умов широкої та повноцінної освіти й культури. Без них кожна країна — це лише простір. Тільки освіченість та культура широких мас можуть забезпечити інтелектуальний і творчий потенціал, необхідний для існування незалежної країни та вільного народу.

Духовні цінності, накопичені століттями, зосереджує в собі класична художня спадщина. Класика, за визначенням П.В. Палієвського, містить необмежений запас духовно-практичного та художньо-естетичного досвіду. Це М. Гоголь з його національними, релігійними, загальнолюдськими ідеалами, з гірким співчуттям «маленькій людині», письменник, який силою слова хотів «зв'язати нечисть», щоб вивільнити від неї красу та добро. Це і Л. Толстой, який відтворив глобально-історичні події в їх складному взаємозв'язку, в драматичних духовних пошуках особистості, що блукає в пошуках сенсу буття.

Класичні твори безцінні, тому що складають фундамент культури, духовності та освіченості. Не можна забувати, що освіта за своєю природою органічно пов'язана з культурою, а культура визначається духовними традиціями. Носієм цих традицій і є класична література, яка відіграє в освіті визначальну роль у становленні особистості.

Художній досвід не тільки минулих століть, але й ХХІ ст. переконує, що література, яка з часом стає класичною, народжується в атмосфері активної та напруженої взаємодії класичного й некласичного світобачення.

І «класична парадигма» в складі літературного процесу освітньо-виховної системи постає необхідною умовою формування культури.

Ю.Ю. Польшина
**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. СУХОМЛИНСЬКОГО
КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОСТІ**

Увага до соціального виховання дитини, турбота про її гармонійний розвиток є однією з актуальних проблем як сучасної педагогічної освіти, так і держави в цілому. Педагогічний досвід має велике значення для сучасної української держави, яка перебуває в стадії соціальних змін та реформ, зокрема, коли це стосується соціально-педагогічної проблеми розвитку соціальних якостей молодших школярів.

На зламі ХХ-го і ХХІ-го століть відбулася переорієнтація з матеріалістичних концепцій на ідеали гуманізму. Це спричинило стрімкий розвиток педагогічної думки в новому демократичному суспільстві. Тому нині дослідники звертаються до спадщини В. Сухомлинського як до невичерпного джерела, наповненого гуманістичним змістом.

У своїх працях відомий педагог, письменник, громадський діяч В. Сухомлинський приділяв значну увагу питанням соціальної педагогіки. Велика заслуга В. Сухомлинського полягає в тому, що він широко подав соціально-педагогічні знання того часу, спираючись на власний досвід і аналізуючи досвід учених минулого.

Основна лінія вивчення соціально-педагогічних ідей В. Сухомлинського полягає в спробі побачити в історико-культурному аспекті умови та механізми зародження гуманного ставлення до дитини як до цінності, а також до оточуючого її світу, як безумовно значимого для її соціалізації («Духовний світ школяра», «Як виховати справжню людину»). Також педагог підкреслював необхідність наявності в дитині суб'єктності та соціальності, самостійності свідомого вибору стилю поведінки («Серце віддаю дітям»).

Соціально-педагогічні ідеї у працях В. Сухомлинського і нині становлять глибокий інтерес не тільки як видатні пам'ятки української педагогіки, але і як дійові чинники, що використовуються в практичній діяльності.

Л.В. Ричкова, М.В. Голтвеницька
**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ШКОЛИ
ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА**

Сучасний стан освітянської сфери зумовлює зростання інтересу до проблеми оновлення методів управління загальноосвітнім навчальним закладом у контексті свідомого управління змінами за допомогою науково-обґрунтованої технології.

Школа — динамічна соціально-педагогічна система. Перехід від концепції управління функціонуванням школи до концепції управління змінами в її діяльності ґрунтується на оновленні стратегії і тактики управління, посиленні взаємодії школи та соціуму.

Колектив Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №36 Харківської міської ради Харківської області створив Центр зв'язків із громадськістю, в межах якого реалізуються програми соціального партнерства.

Соціальне партнерство спрямоване на створення умов для всебічного розвитку особистості учня, реалізації його здібностей і творчого потенціалу. Партнерами школи виступають: дошкільні навчальні та позашкільні заклади, вищі навчальні заклади, громадські й правові організації, підприємства тощо.

Для кожного напрямку партнерства розроблено довгострокові цільові програми, які можуть бути об'єднані в загальну програму соціального партнерства навчального закладу в галузі вдосконалення і розвитку системи шкільної освіти.

Програма соціального партнерства «Творча особистість» між школою та Харківським національним педагогічним університетом імені Г.С. Сковороди спрямована на розвиток творчих здібностей учнів, підвищення рівня педагогічної майстерності вчителів, поглиблення практичних навичок студентів, обмін досвідом між провідними вчителями школи й викладачами університету.

Концепція управління змінами — система поглядів, ідей, положень, що зумовлюють мету і завдання постійного розвитку школи.

Т.В. Одинцова

НОВАЯ ЭПОХА — НОВЫЕ ТРЕБОВАНИЯ

XXI век — кризис сознания, экологии, духовности, экономики, общества в целом. Переосмысление роли Музыка в современном обществе: музыка должна перестать выполнять развлекательную, зомбирующую, деструктивную функцию. Необходимо глубокое изучение наследия древних культур и обществ, их опыта, мировоззрения, духовных принципов, практических методов общения и обращения со сферой Звука (Греция, Египет, Индия, Китай, Япония, культура индейцев, кельтов, ведрусов и т.д.); изучение целительного воздействия музыки, её цветового, ладового, метроритмического, психоэмоционального и др. аспектов; классификация композиторского наследия в ключе конкретного воздействия конкретных произведений на гармонизацию и исцеление различных отклонений в функциях человека; сотрудничество музыкантов-исполнителей, музыковедов с врачами-музыкотерапевтами, создание творческих лабораторий и клиник; изучение основных тенденций современной музыки, осознание причин, порождающих различные музыкальные пристрастия. Необходима реформа музыкального образования в детских учреждениях. Использование современных технологий в создании единого восприятия звука, цвета и образа. Ноты должны стать ЦВЕТНЫМИ! Дети Индиго, которых всё больше среди нас, требуют от учителей абсолютно иного подхода ко всему, глубокой осознанности, ответственности и понимания законов мироздания. Инструмент исполнителя должен перестать быть средством достижения карьеры, соперничества, самоутверждения, зарабатывания де-

нег. Інструмент исполнителя — посередник между Небом и Землёй, между Высшими Божественными Сферами и реальным физическим миром. Общество, вся планета Земля, все её структуры нуждаются в очищении. В новую эпоху музыка должна стать «мечом» в руках сильных, мудрых талантов, чтобы вернуть Земле её первозданное Здоровье и Красоту, Счастье и Радость Жизни всем поколениям её детей!

І.В. Дерев'яко

ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У БОЛОНСЬКІЙ СИСТЕМІ НАВЧАННЯ

Передбачена Болонською системою індивідуальна навчальна робота студентів включає:

- необхідність формування високого рівня пізнавальної самостійності студентів;
- підвищення пізнавальної ініціативності студентів;
- сформованість повноти та мобільності знань, умінь і навичок студентів з навчального предмета, який вони вивчають.

Високий рівень пізнавальної самостійності формується під час вирішення серії завдань на виявлення, визначення та вирішення протиріччя. Викладач надає індивідуальну допомогу, якщо студент не може самостійно виявити протиріччя. Якщо студент відмовляється працювати над вказаними завданнями, то він не зможе творчо працювати в майбутньому, хоча й матиме достатньо високий рівень сформованості знань, умінь і навичок з навчального предмета.

Індивідуальна допомога викладача здійснюється в процесі роботи студентів над завданнями, які скеровані на підвищення пізнавальної ініціативності. Корисним для студентів є розроблені викладачем спеціальні вказівки до виконання таких завдань.

При формуванні повноти та мобільності знань, умінь і навичок частина студентів, які мають прогалини в знаннях з навчального предмета, не можуть застосувати вже побудований алгоритм вирішення запропонованого завдання для виконання аналогічного. У такому разі студенти вирішують перше з відповідної серії завдань під керівництвом викладача.

Підвищення рівнів пізнавальної самостійності, пізнавальної ініціативності, повноти та мобільності знань умінь і навичок студентів з навчального предмета сприяє формуванню їх пізнавальної активності як особистісної характеристики при інтенсивній індивідуалізації процесу навчання.

Т.А. Баранова

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ

Математику вважають однією з природничих наук, котрі вивчають зміст тих процесів, що відбуваються в природі. Однак математики черпали матеріал для свого аналізу не тільки в цих процесах, а також і в економічних, правових, педагогічних й інших сферах життя суспільства. Вони створили методи, що дозволяли досліджувати ці процеси, ставити їх на

службу людській практиці. Тому математика як така не менш гуманітарна, ніж інші науки, і надає великі можливості у виборі та тлумаченні гуманітарних аспектів і загалом в утворенні гуманітарних знань, органічно властивих математиці.

У процесі викладання математики варто починати з того, щоб навчити студентів розрізняти об'єкти математики та її методи. Потім — характеризувати ці об'єкти (наприклад, числа, крапки, прості геометричні фігури, лінії, трикутники та ін.), функції і відповідності, відносини і відображення та ін.

Математизація суспільних наук, що відбувається, власне кажучи знаменує новий важливий крок у їхньому розвитку, причому вона жодною мірою не є альтернативою тим методам дослідження, що понині були звичайними для гуманітарних дисциплін.

Викладання математики у вузах у нових умовах має забезпечити міцне й свідоме опанування основ математичних знань і прищеплювання студентам умінь застосовувати ці знання для вирішення практичних питань, тому що математика, як відзначив Н. Вінер, — це гімнастика розуму.

Одним із засобів вирішення цього завдання є використання в усіх формах навчання математики (лекції, практичні заняття й ін.) історичних даних, що розкривають студентам шляхи виникнення математичних понять. Ці аспекти й особливості математики легко можуть бути покладені в основу гуманітаризації викладання математики.

Д.М. Тюріна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Актуальність проблеми розвитку інтелектуальних здібностей студентів у вищій школі не викликає сумнівів. Адже світ, у якому живе людина, стає все складнішим і суперечливішим. Щоб виробити розумну стратегію власного життя в цьому світі, необхідно мати досить високий інтелектуальний потенціал. Зокрема, в умовах інтеграції нашої країни у світове ринкове товариство, активізації зовнішньоекономічних зв'язків значно зросла потреба у кваліфікованих фахівцях, спроможних не лише якісно і творчо виконувати свої професійні обов'язки, а й на інтелектуальну працю. Саме тому можна стверджувати, що одним з найважливіших завдань вищої школи є інтелектуальне виховання студентів.

Завданням інтелектуального виховання студентів економічних спеціальностей є не просто засвоєння навчальних дисциплін, а розширення та ускладнення індивідуальних інтелектуальних ресурсів особистості засобами навчальних дисциплін. Так, роль і значення традиційних дидактичних засобів у процесі інтелектуального виховання студентів економічних спеціальностей принципово змінюються. У традиційному навчанні зміст дидактичних матеріалів є проекцією змісту відповідної науки з урахуванням домінуючих культурних цінностей. У сучасних умовах потрібні дидактичні матеріали нового покоління, які могли б виконувати роль

інтелектуального самовчителя. Але для цього необхідно змінити принципи конструювання навчального тексту.

Отже, створення та використання в навчальному процесі принципово нового типу дидактичних матеріалів, які б за своїм змістом та формою були не лише проєкцією наукового знання, а й ураховували реальні психологічні механізми інтелектуального розвитку студентів, дозволить підвищити показники рівня інтелектуального розвитку майбутніх фахівців з економіки та фінансів.

В.В. Стешенко

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПРИДНІПРОВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Система фізичного виховання в Придніпровському регіоні має свою специфіку, але водночас залежить від загальних проблем формування української державності.

Аналіз свідчить, що існує сім рівнів чинників, які впливають на становлення національної системи фізичного виховання в регіоні: загальнодержавний, галузевий, регіональний, фізкультурно-спортивної організації, тренерського або педагогічного колективу, мікросередовища особи. Кожен із цих рівнів має свій суб'єкт і є специфічним за ступенем керованості.

1. Відсутність дієвих механізмів упровадження і контролю за дотриманням раніше прийнятого Закону України про фізичну культуру та спорт. Невиразна діяльність засобів масової інформації у висвітленні національного розвитку фізичної культури і спорту.

2. Нечітка позиція Міністерства України в справах молоді та спорту щодо переходу на викладання українською мовою. Недостатній науково-методичний рівень забезпеченості становлення національної системи фізичної культури і спорту. Слабка координація з розробки навчальних курсів українською мовою й відсутність видавничої діяльності з випуску таких посібників.

3. Сьогодення свідчить, що лише незначна частина населення регіону (переважно сільська) спілкується українською мовою. Проведені інтерв'ю доводять, що навіть у сільських школах, де всі предмети викладаються українською мовою, фізична культура — російською. Наявність у містах Придніпров'я значної кількості російськомовного населення, частину якого становлять корінні українці.

4. Відсутність навичок і непрестижність спілкування українською мовою.

Т.Е. Швець

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Для усвідомленого вибору майбутнього України, яке обов'язково поставне перед молодим поколінням, потрібні знання, поінформованість, уміння аналізувати й обґрунтовувати. Проблеми щодо питань євроатлантичної

Інтеграції України потребують вирішення через інформаційну й освітню політику держави. Тому актуальним є проведення різноманітних просвітницьких заходів серед учнівської молоді для подолання стереотипів і міфів стосовно НАТО. Ми вважаємо, що найкращими методами таких заходів можуть стати імітаційні ігри, під час яких старшокласники моделюватимуть діяльність реальних державних органів, міжнародних організацій. Наприклад, імітаційна гра «Модель Комісії Україна-НАТО», яка була проведена Київським ліцеєм бізнесу. У процесі підготовки до гри старшокласники вивчали інформаційні матеріали, критично аналізуючи їх з різних джерел; зустрічалися з представниками влади, громадських організацій, журналістами. Учні завдяки виконанню певних ролей: глав держав-членів НАТО, прем'єр-міністра України, глави Місії України при НАТО, Генерального секретаря НАТО, членів Міжнародного секретаріату НАТО, журналістів здобули не лише теоретичні, але й практичні знання. Участь в імітаційній грі передбачає формування в учнів комплексу знань, умінь, уявлень, навичок, що сприятимуть активній участі громадянина в політичному, правовому, економічному та культурному просторі сучасної Європи.

Створення моделі реального життя в умовах навчального закладу відіграє вирішальну роль у формуванні в старшокласників якостей активного громадянина — самосвідомого, з особистою громадянською позицією, який уміє критично мислити, обирати адекватні форми і способи дії в різних соціальних ситуаціях, відповідального за результати власної діяльності.

СЕКЦИЯ: ИСТОРИЯ СВИТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА МОВОЗНАВСТВА

Ю. Н. Денисенко

АРХЕТИПЫ СОВРЕМЕННОЙ СКАЗКИ О ГАРРИ ПОТТЕРЕ

«Поттериана» — значительное явление культуры, мифопоэтический подтекст которого может быть сложен в определенную картину. Наше исследование проводилось на основе дешифровки культурных кодов и построения общей схемы всей серии.

1. «Гарри Поттер и философский камень». Ребенок — невинность, а шрам — испорченность / избранность. Испытание на пути к философскому камню: «дьявольские силки» — мир растительный, «птицы-ключи» — мир животный; шахматы — мир искусства; «задание Снега» — мир сверхчеловека. Зеркало и философский камень равны попытке прервать цепочку «жизнь—смерть—жизнь».

2. «Гарри Поттер и тайная комната». Том Реддл и василиск — смерть. Гарри — жизнь. Джинни — жертва ради жизни прошлого. Борьба жизни и смерти. Шляпа и меч — интеллект и мужское начало. Меч, находящийся в шляпе, — соединение мужского и женского, что дает жизнь. Над всем этим феникс Фоукс — круг перерождения — бесконечность.

3. «Гарри Поттер и узник Азкабана». «Ночной рыцарь» — благородство и помощь в сложную минуту. Патронус — тотемный предок. Жертва противостояния во имя спасения. Гарри и дементоры — сражение со смертью.

4. «Гарри Поттер и кубок огня». Испытание и лабиринт, предшествующие инициации. Кубок огня — очищение. Седрик Диггори — жертва для рождения новой жизни. Шрам — часть души Реддла. Все последующие книги направлены на то, чтобы Гарри не стал таким, как Том.

5. «Гарри Поттер и Орден Феникса». Феникс — бесконечный круговорот жизни и смерти. Проявление отличия Гарри от Тома — любовь.

6. «Гарри Поттер и принц-полукровка». Уроки Дамблдора — передача социального опыта, тайного знания. Символическая смерть Дамблдора — полная передача опыта и подготовки к жизни взрослого. Больше помощника нет.

7. «Гарри Поттер и Дары смерти». Семейный характер борьбы между лагерем Воланд-де-Морта и Орденом Феникса. Гарри — человек с частью чужой души. Реддл — недочеловек. Лес — место истинной инициации. Гарри иницировался трижды, но переход во взрослую жизнь сильно задержался.

Б.А. Доронина

ФИЛОСОФСКИЕ ВОЗЗРЕНИЯ ОМАРА ХАЙЯМА

Одним из величайших людей Средневековья по праву считается Омар Хайям. Его научные труды, астрономические исследования, математические вычисления и, конечно, поэзия представляют большой интерес. В XII в.

Омар Хайям был знаменит как учёный, однако в наше время — знаменит больше как поэт, чья поэзия необыкновенно таинственна и загадочна.

О чём же пишет Омар Хайям в своих рубаях? На первый взгляд он воспевает вино и земные улады, но если глубоко проникнуть в смысл этих маленьких четверостиший, можно уловить таинственную символику таджикско-персидской поэзии. Где вино — это совсем не алкогольный напиток. В мистической поэзии Омара Хайяма вино означает истинные ценности Бытия, неумолимое течение времени, поток живых страстей. Любовь в его поэзии — это не «земное» чувство, любовь, воспетая Хайямом — это любовь к Богу, которой пронизано всё творчество великого поэта.

Так почему же до сих пор ведутся споры о том, какую религию проповедует Омар Хайям?

Одни считают Хайяма приверженцем суфизма, другие — атеистом, третьи — истинным мусульманином. Вот что говорит по этому поводу современный переводчик Иван Голубев: «Хайям — вполне добропорядочный мусульманин традиционного толка, который так жутко ругался с Аллахом и высказывал греховные мысли лишь потому, что беспредельно верил в Его милосердие».

Все эти точки зрения образовались не просто так, возник спор о правильности перевода текстов поэта.

Первым, кто перевёл рубаи Омара Хайяма, был англичанин Эдвард Фицджеральд, его ошибка заключалась в том, что он пытался подвести их под привычную нашему слуху рифму, не думая о том, что в древности стихи читались нараспев, протяжно, по-разному, а не в рамках одного размера, смысл скрывался между строк. Следовательно, истинный смысл терялся в обычной рифме. Со временем возникает потребность заново перевести на русский язык рубаи Омара Хайяма. Современный перевод показал, что всё, что было ранее, требует тщательного пересмотра.

На примере одного из четверостиший можно сделать вывод, что поэт всё-таки был праведным мусульманином:

Мою ты глину замесил, Господь, а что же делать мне?

Мою ты шерсть и ткань соткал, Господь, а что же делать мне?

Добро и зло, что в мире сем я совершал и совершу,

Ты на челе мне начертал, Господь, а что же делать мне?

Это четверостишие в полной мере выражает исламские догматы, включающие в себя веру в предопределение, как в одну из основ мусульманской религии. Поэт прекрасно понимает, что всё, что бы он ни делал, ему уже предначертано, и он предпочитает просто «плыть по течению» жизни.

Даже последние минуты жизни Омара Хайяма наводят на мысль о том, что он истинно верил в Бога и его милосердие. Читая труд Абу Али Ибн Сины «Книга об исцелении», поэт как-будто почувствовал приближение смерти, заложив золотую зубочистку на главе «Единое и множественное» и стал, помолился и умер. Ведь безбожник даже в самые трудные минуты не будет поклоняться Тому, в Кого не верит.

Всё творчество поэта пронизано любовью к Богу и к жизни, что ярко выражено в одном из четверостиший:

*Мне не страшны ни смерть, ни мрачный ад,
Иному миру буду больше рад.
Дана мне богом жизнь на подержание,
Верну, когда придет пора, назад.*

Я.Г. Жовніренко

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ: МОВНИЙ СТАН ТА СИТУАЦІЯ

Проблема мовних станів та ситуацій досліджувалася в працях багатьох учених: В.О. Авроріна, Г.Д. Басова, Г.Л. Вусик, Л.П. Крисіна, О.С. Мельничука, Л.Б. Нікольського, Г.В. Степанова, О.Б. Ткаченка та ін.

Мовна ситуація згідно з довідником «Українська мова. Енциклопедія» (під ред. В.М. Русанівського) — це «становище, пов'язане зі способом задоволення комунікативних потреб суспільства за допомогою однієї або кількох мов, форми існування мови або сукупності мов, у межах певної спільноти. Мовна ситуація — одна з найважливіших об'єктів соціолінгвістики, який характеризується за якісними, кількісними і оцінними параметрами».

Такої ж точки зору дотримується й Г.Л. Вусик у своїй праці «Типологія станів мовної ситуації в центрально-східній Україні в першій половині ХХ століття»: «Мовна ситуація — це така етномовна ситуація, під якою розуміється сукупність форм існування та територіальний розподіл мов різних етносів певних географічних регіонів або адміністративно-політичних утворень у межах конкретної країни».

За визначенням Л.П. Крисіна, мовна ситуація — «це характеристика соціально-комунікативної системи в певний період її функціонування. Функціональні відношення між компонентами соціально-комунікативної системи на тому чи іншому етапі існування даної мовної спільноти формує мовну ситуацію».

Деякі вчені (зокрема Г.В. Степанов, В.М. Демченко, О.О. Тараненко), на наш погляд, визначають мовну ситуацію й мовні стани не досить чітко.

Проаналізувавши різні підходи до визначення понять мовна ситуація й мовні стани, ми пропонуємо своє тлумачення: мовна ситуація — це один з об'єктів соціолінгвістики, який характеризується сукупністю соціальних, культурних, політичних, економічних, геополітичних факторів, що впливають на розвиток та функціонування мови на певній території.

С.Ю. Ільченко

О-МОВЛЕННЯ СВІТУ ЯК ЙОГО ТВОРЕННЯ (ЗА Т. ВОЗНЯКОМ)

Лінгвістична та літературознавча спадщина нашого сучасника Тараса Возняка — явище не тільки суто філологічне, а радше, філософсько-культурологічне. Головна тема його роздумів — проблема мовної ситуації людини у світі.

У живій мові відбувається чітка диференціація слів з огляду на їх по-
жність: є слова майже однозначні, а є значно перевантажені семантично.
Не весь словесний матеріал має рівне онтологічне значення для людини.
Є справді істотні, ключові слова. Вони — та первинна структура, що ви-
значає здійснення людини у світі. На онтологічно-мовному рівні слова є
смісленими вже первинно, з огляду на свою наявність і «відкритість» для
людини. Якщо слово «не відкрите», воно не є актуальним.

Кожна мова, попри всю неповторність, у чомусь ідентична іншим мо-
вам. У чомусь значному всі культури на диво одностайні. Усі вони розви-
ваються в напрямі чогось одного, що визначає наше буття. «Немовлене»
є спільним для всіх, бо ще ніким не сказане. Воно є Буттям. Ми існуємо
у світі цього «немовленого», що єднає нас.

Міра розкриття «Немовленого» через слово суттєва, але не абсолютна.
Повний об'єм кожного елементу мови засобами тієї ж мови неможливо
врятувати. Акт мовлення є «вибіганням за мову», матеріалізацією понад-
мовного Ніщо. Мовлячи, ми співтворимо з мовою як системою.

У мовленні, як у пориві, людина виривається із зневолюючої мови у сво-
боду, у Ніщо. Людина як мовлення є розмиканням мови на Ніщо. Тут є два
процеси: збування самої людини та приріст масиву мови.

Розкриття Буття в мову здійснюють мислителі. Вони о-мовлюють про-
стір. Від назви залежить подальша доля о-мовленої нею сутності. Під час
називання, о-мовлення, вперше виникає можливість появи світу. Називан-
ня не обов'язково повинно супроводжуватися глосалізацією імені. Так, не
салізується ім'я Бога, що записується тетраграмою IHWH.

Мова тримає світ. Її сталість є гарантом онтологічної сталості суцього.
Підтримання структури мови — гарант некатаклізмичності світу, сталості
в розгортанні суцього.

К. А. Ковалева

ФИЛОСОФСКИЕ И РЕЛИГИОЗНЫЕ МОТИВЫ В ТВОРЧЕСТВЕ Л. Н. ТОЛСТОГО

Лев Толстой явился родоначальником движения толстовства, одним из
основополагающих тезисов которого является Евангельское «непротивле-
ние злу силою». Эта позиция непротивленчества зафиксирована, согласно
Толстому, в многочисленных местах Евангелия и есть стержень учения
Христа.

Некоторые называют Льва Толстого самым талантливым и выдающим-
ся писателем XIX в. Родившись в семье, где ему не нужно было ничего для
сущения «счастья», он был лишён самого главного, что составляло его ха-
рактер — это желание вести борьбу «до победного конца» на волнах бушую-
щих страстей народа. Лишённый возможности осуществить материальную
борьбу, он перенёс всю свою энергию в литературу и философию. Так рус-
ский помещик, который мог только и делать, что наслаждаться жизнью,
в результате превратился в великого писателя и религиозного бунтовщика.
Он через внешние признаки искал пути к внутренней свободе.

Как считает Толстой, суть нравственного идеала наиболее полно выражена в учении Иисуса Христа. При этом для Толстого Иисус Христос не является Богом или сыном Бога, он считает его реформатором, разрушающим старые и дающим новые основы жизни. Толстой, далее, видит принципиальную разницу между подлинными взглядами Иисуса, изложенными в Евангелиях, и их искажением в догмах православия и других христианских церквей.

Только Христос возвысил любовь до уровня основополагающего, высшего закона жизни. Как высший, основополагающий закон жизни, любовь является единственным нравственным законом. Закон любви — не заповедь, а выражение самой сущности христианства. Это — вечный идеал, к которому люди будут бесконечно стремиться. Иисус Христос не ограничивается прокламацией идеала. Наряду с этим он дает заповеди.

В толстовской интерпретации таких заповедей пять. Вот они:

- 1) Не гневайся;
- 2) Не оставляй жену;
- 3) Не присягай никогда никому и ни в чем;
- 4) Не противься злему силой;
- 5) Не считай людей других народов своими врагами.

По мнению Толстого, существуют истины троякого рода. Во-первых, истины, которые уже стали привычкой, второй натурой человека. Во-вторых, истины смутные, недостаточно проясненные. Первые уже не совсем истины. Вторые еще не совсем истины. Наряду с ними есть третий ряд истин, которые, с одной стороны, открылись человеку с такой ясностью, когда он их не может обойти и должен определить свое к ним отношение, с другой стороны, не стали для него привычкой. По отношению к истинам этого третьего рода и обнаруживается свобода человека. Здесь важно и то, что речь идет об истине ясной, и то, что речь идет об истине более высокой по сравнению с той, которая уже освоена в жизненной практике. Свобода есть сила, позволяющая человеку идти по пути к Богу.

Толстой создавал свои романы, прежде всего, для того, чтобы высказать свои мысли о границах свободы и зависимости, свои взгляды на историю. Он мечтал силою своего гения распространить свои воззрения, в частности взгляды на историю, «на степень свободы и зависимости человека от истории», хотел, чтобы его взгляды стали всеобщими. Человек не в состоянии изменить течение роевой жизни. Это жизнь стихийная, а значит, не поддающаяся сознательному воздействию. Свободен человек только в личной жизни. Чем более он связан с историей, тем менее он свободен. «Царь — есть раб истории». Раб не может командовать господином, царь не может влиять на историю. «В исторических событиях так называемые люди суть ярлыки, дающие наименование **событию**, которое, так же как ярлыки, менее всего имеют связи с **самим событием**».

О.О. Колмыкова

ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ ФИЛОСОФСКОЙ КРИТИКИ

ВЛ. СОЛОВЬЕВА

Литературно-критическое творчество философа-идеалиста Вл. Соловьева оказало большое влияние на формирование «новой» символистской критики. Основные положения философской критики «духовного отца» младших символистов изложены в статье «Поэзия Я.П. Полонского» (1896). Оспаривая утверждение о том, что задача критики заключается в воспроизведении индивидуальности разбираемого писателя, Вл. Соловьев считал, что критика — это прежде всего рассуждение. Следовательно, ее задача состоит в исследовании объективных основ творчества поэта и оценке произведения как «прекрасного предмета», с эстетической точки зрения. Отводя важную роль категории прекрасного, Вл.Соловьев выступал против эстетического сепаратизма, против лозунга «искусство для искусства». По его мнению, цель искусства — в осуществлении той полноты жизни, которая включает в себя его особый элемент — красоту. Чистое искусство — это искусство, свободное от всего «низменного и ложного», но не от идейного содержания и жизненного значения, и служить ему можно, если не отделять от «нравственного смысла жизни». По Вл. Соловьеву, красота сама по себе находится в должном соотношении с истиной и добром, являясь их «ощутительным проявлением», следовательно, все поэтическое, а значит, — прекрасное, — полезно и содержательно. В статье «Значение поэзии в стихотворениях Пушкина» (1899) он писал о невозможности искать в поэзии религиозное, социологическое или политическое содержание, так как это означало бы отрицание ее собственного содержания, которое заключается в служении делу истины и добра посредством своей красоты. Таким образом, отрицая утилитарный подход к поэзии и искусству в целом, Вл. Соловьев подводил к мысли о необходимости создания такой критики, которая понимала бы поэзию, смогла бы оценить накопленные ею богатства и воспитывала бы у читателей эстетический вкус.

Е.Ю. Лысенко

ФИЛОСОФИЯ ЯЗЫКА И ЯЗЫК ФИЛОСОФИИ В РАБОТАХ

М. МАМАРДАШВИЛИ

Философское наследие нашего современника Мераба Мамардашвили говорит живым языком, оставляющим место для собственной оценки спора. Определяя философию как мысль мысли и сознание большего сознания, Мамардашвили доказывает, что у философии есть свой собственный язык. Во все времена и везде философия — это язык, на котором расшифровываются свидетельства сознания.

Чистая мысль, мысль мысли, является той силой в нас, которая работает сама и без нас. Язык также работает сам, поэтому ребенок может понимать язык и говорить, не зная языка. Устройство мыслей — феномен множества вариаций. Вариации же есть форма проявления символичности. Символ — это не знак. Символ — это своего рода прожектор,

указывающий на нашу вовлеченность во что-то. А фонема — ходячая мнимость. Этот элемент мнимого и раскрывает символ.

Слова не могут быть той реальностью, для которой они изобретены. Единственным критерием, различающим реальность и простую имитацию, оказывается живое состояние, всегда личное и всегда уникальное. А в словах той реальности нет. Язык им указывает на это. Язык указывает на то, что каждый речевой акт — эксперимент.

Не зная, не имея понятия языка, мы вообще не обнаружили бы действие механизма языка.

Деформация языка вызывает деформацию сознания, как на идеологическом, так и на быденно-бытовом уровне. Проблема большого сознания — это еще и языковая проблема. Мы живем в пространстве, в котором накоплена чудовищная масса отходов производства мысли и языка.

Наше сознание сковано «отходами», не свободно. Язык философии — это язык, на котором мы говорим о свободе. Деформация языка как бы отменяет язык философии.

Н.М. Маторина, Я.Г. Жовниренко

ОБ ИСТОРИИ ИЗУЧЕНИЯ ЯЗЫКОВОЙ СИТУАЦИИ В УКРАИНЕ

Под языковой ситуацией мы, вслед за авторами «Лингвистического энциклопедического словаря» (М., 1990), понимаем «совокупность форм существования ... одного языка или совокупность языков в их территориально-социальном взаимоотношении и функциональном взаимодействии в границах определенных географических регионов или административно-политических образований» (с. 616).

Языковая ситуация в современной Украине является достаточно сложной. Изучается она в разных аспектах. Исследование вопросов истории изучения языковой ситуации — цель наших лингвистических изысканий. Вот лишь некоторые (самые общие) наблюдения: а) наиболее активно исследуются сегодня проблемы развития и функционирования украинского языка как языка государственного. Большое внимание уделяется историческим изысканиям. Украина является многонациональным государством и, как следствие, многоязычным государством. Чтобы разобраться в этой особой языковой ситуации и иметь о ней объективное представление, следует представить себе причины ее возникновения, а они обнаруживаются в историческом прошлом; б) активно исследуется проблема русского языка в Украине. Исторически сложилось так, что русский язык обрел статус второго языка Украины. Многочисленные исследования социолингвистов сегодня посвящены рассмотрению вопросов об истории и перспективах развития русского языка на территории Украины; в) в ряде работ анализируется языковая ситуация в разных регионах Украины и т.д.

Хочется надеяться, что объективный и скрупулезный анализ вопросов истории изучения языковой ситуации в Украине будет способствовать рациональному решению многих языковых проблем в современном украинском обществе.

У.О. Фарина

ЧОРНОШКІРИЙ ГЕРОЙ Ю. О'НІЛА («ALL GOD'S CHILLUN GOT WINGS») І ТВОРЕННЯ ВЛАСНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ АВТОРА

Лише 70 років тому в американському суспільстві негритянське населення не визнавали за повноправних громадян, а література США — це була література про мрії, погляди, історію, волю тощо білої людини (те ж спостерігається і в європейських літературах, за винятком «Отелло» В.Шекспіра). Вихід друком драми Юджина О'Ніла «Всі Божі діти мають крила» («All God's Chillun Got Wings», переклад назви наш власний) у 1924 р. кардинально змінив ситуацію в американській літературі і мав суспільний резонанс. Уперше в літературі США чорношкіра людина зображена не лише як особистість, наділена позитивними моральними людськими якостями, почуттями (як це було раніше, наприклад, в «Хатині дядька Тома»), але й героєм. Твір Ю.О'Ніла доводить, що естетичний зміст не твориться в пустоті культурного простору, а є суспільно детермінованим. Інтерпретація його драми стає культурним дослідженням. Крос-культурні дослідження героїв різних культур дозволяють краще пізнати і власну культуру, і чужу. Ю.О'Ніл одним з перших руйнує прийняту систему символічних практик у расовій ідеології США. Представивши через своїх персонажів власні погляди на дійсність, відмінні від загальноприйнятих, письменник створив власну культурну ідентичність, яка, у свою чергу, не була чимось надуманим, голою ідеєю, а виникла в результаті взаємодії з тогочасною американською спільнотою. *Habitus* (Pierre Bourdieu), культурний механізм, що моделював перцепцію О'Нілом расових стосунків у США, дозволив йому не лише ввести в дискурс чорношкірого персонажа, нерідко для білого автора/читача антигероя, але поставити його на один рівень з білим персонажем і зробити героєм своєї раси, свого часу.

У.Ю. Федорчук

ФІЛОСОФІЯ МОВИ В КНИЗІ Ю. СТЕПАНОВА ТА С. ПРОСКУРИНА «КОНСТАНТИ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ»

Дослідження двох традицій — Західної та Східної (Візантійської (Слов'янської) — здійснюються давно й інтенсивно. Це є предметом пошуків сучасних мовознавців Ю. Степанова та С. Проскуріна. Їм цікаве «двоєвір'я» між язичництвом і християнством у тому вигляді, як це явище виразилось на предметах культури писемності та текстах.

Термін «двоєвір'я» з теологічної точки зору — явище неможливе, але в щоденній практиці християнства він трапляється досить часто. У науковому розумінні йдеться не про душу людини, а про культурний феномен, який існує, коли в суспільстві поєднуються дві системи вірувань: язичницька та християнська.

Процес християнізації Європи — це процес перекладу з мови язичництва на мову християнства, тобто зі своєї на чужу. З'ясувати синтаксично-

семантичну структуру відповідних виразів можна тільки через взаємозв'язок мовних тем.

Усі предмети та явища поділяються на:

- концептуальні (віра);
- матеріальні (певні речі);
- концептуально-матеріальні (доля),

що утворюються при злитті мовних та культурних тем. Мовні теми — це логіко-лінгвістичні константи мови, а культурні теми — цілісні концептуальні системи. Таке злиття використовує мовні теми для пояснення культурних феноменів.

У процесі взаємодії язичницької культури з християнством відбувається своєрідна «креалізація» книжкової християнської мови, а також подвоєння її змісту. Тобто створюються тексти з двозначною християнсько-язичницькою семантикою. Ситуація «двоєвір'я» ж є доволі сприятливою для дослідження семантичних змін у писемних традиціях.

Ю. В. Школьник

ПРОБЛЕМА СВОБОДЫ В ФИЛОСОФИИ Ф. М. ДОСТОЕВСКОГО

Тема свободы и человеческой судьбы в философии Достоевского занимает особое место. Поскольку всем известно, что Достоевский был глубоко христианским писателем, значит — проблема свободы у него неразрывно связана с Богом.

Достоевского интересует человек, пошедший путем свободы. Но существуют две свободы: первая — низшая, которая связана с избранием добра и зла, с возможностью греха; вторая — высшая и конечная — свобода в Боге, в добре. Истина делает человека свободным, но человек должен свободно, а не насильственно ее принять.

Свобода имеет свою самобытную природу. Свобода есть свобода, а не добро. Всякое смешение и отождествление свободы с самим добром и совершенством есть отрицание свободы, есть признание путей принуждения и насилия. Сама Истина Христова есть истина о свободе. Христианство — религия свободы. Оно является преодолением трагедии свободы и необходимости.

Достоевский представляет человеку идти путем свободного принятия той Истины, которая должна сделать человека окончательно свободным. Но путь этот лежит через тьму, через раздвоение и страдание, через трагедию. Свобода переходит в своеволие, в бунтующее самоутверждение человека. Человек должен идти путем свободы. Но свобода переходит в рабство и губит человека, когда он в буйстве свободы не хочет знать ничего высшего, чем человек. Если нет ничего выше самого человека, то нет и человека. Если нет связи человеческой свободы со свободой божественной, то нет и свободы. Если «все дозволено» человеку, то свобода человеческая переходит в рабствование самому себе.

В своем дневнике Достоевский размышляет о свободе человека, но своего апогея она достигает в «Легенде о Великом Инквизиторе», которая

является вершиной его творчества. В ней лицом к лицу сталкиваются два мировых начала — свобода и принуждение, вера в Смысл жизни и неверие в Смысл, божественная любовь и безбожное сострадание к людям, Христос и антихрист. В Легенде рассматривается проблема мировой гармонии и отношение к ней Великого Инквизитора. И как результат, возможны два пути решения этой проблемы:

1) Великий Инквизитор верит, что Христос приведет человечество к мировой гармонии, но знает, что она невозможна без крови и страдания;

2) Великий Инквизитор любит Христа и верит в мировую гармонию, но знает, что ее никогда не будет, так как человеческая природа противоречива.

Легенда есть настоящее откровение о христианской свободе, споры о которой ведутся и поныне. Путем свободы могут пойти немногие, он предназначен лишь для избранных — таких, какие могут отказаться от своей свободы и соединиться с высшим благом. Но такой путь невозможен без страдания. Поэтому многие, боясь страдания, не желают идти высшим путем обретения свободы и выбирают низший.

СЕКЦИЯ: СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧНІ ВИМІРИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Н.А. Гоголя

СИСТЕМА ЦЕННОСТЕЙ В УТОПИЧЕСКИХ ПРОЕКТАХ ТОМАСА МОРА И ТОМАЗЗО КАМПАНЕЛЛЫ

Ценность — это термин, который используется для указания на человеческое, социальное и культурное значение определённых явлений действительности. По существу, всё многообразие предметов человеческой деятельности, общественных отношений и включённых в их круг природных явлений может выступать в качестве объектов ценностного отношения, т. е. оцениваться с позиции добра или зла, истины или неистины, красоты или безобразия, допустимого или запретного, справедливого или несправедливого.

Исследуются ценностные ориентиры мыслителей-утопистов: Томаса Мора и Томмазо Кампанеллы.

Т. Мор и Т. Кампанелла в основу своих идеальных государств положили ценностные ориентиры низших слоёв общества. Равенство и справедливость занимают наивысшее место в аксиологической системе этих мыслителей. Именно поэтому ни в «Утопии», ни в «Городе Солнца» нет частной собственности, а труд обязателен для всех. Приоритет всеобщего равенства выражается также в ориентации мыслителей на демократическое устройство общества. Большое внимание Т. Мор и Т. Кампанелла уделяют развитию науки, которую также оценивают с точки зрения её прагматического значения. В качестве антиценностей у них выступают богатство и роскошь. Они считают деньги наибольшим злом.

Различны взгляды мыслителей на значение института семьи в обществе. Т. Мор считает, что семья — необходимый элемент общества, а Кампанелла отрицает необходимость существования семьи.

Л.С. Гоц

ИНДУСТРИЯ СНОВИДЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В современной культуре сложилась парадоксальная ситуация: сновидение, являясь неотъемлемой ее частью, хронически находится в маргинальном положении. Однако имеется и обратная тенденция: сновидение в современном мире бурно отвоевывает утраченные в эпоху модерна позиции, заходя «с черного хода», и переосмысливается в новых, не свойственных ему ранее, качествах и формах. Современные ученые говорят о прогрессирующем возрастании роли архаических черт в культуре постмодерна и возрастании роли магического. Эти процессы оказывают влияние на социокультурную роль сновидения. Для современной культуры характерной чертой является прогрессирующее усложнение презентации сновидения. Технический прогресс привносит совершенно новые черты во взаимодействие человека со своими снами. Важная проблема — взаимоотношения

сновидения и виртуальной реальности. В настоящее время создаются компьютерные игры, сюжетом которых являются сновидения, функционируют специализированные сайты, форумы, на которых обсуждаются сновидения. Репрезентация сновидения в виртуальном пространстве и в целом связь виртуального и сновидческого являются отдельной интересной темой для исследования. Такие средства массовой коммуникации, как Интернет и мобильная связь, предоставляют альтернативу личному контакту при работе со сновидениями — психоанализу или толкованию снов. Причем вопрошание современных оракулов является, по сути, реминисценцией магической практики в новых формах: человек задает вопрос непостижимому и безликому и получает ответ.

Один из последних значительных всплесков интереса к сновидениям в массовой культуре можно наблюдать в связи с книгами К. Кастанеды, в которых автор изложил концепцию контролируемых, выгодных (даже с чисто практической точки зрения) сновидений. Спекуляция на данную тему с последующим созданием целой индустрии (литература, семинары и т.п.) является симптоматическим феноменом современной культуры.

В настоящее время можно отметить такие тенденции в обращении со сновидением, как плюрализация и активное включение в рыночный процесс. Возрастает активность сновидца (как потребителя), сновидение все реже воспринимается как откровение высших сил или даже как «голос подземного», сновидец теперь обладает возможностью заказать сновидение соответственно собственному вкусу и толщине кошелька (по крайней мере, его соблазняют подобной возможностью). А, учитывая эфемерность повседневных реалий современного человека, этот соблазн действительно значим. Появилось намного больше способов делать деньги из сновидения. И, вместе с тем, в современной культуре десакрализованное сновидение имеет тенденцию наполняться новыми около(псевдо)сакральными смыслами. Сновидение (или идея сновидения) становится игровым полем, на котором осуществляется игра в сакральное (в противовес архаическим сакральным ритуалам и практикам), частью игровой гиперреальности, симулякр, фрагментом глобальной спектакулярной макростановки.

Н.П. Перекупка

ФИЛОСОФИЯ БУДУЩЕГО И НАУЧНЫЙ ПРОГНОЗ (ФУТУРОЛОГИЯ)

В современную эпоху третьего тысячелетия всемирной истории предвидение будущего стало социальным повелением, от соблюдения которого зависят жизнь человеческого сообщества и судьба грядущих поколений. Мощество находящихся в руках человека средств воздействия на природу и общество столь велико, что возникает необходимость в современных условиях тщательно учитывать последствия предпринимаемых действий и соответственно их регулировать. Возрастает значение прогнозирования тенденций общественного развития.

Футурология не только рассматривает и интерпретирует проблемы будущего, но и пытается воздействовать на ход событий, исходя из ценностей

и идеологических установок. Поэтому прогнозы и в футурологии делят на самоосуществляющиеся и саморазрушающиеся. Влияние на будущее возможно путем целенаправленных воздействий на тенденции настоящего.

В современном мире глобальных противоречий повышается значение целенаправленного формирования будущего, роль перспективного планирования. Чтобы избежать катастрофы, действия людей важно согласовать с возможными вариантами будущего. В соответствии с желаемым обликом будущего обществу придется регулировать и экономику, и численность населения, и политику, и потребности. Прогностика способна содействовать тому, чтобы мир избежал неуютного будущего при условии, если прогноз построен не на волюнтаристских рекомендациях футуролога, а на основе анализа объективных тенденций социального развития с учетом общей исторической необходимости.

В сфере исследования будущего велика роль нормативного подхода, при котором образ будущего создается с позиций должного, нормы, идеала. Нормативные прогнозы ориентированы на достижение в будущем определенных целей, они всегда содержат различные практические рекомендации для осуществления соответствующих планов и программ развития. Для успеха прогнозирования целесообразно иметь четкое представление о границах возможного предвосхищения будущего. С точки зрения философии, поиск новых ориентиров и благоприятных для человечества перспектив, новых решений старых и вновь возникающих проблем приводят к тому, что потенциальное будущее начинает все более осязательно влиять на современность. Цельность современного мира проглядывается и в настоятельной необходимости объединения усилий человечества для решения глобальных проблем.

С. Шевцова

ПРОБЛЕМЫ МОЛОДЕЖИ

Молодежь — понятие не только и не столько возрастное, сколько социальное и историческое. В разные времена и в разных обществах под понятие молодежь попадали молодые люди весьма различного возраста и те, кого сейчас называют молодежью, столетие и более назад в значительной своей части вовсе молодежью не считались. В настоящее время молодежь — понятие поистине беспредельное. Правда порой годовалого младенца, семилетнего ребенка и даже подростка-отрока называют молодым человеком, юношей или девушкой, не иначе как в шутку или, по меньшей мере, с известной долей иронии. Но дальше тридцатилетний взрослый (в древние времена — уже довольно пожилой) мужчина для окружающих всерьез без всякой иронии — молодой человек, а женщина так называемого бальзаковского возраста зовется девушкой, будь она хоть многодетной матерью.

Исследование проблем молодежи стало предметом ювентологии — составной части современной науки о человеке. С 70-х гг. «боязнь молодежи» приобретает широкий размах, буквально пронизав все структуры общества. Молодежь ставится в неравноправное, зависимое от старших

возрастных групп, положение, выражается нежелание считаться с их специфическими интересами и особенностями образа жизни, подавляются любые формы инакомыслия и т.п. Общество старается создать прочный стереотип послушного молодого поколения, тем самым говоря: «Довольствуйся тем, что есть, бери то, что предлагают, думай и делай так, как большинство». Однако, такая молодежь едва ли способна на социальное творчество, новаторство. А следствием всего этого является то, что какая-то часть молодежи замыкается в узком мире, уходит или пытается уйти от реальной жизни. Так возникают неформальные объединения молодежи, зависимость молодых людей от наркотических средств, алкоголя, табака, возникает желание навредить себе...

Вот почему в современных условиях не случайно проблемы молодежи стали предметом устойчивого интереса различных международных организаций, ООН и ее комитетов, ЮНЕСКО и т. п. Они уделяют большое внимание вопросам социальных перспектив подрастающего поколения, его развития, стремятся создать условия и возможности для активного участия молодежи во всех аспектах социальной, экономической, политической, педагогической и культурной жизни.

Д.С. Векличева

НЕФОРМАЛЬНЫЕ МОЛОДЁЖНЫЕ ДВИЖЕНИЯ

Видов неформальных направлений существует великое множество, что делает одни объединения непохожими на другие. Но объединяет этих людей осознание своей жизненной философии и стиля, себя и своих вкусов.

На наш взгляд, тема неформальных молодёжных движений особенно актуальна в наши дни. Неформальные объединения, по сути, — целая система, это своеобразное социальное образование. Его нельзя назвать группой. Это, скорее, социальная среда, круг общения, конгломерат групп или даже их иерархия, где существует яркое деление на «своих» и «чужих». Проще говоря, это государство в государстве, создающее таким образом защитный круг против поп-культуры и обыденной жизни и требующее очень глубокого изучения.

Неформальные объединения — явление массовое. Ради каких только интересов не объединяются люди и дети, подростки и молодежь, взрослые и даже убеленные сединами старики! Число таких объединений измеряется десятками тысяч, а количество их участников миллионами. В зависимости от того, какие интересы людей положены в основу объединения, возникают и различные типы объединений.

Заметим, что желание пооригинальничать, которым грешат многие юноши и девушки, имеет свою историю. Многие, похоже, давно забыли, молодежь 80-х, наверное, никогда не знала о том, что французский поэт Шарль Бодлер красил волосы в фиолетовый цвет. Однако это не мешало ему писать прекрасные стихи.

Принципиальный антиэстетизм был взят в начале XX в. на вооружение русскими футуристами. Предлагая в своем манифесте «бросить Пушкина, Достоевского, Толстого и прочих с парохода современности», В. Хлебников,

В. Маяковский, Д. Бурлюк и А. Крученых сознательно бросали грубый вызов обществу и господствовавшему в то время литературному течению — символизму.

Что же сегодня побуждает молодежь объединяться в неформальные объединения? Причин немало. Нужно отметить, что молодежь всегда и везде стремится к общению со сверстниками, бежит от душевного одиночества, а его испытывают многие, проживая в отдельных квартирах с непонимающими их, как они считают, родителями. Для многих противопоставление себя, своего «Я» взрослым — нормальное явление.

Неформальные объединения проводят линию защиты и создают фронт незаметной борьбы за более интеллектуальную и вкусовую музыку, а, значит, за образ жизни и мышление. Индивидуализм, поиск истины, жизнь с настоящими эмоциями — всё это то, что мы считаем неформальным.

М.І. Перельот

ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Сучасний етап історичного розвитку України характеризується істотними змінами в житті її народу, оновленням усіх сфер діяльності людини, переорієнтацією та утвердженням у свідомості нації нових світоглядних орієнтирів. У цій ситуації необхідно не тільки підвищити рівень професіоналізму випускників, але й при вдосконаленні системи освіти зважати на проблеми студентства. Соціальні проблеми студентства мають три тісно пов'язані аспекти: перший — що суспільство може дати студентам; другий — що самі студенти можуть і повинні дати суспільству; третій — як найповніше використати молодіжний студентський потенціал.

У педагогічній науці використано фундаментальні дослідження, в яких розглядаються різноманітні аспекти вивчення проблем студентської молоді: психологічні (Г. Галл, Н. Кузьміна, К. Потапова); педагогічні (В. Астахова І. Бех, О. Киричук); виховні (А. Бойко, Л. Кондрашова); професійні (І. Зязюн, В. Сластьонів); соціально-педагогічні (А. Капська, С. Мачерченко).

На основі узагальнення наявних методик вивчення соціально-педагогічних проблем студентства розроблено комплекс діагностичних соціально-педагогічних засобів дослідження середовища студентської групи та ролі студента в визначеному середовищі. Це методики вивчення студента на: 1) індивідуальному рівні (вивчення умов життя студента; соціальний розвиток студента); 2) мікрорівні (діагностика психологічного клімату групи; розвиток академічної групи, комунікативна культура студента); 3) макрорівні (паспорт соціальної структури мікрорайону; результат узагальненого показника дослідження середовища).

Таким чином, отримані результати дозволяють вивчити особливості соціалізації студента на різних рівнях, виявити його проблеми й окреслити перспективи розвитку та саморозвитку студента в цьому середовищі. Складність вивчення проблем студентської групи потребує ґрунтовного аналізу і систематичного подальшого дослідження, у першу чергу, вивчення впливу окремих форм виховної роботи та особистості студента.

Т.В. Кравченко

СОЦІАЛІЗАЦІЯ І ВИХОВАННЯ: ЛОГІКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Наявні нині визначення сутності соціалізації засвідчують, що, незважаючи на окремі відмінності, їхні автори пов'язують цей процес із засвоєнням індивідом моральних норм, цінностей, характерних для певного суспільства. Перехідний стан сучасного українського суспільства зумовлює поширення перехідних норм і цінностей: одні з них тяжіють до тоталітарного минулого не лише за змістом, а й за сутністю; другі — запозичені, не мають сталого характеру, але активно приймаються молодим поколінням і певною часткою дорослих; треті — існують і відомі давно, але лише нині відбувається поступове відродження їхньої дійсної сутності. На цьому тлі виникає парадоксальна ситуація: з одного боку, передбачається, що діти, вступаючи у взаємодію із соціумом, мають набути певних морально-виховних знань, поцінувань, на основі яких вироблятимуть власні вміння, навички поведінки і діяльності, а з іншого — не зрозуміло, яких саме цінностей (з тих, що поширені нині в суспільстві) вони мають набути, яким чином відокремити негативні, перехідні поцінування від дійсно значущих.

Зважаючи на це, особливого значення набуває виховання, яке розглядає більшість науковців минулого і сучасності як важливу цілеспрямовану складову соціалізації (Г. Андрєва, О. Безпалько, І. Кон, В. Москаленко, В. Ціба та ін.).

Порівнюючи мету соціалізації з метою виховання, доходимо висновку, що тут не існує суттєвих розбіжностей, а це, певною мірою, урівнює їхню значущість. Проте, зважаючи на неоднозначність ціннісного світу сучасного українського суспільства, вважаємо доцільним у структурному взаємозв'язанні цих процесів посилити увагу до виховання, від сутності й змісту якого залежить успішність соціалізації молодого покоління. Тобто йдеться про відмову від традиційної «навздогінної стратегії» і надання пріоритету конструктивній переробці педагогічної реальності, а через неї — всього способу життєдіяльності суспільства.

При цьому хочемо наголосити, що йдеться не про ототожнення понять «виховання» і «соціалізація», не про звуження соціалізації до виховання, а про піднесення сутності виховання до рівня соціалізації. Адже, незважаючи на спільність мети, кожен з цих процесів досягає її за допомогою власних механізмів.

Ми розглядаємо виховання як поєднання трьох взаємопов'язаних сфер його прояву: внутрішньоособистісної сфери (ВС), зовнішньої організованої виховної сфери (ЗОВС) і зовнішньої непрямой виховної сфери (ЗНВС). Внутрішньоособистісна сфера містить пізнані та інтеріоризовані індивідом зовнішні норми, цінності, культурні традиції, що подаються у формі знань, ціннісних ставлень, установлень, мотивів, які реалізуються ним у поведінці та вчинковій діяльності. Ця внутрішня сфера не є сталою. Вона повсякчас поповнюється за рахунок зовнішніх «надходжень» як організованого, так і стихійного плану. Оскільки встановлені можуть мати не лише позитивний, а й негативний характер, зростає роль другої з названих сфер — сфери зовнішнього організованого виховного се-

редовища, спроможного підтримати дитину, надати їй допомогу у визначенні особистісних пріоритетів і цінностей.

Зважаючи на викладене, визначаємо виховання як процес педагогічної підтримки і соціального контролю за розвитком дитини в під час її соціалізації. Для ефективного перебігу останньої освоєння дитиною зовнішньої непрямой виховної сфери має співвідноситися з організацією нею своєї внутрішньої сфери (впорядкованої системи цінностей). Цього можна досягти завдяки врахуванню зовнішніх вимог до виховання, які надходять від суспільства і визначають спрямованість зазначеного процесу. Така спрямованість створює основу для особистісного розвитку дитини, в процесі якого зміст виховання, а отже й соціалізації, перетворюється на її індивідуальне надбання.

Ю.А. Корницька

СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧІ ЦІННОСТІ В БУТТІ ОСОБИСТОСТІ

У процесі становлення й зміцнення незалежності України відбулися суттєві зміни, насамперед, у формах власності, політичної організації та структури держави, взаємовідносинах між особистістю і суспільством, ідеології та суспільній психології, соціокультурних орієнтаціях людей. Унаслідок політичних і соціально-економічних реформ відбулося різке розшарування суспільства, що виявилось в зростанні економічної нерівності, відсутності інтересу, зокрема в молоді, до подій суспільно-політичного та культурного життя країни.

Відомо, що доля будь-якого суспільства значною мірою залежить від того, яких саме соціально-політичних цінностей, норм і правил життєдіяльності дотримуються його члени. Водночас очевидним є той факт, що людина не народжується з готовою сумою знань про суспільні закони розвитку. Ці знання набуваються і перевіряються нею протягом власної життєдіяльності.

У цьому контексті актуалізується проблема виховання в молодого покоління суспільствознавчих цінностей, які відіграють важливу роль у мотивації поведінки людини, а сформовані на цьому ґрунті об'єктивно-суб'єктивні ставлення визначають її соціальну позицію, впливають на загальне осмислення світу, спрямовують дії, поведінку, вчинки (І. Бех, М. Боришевський, О. Дробницький, І. Жерносек, М. Лапін, М. Рокич, В. Тугарінов та ін.).

Аналіз наукової літератури засвідчує, що наявні нині підходи до визначення сутності цінностей можна звести до таких груп:

- розуміння цінності як сукупності матеріальних та духовних об'єктів, здатних задовольняти потреби, бажання, інтереси, цілі суб'єкта;
- відображення характеру відносин об'єкта до об'єкта, або їхні взаємовідносини, де ключовими є поняття значущості;
- характеристика цінностей як ідеалів суспільної та особистої діяльності, специфічних утворень у структурі суспільної й індивідуальної свідомості, що становлять собою узагальнені уявлення про блага, яким надається перевага, та способи їх задоволення;

- зведення цінності до специфічного явища свідомості; образів поведінки індивідів, їхньої діяльності та спілкування в різних життєвих сферах.

У суспільствознавчих цінностях представлено дві форми знання — наука і здоровий глузд, які утворюють дві форми їхнього існування — матеріалізовану (на основі науки) та конвенційну (на основі здорового глузду). Представлене в конвенційних категоріях (у поняттях, образах щодо яких у суспільстві існує певна «домовленість») суспільство є невід'ємною складовою повсякденного життя людей, як процес і результат творення ними цінностей, наповнений відповідними цілями і значеннями. Саме потреби буденного життя спричиняють необхідність розвитку глибших, об'єктивніших знань про те, що є істинне, а що помилкове в повсякденній практиці. Здоровий глузд повертає науку до буденності, препаруючи через посередництво соціальних уявлень наукові істини в повсякденні поняття.

Отже, суспільствознавчі цінності утворюють певний універсум, який дає людині змогу орієнтуватися в суспільстві й продукувати когнітивний матеріал, необхідний для побудови його образу. Такі цінності сприяють встановленню та підтримці взаємодії між членами суспільства через забезпечення їх кодом визначення й класифікації різних аспектів навколишньої дійсності. Вони слугують когнітивним матеріалом для вибудови картини суспільства як на рівні індивідуальної, так і групової та колективної свідомості, загальноприйнятих уявлень.

Таким чином, в умовах нашої реальності особливої значущості набуває формування в молодого покоління суспільствознавчих цінностей, які сприяють осягненню ним відповідного ідеалу на теоретичному рівні і є, водночас, спонуками до перетворення цього ідеалу на дійсність на основі власної поведінки і вчинків. А цього можна досягти лише за умов уособлення суспільствознавчих цінностей на рівні сталої якості особистості.

Є.В. Телуха

СИСТЕМА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ ЯК ДЕТЕРМІНАНТ РОЗБУДОВИ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Головним завданням політичного розвитку України є розбудова політичної демократії. Підґрунтям сучасної демократії є вільні й конкурентні вибори та партійна система. На відміну від державних інститутів, партійну систему не можна декретувати. Вона виникає спонтанно в процесі становлення політичних партій та напрацювання взаємозв'язків між ними. Проте її формування можна прискорити завдяки корекції виборчої системи. У цьому сенсі досвід України є сприятливим для дослідження впливу виборчої системи на розбудову демократичного механізму політичної влади, оскільки за сімнадцять років її незалежності послідовно змінили одна одну всі основні типи виборчих систем: мажоритарна, змішана та пропорційна.

Застосування мажоритарної виборчої системи на парламентських виборах 1994 р. мало такі наслідки: атомізацію депутатського корпусу, «роунівський рух» депутатів з фракції у фракцію; перманентний процес

політичної переструктуризації парламентської влади; квазіпартійний характер політичної системи.

Упровадження змішаної виборчої системи на парламентських виборах 1998 та 2002 рр. виявило суттєві розбіжності голосування виборців за партійними списками і в одномандатних округах. Критична кількість безпартійних депутатів спричинила виникнення штучної парламентської більшості та формування політичної системи, що керується.

Перехід до пропорційної виборчої системи, за якою відбулися парламентські вибори 2006 та 2007 рр., дозволив політично структурувати парламентську владу та надати політичній системі партійного характеру. Але в умовах гострого протистояння основних політичних сил українського суспільства це дестабілізувало політичний процес.

О.В. Роговець

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Актуальність проблеми. Актуальність дослідження проблеми громадянської культури зумовлена соціально-політичним і суспільним розвитком України в сучасних умовах. Ці питання розглядаються соціальними та гуманітарними науками (політологією, правознавством, психологією, соціологією, культурологією й ін.), кожне з яких розкриває сутність цього поняття з огляду на свій науковий апарат. Але виникає потреба зведення і систематизації цих знань у цілісний образ, обґрунтування психолого-педагогічного розуміння сутності громадянської культури, вироблення чітких уявлень про методи і засоби її формування в молодого покоління.

В узагальненому вигляді громадянська культура визначає фундаментальні цінності громадянської свідомості індивіда і громадянського суспільства, яке, у свою чергу, може бути сформовано лише за наявності високої громадянської культури в його членів. Особливої уваги в цьому плані потребують діти підліткового віку, оскільки саме в цей період відбувається активне формування світогляду, пізнавальних інтересів, створюються передумови для набуття особистістю переконань, які сприяють усвідомленню нею себе громадянином України.

Мета дослідження — розкрити сутність поняття громадянська культура.

Стан розробки проблеми. Уперше поняття «громадянська культура особистості» в науковій думці України використано в статті В. Костіва в 1995 році, який серед інших інтегральних властивостей особи, що забезпечують її повноцінне становлення, називає громадянську культуру. Аналіз наукового доробку дослідників, які зверталися до розгляду цього поняття в наступні роки, засвідчує наявність різних підходів до визначення його сутності. Наприклад, Н. Дерев'янко визначає громадянську культуру як інтегральну системну властивість, що характеризується мірою сформованості громадянських якостей особистості, набутих у результаті дії механізму внутрішньої ціннісно-нормативної регуляції поведінки та

зовнішніх громадянських відносин особи в процесі її життєдіяльності та спілкування. На думку В. Іванчука, громадянську культуру слід розглядати як структурне утворення, що містить три компоненти (раціонально-понятійний, мотиваційно-емоційний та поведінково-діяльнісний), що передбачає включення до її змісту відповідних знань, громадянської свідомості, почуття патріотизму, громадянського обов'язку, громадянської відповідальності, громадянської совісті. В. Оржехівський пропонує розкривати сутність громадянської культури з позиції загального культурного рівня особистості. Характеризуючи багатоманітність видів культури (поведінки, почуттів, побуту, організації праці, художньої, гуманітарної), науковець виділяє і такий її вид, як громадянська культура, яка передбачає реалізацію регулятивних механізмів відносин між людьми в найрізноманітніших аспектах трудової діяльності, управління, побуту тощо. Відносячи до провідних якостей громадянина політичну, правову, економічну підготовку, В. Оржехівський виокремлює такі складові якості громадянської культури індивіда, як володіння вмінням вести діалог, здатність поважати думку іншого, усвідомлення того, що від кожного громадянина залежить як доля країни, так і його особиста доля. Відомі й інші підходи до розуміння сутності громадянської культури.

Висновок. Незважаючи на наявність у сучасній науковій літературі досить широкого кола визначень громадянської культури, ця проблема залишає простір для проведення подальших досліджень. Їхній зміст може пов'язуватися з уточненням сутності цього поняття, що, враховуючи його поліморфізм, видається цілком виправданим. Особливої уваги потребують питання формування цієї якості в дітей різних вікових груп, зокрема підлітків, що сприятиме визначенню провідних напрямів такої роботи, дасть змогу виявити найефективніші засоби його здійснення.

О.В. Голуб

ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У наш час глобалізація набуває принципово нових ознак, стає однією із домінант, провідним фактором суспільного розвитку, суттєво впливаючи при цьому на всі сфери соціального життя. Сучасні глобалізаційні процеси, які приводять до формування нової парадигми управління суспільним розвитком, змінюють характер та специфіку діяльності державних службовців як суб'єктів реалізації нових критеріїв та цінностей. Зміна ціннісних орієнтацій державних службовців вимагає формування нового рівня їх професійної підготовки й національної свідомості.

Досконала освіта держслужбовця — ідеал, якого не можна досягнути, адже реальний державний прогрес завжди випереджає прогрес навчальної бази підготовки держслужбовців, що є цілком природним. Проблема в тому, наскільки швидко цей розрив може бути заповнений ефективними та якісними навчальними методиками і літературою. Тому система фахового навчання повинна мати такі суттєві ознаки, як цілісність, безперервність і циклічність, охоплюючи при цьому всі складові навчального про-

цесу, також вона має постійно поповнюватися та вдосконалюватися згідно з вимогами й досвідом сучасного життя, тобто функціонувати в режимі реального часу.

Отже, глобалізаційні процеси приводять до необхідності узгодження вітчизняних освітніх технологій із сучасними вимогами, пріоритет яким надається у світі. Проте необхідно зважати на те, що налагодження міжнародної співпраці у сфері державно-управлінської діяльності є підставою для виникнення такого ризику, як нівелювання національного фактора. Саме тому організація державної служби в умовах глобалізації передбачає не лише розвиток професійних здібностей, а й формування нового рівня громадянської відповідальності державних службовців.

О.В. Литвин

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Формування політичної культури молоді, добуття нею політичних знань і набуття навичок політичної поведінки є важливою умовою функціонування політики, насамперед держави, в інтересах суспільства. Такі знання потрібні кожній освіченій людині. Вони сприятимуть формуванню здатності самостійно аналізувати політичні явища і процеси, визначати своє місце в них, особливо на сучасному етапі становлення українського суспільства під час політичної кризи.

Формування політичної культури відбувається в процесі політичного життя, є історично і соціально зумовленим продуктом політичної життєдіяльності людей, їх політичної творчості. Цей процес значною мірою залежить від характеру, темпу, змісту процесу політичної соціалізації молоді особи.

Необхідно зазначити, що політична соціалізація молоді — це процес активного відтворення особистістю політичного досвіду, певної системи норм, цінностей та установок політичної діяльності і політичних відносин.

Виділяються дві основні функції політичної соціалізації:

- 1) забезпечення достатньо ефективної в рамках даної соціальної системи політичної взаємодії з різноманітними політичними організаціями;
- 2) збереження динамічної рівноваги політичної системи, а разом з тим і самого суспільства, завдяки засвоєнню новими членами прийнятих у ньому норм та ціннісних зразків політичної поведінки.

Особливістю політичної культури сучасної української молоді є те, що вона формувалася переважно в умовах, коли існувала незалежна українська держава, але ідеї національного відродження ще не сприймалися як домінуюча в суспільстві ідеологія.

А.А. Рябцева

СОЦІАЛЬНА СЛУЖБА В ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ СТРУКТУРІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринкової економіки перед соціальною службою постає складне завдання інтеграції в структуру управління підприємством, яка склалася.

Не можна не визнати, що нині вона вирішена далеко не повністю, дискусійними є, перш за все, такі питання:

1) яке місце повинні займати соціальні працівники в структурі підприємства?

2) як вони мають взаємодіяти з іншими службами?

3) як можна оцінити ефективність їх праці?

Функціонування соціальної служби може бути ефективним тільки в тому разі, якщо вона є органічною ланкою в системі управління підприємством.

У роботі соціальних працівників, які започаткували соціальну роботу на промислових підприємствах, у стратегії повсякденної діяльності стверджувалася ідея про соціальну роботу як особливу діяльність, спрямовану на дослідження соціальних процесів та пошук шляхів їх активізації.

Соціальна інформація, яка надається, впливає на вдосконалення управління підприємством. Певним чином дослідницько-консультаційною за своєю суттю є робота соціальних працівників у фірмах економічно розвинених країн.

Однак, як реакція на серйозні складності в реалізації дослідницько-консультаційних функцій, у 80-ті рр. в роботі багатьох соціальних служб все чіткіше виявлялася орієнтація на безпосередню участь у регулюванні соціальних процесів.

На перших порах вона частіше поставала як логічне продовження дослідницько-консультаційної діяльності, розробляючи практичний алгоритм оптимізації соціального процесу. При впровадженні в практику можливі два підходи: соціальні працівники здійснюють підготовку нормативних документів, навчають, беруть участь у контролі, оцінці та стимулюванні процесу впровадження соціальних інновацій; соціальні працівники вмотивовано реалізують розроблені алгоритми.

Є. І. Гуліцька

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Нині інформатизація, зокрема Інтернет, є невід'ємною частиною глобального цивілізаційного процесу. Інформатизація приводить як до інтернаціоналізації та взаємодії країн, так і провокує кризові явища в менш розвинених країнах та регіонах, підсилюючи тенденції до відокремлення, зростання національної самосвідомості.

Організація влади й управління за принципом «електронного уряду» якісно трансформує функції держави, форми його відносин із громадянами, іншими політичними контрагентами, а також істотно активізує роль ЗМІ в політичному просторі. Відомо, що в розвинених демократичних країнах аудиторія глобальної мережі стала політично значимою категорією сектору. Тому є необхідність розвитку в Україні Інтернет-комунікацій як технології проведення політичних кампаній і державного управління. Це приведе до зростання громадянської активності, самоорганізації

суспільних ініціатив, посилення контролю за діяльністю державної служби. При цьому нові технології відкривають унікальну можливість політичної ідентифікації суспільно-політичних рухів й ініціатив, насамперед тих, що не мають стійких зв'язків в існуючому істеблішменті і сталих соціальних страхах.

Доведено, що основні напрями формування інформаційного суспільства пов'язані зі створенням розвинутого інформаційного середовища суспільства як сукупності техніко-технологічних, соціально-політичних, економічних і соціально-культурних компонентів, факторів та умов, за яких інформація і знання стають реальним та ефективним ресурсом соціально-економічного й духовного розвитку України.

Сучасна епоха — це епоха політики образів і образів політики. Відбувається процес віртуалізації інститутів масової демократії та суспільства. Означені процеси провокують перетворення Інтернету на засіб і середовище політичної боротьби. Політизація кіберпростору наочно демонструє, що нова політика ґрунтується на компенсації дефіциту реальних ресурсів і вчинків та наявності віртуальних.

Н.В. Срібняк

ГУМАНІЗАЦІЯ І ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ — ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Уже багато років у вітчизняній педагогічній пресі, на наукових і науково-практичних конференціях, у навчальних закладах постійно обговорюються проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти.

Нині в процесі розбудови української системи освіти створюються передумови для докорінної зміни ситуації. Закон України «Про освіту» проголосив як один із найважливіших чинників цієї розбудови гуманізацію і гуманітаризацію всього життя навчальних закладів, повернення їх до людини — до дитини, яка навчається, до підлітка, старшого школяра, студента.

Із практичною реалізацією ідей гуманізації і гуманітаризації ми пов'язуємо нині свої сподівання на успіх розбудови української школи. Гуманізація і гуманітаризація освіти — це не чергова данина педагогічній моді, не заклик до бездумного копіювання моделі зарубіжної школи. Дефіцит гуманності й гуманітарності породжує бездуховність освіти, є джерелом технократичних установок у мисленні, що нерідко спричиняють глобальні проблеми сучасності. Гуманізація і гуманітаризація мають стратегічне значення для розвитку не лише освіти, а й усього суспільства, що, на жаль, ще не до кінця усвідомили і сприйняли педагоги та громадськість.

Освіта втрачає гуманістичний зміст і перетворюється на утилітарне навчання вузького спектра професійних знань і вмій.

Освіта нині — це не лише передання молодій людині певних знань про природу, суспільство, людину та її мислення, а передусім виховання

інтелектуально розвиненої, творчої особистості, формування в неї загальнолюдських моральних цінностей і переконань, наукового світогляду, ідей, прагнень, здібностей, звичок, уваги, волі, почуттів.

Освіта на сучасному етапі продовжує дедалі більше ознайомлювати людину з деталями конкретних методів дослідження й технологічних процесів, досконалих алгоритмічних умінь і дедалі менше подає уроки людяності, естетичного й етичного ставлення до навколишнього світу, людей, держави, самого себе.

А.Г. Слободянюк

ЗНАКОВОЕ СНАРЯЖЕНИЕ. СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ ФУНКЦИЯ ВЕЩЕЙ В ПОВСЕДНЕВНОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ

Знаковое снаряжение повседневного взаимодействия является полем, в котором репрезентируются социальные смыслы, релевантные для той или иной социокультурной системы. Как репрезентативный инструмент знаковое снаряжение повседневного взаимодействия является фундаментальным социокультурным феноменом, присутствующим в каждой из известных культур.

Ритуальная регламентация знакового снаряжения повседневного взаимодействия характерна, в основном, для традиционных культур, хотя и в актуальной для нас социокультурной среде присутствуют культурные формы, для которых свойственен именно данный способ регламентации знакового снаряжения повседневного взаимодействия.

В модернистском обществе характер регламентации знакового снаряжения претерпевает определенные изменения. Канонический характер знакового снаряжения повседневного взаимодействия сохраняется, но при этом теряются какие бы то ни было «высшие» основания для этой каноничности, символический универсум распадается на космологический и социальный сегменты, связь между которыми становится проблемной в отличие от мифологической тождественности в традиционной культуре. Знаковое снаряжение повседневного взаимодействия становится полем репрезентации сугубо социальных иерархических смыслов.

В постмодернистской социокультурной ситуации канонический характер знакового снаряжения повседневного взаимодействия сменяется игровым. Репрезентация не столько реального социального статуса, сколько статусных обязательств становится не исключением — манипуляцией, намеренным введением в заблуждение социального окружения, а общим правилом и, более того, социокультурным предписанием успешному социальному субъекту. Знаковое снаряжение повседневного взаимодействия становится реквизитом глобальной постановке «общества спектакля», использующимся для осуществления культурных инсценировок, которые могут рассматриваться на двух уровнях — коллективной репрезентации, осуществляемой приверженцами культурной формы и индивидуальной самопрезентации приверженцами культурной форме, заключающейся в стилизации.

СЕКЦІЯ: ХОРОВА КУЛЬТУРА: ТРАДИЦІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

В. В. Воскобойникова

ИСПОЛНИТЕЛЬСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ДУХОВНЫХ ПЕСНОПЕНИЙ В РАМКАХ БОГОСЛУЖЕНИЯ И НА КОНЦЕРТНОЙ ЭСТРАДЕ

Проблема интерпретации духовных песнопений в современной богослужбной и концертной практике является одной из наиболее актуальных. Возросший в последние десятилетия интерес к духовной музыке характеризуется частым обращением исполнителей не только к авторским сочинениям, но и к образцам древних церковных распевок. Исполнительская трактовка подобных песнопений должна отличаться от тех методов, которые обычно используются в музыковедческой практике.

Важным моментом в процессе интерпретации духовного песнопения, а особенно песнопений древних церковных распевок и их гармонизаций, является его происхождение. Здесь наблюдается значительное сходство в практике бытования древних распевок и народнопесенного фольклора.

Исполнение духовных песнопений в рамках богослужения выдвигает несколько общих требований и задач: соблюдение определённого характера песнопения; усреднённость динамики, ограничение темпа, продиктованное особенностями храмовой акустики; соответствие продолжительности песнопений действиям священника.

Очевидно, что в концертной практике подобных ограничений нет. Но в храме восприятие песнопения происходит в комплексе со всем контекстом богослужения (пение, чтение, зрительный ряд, запахи свечей, лада-на и т.д.). В условиях же концерта всё внимание слушателя сосредоточено исключительно на звуковом ряде, поэтому при соблюдении требований, изложенных для богослужения, возникает некоторый «дефицит информации», который часто оценивается как недостаток самого песнопения, его однообразие. Чтобы избежать этого эффекта, в концертной практике песнопения должны исполняться более красочно, ярко.

Таким образом, полноценная адекватная интерпретация всего комплекса духовных песнопений возможна при условии соблюдения внутренних закономерностей — многослойного и многофункционального текста, а также контекста — условий исполнения произведения. Незнание текстовых особенностей такого песнопения, всех его графических, звуковых, структурных, словесных и прочих компонентов приводит к неточному пониманию смыслового содержания, а, следовательно — неточной или неадекватной интерпретации. Невнимание к контексту — вероучительному, догматическому, богослужбному, концертному и т.д. — ведет к утрате или подмене функций песнопения, появлению интерпретаций, несоответствующих смысловой нагрузке песнопений. И в том, и в другом случае возникает определённая потеря смысловой и художественной ценности песнопения, что наносит значительный ущерб музыкально-певческой духовной культуре.

Ю. Е. Шандро-Любчинская

КОЛОКОЛЬНОСТЬ КАК ФАКТОР СТАНОВЛЕНИЯ ИНТОНАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ПРАВОСЛАВНОГО БОГОСЛУЖЕБНОГО ПЕНИЯ

Становление интонационного языка русского богослужебного пения тесно связано с развитием искусства колокольного звона.

Путь эволюции православного звона от его истоков (сигнальной семантики) через сакральное одухотворение к художественно ярким цельным композициям близок стадиям развития знаменного распева. На раннем этапе, аналогично знаменному распеву, интонационный комплекс колокольного звона формируется на основе попевочного варьирования монодии. Последующее развитие связано с контрапунктическим усложнением композиции, обращением мелодики. Основным средством хоровой выразительности становится колористичность ансамбля голосов. Колокольные звоны приобретают характер ансамблевого звучания. При церквях составляются звонницы из колоколов (по аналогии с партиями хора).

В эпоху барокко колокольные композиции претерпевают значительное воздействие хорового концертного исполнительства. Секуляризация, «обмирщение» церковного обихода изменяет смысл хорового исполнительства: от молитвы — к пению, художественно воссоздающему сакральный образ. Колокольный звон выводится за рамки богослужения, используется в государственных торжествах и служит проникновению сакрального начала в светскую сферу.

Дальнейшее развитие интонационной сферы православного пения претерпевает влияние оперной, симфонической музыки, где в творчестве М. Глинки, М. Мусоргского, Н. Римского-Корсакова, А. Бородин, С. Рахманинова семантика колокольного звона выводится на новый концептуальный уровень. В богослужебной музыке рубежа XIX—XX вв. влияние интонационной сферы колокольного звона обнаруживает себя на разных уровнях хоровой композиции: от фактуры, синтаксиса («Славословие Великое» П.Чеснокова) до последовательного претворения структурной, ритмической, фактурной организации колокольной партитуры («Малое Славословие» А. Чмелёва).

Л. В. Шмигаль

ДУХОВНАЯ МУЗЫКА А. Т. ГРЕЧАНИНОВА В КОНТЕКСТЕ НОВОГО НАПРАВЛЕНИЯ РУССКОЙ МУЗЫКИ

Вопросы секуляризации православной духовной музыки в современной общественной культуре приобретают особенную актуальность. Необходимость современной интерпретации духовной музыки, а также обращение к проблемам изучения «религиозного» в системе культуры как в XIX—XX вв., так и в наше время является основной целью работы.

По мере детального рассмотрения проблемы данной работы возникли определенные задачи: раскрыть взаимосвязь религии с искусством; выявить элементы проникновения духовных образов в светские произведения русских композиторов конца XIX — начала XX вв.; предоставить общую

характеристику основных этапов эволюции православной духовной музыки на примере культовых произведений русских композиторов; охарактеризовать духовное наследие А. Т. Гречанинова.

Вышеуказанные цели и задачи потребовали использования совокупности таких методов, как структурного, терминологического, интонационно-стилевого и контекстного анализа; исторического и системного подходов.

При написании работы использовались статьи А. Кандинского, Н. Гуляницкой, М. Рахмановой, Е. Левашева; учебное пособие для вузов И. В. Кошминой, монография О. Г. Лысяной и др.

Анализ литературы, посвященной творчеству А. Гречанинова, показал, что духовное наследие композитора на сегодня практически не изучено. В результате исследования удалось представить общую характеристику истории православной духовной музыки периода середины XIX — начала XX века на основе идеи трансформации богослужебного пения в духовном хоровом искусстве.

Отмечено усиление личного, индивидуально-авторского начала в интерпретации канонических текстов. На примере творчества А. Т. Гречанинова были исследованы формы трансформации жанра духовного хорового концерта и других культовых песнопений. В работе анализируется духовный концерт «Внуши, Боже, молитву мою».

Исследование духовной музыки А. Гречанинова дает возможности дальнейших попыток углубления в проблему культурологического характера и выявления традиций А. Гречанинова в современном творчестве композиторов конца XX в.

А. В. Сакидон

ДУХОВНАЯ МУЗЫКА С. В. РАХМАНИНОВА КАК ФЕНОМЕН РУССКОЙ КУЛЬТУРЫ

Русское православие исконно было связано с музыкальным искусством, музыка входила как обязательный компонент в обряд богослужения. Основой церковного пения стал так называемый знаменный распев. Наиболее широкое развитие традиция русского музыкального средневековья приобрела на рубеже XIX—XX вв.

Среди многочисленных духовных произведений этого времени особым место занимают духовные произведения С. В. Рахманинова. Разделенным небольшим промежутком времени, как в фокусе, они вбирают в себя весть тысячелетний опыт русской духовной музыкальной культуры с ее противоречиями, различными влияниями, отклонениями от магистрального пути. Весь этот путь повторил в своем творчестве и С. Рахманинов: от духовного концерта, находившегося под сильным влиянием итальянского концерта, Литургии, во многом воплотившей стилиевые особенности духовных песнопений композиторов петербургской школы, к Всенощному бдению, вобравшему в себя все лучшие достижения в этой области, а вместе с тем удивительно связавшему последний этап в развитии православной музыки с ее истоками.

В данном исследовании рассматриваются и анализируются три произведения С. Рахманинова, написанные на православные богослужебные тексты: духовный концерт «В молитвах неусыпающую Богородицу» (1893), «Литургия Св. Иоанна Златоуста» (1910), «Всенощное бдение» (1915). Они принадлежат к так называемому «Новому направлению» (термин М. П. Рахмановой) и представляют собой абсолютную вершину в истории эволюции русской духовной музыки. Проблема анализа, изучения духовных произведений композитора и его творчества в целом стала наиболее актуальна в настоящее время. Критерий ценности «духовного» творчества Рахманинова складывался непросто. В течение 70 лет его духовные произведения не исполнялись и не издавались. Замалчивалось даже их наличие у композитора. В статьях советских музыковедов о духовных произведениях Рахманинова и религиозных истоках его творчества либо упоминается весьма сдержанно, либо не упоминается вообще (Келдыш Ю. «Рахманинов и его время», Брянцева В. Н. «С. Рахманинов»).

В современном музыковедении наблюдается противоположная тенденция: рассмотрение творческой фигуры Рахманинова с точки зрения православной культуры и ее непосредственного влияния на композитора (В. В. Медушевский, И. Дабаева, Н. В. Бекетова).

Важным вопросом в исследовании духовного наследия Рахманинова является синтез стилистических элементов светских и духовных сочинений. Духовная музыка С. Рахманинова, бесспорно, является «золотым фондом» не только русской, но и мировой хоровой культуры.

В. Г. Мазова

ФЕНОМЕН СТИЛЯ АЛЕМДАРА КАРАМАНОВА

Проблема музыкального искусства конца XX — начала XXI вв. является знаковой в истории стилевой эволюции музыкального мышления. В рамках хорового творчества и исполнительства конца XX в. ширится течение в русле движения за духовное возрождение — «религиозно-философский ренессанс». Наряду с этим в хоровом творчестве продолжают тенденции полистилистики, приведшие к развитию метода так называемых технико-стилевых взаимодействий, ставшего объективной данностью в творчестве Р. Щедрина, А. Шнитке, Ю. Фалика, Н. Сидельникова, Л. Дичко, В. Зубицкого (по И. Гулеско).

Метод композиторского стиля Алемдара Караманова объединяет в себе богатство классических и многообразие современных традиций. Творческое наследие А. Караманова всеобъемлюще. Оно требует и больших исполнительских усилий, и глубокого вдумчивого изучения и постижения. Пройдя путь мучительных исканий, освоив самые модернистические приемы выразительности в своих зрелых сочинениях, Караманов отказывается от крайностей авангарда. Он разрабатывает для себя собственную систему музыкальной организации особого типа, которую называет гиперфонией или супертональностью. Хоровой стиль и хоровое мышление А. Караманова связаны с его новым восприятием фактуры, тип которой он сам определил

как полирельефный, сферический. Тембро-фактура его сочинений является воплощением неосимволической программности, многомерной образности, знаково-семантической системы полистилистики.

Эстетика кантатно-ораториального жанра А. Караманова определяется его мировоззренческой направленностью, углубленностью в концептуальном отношении, усилением нравственно-философской стороны, поисками новых сложно-синтетических видов драматургии, нетрадиционностью хорового письма. Таковыми являются его «Stabat Mater» (1967 г.), «Реквием» (1971 г.), «Драматория» (на стихи Е. Евтушенко, 1973 г.).

Семантика «вертикального пространства» в сочинениях Караманова имеет много общего со своеобразным барочным моделированием его авторской вертикали, трактуемой в соответствии с основами христианского мироздания. Творческое наследие Караманова — ценнейшее духовное достояние не только культуры Украины, оно принадлежит всему мировому музыкальному искусству. Всем своим творчеством композитор утверждал искреннюю и непоколебимую веру в то, что «жизнь есть дух, что только он просветляет и делает цепочку человеческой жизни бесконечной» (А. Караманов). Наследие А. Караманова ждет своих исследователей и требует глубоких аналитических разработок.

Р. В. Корневич

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ДИРИЖЕРА-ХОРЕМЕЙСТЕРА

Одним из эффективных путей интенсификации учебного процесса дирижерской подготовки студента является использование технических средств обучения. Их применение целесообразно при изучении различных теоретических и практических дисциплин: история и теория музыки, анализ музыкальных форм, хоровая литература, а также в классе дирижирования и на занятиях хорового класса. Однако использование в обучении технических средств имеет не только положительные аспекты. Особенно это касается класса дирижирования.

В классе дирижирования при изучении хоровой партитуры возникает исполнительский замысел учащегося. Происходит отбор необходимых дирижерских движений, соответствующих идейно-художественному содержанию произведения. В этой работе можно использовать прослушивание музыки с помощью магнитофонов или другой доступной звуковоспроизводящей техники.

Отмечая важность прослушивания изучаемых в классе дирижирования хоровых партитур в механической записи, нужно сказать, что в отдельных случаях это может отрицательно повлиять на творческую инициативу молодого дирижера, она может быть подавлена интерпретацией прослушанного исполнителя, и начинающий дирижер будет подражать готовому образцу.

Ознакомление с произведением при помощи многократного прослушивания пластинок, магнитофона, радио и т. п. облегчает процесс его

поверхностного познания. Однако это может иметь и отрицательную сторону: вместо самоуглубленного изучения партитуры иждивенчески используется чужой труд, что в конечном итоге приводит к полной подражательности, копированию готовых образцов.

Знания, полученные таким путем, не будут основательны. Они не заменят кропотливой, самостоятельной работы над произведением, его вдумчивого анализа. Педагог должен научить ученика самостоятельно готовить новые для него произведения, а не копировать готовые образцы, повторяя чью-либо трактовку, что особенно ощутимо, когда ученик готовит произведение, пользуясь механической записью.

Прослушивание записей принесет пользу после получения собственного представления о произведении, для сравнения своего понимания, результата тщательной работы над партитурой с чьей-то другой трактовкой, для проверки собственной, уже сложившейся самостоятельно интерпретации.

С. Ю. Тендитный

ФОРМИРОВАНИЕ НЕОФОЛЬКЛОРНЫХ ТЕНДЕНЦИЙ В ХОРОВЫХ СОЧИНЕНИЯХ И.Ф. СТРАВИНСКОГО («РУССКИЙ ПЕРИОД»)

В отличие от композиторов «Могучей кучки», введших в свои сочинения подлинные народные мелодии, в произведениях И. Стравинского на фольклорную тематику можно найти лишь одну заимствованную тему (финал «Свадебки»).

В фольклорных источниках композитора, прежде всего, интересуют: воссоздание звучания (специфики фонической стороны и национальных особенностей мелодики речи) и духа фольклорного образца, своеобразная урно-слоговая ритмика и ассиметричность структуры русского народного стихосложения; прихотливая игра согласных, красочные альтерации, необычное звучание отдельных слов и архаизмов.

Особенно насыщена такими эффектами музыкальная ткань «Свадебки». Стравинский заменяет некоторые согласные, добиваясь желаемого физического эффекта. Иногда подобная игра согласных сочетается с варьированием ударности слогов. Стравинский привержен к редким или вовсе отсутствующим в литературной лексике оборотам, архаизмам, старинным, научным именам.

Сочинения Стравинского — ассимиляция принципов народного интонирования, плод переработки архаических интонационных оборотов ритмических формул.

Основные интонации в фольклорных сочинениях композитора условно можно разделить на три группы: речетативно-псалмодические, скачкообразные и мелодически-распевные. Они формировались под воздействием народных ритуалов, воспринятых композитором в детстве и юности в Устиуге, Санкт-Петербурге.

Так, генетические корни первой группы интонаций: в мотивно-интонационных формулах фольклорных жанров, в которых проявился

языческий страх человека перед силами природы (мольба, ворожба, заклинание); в давних традициях уличных, базарных кличей, ярмарочных балаганных зазывал.

Во второй группе интонаций прослеживается связь с традициями плачей (восходящие скачки на большие интервалы, мелодически обрамленные хоровой псалмодией, интонации соскальзывающего глиссандирования, неожиданные броски мелодии из одного регистра в другой).

К числу приемов, ассимилированных композитором из фольклора, относятся также: глиссандирование, форшлагги, разрывы слов (придающие дополнительную эмоциональную выразительность, например, в сцене плача).

Интонации третьей группы корреспондируют с традициями классической музыки.

Своеобразное восприятие Стравинским фольклорных источников побудило его отказаться от системы регулярного тактирования. Он пошел, однако, не по пути пренебрежения акцентами, а по линии их варьирования (ритмической игры, основанной на применении нерегулярной акцентности, слоговых синкопах, полиметрии, варьировании ударений и т.д.).

Н. М. Паладько

НЕОФОЛЬКЛОРНІ ТЕНДЕНЦІ В СУЧАСНІЙ МУЗИЦІ

Багато сучасних композиторів виявляють інтерес до фольклору, який є багатим джерелом, що живить професійну музику різних за уподобанням митців. Застосовується новий підхід до принципів роботи з першоджерелами, до тематизму, фактури, структури, до мікропоспівок, ритмічних структур, які органічно вкраплені в сучасну музику. Так, композитори намагаються втілити «дух» мелосу, передати найтонші нюанси художнього мислення народу. ХХ століття залишило історії величезний мистецький доробок зі складних багатозначних за своєю сутністю явищ. Нині фахівці називають неофольклор одним з найхарактерніших явищ указаної епохи і визначають його як одну з найвпливовіших загальностильових традицій ХХ ст.

Мета дослідження: розкрити стильові інтонаційно-темброві особливості у творчості Л. Дичко (кантати «Червона калина», «Чотири пори року»); М. Скорик («Карпатський концерт»); Є. Станковича (фольк-опера «Цвіт папороті»); А. Гайденко (кантата «Чотири дієства»); авангардного композитора В. Рунчака (сюїта №2 «Українська»); принципи «роботи» авторів із фольклорним матеріалом на основі аналізу творів у контексті сучасних неофольклорних тенденцій.

Як відомо, характерною ознакою сучасності є переосмислення і відновлення традицій. На першому місці є вже не новаторство на основі старих традицій, а тенденція до індивідуалізації авторського рішення, синтез «нового зі старим». Ця закономірність розглядається М. Рахмановою, І. Земцовським, М. Арановським, Г. Коньковою, І. Гулеско, О. Козаренко, Л. Івановою та Р. Станкович-Спольською.

За останнє десятиліття змінилося розуміння фольклору — він став самостійною системою, перестав сприйматися як орнамент, колористичний прийом, здатний освіжити твір. Виникає той тип співвідношення «композитор-фольклор», коли народна пісня багато в чому сама зумовлює тонаційний стиль твору, його ладові, ритмічні особливості, характер інструментовки, тембрової драматургії.

С. М. Худякова

ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ НЕОФОЛЬКЛОРА В ВОКАЛЬНО-ХОРОВОМ ТВОРЧЕСТВЕ КОМПОЗИТОРОВ XX СТОЛЕТИЯ

В истории музыкального искусства с ее богатым творческим наследием 80—90-е гг. XX ст. обозначены интенсивным, разносторонним развитием и стремительным усовершенствованием профессионального мастерства композиторов. Обращение композиторов к фольклорным источникам очертило новые горизонты жанрового разнообразия. Музыканты этого периода ведут постоянный поиск художественных методов, принципов работы с первоисточниками и тематизмом; новых принципов драматургического развития произведений.

В основе этих поисков — пересечение традиций и новаторства, гармоническое единение или взаимное его исключение. Отсюда и радикальное обновление творчества, создание новых образов, поиск новых форм, а также обращение к возрождению древних — первичных для духовного бытия поколений — мировоззренческих установок. В музыкальных поисках композиторов закрепляются черты таких направлений как неоклассицизм, проавангардизм и неофольклоризм, существующих как параллельно, так и взаимоперекликаясь.

Неофольклор, как новое явление в музыкальном искусстве, был открыт еще в начале XX в. У его истоков стояли такие композиторы как С. Рахманинов, В. Лобос, Б. Барток и др. Период конца 50-70-х гг. под влиянием возникшего в музыкальной культуре явления «Новая фольклорная волна» характеризуется как этап творческих поисков, обостренного интереса к овладению композиторами новых способов творческого выражения идей, образов; это период увлечения новой современной техникой письма. Характерным признаком «Новой фольклорной волны» является ее «открытость» в индивидуальном подходе к синтезу «нового и старого», свобода в расстановке акцентов соответственно конкретному замыслу и стилю композитора. Этот период был представлен творчеством Г. Свиридова, Р. Щедрина, В. Тормиса, О. Тактакишвили и др. Сформированные ими принципы нашли свое продолжение и развитие в творчестве М. Скорика, Л. Дычко, Е. Станковича, В. Зубицкого, О. Яковчука, В. Бирика, А. Гайденко и т. д.

В процессе исследования и анализа творчества Л. Дычко (кантат «Червона калина», «Чотири пори року»), Е. Станковича (фольк-оперы «Цвіт пороті»), А. Гайденко (кантаты «Чотири дієства»), О. Яковчука (кантати «Ой, в борі, борі») выявляються стилістическіє особеності музикальних

произведений, а также специфические принципы работы с фольклорным материалом.

Проблема синтеза фольклорной и профессиональной систем мышления рассматривается в ряде научных работ и диссертаций, хотя хоровое творчество композиторов конца XX ст., как целостное явление в системе «композитор — фольклор», за исключением Г. Коньковой, практически не исследовалось. За последние десятилетия отношение к фольклору в музыкальной культуре изменилось: он не воспринимается как освежающий композицию орнамент или как яркий колористический прием, нанесенный вкраплением в музыкальную ткань. Фольклор преобразуется в самостоятельную систему, которая обуславливает интонационный стиль произведения, его ладо-ритмические особенности и характер тембровой драматургии.

А. В. Елфимова

**НЕОФOLЬКЛОРИЗМ КАК СТИЛЕВОЕ НАПРАВЛЕНИЕ
В УКРАИНСКОЙ ХОРОВОЙ МУЗЫКЕ XX ВЕКА**

Неофольклоризм — одно из ведущих музыкальных стилевых направлений XX в., которое не теряет своей актуальности и на современном этапе. В доказательство вышесказанного обратимся к одной из многочисленных версий единого календарно-обрядового жанра — щедривке — и рассмотрим его преломление в творчестве Виктора Мужчиля.

«Щедрик» В. Мужчиля (смешанный хор a cappella) наглядно демонстрирует творческие ориентиры композитора. Основная попевка традиционна и роднит сочинение с «Щедриком» Н. Леонтовича, «Щедрівкою» Е. Станковича. Однако В. Мужчиль находит свой собственный вариант её толкования. Наряду с приёмами современного преломления фольклорного «первообразца» (сложные вертикали, гармоническое многообразие, соединение самостоятельных линий, свободный тип хорового изложения, алеаторические и сонорные приёмы), в сочинении В. Мужчиля наблюдается ряд специфических свойств: цитирование хоровой обработки Н. Леонтовича и темы «Dies irae», реконструкция как мелодической, так и текстовой основы образца, многофазовое развитие и создание на основе календарного жанра всеобъемлющей философской концепции.

Таким образом, цитирование, эксперименты в тональном оформлении, линейность голосов, сопряжение самостоятельных мелодических линий, ритмическая и акцентная переменность, вертикаль, конструируемая от функционально определённых аккордов через сложные хроматизированные созвучия секундово-терцово-квартовой структуры до сонорных комплексов, моделирование текстов и мелодических линий, импровизационность развёртывания, концептуальная нагрузка, яркие речевые и шумовые эффекты — эти качества указывают на специфику авторского видения народных источников и становятся доказательством актуальности неофольклоризма как стилевого направления в современной украинской хоровой музыке.

Н. Н. Некрасова

ОБ ИЗУЧЕНИИ ЭВОЛЮЦИИ ИСПОЛНИТЕЛЬСКИХ ТРАДИЦИЙ ДУХОВНОЙ ХОРОВОЙ МУЗЫКИ

История развития духовной музыки насчитывает почти тысячу лет существования. За это время она развилась в традицию исполнения богослужебных песнопений. Русское церковное пение, как одно из отраслей музыкальной культуры, занимает особое место в истории искусства. В то время как светская музыка появилась на территории России только в конце XVII в., церковное пение уже имело свои исполнительские традиции.

События прошлого XX в., а именно события 1917 г., предопределили завершение церковно-певческой деятельности на территории России. Уже 20-е гг. в связи с начавшимися гонениями на церковь ознаменовались настоящим хаосом. Но последующие 70 лет «церковно-певческой смуты» (В. Мартынов) не смогли полностью уничтожить огромный пласт культуры — церковное пение. Этому способствовала деятельность исследователей — М. Бражникова, Н. Успенского, И. Гарднера; В. Мартынова, Н. Гущаницкой, М. Рахмановой, Н. Герасимовой-Персидской и др., работы которых посвящены практически всем областям церковной музыки.

В середине 80-х гг. в этой отрасли культуры произошли кардинальные изменения. Церковная музыка начинает выходить из «подполья», интерес к духовной музыке повышается, а отношение власти к церкви становится более лояльным. Результат такой «оттепели» — празднование 1000-летия Крещения Руси. Именно эта историческая веха, на наш взгляд, считается переломным моментом для нового периода развития традиций исполнительства духовной хоровой музыки.

Дать определенную характеристику этому периоду сложно. Но самой яркой его чертой можно отметить эклектику: в богослужебной исполнительской практике используются различные стили. В течение одной службы могут быть исполнены произведения Д. Бортнянского, А. Кастальского, А. Архангельского и догматик знаменного распева в унисон.

Церковная музыка в 90 гг. XX — н. XXI ст. живет огромным наследием прошлого. Здесь мы можем согласиться с И. Гарднером, который говорит о том, что поиск «русского стиля» еще не завершен.

Творческая деятельность одних современных композиторов отходит от православной традиции (такие сочинения логичнее отнести к области «духовной музыки»), других же — основывается на стиле прошедших периодов.

Н. С. Корецкая

СТРОЙ КАК ОДИН ИЗ ВАЖНЕЙШИХ ЭЛЕМЕНТОВ ХОРОВОЙ ЗВУЧНОСТИ

Проблема строя актуальна и важна как в педагогическом, научно-теоретическом, так и в исполнительском плане. Она была подробно исследована такими выдающимися деятелями как П. Г. Чесноков, К. К. Пигров, Краснощеков, Левандо, Егоров, Соколов и др. За последние 50 лет

исследования строя проводятся на уровне отдельных методических разработок, в то время как целая научная теория остается незавершенной.

В работе рассматриваются следующие вопросы: методический аспект проблемы достижения строя в хоровом коллективе; сущность Пифагорового строя, его положительные и отрицательные стороны; эволюция музыкального строя в связи с развитием музыкальной системы, становление жанрово-стилевой системы от древней культуры, монодии к жанровому многоголосию. Исследуются жанры эпохи Возрождения; теория зонного строя и ее описание акустиком Н. А. Гарбузовым; разновидности задавания тона хоровому коллективу; особенности хорового строя в практике пения а'cappella, значение выбора тональности; система интонационных тяготений, приемы интонирования звуков в мажорных и минорных ладах. Важным вопросом в работе является выявление влияния на хоровой строй таких элементов хоровой звучности, как ансамбль и дикция, а также его взаимодействие со средствами художественной выразительности; методические заметки по работе над строем в произведениях а'cappella, способы сочетания хора и солистов и их примеры в хоровой литературе; дирижирование как могучее средство передачи хору требований руководителя, методы и приемы выстраивания хора, причины «сползания» хора. Даются некоторые методические рекомендации по работе над строем в хоре.

Цель данного исследования — изучение источниковедческой базы по вопросам методики работы с хором и хороведения. В работе использованы такие методы исследования как анализ, синтез, исторический подход.

Н. С. Корсун

НОВЫЕ ЖАНРОВО-СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ В СОВРЕМЕННОЙ МУЗЫКЕ (ПОСЛЕДНИЕ 30 ЛЕТ XX СТ.)

Принципиально новое осознание пространства и времени, лавина открытий, изменившееся представление о самой культуре, композиционных средствах, языке, стиле и жанре — вот с чем сталкивается каждый день современный слушатель.

Композиционная практика заставляет нас задуматься по-особому о соотношении «прошлого», «настоящего» и «будущего» в культуре. Изменившееся отношение к традиции, музыке, требование «нового синтеза», выдвинутое разными художниками, откристаллизовалось не сразу — ему предшествовал длительный процесс со своими узловыми темами, как общими, так и специфическими для различных этапов исторического развития.

В конце 60-х гг. с новой силой встал вопрос о музыкальном стиле. Именно тогда возникла «ситуация полистилистики». Полистилистика ознаменовала первый этап в формировании новой стилиевой концепции, довольно быстро сформированные ее теоретиками закономерности оказались либо изжитыми из практики, либо их заменили гораздо более сложные, неоднозначные решения. Важным литературным источником в данном вопросе

являється дослідження М. Лобанової «Музикальний стиль і жанр: історія і сучасність».

Полистилистика змінює уявлення про зміст музикального твору: сама музика, її історія, цінність або бессмысленність окремих проявів музикального твору можуть змістом окремого твору внести оцінний момент у зміст; введення «чужого слова» (М. Лобанова) може виконувати функцію теми, розділу форми, стати основним засобом контрасту, розвитку, драматургічної одиницею і т. д.

Полистилистика, передусім нестійка, на перший погляд, явище, змусило з особливою силою відчути щільність музикального часу, «спресованість» музикальної історії. Полистилистика свідествовала про переорієнтацію музикального свідомості, про виникнення почуття історичної дистанції, перспективи. Всі ці процеси можна назвати історизацією музикального мислення і свідомості, відображеною в стилі.

С. А. Вініамінова

ФЕСТИВАЛЬНИЙ РУХ ЯК НОВА ПАРАДИГМА СУЧАСНОГО КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Однією з головних ознак сучасного культурного простору України є надзвичайне поширення фестивального руху, що, починаючи з 1990-х рр., охопив практично всі міста та навіть села. Фестивалі як форма існування музичного мистецтва (альтернативна до сезонних концертів) утворили своєрідний «календар» новітніх українських свят або, за визначенням О. Дьячкової, «фестивальне коло».

Причинами, що спровокували фестивальний «бум», стало різке зuboжіння концертного сезону, з одного боку, та процеси регіоналізації й децентралізації, з іншого. У зв'язку з розпадом колишнього Радянського Союзу усунення центру (Москва) викликало відповідну ланцюгову реакцію та привело до появи нової культурної практики, в основі якої — усвідомлення в минулому провінційних та периферійних фрагментів ландшафту як самоцінних культурних локацій і прагнення задекларувати їх як культурні центри. У свою чергу зменшення фінансування сфери культури (яке призвело до майже повного припинення функціонування системи оркестрої) супроводжувалося дією певної «культурної інерції», зумовленої традиціями визнаної у світі академічної музичної школи. Цей момент зламу відзначився пошуками нових шляхів розвитку фестивальних форм, «оптимальних» форм існування мистецтва, зокрема музичного. У цьому сенсі на початку 1990-х рр. набуває актуальності саме фестиваль як альтернатива концертному сезону та вагомий резонансний засіб демонстрації культурної значущості певного просторового локусу (за С.П. Зуєвим). Таким чином, проведення фестивалів стає фактором залучення міста як поєднаного культурного суб'єкта до світового культурного простору, а сам фестиваль набуває значення обов'язкового атрибута культурного центру. Продукт міської сферої — фестиваль — неодмінно пов'язується, а іноді просто отожднюється з конкретним містом. При цьому успіх

фестивалю пояснюється розвиненістю культурної сфери, а «провал» — безнадійною провінцією міста. Виконуючи просторово-ідентифікаційні функції, фестиваль одночасно стає й учасником «змагання» за певний статус у культурному просторі. Мистецька актуальність фестивалю безпосередньо пов'язана з центральною позицією в культурному просторі. Тому схема «центр-периферія» стає немов «нехудожнім мірилом» художньої значущості проекту. Відповідно і зусилля організаторів фестивалів спрямовані на досягнення непровінційного рівня мистецького заходу.

С.П. Зуев виявляє типологію сучасних українських музичних фестивалів розподіляються за системою критеріїв визначення їхнього статусу:

- рівень семіотичної насиченості;
- інтенсивність обміну з іншими культурами в репертуарному та виконавському аспектах;
- рівень самоопису;
- рівень значущості знаково-символічної діяльності: якість презентованих творів і професійність виконання;
- специфіка слухацької аудиторії й концертних залів, цінова політика як індикатор рівня попиту на академічне мистецтво в семіосфері міста;
- художня концепція фестивалю та її втілення;
- реалізація гуманітарних проектів, появі яких сприяв фестиваль.

Починаючи з 1990-х рр., в українському просторі активізується фестивальний процес. Більша частина всіх мистецьких подій в Україні відбувається саме в межах численних фестивалів, які проводяться протягом усього календарного року. Фестивалі сформували новий регламент культурного життя, нову модель споживання мистецтва: якщо раніше публіка «існувала» в режимі концертного сезону, насиченого гастрольними подіями, то тепер — від фестивалю до фестивалю. Отже, саме фестиваль, як основна форма, набуває значення фактора підвищення культурного статусу міста.

М. П. Вішленков

ЕЛЕМЕНТ «СПІВТВОРЧОСТІ» В САМОСТІЙНІЙ РОБОТІ СТУДЕНТА НАД ХОРОВОЮ ПАРТИТУРОЮ

Сучасні тенденції розвитку хорової культури України, наукової, музично-педагогічної теорії й виконавської практики свідчать про необхідність переосмислення деяких аспектів професійної підготовки студентів-хормейстерів академічного співу в процесі вузівського навчання. Звертання до цього питання пов'язане ще й з переходом вищих навчальних закладів України до навчання за Болонською системою, однією з перших вимог якої є розширення та поглиблення самостійних форм роботи студента як майбутнього художника і науковця в системі музичної культури.

Нині самостійна робота студента над твором зводиться до практичного опанування партитури й аналізу музичного тексту.

На наш погляд, процес самостійної роботи слід розглядати як створення програми дій диригента, що поєднує поглиблену теоретичну

інформацію про художній характер епохи, творчість композитора та його оточення, особливості світосприйняття.

Такий обсяг знань дозволить студентові досконаліше відтворити художній задум митця та стати «співтворцем» твору.

О.М. Батовська

ТРАКТУВАННЯ ХОРУ В ОПЕРІ «КАРМЕН» Ж. БІЗЕ: ТРАДИЦІЇ І НОВАТОРСТВО

Найвищим творчим досягненням Ж. Бізе є опера «Кармен» (1875). Вона унікальна як єдина в національному оперному мистецтві аналогія французькому літературному реалізмові в його класичному варіанті. Драматична напруженість, динаміка розвитку, свіжість музичної мови, яскравість і психологічне переконання музичних характеристик, демократизм змісту та народність музики — безперечні достоїнства цієї опери.

У «Кармен» певною мірою відобразилися основні особливості реалістичного принципу, який виражається, по-перше, в методах створення музично-драматичних образів дійових осіб; по-друге, у введенні масових народних сцен; по-третє, в провідній ролі «масових» жанрів, народних танцювальних ритмів і мелодики, а також творчому переломленні елементів циганського й іспанського фольклору; по-четверте, у відмові від оперної умовності і декоративності та розкритті драматичної дії у співвідношенні особистої драми й оточуючого життя. І найголовніше — у включенні в оперу персонажів з народу, яких не було в «старій опері», — робітниць фабрики, солдатів, контрабандистів. Велика увага в опері приділяється зображенню життєвої обстановки: вона не є декоративною, а відіграє визначальну роль як органічний елемент усього драматургічного задуму. У зображенні соціальної обстановки композитор влучно створює правдивий, життєвий фон.

Великою своєрідністю вирізняється жанрова природа опери. Хоча в підзаголовку «Кармен» сам автор і написав «Комічна опера» — це умовно. Назва жанру збереглася, з одного боку, від структурного принципу — чергування закінчених музичних номерів з розмовними діалогами, з другого, — від традицій народного французького театру XVIII ст., де під назвою «комічна» розумілась будь-яка опера, сюжетом котрої було повсякденне життя простих місцевих жителів і селян. Але трагедійність змісту, широке використання хорових масових сцен, великої палітри жанрів та народних джерел у музичній мові є свідченням реалістичної природи жанру «Кармен».

Аналіз хорових сцен опери свідчить, що Ж. Бізе повною мірою використав можливості музично-сценічної поліфонії.

Окрему функцію виконує хор у фіналі опери — він відіграє роль контрастного фону своєю емоційною «асинхронністю», підкреслюючи драматизм ситуації і трагічність розв'язки «Кармен». Вивчаючи цей твір, можна переконатися в тому, які різноманітні функції хору та його зображальні засоби. Самі склади хорів — чоловічий, жіночий, дитячий, мішаний — надають дії у кожному окремому випадку особистого колориту. Кожна

з проаналізованих хороших сцен має свій індивідуальний характер, містить різні музичні образи, виконує драматургічну роль. Важливо, що драматична дія розгортається не в суто психологічному аспекті, а на фоні об'єктивної реальності.

Л.П. Ульяновська ДУХОВНА СИЛА МУЗИКИ

Музика є духовною силою, що виражає почуття людини. Вона говорить: чистою мовою душі і, подібно до дзеркала, відображає духовне життя, має прекрасну здатність оживляти, пом'якшувати, підносити, зміцнювати волю, відбиваючи все, що народжується у сфері почуттів.

Урахування цих обставин є важливим не лише щодо з'ясування місця, ролі та значення церковної музики в минулому, а й розуміння культури народу в цілому, його історії, правильної оцінки тих, неминучих художніх цінностей, які створені в даній галузі мистецтва, незважаючи на його вузьке богослужбене призначення. Десятки тисяч відомих і маловідомих композиторів, майстрів-регентів, виконавців-співаків — вихідців з народу — працювали на ниві культового співу. При всіх найтісніших зв'язках зі словом, яке було здебільшого звернене до Бога, музика за своїм характером і змістом виходила за межі церковних догматів і широко відтворювала суто людські почуття, страждання, прагнення, ідеали, смаки.

Давній богослужбовий спів є одним із найбільших досягнень народної творчості. Якщо народна мудрість і досвід втілені в прислів'ях, глибокі почуття любові — в народних піснях, то світ таємниць народної душі знайшов свій вияв у православному церковному співі.

Запровадження співу в ранньохристиянській церкві (IVст.) мало на меті наблизити священні тексти до вірних, допомагати кращому їх запам'ятовуванню і глибокому засвоєнню. Але привабливість співу, та насолода, яку він давав, викликали в Отців церкви часом великі сумніви. Один із найглибших мислителів, тонкий психолог Аврелій Августин писав про духовні співи: «Иногда мне кажется, я делаю им больше почета, чем следует... И плотское моё удовольствие, которому нельзя позволять расслабить душу, меня часто обманывает: чувство, сопровождаая разум, не идет смирно сзади, хотя только благодаря разуму заслужило и это место, но пытается забежать вперед и стать руководителем». Правда мало хто дотримувався крайнього ригоризму Афанасія Александрійського, який вважав, що треба повністю вилучити музичний компонент і залишити лише псалмодичне читання. І перемогла радше точка зору, якої дотримувався єпископ Гиппонський: «...Я вспоминаю слезы, которые проливал под звуки церковного пения, когда только что обрел веру мою; и хотя теперь меня трогает не пение, а то о чем поется, но вот — это поется чистыми голосами, в напевах вполне подходящих, и я вновь признаю великую пользу этого установившегося обычая». «Максималістська» точка зору виходить з первинності богонатреного слова, яке не потребує прикрас, в церкві співається всією громадою.

Такими є початки церковного співу і в Київській Русі, зразки якого принесені з Візантії грецькими співаками. Далі, наспіви, незважаючи на всю стійкість канону, все ж еволюціонували і розвивались в рамках професійного (писаного) мистецтва. Стильовий злам в другій половині XV ст. відкрив шлях бурхливому розвитку нових напрямків в монодії, причому нові стилі — великий знаменний, безлінійний, які вимагали високої вишонавської культури.

Таким чином, можна зробити висновок, що спів православної церкви завжди був сферою діяльності професійних співаків. Без сумніву, поряд з ним продовжував своє життя простіший спів загалу, але і він навряд чи дійшов до нас в незмінному вигляді.

Р.В. Хондока

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ХОРУ

Українська пісня як один із жанрів народного мистецтва є результатом колективної творчості. Пісня, народжена життям, допомагає сформувати збалансовану і гармонійно розвинену особистість, її світогляд.

Залучення студентів до пісенної творчості дозволяє не тільки слухати її, але й відчувати, роздумувати. Це допомагає розвинути в студентів творчу зацікавленість, захоплення творами різних жанрів, що є необхідною умовою для формування в них духовної культури.

Оскільки студенти беруть безпосередню участь у заняттях хорового класу, то умовою ефективного використання виховних можливостей пісні є правильно організована навчально-виховна робота.

Формування морально-духовних цінностей студентів на заняттях хору має бути цілеспрямованим процесом, мета якого — виховання моральної поведінки, морально-духовних норм, ідеалів, знань, умінь та навичок, необхідних у повсякденному житті.

У змісті системи національного виховання пріоритетними проголошуються загальнолюдські моральні цінності: людяність, доброта, чесність, чуйність, щирість, відповідальність, працьовитість.

Хоровий колектив як соціальний феномен, що покликаний вирішувати важливі соціально-культурні проблеми, нині має знаходити шляхи ефективності реалізації творчо-педагогічних можливостей. У зв'язку з цими завданнями особливого значення набуває проблема залучення студентів до творчості хорового мистецтва (професійного й аматорського). Відповідно до цільно-значимою необхідністю постає вивчення впливу пісенної творчості на формування морально-духовних цінностей студентів.

Серед чинників, що підвищують емоційне сприйняття музичного мистецтва, особливого значення набуває пісенна творчість. Вона повинна посісти значне місце у формуванні морально-духовних цінностей. Впливаючи на молодь, пісенне мистецтво активізує сферу її почуттів, визначає форми моральної поведінки.

Завдяки вихованню поваги та любові до пісень, захопленню їх красою, ліричністю, мелодійністю, можна залучати студентів до цінностей рідної землі. Звертаючись до джерел народного життя, впроваджуючи кращі зразки пісенної творчості в навчально-виховний процес, ми відкриваємо можливість для формування в студентів морально-духовних цінностей засобами пісенної творчості на заняттях хорового класу.

Отже, вдосконалюючи навчально-виховний процес, слід зацікавити студентів кращими зразками пісенної творчості, виховати потребу в цьому виді мистецтва, що сприятиме формуванню мотивації для постійного спілкування з піснею в повсякденному житті.

Означена наукова проблема потребує подальших теоретичних розробок, наукових досліджень і, на цій основі, пошуків шляхів методичного вирішення та вдосконалення.

СЕКЦІЯ: МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, ВИКОНАВСЬКА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

Т.В. Потапчук

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСТЬ

Мистецтво — це час і простір, у якому живе краса людського духу. Мистецтво, як гімнастика, виправляє душу. «Пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного, переживає насолоду». К. Станіславський писав: «Пізнаючи мистецтво в собі, пізнаєш природу, життя світу, сенс життя, пізнаєш душу».

У самій його природі закладений виховний потенціал мистецтва. Художні твори відображають життя людини і суспільства в усій його повноті й цінності. Модулюючи різноманітні життєві обставини, мистецтво виявляє їх значущість для людини, формує ціннісне ставлення до явищ ідеологічних, філософських, політичних. Особливо активно впливає мистецтво на вдосконалення духовної сфери особистості, формування моральних цінностей.

Мистецтво дає знання про життя, складні людські стосунки. Воно вчить розуміти інших людей і самого себе, вчить жити, пробуджує в людині людину. Широковідомий вислів М. Горького, що мета мистецтва — виховання «людини в людині» означає виховувати в ній найкращі моральні якості.

Мистецтво — найвища форма естетичного освоєння дійсності. У мистецтві естетичне — самоціль. Художник не ставить перед собою іншої мети, крім створити естетичну цінність, у той час як в інших видах людської діяльності естетична є похідним від цих видів діяльності.

Ніякі зміни в житті і долі людини, можливо найекстремальніші ситуації, випробування біля самої межі безпеки не в змозі відібрати в неї те, що стало змістом її існування — мистецтво ж виражає цей зміст. Безсмертні пісні, художні твори, які створив народ, породжені чи в стражданні, чи в радості — усе істинно реалістичне мистецтво різних часів звернене до думки та призначення людського життя.

Як впливає на людину мистецтво? Таке питання давно хвилює дослідників, педагогів. На думку американського психолога і мистецтвознавця Р. Арнхейма, мистецтво є надзвичайно дієвим засобом розвитку таких компонентів мислення, сприймання, без яких неможливо мислити творчо. Мистецтво може бути найефективнішим, незамінним фактором естетичного розвитку особистості, який виявляється в усіх сферах життєдіяльності.

Отже, «мистецтво має унікальні можливості не тільки в розкритті духовності людини, всього багатства її почуттів та роздумів, радощів і страждань, а й у закріпленні досвіду всебічної життєдіяльності особистості як суб'єкта глибоко-історичної практики і культури». Сутність мистецтва найдієвіше виявляється в «олюдненні світу, у створенні повного й узагальненого образу людських взаємин, утвердженні принципу єдності істини, добра і краси». Мистецтво залучає індивіда до інтелектуальних вершин людського духу, приєднує моральному й естетичному вдосконаленню особистості.

О. А. Верба

МУЗЫКАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ С. С. БОГАТЫРЁВА

Творческая деятельность Семёна Семёновича Богатырёва — пример беззаветного служения музыкальному искусству. Воспитанный на традициях русской музыки, особенно П. Чайковского, С. Танеева и Н. Римского-Корсакова, этот человек прошёл долгий и по-своему трудный путь, обогатив новыми художественными и научными ценностями сокровищницу музыкальной культуры. С.С. Богатырёв родился в Харькове (16 февраля 1890 года), окончил гимназию и юридический факультет Харьковского университета (1907—1912). После окончания Петербургской консерватории (1912—1917) работал в Харьковской консерватории почти четверть века, вплоть до переезда в Москву, где он прожил последние 17 лет жизни и умер 31 декабря 1960 года.

Высокий профессиональный уровень исследований, чёткое разграничение понятий и категорий, отточенность формулировок, ясность изложения, критическое чутьё талантливого музыканта — таковы главные черты отличающие музыкально-теоретические труды С.С. Богатырёва. Огромная эрудиция и музыкальная одарённость во всей полноте проявились в его трудах по теории классической полифонии — это, прежде всего, две капитальные его работы — «Двойной канон» и «Обратимый контрапункт». Обе они изданы и поэтому широко известны; ценны как глубоко научные исследования труднейших теоретических проблем. Богатырёв впервые разработал теорию обратимого контрапункта и дал научную классификацию его видов, создал полное систематическое учение о двойном каноне, доказал жизнеспособность методов С.И. Танеева в отношении к подвижному контрапункту строгого письма и применил их в области обратимого контрапункта.

С.С. Богатырёву принадлежит ещё ряд работ меньшего объёма и значения, но также заслуживающих внимания. Среди них есть работы как теоретического, так и музыкально-исторического характера: «Брандербургский концерт Баха №2, I часть» (1938), «Некоторые особенности изложения в последних симфониях Чайковского» (1939), «Сонатная форма Д. Скарлатти» (1941), «Оркестр Рахманинова» (1943) и др. Каждая из названных работ посвящена исследованию какого-либо малоизученного явления теории или истории музыки. Анализы и выводы, содержащиеся в них, сохранили свою ценность и в настоящее время, несмотря на то, что после их написания появились некоторые специальные работы на сходные темы.

Круг научных интересов Богатырёва-музыковеда достаточно широк. Его волновали и узкотехнологические вопросы («Как написать двойной четырёхголосный канон в сопровождении пятого голоса»), и развёрнутые исторические темы («80 лет работы московской консерватории»). Он исследовал музыку различных стран и эпох — Баха, Скарлатти, Моцарта, Шопена, Чайковского, Рахманинова; писал тексты радиопередач о музыке Бородина, Глазунова, Мясковского, Прокофьева, Шостаковича, Грига, об украинских советских композиторах.

Методологія музикально-теоретического насліддя С.С. Богатырєва демонструє схильність к висчерпуючому, всеохватуючому дослідванню проблеми, к систематическому розгляданню всіх возможных варіантів. Задача, которую он ставил перед собою, всегда отличалась конкретностью; метод исследования обеспечивал исчерпывающую полноту охвата проблемы в рамках предельной краткости изложения. Музыкально-теоретические труды Богатырєва соответствуют современному музыкальному мышлению и поэтому оказываются глубоко современным явлением, требующим детального изучения и дальнейшей научной разработки.

В.В. Михайлець

ВОКАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ М.І. ГЛИНКИ В СУЧАСНІЙ ВОКАЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Основною метою сучасної вищої школи є підготовка спеціаліста до самостійної професійної роботи, набуття необхідних навичок з урахуванням професійної спрямованості та специфіки роботи.

Одним з найпоширеніших жанрів вокально-хорового мистецтва є обробки народнопісенної творчості. Цей жанр найпоказовіший щодо традицій взаємовпливу виконавської техніки та розвитку вокальних можливостей людського голосу.

Упродовж ХІХ ст., з початком теоретичного вивчення історії музики та співу, постала проблема і методичного вдосконалення вокального виховання виконавців з урахуванням відповідних стилістичних завдань. Вирішити це завдання намагалися професійні викладачі й аматори вокально-хорової справи. Одним із фундаторів вокально-методичних основ у Російській імперії є М.І. Глінка, продовжувач та вдосконалювач вокальних традицій Д.С.Бортнянського.

Вокальна методика М.І. Глинки характеризується естетичним ставленням до виконання та необхідністю розкрити психологічну сутність твору. Цим завданням підпорядковувалися і технічні засоби художньої виразності. Звуковідтворення відбувалося за такими принципами: невимущена атака звука; звуковедення без форсування; чистота інтонування; чіткість вокальної дикції. Процес вокального виховання був побудований на дидактичних принципах послідовності та поетапності засвоєння музичного матеріалу від простого до складного, від наочності до свідомого його сприйняття. Крім того, методичні прийоми виховання співаків ґрунтувалися на принципах формування слов'янського фольклорного мистецтва, а саме: а) виховання голосу завдяки співу без супроводу; б) вокалізація, що ґрунтувалася на співучій мелодії, характерній народним пісням; в) вокально-технічний розвиток голосу від примарних тонів діапазону.

Методичні розробки М.І. Глинки та його послідовників визначили необхідність подальшого комплексного підходу у вихованні співочих навичок та музичних здібностей.

Виховний процес сучасного хормейстера передбачає всебічний розвиток його вокальної природи — тембру, виконавської техніки, динамічності

мислення. Вокалізація є не лише засобом виразності, цей принцип щільно пов'язаний з хорovým інтонуванням. Найголовнішим принципом інтонування є широкосяжне мислення, яке містить уявлення окремих елементів музичної тканини. Реалізація цього принципу інтонування потребує комплексу виконавських властивостей, які знаходяться не лише в музично процесуальній, але й інтелектуально-психологічній сферах.

Л.Н. Колчанова

ПРОБЛЕМЫ ВЗАИМОСВЯЗИ ОПЕРНОГО И ДРАМАТИЧЕСКОГО ИСПОЛНИТЕЛЬСТВА В ТВОРЧЕСТВЕ Е.П. КАДМИНОЙ

Е.П. Кадмина (1853—1881гг.) — знаменитая оперная певица и актриса, которая работала на императорских и провинциальных сценах России, Киева, Одессы и Харькова, а также в Италии. В исследованиях творчества актрисы и посвящённых ей художественных произведениях преобладает акцент на трагическом финале жизни Е. П. Кадминой (самоубийство на сцене). Гораздо меньше анализируются уникальные художественные способности певицы, которая могла исполнять на оперных сценах партии сопрано и меццо-сопрано, а позднее на драматической сцене играть Офелию («Гамлет» В. Шекспира) и Катерину («Гроза» А. Островского).

Не исследована проблема синтеза драматического мастерства актрисы и оперного исполнительства. Цель данного исследования — выявить особенности её вокальной и актёрской техники в процессе сближения границ традиционных сценических амплуа. Для этого необходимо выяснить художественные истоки феномена Кадминой в её учебном и творческом окружении, сформулировать принципы подхода артистки-певицы к созданию музыкально-драматического образа, найти закономерности трансформации выразительных средств Кадминой в процессе перехода к драматическому амплуа.

Данная работа позволяет также установить жанрово-стилистические закономерности, которые сопутствовали появлению феномена Кадминой в актёрском искусстве последней четверти XIX ст., художественную связь с творчеством русских композиторов и драматургов (в первую очередь П. Чайковского, А. Островского) за счёт анализа интонационной структуры ролей, которые исполняла актриса-певица. И, таким образом, выйти на более широкие культурологические обобщения относительно места этой выдающейся личности в культурной жизни России-Украины последней четверти XIX ст.

Е.С. Гордеева

АКТЕРСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НАРОДНОЙ АРТИСТКИ УКРАИНЫ ВАЛЕНТИНЫ АРКАНОВОЙ

Путь Валентины Аркановой — примадонны Харьковского академического театра оперы и балета им. Н. Лысенко — отражает исторические и жизненные этапы бурного XX века. Она начала учиться вокальному искусству в 1953 г., поступив в Харьковскую консерваторию в класс доцент

Л.Е. Кириленко. Будучи студенткой выступала в концертных программах перед харьковскими зрителями, а также успешно дебютировала на сцене ХАТОБ им. Н. Лысенко рядом с выдающимися мастерами оперного искусства С. Лемешевым, Н. Манойло, Т. Бурцовой, О. Оголевец, Е. Червонюком, К. Шашой и др. Получив профессиональное образование в консерватории, в 1956 г. молодая певица была приглашена на работу в этот прославленный театр. Уже в самом начале творческого пути ей довелось петь сложнейшие партии, требовавшие не только высокого исполнительского мастерства, но и уникальных вокальных данных. В совершенстве владея редким по красоте тембра голосом и богатейшей палитрой психологических и эмоциональных оттенков, она мастерски создавала правдивые вокально-сценические характеры в современных операх и в классическом репертуаре. Она создала свыше сорока сценических образов для лирико-колораторного сопрано: Виолетта, Джильда («Травиата», «Риголетто» Дж. Верди), Царица ночи («Волшебная флейта» В.А. Моцарта), Лючия («Лючия ди Ляммермур» Г. Доницетти), Мими, Мюзетта («Богема» Дж. Пуччини), Иоланта («Иоланта» П. Чайковского), Марильца («Тарас Бульба» Н. Лысенко).

Яркий артистизм был одним из главных качеств ее сценического творчества. Сегодня, передавая свой огромный опыт молодежи в ХГУИ им. И. Котляревского, В. Арканова постоянно напоминает своим студентам о том, что при исполнении вокальной партии надо всегда помнить об исполнительской технике и в то же время нельзя забывать об эмоциональной наполненности сценического образа.

За многолетний период работы на оперной сцене и преподавательской деятельности профессор В. Арканова подготовила плеяду прекрасных исполнителей. Среди ее учеников, которые неоднократно завоевывали звания лауреатов, дипломантов международных и национальных конкурсов, Е. Слепцова, В. Марчак, Е. Подус, А. Лапин, В. Стеценко и др.

На наш взгляд, изучение актерского искусства и педагогических достижений В. Аркановой — одной из ярких представительниц национальной вокальной школы — необходимо не только студентам вокальных отделений творческих вузов, но и более широкому кругу молодых исполнителей, работающих в нашей стране и за рубежом.

В.Ф. Подорлова

ХАРЬКОВСКИЙ АКАДЕМИЧЕСКИЙ ТЕАТР МУЗЫКАЛЬНОЙ КОМЕДИИ — ЛАБОРАТОРИЯ НОВОЙ ОПЕРЕТТЫ

Театр-лаборатория — театральный коллектив, основной задачей которого является поиск новых сценических форм, театрального языка, принципов актерской техники и т. д. Первым это определение использовал в 1905 г. перед открытием Студии на Поварской К. С. Станиславский, поставивший себе задачу систематической и последовательной работы в области актерского искусства и актуализировавший ее для всего режиссерского театра, так как именно режиссура была заинтересована в рождении новых принципов построения театрального спектакля — от

актерского искусства до музыкального оформления. В этом направлении вели поиски Вс. Мейерхольд, Л. Курбас. И закономерно, что коллектив первого украинского театра музыкальной комедии, используя смелые эксперименты театра «Березиль», стремился избежать штампов и создать качественно новый музыкальный спектакль. С первой премьеры, которая мало напоминала классическую оперетту Ж. Оффенбаха «Орфей в аду», с постановки М. Крушельницким спектакля «Запорожец за Дунаем» в переработке Остапа Вишни, который стал совсем новой сатирической комедией, театр шел по пути поиска принципиально иных подходов создания новой оперетты. Этапными произведениями были: эксцентрический «Сухой закон» А. Рябова, детективный «Самозванный принц» Д. Клебанова, гротесково-цирковой смотр «Три четверти человека» А. Рябова и др. ХАТМК был в то время единственным в Украине коллективом, сплотившим вокруг себя авторов для создания нового репертуара. После переломного 1935 г. развитие лучших национальных традиций украинской оперетты, активный опыт композитора и дирижера А. Рябова, первого автора нового жанра, привели к созданию музыкальных комедий «Сорочинская ярмарка» и «Майская ночь» по Н. Гоголю (1936), а годом позже — «Свадьбы в Малиновке» — спектакля, этапного не только для всего украинского музыкального театра, но и для становления других театров страны, начинавших работу в этом жанре. В 1939 г. премьера «Свадьбы в Малиновке» состоялась в Театре оперетты в Софии с большим успехом и явилась «новым вкладом в дело развития культурных связей между дружественными народами Болгарии и СССР (ТАСС. 25 декабря 1939 г.). Что же касается постановки «Сорочинской ярмарки» в Московском театре оперетты (1937!), то Г. Ярон писал: «...не здесь ли ключ к заветной двери, в которую мы никак не можем проникнуть? Не здесь ли какая-то дверь дальше — к своему, к национальному, к родному: к родным песням, к родным людям, к родной красавице-природе?» ХАТМК, за годы поисков, экспериментов ставший лабораторией советской оперетты, давший жизнь почти 40 опереттам, в том числе и балетам («Ритм-балет», «Бемби» И. Ковача), стремится соответствовать духу нашего такого непростого времени, быть созвучным возросшим эстетическим требованиям современного зрителя, оставаясь в контексте современной художественной культуры.

М. Мороз

К ВОПРОСУ О ЗРЕЛИЩНОСТИ В МУЗЫКАЛЬНОМ СПЕКТАКЛЕ

Как известно, XX век характеризуется ростом разнообразных зрелищных форм. На смену эпохе «умозрительной», «литературоцентристской» культуры, достигшей своего апогея в XIX в., в XX в. все стремительнее утверждает свое господство культура «зрелищная». Данное явление связывают с широчайшим распространением в XX в. кино и телевидения, с возрождением традиции театра — представления, народных празднеств, площадных действ и т. д. Так, Н. Хренов, анализируя место зрелищных искусств в художественной культуре XX в., называет наше время «зрелищно-центристским». Подобный поворот общественного сознания к зрелищности

привел к тому, что данное качество стало отчетливо проявляться и в музыке. Все чаще стали возникать опусы, при исполнении которых музыканты передвигаются по сцене, спускаются в зрительный зал, совершают другие действия. Ясно, что эти обстоятельства отражают общую тенденцию, связанную с взаимодействием музыки и театра.

Данная тенденция ведёт своё начало ещё со времён древних цивилизаций (Финикии, Вавилонии, Индии, Древней Греции). В западноевропейской музыке средневековья весьма популярным было искусство странствующих музыкантов (шпильманов, жонглеров). С появлением в XVII в. оперы театральность в музыкальном искусстве достигает своей высшей точки развития, поскольку в оперном спектакле взаимодействуют два типа художественного мышления — театральное и музыкальное. Зрелищность усиливается в оперетте конца XIX — начала XX в. В ней формируются те элементы воздействия на зрителя-слушателя, которые обладают наиболее ярким эффектом. В XIX в. с появлением жанра французской оперы, отличавшейся крупными масштабами, яркой драматургией, влияние зрелищности как проявление внешнего начала ещё более усиливается. В XX в. синтез искусств и тяготение к зрелищности порождают новые музыкально-театральные жанры, в которых объединяются элементы оратории, пантомимы, танца, драматической пьесы, искусства чтеца и даже музыкального спортажа. Все это приводит к радикальному отходу от понятия «опера» и возникновению «тотального театра». Одной из задач композитора XX в., работающего в жанре оперы, становится овладение пространством сцены, используя зрительное восприятие как дополнительное выразительное средство для более всестороннего отражения художественного замысла. В некотором смысле можно поставить знак равенства между зрелищностью и эффектностью, но это касается оформления сцены, декораций, костюмов и т.д. Существует также и внутренняя сторона зрелищности, способная обрабатывать художественный образ и его эмоциональную нагрузку. Речь идёт о мастерстве артистов и режиссёров, которое удерживает внимание и затрагивает внутренний мир зрителя.

Т. В. Пасічинська

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК МУЗИКИ ТАНГО

Складне соціально-культурне становище Європи наприкінці XIX ст. призвело до масової імміграції в країни Південної Америки. Майже половину переселенців становили італійці, чверть — іспанці. До того ж Буенос-Айрес та Монтевідео протягом багатьох років були центрами работорівлі. Поступове злиття різних музичних культур і стилів, зокрема аргентинської мілонги, африканських ритмів тангани, іспанського фламенко, хабаєри, індійської ритуальної музики та ін., сприяло виникненню танго.

Спочатку танго було музикою і танцем найбідніших прошарків суспільства. Його грали на шарманці в тавернах, на вулицях, данс-холах.

Невдовзі танго почали виконувати музиканти, ознайомлені з музичною грамотою: піаністи та тріо (скрипка, флейта й арфа, яку пізніше замінила

гітара). Вони записували танго, створювали власні композиції в цьому стилі, обмінювалися нотами. Нині відоме одне з найперших класичних танго «El entrerriano», написане Розендо Мендисабалем у 1897 р.

На початку ХХ ст. бандоніон став домінувати в танго. Він додав драматизму і навіть трагізму цьому стилю. Танго почали виконувати у повільнішому темпі, ускладнилися гармонії, ритми, утім музика танго призначалася тільки для супроводу танцю та співу.

Виникнення грамплатівок, гастрольні турне видатних виконавців танго сприяли поширенню та шаленій популярності цієї музики у світі. У Європі почалася «золота ера» танго. Виникали естрадні ансамблі, в яких роль бандоніона з успіхом виконував акордеон. У 20-ті рр. акордеон став обов'язковим інструментом у складі естрадних ансамблів і дістав назву «тангогармоніка». При виконанні танго його партія складалася з ритмічно чіткого акомпанементу та віртуозних пасажів.

У 50-ті рр. Астор П'яццолла ввів у традиційне танго елементи джазу, поліфонії, дисонуючі акорди та започаткував новий стиль — «tango nuevo», у якому музика позбавилася прикладного значення і слугувала «тільки для прослуховування».

Переживши декілька криз та заборон на виконання, пов'язаних з політичною нестабільністю в різних країнах, і спад зацікавлення в «епоку рок-н-ролу», наприкінці ХХ ст. танго набуває подальшого розвитку.

В.В. Тугиев

ВОКАЛИЗ В ДЖАЗЕ: ОТ СПОСОБА ВЫСКАЗЫВАНИЯ К ЖАНРУ

Тема вокаліза в джазе являється найменше розробаною в контексте общих проблем джазовой терминологии. В классической музыке вокализ выступает в роли учебного материала, помогает преодолеть певцу технические вокальные трудности. В практике академического вокала различают вокализацию как прием исполнения и вокализы — произведения (как род упражнений и как концертное произведение).

В джазовой музыке вокализация служит ярким элементом взаимосвязи вокального и инструментального начал, статус же вокаліза терминологически не определен. В практике джазового вокала вокализ совсем не несет в себе учебных функций и может представлять собой и способ высказывания, и жанр. Типологию существования вокализ в джазовой музыке можно представить следующим образом.

1. Это вокализация на определенные слоги и прием «скэт» (примеры — в творчестве Э. Фитцджеральд, Л. Армстронга, Б. Холлидей, Б. Смит).
2. Вокализация как подражание тембру инструмента (творчество Б. МакФеррина, Л. Армстронга, Э. Фитцджеральд).
3. Вокализы в их классическом понимании — как пьесы без слов (на пример, Invocation из альбома Б. МакФеррина Beyond Words).
4. «Групповая вокализация» — реализация фактурных принципов инструментального джаза (вокальные ансамбли «Unlimited Singers», «Manhattan Transfer», «Take 6», «Дайджест», «Римейк» и другие).

5. Примером жанра цикла джазовых вокализов служит недавно сочиненное произведение харьковского композитора Виталия Пацеры — «Десять джазовых вокализов». Это произведение предполагается им к исполнению со сцены и в отличие от других примеров джазовых вокализов зафиксировано в нотах.

Таким образом, можно утверждать, что вокализ в джазе представлен разнопланово и все его виды сосуществуют в исполнительской практике.

О.В. Николаенко

СИСТЕМА УПРАЖНЕНИЙ ДЛЯ ПОДДЕРЖАНИЯ КОНЦЕРТНОЙ ФОРМЫ ИСПОЛНИТЕЛЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Весь процесс концертного выступления исполнителя и большая часть времени подготовки к нему связаны с координацией психических (мыслительных, эмоциональных и т.д.) процессов и физических движений.

В теории известны различные классификации типов человека: по конституционному типу и по преобладанию типа вегетативной нервной системы (психофизиология); по типу распределения энергии и по зонам проекции типичных эмоций разделяет людей (психосоматика); по типу психической конституции, видам и типам темперамента, музыкально-исполнительским архетипам (музыкальная психология). Однако не всегда понятно, как все эти типологии работают на практике.

В методических пособиях И. Назарова, С. Мальцева и других совершается переход от теории к практике. Исходя из теоретических и практических обоснований нами определены следующие принципы системы поддержания исполнительского аппарата в концертной форме: 1) принцип координации движений — формирование независимости движений, ослабление участвующих мышц, достижение экономии движений (центральный в работе И. Назарова); 2) принцип предельного напряжения — наработка слухо-двигательных ассоциаций (по работе С. Мальцева); 3) принцип индивидуального подбора комплекса упражнений — выбор оптимальных упражнений с учетом своих индивидуальных особенностей (общий принцип музыкальной педагогики). Нами разработана система упражнений для баяна, основанная на вышеизложенных принципах.

Таким образом, в подборе комплекса упражнений необходим индивидуальный подход, а он невозможен без теоретических знаний об индивидуальных физиологических и психологических особенностях человека.

М.М. Цурип

МОТИВАЦИЯ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Тема мотивации музыкально-педагогической деятельности является недостаточно изученной. В различных научных трудах отечественных и зарубежных педагогов и исследователей эта тема затрагивается не часто, вопросы мотивации педагогической и музыкальной деятельности обычно рассматриваются отдельно друг от друга, не устанавливается прямая взаимосвязь между этими двумя вопросами. Актуальным сегодня является

ся исследование того, как в одной профессии объединяются два вида деятельности — педагогическая и музыкальная, с характерными для каждой их них особенностями. Важно определение специфики музыкально-педагогической деятельности — объяснение особенности ее мотивации.

Среди мотивов выбора профессии можно выделить три типа профессиональной мотивации. Доминирующим, как правило, является интерес к собственной профессии. Нередко встречается и так называемый ситуативный тип профессиональной мотивации, при котором выбор профессии осуществляется в зависимости от конкретных ситуаций или жизненных обстоятельств, то есть случайно или вынуждено. Третий тип — это соглашательный или конформистский, для которого характерно влияние на профессиональное определение со стороны так называемого ближнего круга, то есть родных, близких и друзей.

Для музыканта-педагога, кроме вышеназванных общих факторов, влияющих на конечное решение в выборе профессии, имеют большое значение специфические факторы, такие как: интерес к творческой деятельности, любовь к музицированию, потребность к общению с детьми, получение эстетического удовольствия от самого процесса и результатов этой деятельности, стремление к самоутверждению через результаты своей педагогической работы.

Удовлетворённость преподавателей своей профессией зависит от направленности мотивации. Высокая удовлетворённость возможна в случае обладания внутренней мотивации, являющейся источником развития личности человека и стимулирующей профессиональное совершенствование. Именно поэтому мотив заинтересованности или увлечённости преподаваемым предметом у музыкантов-педагогов преобладает над внешним мотивом материального вознаграждения за труд. Если же основной будет внешняя мотивация, то творческая музыкально-педагогическая деятельность будет выступать только как средство для достижения материальных благ.

При изучении мотивов педагогической деятельности выявлено, что наибольшим авторитетом пользуются преподаватели с разносторонней мотивацией (без доминирующего мотива). Они предъявляют своим ученикам наименьшее количество требований к освоению материала и поведению наряду с высокой гармоничностью этих требований. Таким образом, авторитет и квалификация преподавателей-музыкантов находятся в прямой зависимости от их мотивации.

О.Г. Баранова

СПЕЦИФИКА РОБОТИ ДИРИГЕНТА В СТУДЕНТСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

Специфіка роботи в студентському колективі диригента-початківця полягає в тому, що за досить нетривалий час він повинен стати лідером для оркестру. Одна з проблем: оркестр уже має художнього керівника, з яким сформувалися певні взаємовідносини, до жестів якого оркестр звик, з яким виходив на концертну естраду, тобто сформувалося відчуття одне одного в процесі виконання художнього твору.

Зовсім по-іншому студентський оркестр сприймає нового диригента, тим більше, що майже завжди між оркестрантом та майбутнім диригентом складаються дружні стосунки. Диригент-початківець має уникати «панікратства», одночасно не ускладнюючи стосунки з товаришами, проявити себе лідером і змусити оркестр грати не так, як усі звикли, а так, як він вважає за потрібне. Отже, слід розуміти, що багато часу репетицій витрачається на звикання оркестру до жестів нового диригента, а особливо — на встановлення стосунків між оркестрантами та диригентом-початківцем.

Також дуже важливим є те, що майже до держіспиту оркестр жодного разу не виступає в концерті під керівництвом студента-диригента. Ні оркестр не може передбачити, як поводитиме себе диригент у стресовій ситуації концерту, ні диригент не може знати, як реагуватиме на нього оркестр, якщо станеться щось незвичне під час виконання. Хоча на кафедрі народних інструментів ХДУМ ім. І.П. Котляревського інколи і проводяться відкриті екзамени з диригування оркестром на IV курсі, але за рівнем емоційного напруження це не можна порівняти з державним іспитом. Тобто і оркестр, і диригент-початківець зможуть пізнати один одного тільки під час державного іспиту.

Отже, студентський оркестр необхідно розглядати як сталий організм (власноспроможливу концертну одиницю) і мобільний організм, що навчається сам та навчає диригента.

А. В. Денисенко

КОММУНИКАТИВНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ ДИРИЖЁРА С МУЗЫКАЛЬНЫМ КОЛЛЕКТИВОМ

Основная задача дирижера — организация совместных творческих усилий музыкантов, согласование их индивидуальных побуждений с его собственными установками, а также выработка единой исполнительской стратегии и тактики в воплощении авторского замысла.

Психологическим фоном, на котором базируется взаимодействие руководителя и коллектива, является коммуникативно-психологический процесс во всех его формах и проявлениях. Основа процесса общения дирижера с исполнителями — установление взаимных психологических контактов и коммуникаций, обмен информацией между партнерами по творческому акту, а также их взаимовлияние и психологическое воздействие друг на друга. Психологической основой общения, «цементирующим» материалом, объединяющим в единую систему деятельность дирижера и оркестра (группы), является взаимопонимание в творческом устремлении.

Контакты между дирижером и остальными участниками коллектива могут быть двух видов: 1) двусторонний — между руководителем и солистом, 2) вовлечение в коммуникативный процесс целой оркестровой группы или всех участников исполнения.

Установление дирижером психических контактов с оркестром — не механическое «перенесение» внимания с одного «объекта» на другой. Коммуникативный процесс требует тем большего интеллектуального напряжения, усилия воли, чем многочисленнее количество людей,

вовлеченных в совместное действие, и чем значительнее то расстояние, на которое дирижер посылает свой творческий импульс.

Каждое действие дирижера подразумевает сознательное или подсознательное ответное проявление, реакцию оркестра, и направлено для решения коммуникативно-психологических задач взаимодействия с конкретными исполнителями.

Для успешного взаимодействия в системе дирижёр — музыкальный коллектив (оркестр, хор) важен определённый имидж дирижёра. Если учесть, что имидж состоит из 3-х основных факторов (визуальный образ, внутренний образ, менталитет), становится очевидным, что весьма велика доля невербальных компонентов. Коммуникативно-психологические воздействия дирижера на музыкальный коллектив осуществляются в основном по двум направлениям: путем внушения и передачи исполнителям своего эмоционально-психического состояния. В системе дирижёр — музыкант межличностные отношения в общении играют основную роль в решении задач обучения, воспитания и развития. Образно говоря, труд дирижёра — это общение с музыкантами на заданную тему.

Т.Г. Эксаревская

ФЕНОМЕН ПАГАНИНИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЗАКОНОВ ПСИХОФИЗИОЛОГИИ

«Секрет Паганини» пытались разгадать в течение полутора столетия после смерти артиста. С научной точки зрения «секрет» разгадан благодаря исследованию ученых, особенно исследованиям Бехтеревой в области психофизиологии. Феномен Паганини заключался в том, что задолго (150 лет) до возникновения самой науки психофизиологии он, чисто практическим путем, инстинктивно обнаружил свою способность управлять психофизиологическими процессами своего организма. Эту способность он назвал умением «вводить себя в электрическое состояние». Не имея никаких знаний в области психофизиологии, он инстинктивно связал свой феномен с электричеством, точнее с биоэлектричеством. Можно сказать, что Паганини был родоначальником психофизиологии. Эта наука о сложнейших явлениях работы мозга привлекала внимание многих ученых, в т.ч. и русских. В этой области известны исследования И.М. Сеченова, И. Павлова, П. Бехтерева, Н. Бехтеревой и многих других. Но особое значение имеет работа Сеченова «Рефлексы головного мозга». Она вызывает большой интерес у музыкантов-исполнителей, в первую очередь у преподавателей по классу скрипки. Экспериментальные факты и продолжительные наблюдения привели Сеченова к убеждению о существовании трех основных механизмов, формирующих целостную деятельность мозга. Это «чисто отражательный аппарат», т.е. совокупность структур, обеспечивающих поступление нервных сигналов в мозг, их переработку и передачу исполнительным органам, механизмы центрального торможения и особые станции усиления рефлекторных актов. Рефлекторно-ассоциативный механизм в деле формирования правильных двигательных навыков, а особенно разгадка появления

памяти, имеют не только методическое значение, но и нравственное, т.к. главным условием для возникновения машинообразной связи рефлексов, а особенно памяти, является бесконечно многообразное повторение рефлекса в одном, необходимом направлении, т.е. труд.

Из опытов Сеченова и Бехтеревой мы помним, что возбуждение легким электрическим зарядом клеток полушарий головного мозга вызывало у человека ускоренное движение рук, пальцев, речи. В случае с Паганини раздражение биотоком клеток полушарий головного мозга вызывало ускоренное движение пальцев левой руки (как при киносъемке рапидом), а контролируемые центры были искусственно заторможены, что позволяло четко контролировать движение пальцев. Игра приобретала идеальную четкость при ускоренном движении пальцев, в пропорции 1:2, 1:3. Как пишет Бехтерева, пропорция может достигать 1:11. Почувствовав в себе способность выходить за рамки обычного масштаба времени, Паганини немало времени уделял тренировке организма в этом направлении. С биологической точки зрения такое существование мозга и организма в ускоренной или замедленной программе опасно, и в обычных условиях эта система прочно заторможена. Паганини мог по собственному желанию включать и выключать механизм изменения масштаба времени. Известно, что перед выступлением Паганини вводил себя в состояние, когда жизненные процессы тормозились, падала температура тела, появлялось состояние отрешенности от внешнего мира. Феноменально, что он мог быстро выводить себя из такого состояния на сцене в зависимости от решения творческих задач.

Мастерство Паганини — это сплав его гениальной одаренности, титанического труда и удивительной способности проникать в скрытые резервы сознания. Раскрытие секрета мастерства Паганини стимулирует более высокий уровень подготовки музыкантов-специалистов.

Ю. Г. Цехов

ИСКУССТВО ИГРЫ НА ТРУБЕ: ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Блестящий, открытый тембр трубы, ее богатейшие выразительные и технические возможности раскрываются в симфоническом оркестре в самых разнохарактерных музыкальных образах. Пожалуй, ни один духовой инструмент не способен к выражению такого разнообразия звуковых красок. Голос трубы передает настроение торжественности и монументальности, широты и простора, героики и патриотизма, юмора и скорби. Привычно для нас участие трубы в военных эпизодах, в исполнении маршей, сигналов.

Новая эра в истории трубы началась в 1815 г. Г. Штольцель из города Плесс (Южная Силезия) изготовил валторну, имеющую простой механизм, который позволяет исполнять хроматическую гамму в три октавы со всеми натуральными звуками, звучащими чисто и сильно, и снабженную двумя рычагами для правой руки. Валторнист с успехом продемонстрировал эту валторну в 1817 г. в Лейпциге, а еще через год переехал в Берлин в королевский оркестр, где сотрудничал с другим валторнистом, Фридрихом Зюмомелем, и Прусский королевский патент на новый механизм в 1818 г.

они получили вдвоем. До середины XIX в. механизм Штольца был наиболее популярным у большинства инструментальных мастеров. В 1828 г. мастер В. Шустер из Карлсруе начал снабжать свои инструменты механизмом собственной конструкции, который имел вид коробочки и под этим названием остался в истории.

Современная практика трубача ставит вопросы научного обоснования исследования исторических этапов развития трубы как музыкального инструмента, дошедшего до нас в неизменном виде, и возникновения различных школ игры на трубе.

В.М. Дмитриева

ГИТАРА В ИСТОРИИ РУССКОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

Природная демократичность гитары обеспечила соответствие характера функционирования инструмента определенным тенденциям развития русской культуры. Отвечая условиям времени, гитара то обретала массовую востребованность, то превращалась в солидный концертующий инструмент. Вместе с тем феномен гитары, как явления эпохального и чрезвычайно показательного для русской музыкальной культуры, в музыковедении не разработан. В наибольшей степени история русской гитары связана с именами исполнителей, основателей школ гитарного искусства, авторов гитарных обработок и произведений.

Обозначить вехи и параллели взаимосвязей развития семиструнной гитары и русской музыкальной культуры — цель настоящей работы. В задачи работы входит определение места гитары в культурной жизни России разных исторических периодов.

От времени первой трети XIX в. гитара становится неотъемлемой частью русской жизни. В пору расцвета русского романса она — неизменный атрибут русской городской музыкальной культуры. Тип гитарного сопровождения, вошедший в элегический строй русского романса, со временем становится приметой русского музыкального стиля, отражаясь далее в произведениях русской вокальной и инструментальной классики. XX в. соединяет русскую гитару с традициями европейского сольного музицирования, выдвигая имена своих выдающихся исполнителей. «Оттепель» 60-х гг. XX ст., время «физиков и лириков», возрождает музыкальные традиции начала предыдущего романтического века. Романс, оживший в творчестве новых бардов, вновь выводит гитару на уровень всеобщего музицирования.

А. В. Лейбина

ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ГИТАРНОЙ МУЗЫКИ Э. ВИЛЛА-ЛОБОСА (НА ПРИМЕРЕ ЦИКЛА «ДВЕНАДЦАТЬ ЭТЮДОВ»)

В концертном репертуаре современных гитаристов важное место занимает музыка композиторов Латино-американского культурного региона. Изучение проблем ее интерпретации является актуальным, так как в нашей стране практически отсутствует литература по этой тематике. Объект

изучения данной работы — анализ особенностей музыкального языка цикла «Двенадцать этюдов», которые влияют на стиль его исполнительской интерпретации. Характер влияния на творческий почерк Э. Вилла-Лобоса различных течений музыкального искусства XX столетия — постромантизма, импрессионизма, неофольклоризма, неоклассицизма — позволяет создавать исполнительские трактовки с разных стилистических позиций. Поэтому важной задачей для исполнителей музыки Э. Вилла-Лобоса становится поиск стилистического баланса в каждом сочинении композитора, что определяет выбор соответствующих исполнительских средств. В проанализированном цикле «Двенадцать этюдов» присутствуют импрессионистические и фольклорные черты. Сравнение исполнительских интерпретаций цикла Д. Бримом и Ф. Заноном позволяет сделать вывод о многообразии возможных концепций исполнения. Обладая высокими художественными достоинствами, цикл представляет собой своеобразную школу игры на гитаре. Композитор продемонстрировал прекрасное знание инструмента, расширил возможности гитарной фактуры. Роль этюдов Э. Вилла-Лобоса для развития жанра гитарного этюда сопоставим с появлением двенадцати этюдов Ф. Шопена в истории фортепианного искусства. «Двенадцать этюдов» Э. Вилла-Лобоса вошли в золотой фонд гитарной классики XX в.

В. А. Зинченко

СМЫСЛОВАЯ АТРИБУЦИЯ ФИТНЫХ РАСПЕВОВ В НОТОЛИНЕЙНЫХ ИРМОЛОГИОНАХ (ПО МАТЕРИАЛАМ РУКОПИСНЫХ БОГОСЛУЖЕБНЫХ СБОРНИКОВ УКРАИНЫ КОНЦА XVI — НАЧАЛА XVIII ВВ.)

Цель данного сообщения: на основании отбора, систематизации фитных распевов украинно-белорусской традиции обобщить типовые признаки и выявить их функции в контексте жанровой структуры. Фита — сложный распев, особая формула мелизматического строения в песнопениях знаменного распева, «тайносокровенные», «мудрые рядки». В нотолинейных текстах церковно-певческих сборников фиты представлены знаком — или характерными мелодическими оборотами, которые типичны только для фитного пения.

В системе знаменной нотации фита имеет сакральное значение, есть явление таинственной сущности. Буква «фита» может рассматриваться как первая буква греческого слова «Феос» — Бог и поэтому может означать символ имени. Греческая буква «фита» обозначает и цифру девять, которая является символом утроенной Троицы.

С точки зрения проблем художественного смысла размещение фит в нотолинейном тексте есть одним из приемов создания музыкального хронотпа. Фиты обогащают песнопения внутрислоговым распевом, следовательно изменяют скорость подачи текста. Возможность изъятия фитной мелодии из песнопения позволяет уподобить фиты классическим примерам остановки действия (хоралу в «Страстях», ария в опере, каденции в концерте). Распев фит не может быть исключен из песнопения, если фита является

стабильным структурно-стилевым элементом нотопрофильного текста (кондак Субботы Акафиста «Возбранной Воеводе»).

Исследование фит на материале нотопрофильных рукописных Ирмологиев раскрывает особенности малоизученной традиции фитного пения в Украине. Внедрение в научный обиход данных материалов составит определенный интерес для современной медиевистики, в частности, обогатит представление о структурном, мелодическом и жанровом содержании фитных распевов в церковном пении в Украине.

О.Л. Рубан

ТЕРМИНОЛОГИЯ СТРУКТУРНОГО АНАЛИЗА МУЗЫКАЛЬНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ СМЕНЫ ИСТОРИКО-СТИЛЕВЫХ ПАРАДИГМ (XVII — ПЕРВАЯ ПОЛОВИНА XIX ВВ.)

Период с XVII по первую половину XIX в. в Европе стал кульминацией взаимодействия различных социокультурных систем музыкального мышления. Изменение терминологии структурного анализа музыкальных произведений отразило эволюцию понимания феномена музыкальной формы, обусловленного комплексом мировоззренческих, эстетических, естественнонаучных, методологических представлений и утилитарных потребностей.

В Западной Европе происходит взаимодействие системы ренессансно-барочной музыкальной риторики и классицистской теории формы. Детальная проработка графики мелодических, гармонических, интонационных «формул» — риторических фигур и риторическая диспозиция, как функциональная характеристика элементов формы, — здесь сменяется новой «горизонтальной» архитектурной музыкальных построений. В восточно-европейском регионе теоретически сформулированные представления о певочном строении знаменной монодии вытесняются раннеклассическим типом формообразования, активно распространяющимся на восток через Украину и Белоруссию в Россию.

В процессе смены парадигм музыкального мышления на западе и востоке Европы существуют параллели. Так, система музыкальной риторики имеет давние исторические корни, прослеживаемые со времен античности; такая же древность сопровождает и теорию знаменного распева, базирующуюся на традициях греко-византийской и киево-русской культур. Типологические сходства между этими системами музыкального языка имеют под собой основание многовекового взаимодействия западной и восточной культур. В то же время ренессансно-барочная музыкальная риторика и теория знаменного распева являются качественно новыми этапами в осмыслении традиций и имеют ряд общих свойств с точки зрения аналитической детализации музыкального формообразования (опора на микроуровни мелодического развертывания, невменный принцип указания на направленность мелодического движения, графический принцип кодирования звуковой информации).

Вместе с тем процесс смены исторических парадигм в западном и восточном регионах Европы имел совершенно различный характер. Переход

от риторической музыкально-теоретической системы к классическому анализу музыкальной формы не прервал наследственности основных понятий и терминов, многие из которых сохраняют свое значение. Так, риторическая диспозиция легко может быть применена к анализу сонатной формы. На территории России и Украины смена музыкально-теоретических систем, напротив, имела конфликтный характер. Ни понятия анализа, ни термины, ни способы формирования терминов не сохранялись (исключая каноническую систематику песнопений православной службы). Наряду с активным взаимодействием западной терминологии в этот период формировался самостоятельный аналитический аппарат отечественной музыкальной теории.

Н.И. Фурник

ПОЛИСТИЛИСТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ СОВРЕМЕННОГО КОМПОЗИТОРСКОГО ТВОРЧЕСТВА (НА ПРИМЕРЕ ХОРОВЫХ ЖАНРОВ А. ЩЕТИНСКОГО)

Характерной чертой современного искусства является активное освоение художественного наследия, которое протекает по многим направлениям. Тенденция к диалогичности присутствует в творчестве многих современных композиторов. Противоречивые и неоднозначные художественные процессы, разделенные между двумя противоположными полюсами — тягой к радикальному обновлению и аппелированию к идеалам прошлого — вошли в творчестве композиторов XX в. своеобразное воплощение.

Воспроизведение того или иного стиля в полистилистической композиции XX в. являет собой знак высшего порядка, макрознак, выступая системой отношений между знаками.

Анализ хоровых произведений А. Щетинского, написанных в разных жанрах, дает возможность выделить самобытные черты музыкального языка композитора в контексте его мироощущения, выявить традиционное и новаторское, универсальное и индивидуальное.

Материалом исследования стали произведения для хора А. Щетинского, представляющие разные культурные традиции — католическую и православную. Это «Реквием» для хора, солистов и оркестра и духовная кантата «Світ во откровеніє».

«Реквием» написан для смешанного хора и струнного оркестра на традиционный латинский текст из заупокойной мессы.

Обращение композитора к латинскому каноническому тексту символично: композитор творчески его переосмысливает, исходя из образной и мысловой нагрузки.

Новаторством «Реквиема» является принцип музыкально-тематического обобщения. Композитор достигает сплава стилей, жанров благодаря использованию элементов структурно-ладовых моделей разных эпох — григорианского хора, ранней полифонии; использует мелодические фигуры эпохи барокко, оперную мелодику XIX в.

А. Щетинский относится к той категории композиторов, которые обращаются к вечным темам и сюжетам. В хоровом творчестве украинского

композитора преобладає сакральна тематика, а головне направлення його творчих пошуків визначають сочинення, інспіровані Новим і Старим Заветом. Доволно часто творчість Щетинського демонструє тенденцію, коли релігійні інтереси виражаються в нерелігійних жанрах. Так, духовна кантата «Світ во откровеніє» написана для смешаного хору а capella і двох колоколов на тексти православних молитв на старославянському мові. Це пов'язано з пошуком композитором нового мейстерства, синтезуючого традиційне і новаторське, різні стилі і напрями в музиці, сформовані на протязі століть.

Е.С. Садовникова

О КАТЕГОРИАЛЬНОЙ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ «АВТОРСКИЙ СТИЛЬ»

Категориальна сутність авторського стилю обумовлюється змістом поняття авторства. Авторство виступає фактором проявленості особистих особливостей в якостях стилю, то є його персональності. Розглядається в якості авторського композиторський стиль визначається такими параметрами, як: 1) присвоєність; 2) унікальність і новизна; 3) незалежність і дистанційованість; 4) цілісність, замкнутість, самосвідомість. Присвоєність постулює безпосередню зв'яз особливостей композиторського стилю з особистими властивостями композиторського суб'єкта, то є дозволяє сконцентрувати увагу на «іменній» складовій стилю. Новизна (інаковість) і унікальність (єдиничність) вказують на «неповторимість творчої ініціативи і викликаного їй історико-культурного події» (С. Аверинцев), що проявляється в комплексі засобів виразності, типі музичного мислення, образного змісту, обумовлюючих його швидку впізнаваність серед інших. Критерієм визначення стилю як авторського служить незалежність — установка на визначеність, виділеність в культурно-історичному контексті, відмінність від нього. Параметри незалежності, цілісності і самосвідомості авторського стилю визначають його дистанційованість від того родового явлення, з якого він виводиться. Завдяки властивості дискретності і обмеженості авторського стилю стає можливим аналіз механізму породження специфічного в ньому.

Виходячи з розглянутих параметрів, пропонується наступна визначення авторського стилю. Авторським є стиль композитора, розглядається як самодостатнє культурне цілісне явлення, взяте незалежно від породжуючого контексту і визначається в своїй унікальності особистою («іменною») складовою.

Г. М. Бреславець

ТЕМБР ЯК ТЕКСТ В АВТОРСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ

Розгляд сучасного музичного твору в текстологічному ракурсі надає можливість ретельніше виділити специфіку втілення авторської концепції. Важливіші складові побудови музичного твору — форма, фактура, інтонаційні і метроритмічні особливості тематизму — існують у єдиному

часовому вимірі та тембровому просторі. Тембр являє собою складну і багаторівневу систему, яка функціонує в межах твору. Особливу увагу до тембру можна простежити у взаємозв'язку фольклорного тексту й авторського задуму, в специфіці тембрального інтерпретування фольклорного тексту в композиторській творчості.

Аналізуючи музичну стилістику ХХ ст., можна з упевненістю говорити про постійні композиторські пошуки нового звучання саме в тембральному прояві. Звертаючись до народних першоджерел, у сучасній музиці поряд з класичними інструментами композитори використовують автентичні народні інструменти або через засоби виконання та фразування наслідують манеру автентичної гри. Зокрема, поширеним став прийом наслідування як на інтонаційному, так і на тембральному рівні. Така тенденція тембрального змішування характерна не тільки для інструментальних творів, а й вокальних — хорове академічне звучання поєднується з автентичною вокальною манерою виконання як фольклорного твору, так і авторського перевтілення традиції.

Гра з тембром не є випадковою. Це авторський досвід щодо вивчення та використання традиційного в сучасній тембровій драматургії. «Для мене тембр (та ширше — тембральне мислення) має великий етичний вимір звучання, бо входить до складу фольклору як його важливий семантичний знак — символ», — так визначає роль тембру для своєї авторської концепції композитор Ю. Алжнев. Тембр стає текстом-кодом, носієм смислу, за допомогою якого розшифровується вся семантична інформація першоджерела. А тембральне розгортання в процесі народження та становлення авторської концепції перетворює темброву драматургію в тембральне мислення.

С.Г. Анфілова

ДИВЕРТИСМЕНТ В ТВОРЧЕСТВЕ В. А. МОЦАРТА

Пластические опыты Ж.-Ж. Новерра, Ф. Хильфердинга, Г. Анджелини во второй половине XVIII в. представили альтернативный путь, по которому могло бы пойти развитие балета. Но коренного переворота в системе жанра не совершилось. С одной стороны, искусство хореографии занимает приоритетное положение на сцене. С другой, в иерархии музыкальных жанров балет отходит на задний план и для композиторов, сосредоточивших внимание на симфонии или опере, перестает быть сферой творческих интересов. Показательно в этом смысле творчество В.А. Моцарта. Хотя композитор написал немало танцев для балов-маскарадов (особенно в период с 1788 по 1791 гг.), балет как жанр не стал определяющим для его стиля. Ему принадлежит лишь одно сочинение подобного рода — балет «Безделушки» — возникший в результате неосуществившегося оперного проекта с Новерром. Здесь Моцарт наследует традиции сценической танцевальной музыки, что обнаруживает себя в ряде признаков. Заявленная как летная, эта музыка перерастает свою прикладную функцию, поскольку одновременно воспринимается образом оркестрового инструментализма,

свободного от конкретной хореографической программы. Возникает двойственная трактовка понятия «дивертисмент», принятая в XVIII ст.: в хореографии — танцевальная сюита, в музыке — оркестровая циклическая пьеса.

Существование музыки отдельно от балетной сцены указывает на ее обособленную, «пластическую», природу и может служить критерием оценки таланта и мастерства композитора, универсализма его дарования. Оставаясь в рамках традиционного жанра, Моцарт наполняет привычную форму новым звучанием. Это показательно и для трактовки композитором танца в оперных сочинениях. Преодоление утилитарного свойства, насыщение дивертисмента функциями сцены вскрывало событийность, осуществляемую музыкальными средствами, переводило «танцевальное» в «пластическое», предугадывая сложную многоплановую партитуру балетов XX века.

Я.Н. Котенко

И. БРАМС КАК ХРАНИТЕЛЬ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЙ ТРАДИЦИИ

Одной из важнейших проблем современного искусствознания и культурологии является проблема памяти культуры, баланса традиционного и инновационного начал в динамике ее исторической эволюции. Именно с этим проблемным полем связан вопрос укрепления и сохранения лучших достижений гуманистической культуры непосредственно в музыкальной сфере.

Проблема сохранения «памяти культуры» не теряет своей актуальности. «Охранительная тенденция» в музыкальном искусстве в разные времена служила необходимым противовесом радикальным новаторским течениям.

Обращение композиторов к культурному наследию человечества связано, с одной стороны, с трансляцией духовного опыта, а с другой — с возрождением и переосмыслением жанров, стилей, традиций музицирования. Подобные произведения содержат широко разветвленную систему контекстуальных смыслов, культурных аллюзий, которые осуществляют диалог времен и одновременно составляют стержень авторской концепции, понимание которой является необходимым условием для исполнителей и слушателей в процессе музыкальной коммуникации.

И. Брамс является выдающимся композитором, в художественно-исторической позиции которого отображается именно такая «охранительная тенденция», принципиальная ориентация на творческую связь времен; гармоничное соединение «старого» и «нового» в музыкальном искусстве Западной Европы.

И. Брамс в истории музыкальной культуры ярко выражает «охранительную тенденцию». Его историческая роль оценивается как необходимый противовес листо-вагнеровскому направлению. Брамс отстаивает право музыки развиваться по своим имманентным законам. Обладая энциклопедическими познаниями, он вносит значительный вклад в возрождение старинных традиций. Его произведения являются обобщением духовного опыта человечества за 500 лет: в них звучат средневековые лады,

проскресают приемы контрапунктического письма Ренессанса, баховская дисциплина мысли и чувства, шумановский психологизм. Онтологические детерминанты брамсовского мироощущения органично сочетают романтический субъективизм с объективностью классических традиций.

Е.В. Небуну

ОБРАЗЫ ТРАГЕДИИ ШЕКСПИРА «РОМЕО И ДЖУЛЬЕТТА» В СИМФОНИЧЕСКОЙ МУЗЫКЕ КОМПОЗИТОРОВ XIX ВЕКА

XIX в. становится вновь временем художественных результатов и ярких творческих личностей. Новый виток обращения «к человеческому в человеке» перекинул некий духовный мост между эпохой романтизма и Возрождения, в русле чего становится понятным особое внимание к творчеству великого английского драматурга У. Шекспира.

Двух великих мастеров симфонической музыки — Г. Берлиоза и П. И. Чайковского — вдохновил сюжет «Ромео и Джульетты». Сила страстей шекспировской драмы отразилась во впечатляющей яркости и грандиозности оркестровки программной симфонии Берлиоза. Новаторское решение коснулось и ее драматургии. Обобщенность симфонического развития была дополнена конкретностью театральной музыки с привнесением свойств оперных, вокальных и кантатно-ораториальных произведений. Обращение к трагедии Шекспира помогло Чайковскому составить концепцию симфонической драмы. Триада образов, раскрывающих драматический конфликт (антитеза любви — вражды и предопределенность рока), а также приемы симфонического развития (тембровая драматургия, трехступенчатое симфоническое развитие, трагическое переосмысление лирической темы) нашли продолжение в последующих драматических произведениях композитора. Сравнение двух музыкальных интерпретаций одного сюжета выявляет и различие методов двух композиторов. Берлиоз предстает как художник, стремящийся к зримости и впечатляющим образам драмы, Чайковский — к психологической глубине и философскому осмыслению трагедии.

В.П. Животченко

ТРАДИЦІЙНА УКРАЇНЬСЬКА ПІСЕННІСТЬ ЯК ВІДБИТТЯ СВІТОГЛЯДУ ДАВНІХ СЛОВ'ЯН

В археологічних знахідках неоліту дослідники вперше починають розрізняти культурні відмінності народів. Виникає диференціація людства не тільки за расами, але й за ознаками культури. Від IV тис. до н.е. на землях України формувалася високорозвинена землеробсько-скотарська культура, названа Трипільською. У наступних періодах розрізняють Городсько-Латівську, Зарубинецьку та Черняхівську культури. Пам'ятки Черняхівської культури датуються II-IV ст. н.е. Кожен етнос зберігає у фольклорі у вигляді субстратів мови й культури пам'ять про найдавніші часи культури та етногенезу. Українська народна творчість є цінним джерелом пізнання не лише історичних, але й доісторичних стадій становлення вірувань,

художньої свідомості, музичного мислення. Дешифрування історичних кодів фольклору дає змогу досліджувати не тільки культуру українського етносу, але й генезис мислення та світоглядні уявлення людей неоліту, мезоліту тощо.

Виникнення мистецтва й художньої образності і досі є великою таємницею. Причини та пояснення появи мистецтва можна шукати в особливостях первісного мислення й первісного суспільства. Структура первісного мислення утворила космос художнього простору, де нестримно плине художня фантазія і де інтелект вільно моделює уявні світи. Як не дивно, але сучасна людина не в змозі повторити досягнення своїх неолітичних попередників і сягнути таких висот уяви й фантазії. Найбільший художник, фантаст і винахідник не створюють щось принципово нове, а тільки комбінують, ґрунтуючись на досягнутому людством.

Обрядовий шар культури був спільним для племен наших предків у III — II тис. до н.е. Відзнакою того часу було створення системи обрядових наспівів-формул. У зв'язку зі строгою обрядовою регламентацією не тільки тексти, але й мелодії повинні були набути неповторних особливостей, увібрати магічний підтекст. Така неповторність типів обрядових наспівів має джерелом їх колишнє магічне призначення. Вони відповідали емблематиці обрядів і тому зуміли з не дуже великими втратами дожити до XX ст. Їх форма і ритмічна структура змінилися з того часу небагато. Найбільших змін зазнали тексти. Вони значною мірою втратили магічний зміст і язичницьку образність. Але навіть за таких умов у текстах і досі утримується значний пласт неолітичної символіки. Музика ж виявилася набагато консервативнішою. Тому вона є цінним джерелом пізнання не тільки логіки і форми, але почасти й емоційного світу тодішніх людей.

Основою давньої української міфології були небесні явища, котрі найбільше вражали фантазію і думки народу. Небо, засіяне зірками, сонце, місяць, зоря, хмари, дощ, вітер, роса, грім, блискавка — усе це поперед усього звертало на себе увагу.

Найбільший матеріал для висліджування української міфології дають колядки та щедрівки. Вони були релігійно-обрядовими піснями, котрі співали на свята богів світла і тепла. Існує багато пісень, у яких у художньо-образній формі приховані реальні знання духовного світу та його законів (причини і наслідки тощо). Пантеїстична релігія слов'ян робила зі світу якийсь чарівний храм, повний життя, повний усякого дива, де все думало і говорило на рівні з людиною і богами. Новітні наукові дослідження дають підставу для створення нової наукової парадигми, яка мовою формул та чисел підтверджує правомірність світогляду наших предків.

С.А. Літвінова

ВІДОБРАЖЕННЯ В ПСАЛЬМІ КУЛЬТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ XVI ТА XVII СТ.

Період кінця XVI та XVII ст. характерний в історії культури нашої країни важливими явищами, що поступово змінили світобачення всього

роціуму і тісно пов'язані із західноєвропейською культурою. Цей час в історії нашої країни науковці справедливо порівнюють з періодом прийняття християнства, де також формується новий світогляд та естетичні принципи в усіх галузях культури. Такі глибинні трансформації зумовлені географічним положенням України, що визначає культурні та торговельні зв'язки, соціально-політичним становищем, тогочасною системою музичного виховання братських шкіл, а також роботою культурно-освітніх центрів.

Як відомо, в цей період продовжують формуватися нації європейського регіону, що позначилося на мові канонічних текстів. Поява книгодрукування та переклади Псалтиря народними мовами сприяли його подальшому поширенню серед усіх верств населення країн. Однією з перших спроб перекладу книг Святого Письма національними слов'янськими мовами стають книги Біблії Франциска Скорини, що надруковані в 1517—1519 рр. Перші українські переклади канонічних книг здійснив В. Негалевський, а першою друкованою повною церковнослов'янською Біблією є український друк Івана Федорова — Острозька Біблія (1581 р.). Це видання стає зразком для наступних кириличних видань книг Святого Письма.

Паралельно з формуванням національних мов активно формуються і національні музичні культури країн європейського регіону.

Для України період з кінця XVI ст. стає часом якісного переходу від стародавньої греко-візантійської орієнтації до європейської, а також часом засвоєння нового (новогрецька, балканослов'янська монодія, латинське багатоголосся), збереження старого та вироблення свого нового. Важливим явищем «двописемного» періоду переходу від невменної нотації до лінійної є слідники називають «русько-київську» нотацію. Вона поєднує три типи музичного письма (старолатинське, новолатинське та кулізм'яне) і стає зв'язуючою ланкою в зміні музичної системи України.

У цих умовах зародилося нове київське багатоголосся, що сприяло виникненню нових псалмових жанрів — партесів та партесного концерту, які відкривають нову еру музичної естетики в Україні. Вищезначені процеси в музичній культурі нашої країни цього періоду суттєво вплинуть на розвиток музичної культури Росії — з другої половини XVII ст. до другої половини XVIII ст. — час, який історики називають періодом розквіту партесного співу й українсько-польського впливу.

Н.П. Швець

РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ

Пісенний фольклор Слобожанщини являє собою цінний об'єкт для дослідження історії культури. У сучасній етномузикології основоположним є регіональний принцип дослідження фольклору.

Актуальність дослідження. Проблема жанрово-стильової своєрідності роднописенної традиції Слобідської України є недостатньо розробленою. Зокрема, висвітлення потребує питання специфіки музичних діалектів.

Фундаментальні праці з проблем музичних діалектів у Лівобережній Україні практично відсутні. Початком вивчення традиційної пісенності Слобожанщини можна вважати публікації нотних збірок А. Потебні, В. Ступницького, О. Стеблянка. Наприкінці ХХ ст. цей ряд продовжили публікації В. Дубравіна, Л. Новикової. У передмові до збірника «Пісні Сумщини» В. Дубравін визначив кордон двох музичних діалектів — слобожанського і північнополіського; критерієм розрізнення при цьому слугував характер звучання пісень.

Самобутність Слобідського краю визначає специфіка історично пізнього характеру заселення різними етнічними групами, межування з російськими переселенцями. Кількість російських сіл на Слобожанщині становить п'яту частину від українських. Російська пісенна традиція на території Слобідської України не досліджена. Практично єдиним зразком у цьому напрямі є публікація Е. Дорохової щодо пісень с. Завгородне. У порівняльному аспекті традиції весільної обрядовості українських та російських сіл Слобідської України не досліджувалися.

Метою дослідження є визначення характеру співіснування весільної обрядовості вказаних етнічних груп на аналітичному рівні.

Матеріал дослідження — весільні наспіви, записані в останні два—три десятиліття ХХ ст. на території Харківської області в російських та українських селах, які зберігає архів лабораторії фольклору й етнографії Слобідської України ХДАК; збірки традиційних пісень Слобожанщини В. Ступницького, О. Стеблянка, Л. Новикової; матеріали фольклорних експедицій науковців Обласного методичного центру м. Харкова, вміщені в збірках «Муравським шляхом».

Методологічною базою дослідження стали праці М.Ф. Сумцова, Д. Багалія, І. Земцовського, В. Лапіна, Б. Єфименкової, Е. Дорохової, Л. Тестової, Т. Якименко. Весільні пісні українських сіл Слобідської України досліджували В. Осадча й І. Щербіна.

Традиція кожного із досліджуваних сіл (с. Михайлівка, с. Коробочкіно, с. Тернова, с. Олександрівка, с. Яковенкове, с. Киселі) зберігає декілька типових весільних мелодій. Певний наспів відповідає обрядовій ситуації і співається на декілька текстів. Найпоширенішими в українських селах є весільні приспівки — «Свашки». Вони регламентують весільну дію. В українському весільному обряді в найдраматичніші моменти співають журні пісні. Вони близькі до заплачок українських дум і голосінь. Ці пісні — відгомін обрядової архаїки, свідчення рудиментів міфологічної свідомості в культурі (на рівні ототожнення «похорон — весілля»). Весільна обрядова традиція російських сіл зберігає цей рудимент у вигляді весільних плачів — «причитаний невесты».

Як зазначав П. Іванов (1907 р.), селяни російських слобід суворо додержуються найменших дрібниць у відправленні своїх обрядів, щоб не перейняти чогось із української звичаєвості. Це свідчить про пильнування кожною з етнічних груп своєї традиційної культури, стійке збереження ще дохристиянських найдавніших обрядів.

Е. Л. Лихолобова

ФОЛЬКЛОРНЫЕ ТРАДИЦИИ В СОВРЕМЕННОМ ИСПОЛНИТЕЛЬСТВЕ ХОРОВЫХ КОЛЛЕКТИВОВ ПОЛТАВЩИНЫ

Академическое хоровое пение в Украине развивалось на основе обрядовой народнопесенной культуры. В свое время большое влияние на хоровую партитуру оказали канонические принципы церковного пения. В процессе развития хорового исполнительства произошло разделение хоровых коллективов на народные и академические, что привело к спецификации репертуара. В настоящее время в репертуарной политике наблюдается попытка совмещения двух исполнительских традиций. Характерные для музыки постмодерна тенденции полистилистики, полижанровости способствуют активному внедрению в исполнительский академический стиль фольклорных элементов.

Хоровое искусство Полтавщины делает акцент на возрождение как духовной музыки, так и фольклорной (обновляя ее и модернизировав). Хоровые коллективы, такие как хор Полтавского государственного педагогического университета «Калина», хор Полтавского музыкального училища им. Н. В. Лысенко, народный хор Полтавской филармонии «Полтава» и др., активно сотрудничая с полтавскими композиторами, не остаются в стороне от современных тенденций в хоровом исполнительстве Украины. Национальные традиции, региональные факторы значительно влияют на особенности хоровой партитуры. В ней широко используются местные народные мелодии, характерные интонации, присущие музыкальному фольклору Полтавщины, а также современный гармонический язык, актуальные для современной партитуры различные виды стилизации, коллажа, дитирования. В частности используют обряды, свойственные для данного региона (купальские песни, колядки и др.), обогащая их различными приемами: добавление неаккордовых звуков, функциональные наслоения, регистровые соотношения, полиладовость, ритмические вариации, тембровая окраска, использование сонорных эффектов, расширение группы ударных инструментов. Все большее значение в исполнительстве приобретает обращение к театрализации, столь характерной для древнейших пластов фольклорного искусства, что позволяет наглядно воспринимать новаторские процессы развития хорового искусства как логическое продолжение эволюции традиций хорового исполнительства.

Ю. В. Федосенко

В. СМЕЦЬ — ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ БАНДУРИСТ ХХ СТ.

Яскравим представником українського мистецтва ХХ ст. є Василь Сміць (1890—1982 рр.) — уосвітньо відомий виконавець на бандурі, майстер-конструктор музичних інструментів, дослідник кобзарства, музично-громадський діяч. І хоча більшу частину свого життя він провів за межами України, творча діяльність цього митця мала надзвичайно велике значення для розвитку вітчизняної бандурної справи.

Поєднання широкої й ґрунтовної академічної освіти (навчання в Харківському та Московському університетах, студіювання в консерваторіях

Праги і Берліна, заняття диригентською майстерністю з О. Кошицем) з глибоким, перейнятим ще в дитинстві відчуттям українського мелосу привело виконавця-аматора до усвідомлення власного шляху в мистецтві, а саме: пропагування і розвиток бандури як концертного інструмента, її світове визнання та піднесення до рівня музичних інструментів, що набули статусу класичних. Понад шістдесят років тривала концертна діяльність В. Ємця. Крім України, де відбулися перші виступи бандуриста, музикант відвідав безліч європейських країн, побував в Америці, Канаді, завітав навіть на африканський континент, зокрема в Єгипет та Марокко.

Сценічна репрезентація української бандури доповнювалася викладанням гри на інструменті в середовищі друзів, учнівської молоді, на різноманітних курсах. Але справжнім досягненням стало створення митцем у Катеринославі 1913 р. першої і єдиної на той час Кобзарської школи, що сприяло поширенню на Кубанщині сольної, а пізніше й гуртової гри на кобзарських інструментах.

Вихід друком в українських виданнях літературних праць автора з проблем виконавства на бандурі підтвердили спрямування його творчих прагнень та намірів, які найповніше було реалізовано в монографії «Кобза та кобзарі», виданої в Берліні 1922 р.

Організація В. Ємцем першої в історії незалежної України капели кобзарів та її дебют, що відбувся в Києві 1918 р., а також виступи бандуриста перед військовими в 1919 р. стали останніми визначними подіями періоду його перебування на батьківщині.

Роки життя в еміграції позначилися активізацією концертної діяльності музиканта, самостійними пошуками й експериментами в галузі вдосконалення конструкції інструмента, внаслідок чого було створено подвійну бандуру на 62 струни, на якій майстер-аматор виконував твори В. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шопена.

С.Ю. Бакай

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ Г. СКОВОРОДИ НА ХАРКІВЩИНІ

В історії України одне з чільних місць посідає науково-педагогічна спадщина та просвітницька діяльність видатного філософа, педагога-гуманіста, поета, музиканта і просвітителя XVIII ст. Григорія Саввича Сковороди.

Аналіз праць Г. Сковороди свідчить, що особливо плідним у діяльності педагога був харківський період (1759—1769), де він вчив і виховував студентську молодь у Харківському колегіумі. Г. Сковорода викладав грецьку мову, поезику і синтаксис, а з 1768 р. розробив і читав у додаткових класах навчальний курс добронравія. Під час викладацької діяльності Г.Сковорода відзначав роль музичного мистецтва як ефективного чинника духовного виховання молоді, поезію й співи в супроводі музичних інструментів спрямовував на формування та розвиток природних уподобань студентів, наголошував на необхідності самопізнання, самовдосконалення молоді, важливості обрання професії за покликанням.

Педагог приділяв значну увагу дружнім стосункам із вихованцями, допомагав їхньому моральному й естетичному розвитку, а найважливіше — розвитку розуму й серця. Педагог у роботі зі студентами ґрунтувався на народнопісенній творчості, в урочисті дні разом з вихованцями влаштовував народні свята з грою на музичних інструментах та хоромим співом.

Головними формами музичних занять були індивідуальні уроки співу, де педагог допомагав здобувати кожному вихованцеві музичні знання, набувати спеціальні вміння й навички, розвивав творче мислення і серйозне ставлення до майбутньої професії, та колективні заняття з хором у супроводі органу, де формував у студентів уміння й навички багатоголосної музики, розвивав музичний слух вихованців, використовуючи матеріали народнопісенної творчості, закладав основи національної музичної культури молоді.

Просвітянин проводив музичні заняття і у формі прогулянок на природу, спрямовуючи учнів на вивчення матеріалів народної творчості, зразків українського фольклору, що відкривало перед учнями можливість залучення до величезного багатства народнопісенних традицій, основ народної мудрості, закладених багатьма попередніми поколіннями. Це дозволяло повернути втрачені зразки пісенної народної музики, що була щедрим носієм етичного й естетичного багатства української національної культури.

Останні 25 років, подорожуючи Слобожанщиною, мислитель добре вивчив особливості життя народу рідного краю, його національні звичаї та музично-пісенні традиції. Мандрівні шляхи педагога-наставника простяглися по всій території Харківщини: він жив у Бабаях, Пан-Іванівці, Валках, Великому Бурлуці, Охтирці, де зберігаються спогади про народного вчителя та музиканта.

За спогадами сучасників, Г. Сковорода писав свої поетичні та музичні твори й пісні під час подорожувань по Харківщині. Мислитель обрав своєрідний мандрівний спосіб життя, щоб жити серед збіднілого народу, на рідній українській землі записувати свої роздуми про щастя людини, пошуки шляхів формування «істинної» людини. З цього приводу у 12-й пісні «Саду Божественних пісень» він писав:

*«В город не іду багатий — у полях я буду жить,
Вік свій буду коротати там, де тихо час біжить...»*

В.В. Кокурнікова

ІНТЕГРАТИВНИЙ КОНТЕКСТ ДИСЦИПЛІН ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Основне завдання вищої школи на сучасному етапі — створення умов «...для розвитку особистості та організації навчально-виховного процесу, відповідно до сучасних науково-технічних досягнень». Актуальність проблеми художньо-естетичної освіти полягає в тому, що процес фахової підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей все ще є розосередженим. О.П. Рудницька зазначає, що «...зміст предметного навчання мистецтва слід розглядати в інтегративному контексті — як спорідненість

різних елементів знань про особливості розкриття багатоаспектності навколишнього світу, відображення реальності «мовою» ліній, барв, звуків, які людина сприймає за допомогою зору, слуху та інших органів чуття». Д.Б. Кабалевський, у свою чергу, вважає, що інтеграція різних видів мистецтв має в собі великі можливості виховання і розвитку музичної культури.

Урахування в процесі фахової підготовки феномену художньої інтеграції є важливою умовою формування практично-діяльної компетентності в студентів музично-педагогічних спеціальностей.

Проаналізувавши літературу з означеної проблеми, слід підкреслити, що висвітлюються різні аспекти інтеграції в навчально-виховному процесі:

- суть інтеграції, її форми і види (С.В. Васильєва, В.Р. Льченко, В.І. Загвязинський);
- шляхи й умови інтеграції (Г.І. Батуріна, Т.Г. Агібалов, В.Г. Розумовський).

Для нас особливо важливо відзначити, що інтеграція — це складний структурний процес взаємопроникнення мистецтв, що потребує розвитку уміння застосувати знання з різних галузей у вирішенні конкретного завдання; спосіб поліхудожнього пізнання мистецьких явищ.

Б.П. Юсов акцентує увагу на тому, що концепція поліестетичного розвитку містить три види інтеграції:

- ілюстрація одного твору мистецтва іншим;
- взаємодія, взаємоілюстрація мистецтв;
- художній синтез, основою якого є внутрішні взаємозв'язки, певні творчі закономірності.

Сучасна інтеграція наукового знання значно зблизила галузі, що досліджують художньо-естетичні явища.

Отже, головна мета викладання предметів художньо-естетичного циклу — розвинути художню свідомість та музично-образне мислення студентів музично-педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки, сформувати вміння спілкуватися з творами мистецтва і розширити сферу естетично-емоційних вражень.

О.Б. Дрепіна

ШЛЯХИ ЕСТЕТИЧНОГО САМОВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У сучасній системі вищої педагогічної освіти й виховання особливого сенсу набуває проблема естетичного самовиховання студентів мистецьких спеціальностей.

Одним з яскравих прикладів прояву специфіки естетичного самовиховання майбутніх педагогів-митців та експериментального підтвердження практичного вирішення пов'язаних з цією проблемою питань є створення оперної студії в межах навчально-виховного процесу Інституту культури і мистецтв Луганського національного педагогічного університету.

Згуртовуючи в єдиний злагоджений організм творчі виконавські колективи інституту (мішаний хор, ансамбль скрипалів, ансамбль духових

і ударних інструментів, хореографічну групу, майбутніх художників і перукарів, культурологів і телерепортерів), де об'єднуючим фактором є музичне мистецтво, спільна музично-виконавська діяльність тісної співдружності нинішніх і майбутніх педагогів-митців, — студія стає для її учасників школою високого професіоналізму, фактом залучення до істинно прекрасного, можливістю міжособистісного творчого діалогу, що здійснює потужний естетичний вплив і дає кожному студентові позитивний поштовх до естетичного самовиховання, самореалізації себе як виконавця, партнера і члена колективу. Створення студії є дієвим естетико-виховним засобом на шляху естетичного самовиховання всіх її учасників. Студенти мистецьких спеціальностей педагогічного університету завдяки участі в роботі студії мають можливість отримати цілеспрямований стимул до естетичної самоцінки власної творчості, самопізнання свого естетичного потенціалу й подальшого естетичного самовдосконалення, що спонукає їх до естетичного самовиховання й підвищення рівня особистісної естетичної культури.

Ю.В. Поплавська-Мельниченко

НОВІТНЯ МЕТОДИКА МУЗИЧНО-ЛІНГВІСТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Актуальність опанування будь-якої іноземної мови, зокрема англійської, спонукає вчених та практикуючих педагогів до пошуку найефективніших форм та методів роботи, ставить перед ними завдання, як зробити процес навчання не лише корисним, а й цікавим, творчим. У зв'язку з цим особливо важливої ролі набувають додаткові стимулюючі засоби вивчення іноземних мов, які полегшують їх засвоєння, створюють сприятливу емоційно-психологічну атмосферу опанування незнайомих лінгвістичних одиниць та конструкцій. Одним з таких потужних дієвих засобів вивчення іноземних мов є музика. Хоча застосування музики при вивченні іноземних мов уже не раз ставало об'єктом дослідження як у вітчизняній (Г.М. Падалка та Н.А. Василенко-Несіна посібник «Музика + English»), так і, особливо, в зарубіжній методичній та психологічній літературі (метод Г. Лозанова, оксфордська методика вивчення англійської мови з допомогою музики), однак запропонована авторська методика містить принципово нові засади, а саме:

- в процесі вивчення іноземної мови застосовуються генетично знайомі музичні інтонації, що узагальнені на основі характерних елементів українського пісенного та танцювального фольклору, адже цілком імовірно: оскільки вони сприймаються дітьми природніше, ніж незнайомі їм інтонації англійської чи американської музики, то можуть значно активізувати сприйняття і засвоєння іноземної мови;
- під час вивчення певних граматичних конструкцій використовуються спеціально створені мелодії, в яких ритмічно підкреслюється суть даної структури. Такий підхід повинен полегшити запам'ятовування та зробити його довготривалішим.

Для підтвердження цих припущень протягом декількох років проводяться експериментальні дослідження.

Ю. Н. Шикова
МАСТЕРСТВО АРАНЖИРОВКИ
АЛЕКСАНДРА ИСААКОВИЧА ЛИТВИНОВА

Украинское музыковедение последних десятилетий уделяет большое внимание выявлению роли и значения творчества выдающихся отечественных музыкантов, их вкладу в сокровищницу художественной и научной мысли музыкального искусства.

Одним из таких замечательных деятелей представляется известный харьковский музыкант Александр Исаакович Литвинов — дирижер, композитор, аранжировщик, педагог, вся жизнь которого была посвящена возрождению и совершенствованию музыкального искусства.

За плечами Александра Исааковича многолетняя и постоянная практика аранжировщика. Он создал сотни аранжировок, которые были написаны не только по инициативе самого маэстро, но и на заказ.

Огромное влияние на Литвинова-аранжировщика оказала музыка композиторов Голливуда и искусство современных ему советских композиторов Саульского и Брославского, Покрасса и Дунаевского, а также современных ему метров джаза, таких как Цфасман, Утесов, Бернштейн и другие.

Мастерство аранжировки А. И. Литвинова базируется на принципе максимально полного развития художественного образа, показа его многомерности, выявления глубоких смысловых пластов.

Доскональное знание не только формально технических свойств инструментов, но и специфически исполнительских их особенностей в совокупности с присутствием утонченного колористического чутья, не оставляя без внимания и специфику состава оркестра или хора независимо от количественных и качественных его характеристик, позволило маэстро творить весьма своеобразные и гениальные шедевры.

Аранжированные произведения Литвинова являют собой синтез элитной и эстрадной музыки, понятной многим, музыки, без которой немалым жизненный цикл человека.

О.В. Тихая

СИНОПСИЯ КАК ФАКТОР ХУДОЖЕСТВЕННОГО МЫШЛЕНИЯ
ЛЕСИ ДЫЧКО: ГАРМОНИЧЕСКИЙ АСПЕКТ
(НА ПРИМЕРЕ «ФРЕСОК ДЛЯ СКРИПКИ И ОРГАНА»)

Синопсия (цветной слух) — одно из частных проявлений феномена синестезии, особая форма художественного восприятия, влияющая на музыкальное мышление и отражающаяся на процессе создания музыки. Её наиболее распространенной формой является наделение тембров (Г. Вагнер, В. В. Кандинский) и тональностей (Н.А. Римский-Корсаков, А.М. Скрябин, Б.В. Асафьев, О. Мессиян и др.) определёнными цветовыми характеристиками. Одной из современных, широко известных украинских композиторов, в творчестве которой именно живопись часто провоцирует рождение новых творческих замыслов, является Л. В. Дычко. Интересным в этом плане творческим опытом композитора представляются «Фрески по картинам Екатерины Билокур» в 2-х тетрадах для скрипки и органа, написанные

в 1986 г. и возникшие как переработанная версия музыки к балетному спектаклю, посвященному жизни и творчеству гениальной украинской художницы. Именно история этого произведения, возникшего как отклик не просто на трагическую судьбу необыкновенно одарённого человека, но, прежде всего, на образы, живущие в многочисленных художественных полотнах, первоначально предопределили особую роль «живописного» начала в реализации музыкального замысла. В области гармонии это привело к значительному усилению её красочно-декоративных функций. Сравнительный анализ колористической палитры живописных полотен Е. Билочур и примерного «цветового графика» «Фресок», составленного нами на основе конкретных тонально-цветовых ассоциаций, присущих Л. Дычко, позволяет говорить о свойстве творческого мышления композитора.

Л. Г. Канівець Й. С. БАХ І СУЧАСНІСТЬ

Ім'я відомого композитора Йоганна Себастьяна Баха мабуть чув кожен, однак чи кожна людина знає його твори, які сповнені особливою філософією та неабиякого ставлення до життя і музики? Творчість композитора зі світовим ім'ям відома досить вузькому колу людей, які професійно займаються музикою, або ті, кому просто пощастило збагнути красу класики музичного мистецтва. Почувши одного разу творчість Баха, у подальшому ніхто не залишиться байдужим до неї...

Нині існує дуже багато сучасних музичних жанрів, але парадокс у тому, що серед їх великої кількості практично неможливо знайти той, який би був близький кожній людині. Коли заходиш до магазину, щоб придбати компакт-диск, розбігаються очі від такого розмаїття. І врешті-решт гостро постає проблема вибору, а точніше — його суперечливості. Щоб не вестися себе в оману і не розчаруватися, звернімося до класичного жанру, адже ніхто з людей ще не створив нічого благороднішого і досконалішого, ніж класика. Музика Баха — дивовижна і справді довершена. Вона допомагає звернутися з думками, відкрити прекрасний музичний світ. Ніхто не міг перевершити Баха в його техніці виконання, майстерності гри. Усі ставилися до того віртуозного професіоналізму із захопленням і заздністю.

Й. С. Бах — людина високої музичної культури. Недарма його називають майстром поліфонії, адже в його п'єсах непереврене поєднання голосів, які рівноправні між собою, жодному з них не надається першості. Кожен його твір — то картина чи драматична п'єса. Нині його музика грається нам серйозною, а за часів життя самого композитора її вважали легковажною і приземленою. Окрім композиторської та виконавської діяльності, не можна не відзначити та педагогічну. Й. С. Бах багато часу й уваги приділяв створенню педагогічної літератури. З діяльністю педагога пов'язана поява прелюдій для початківців, інвенцій і багатьох інших навчальних п'єс. Слід відзначити цінність нововведення Баха в аплікатуру. І нагадати, напевно, Бах зробив усе можливе для музики і її майбутнього.

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА. НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Е.Н. Курдупова

ТЕОРИИ ПРОИСХОЖДЕНИЯ ТАНЦА

Одним из наиболее интересных вопросов в теории хореографического искусства является вопрос о происхождении танца. К исследованию танца и изучению причин его возникновения обращались этнографы, историки, культурологи, биологи, психологи, философы и, конечно же, хореографы. Возникало много гипотез о происхождении танца. На сегодняшний день известны следующие: биологическая, психологическая, социокультурная, социально-психологическая и философская теории возникновения танца, а также подход к танцу как к средству выражения эмоций.

Почти все исследователи сходятся в том, что танец это ритмическое движение, причём ритму приписывают различные функции, вплоть до магических. Но дальше рассуждения учёных следуют по разным направлениям. Большинство учёных считают источником танца ритмический строй рабочих действий. В противовес этим взглядам танец рассматривается как наиболее совершенная форма игры. Или же танец выступает как средство выражения эмоций, причём это выражение личного эмоционального опыта индивида, его физиологических и психологических возможностей. Противоположно этой идее разрабатывается теория, в основе которой танец представлен как порождение социального общества. В этой теории танец изучался как заменитель ещё не родившегося языка на начальном этапе развития человеческого общества. Приверженцы биологической теории происхождения танца рассматривают его как моторно-ритмическое выражение сексуальной энергии.

Единой теории происхождения танца не существует, да и не может существовать, так как танец — это сложный многогранный феномен, который может быть понят только в единстве всех теорий его возникновения. Важно учесть, что появление танца и его развитие на протяжении тысячелетий связано с его многофункциональностью, с тем, что он отвечает целому спектру потребностей человека и общества.

Е. Ф. Розина

ФЕНОМЕН ИСКУССТВА ФЛАМЕНКО: ОТ ИСТОКОВ ДО СОВРЕМЕННОСТИ

Искусство танца фламенко является одним из самых интересных явлений испанского фольклора, сочетающее в себе пение и танец.

На сегодняшний день искусство фламенко стало популярным не только среди профессиональных его исполнителей (Томас и Марта де Мадрид, Ж. Кортез), но и среди любителей, творчество которых представлено в театральных представлениях, концертах, на фестивалях в Испании (например, «Bienal de Flamenko») и других странах.

Фламенко возникло в XV в. в результате слияния различных культур: арабской, византийской, иудейской и цыганской на Иберейском полуострове. Хранителями традиций искусства фламенко являются цыгане, поселившиеся в Андалусии.

Феномен танца фламенко — это его камерное сольное исполнение, требующее широкого внутреннего пространства для выражения глубоких чувств.

Популярность фламенко приходится на конец XIX в., когда из народного искусства оно попадает на сцены кафешантанов Испании. Международную известность это искусство получило в 1921 г. благодаря С. Дягилеву, который включил в программу русского балета сцену фламенко. В 1943 г. в Нью-Йорке выступила испанская труппа с театрализованном представлением «Кафе Чинитас».

Популяризации танца фламенко способствовала созданная Флорой Альбайсин система, в которой объединялись характерная постановка корпуса, головы, движения рук, выстукивания (сапатеадо), упражнения с махильской шалью, шлейфом и веером. Эта система способствовала развитию школ и студий танца фламенко, ученики которых несли его по всему миру.

Данную систему можно включать в программу обучения предмету «Народно-сценический танец» для студентов высших и средних учебных заведений.

С.О. Захаров

ЕВОЛЮЦІЯ АРГЕНТИНСЬКОГО ТАНГО В КОНТЕКСТІ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА КІНЦЯ ХІХ — ХХ СТ.

Серед сучасних бальних танців чи не найбільшої популярності набуло танго, передвісником якого, на думку більшості дослідників, є аргентинське танго.

Аргентинське танго виникло як танець в останній третині XIX століття (точна дата невідома) на території Ріо-де-ла-Плати (річки, що протікає по кордону між Аргентиною й Уругваєм) у культурі іммігрантів з Європи, креолів (місцевого населення) та нащадків африканських рабів. Воно поєднало в себе елементи іспанських хабанери та фламенко, африканського фандомбе, креольської мілонги, андалузського фанданго, італійського танго-апаш тощо.

Його характерними особливостями є імпровізаційність, помірний темп виконання, постійний ритмічний малюнок акомпанементу, синкопована мелодія, рішучість і чіткість рухів, велика кількість поворотів ліворуч та фігурадів, протиставлення емоційно насичених і стриманих фігур, попливність виразних поз.

Згодом аргентинське танго набуло популярності в Європі й інших країнах світу, проте значна стандартизація рухів цього танцю призвела до втрати автентичності. Сучасний академічний стиль танго не передбачає емоційної чуттєвості, наповненої ностальгічними спогадами, і суперечить сутності його естетики та філософії.

Вивчення й аналіз еволюції аргентинського танго сприятиме поверненню автентичності елементів і справжньої поетики, смислової та емоційної змістовності цього танцю.

Необхідно також зазначити, що нині ми можемо спостерігати нову хвилю популярності танго, яке досягло рівня не лише соціального танцю, а й стало важливою складовою сучасного світового мистецтва.

В.О. Сінцова

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ТАНЦЮВАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Традиційна іудейська танцювальна культура бере свій початок зі святкової обрядовості, в якій зосереджені світоглядні ідеали, моральні цінності, норми поведінки народу. Усі єврейські свята відбивають саму суть іудаїзму: єдність Тори, народу й землі Ізраїлю, і при всьому своєму зв'язку з прадавньою історією вони мають яскраво виражену спрямованість у майбутнє та логічний зв'язок із сьогоденням.

Ізраїльський національний танець як сценічне мистецтво порівняно молоде, але як ритуал він має глибоке коріння в давньоєврейській культурі. Ізраїльський танець виник на підґрунті національних традицій. Протягом історичного шляху єврейського народу до незалежності національний танець збагатився танцювальними традиціями інших народів, не втративши свого самобутнього колориту. Фрейлехс, міцва, шер, койлич, булгар, шток, дебка — в кожному з цих танців свої особливості, але хора й нині залишається основним ізраїльським танцем. Хора є символом нового життя; сплетені руки танцівників символізують нові спільні ідеали народу; підняті догори руки відображають чисті помисли, молитву.

Ізраїльський танець завжди відбивав дух часу і багато чого в ньому змінилося щодо його первісних ідеологічних джерел. Сучасні засоби телекомунікації перетворили весь світ на одну велику інформаційну мережу, де національний танець підпадає під руйнівний вплив зарубіжної субкультури. Ритми року, джазу й диско накладають відбиток на стилістику традиційного танцю.

Процес відродження єврейського общинного життя в осередках за межами Ізраїлю неможливий без вивчення традицій, історії, релігії й культури. Активними учасниками такого руху в м. Харкові є культурні центри «Гілель» та «Бейт Дан». Яскравим прикладом збереження та популяризації єврейської танцювальної культури в нашому осередку є щорічний фестиваль танцю «Кохавім» — свято молодості та краси.

И.С. Писклова

ОБОГАЩЕНИЕ ТАНЦА ПЛАСТИЧЕСКИМИ ЭЛЕМЕНТАМИ БОЕВЫХ ИСКУССТВ

В наше время наблюдается ощутимая тенденция тяготения единоборств к танцу. Синтез этих двух направлений вызывает множество вопросов: где

заканчується боротьба і починається танець? Для чого потрібно це взаємодіяння? І потрібно ли взагалі?

В літературі можна знайти багато свідчень про історію і теорію єдиноборств. Марк Ругендуш, Грегорі МакДональд, Жорж Амаду і Антоніо Мачадо дуже повно описували бразильські види бойових мистецтв, як найбільш близькі до танцю. В Україні найкращою в області з'єднання танцю і бою є книга В. Пилата «Бойовий Гопак», де описана не тільки історія виникнення, але і необхідні практичні рекомендації.

Зливання єдиноборств з танцем почалося ще в первобитному суспільстві, коли танець супроводжував всі найважливіші життєві події. Це взаємодіяння ми можемо спостерігати в танцювальних традиціях Стародавнього Єгипту і Стародавньої Греції, де фізичному вихованню юнаків відводилося багато уваги, а самі знання передавалися через танець.

На українських землях найкращим прикладом з'єднання танцю і боротьби є Бойовий Гопак. Козацьке військо змогло створити унікальну за своїми аналогами систему фізичного і духовного виховання. Об'єднуючи танець з вивченням бойових прийомів, вони досягали неймовірних успіхів в ближньому і дальньому бою, відкрили багато технік, володіли мистецтвом сабельного бою.

Прикладом зливання танцю і бою в наше час є капоєйра. До цього часу не доведено, де в капоєйрі танець, а де чисте єдиноборство. Вона нагадує танцювальний дует, де за кожним «питанням» одного партнера слідують «відповіді» іншого.

Таким чином, танець і бойові мистецтва знаходяться в тісній взаємозв'язці. Танець допомагав не тільки замаскувати вивчення бойових мистецтв в часи переслідувань, але й концентрував увагу учнів, налаштував на спільну роботу, синхронізував дихання і готував позитивну духовну базу. Завдяки танцю, єдиноборства перетворилися в прекрасне і захоплююче зрелище.

А.В. Сєрякова СУЧАСНИЙ ХОРЕОГРАФ ЯК МАЙСТЕР ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ

Нині велике мистецтво живе під знаком хореографії. Ритм життя задає ритм творчості. Експресія, спресованість у просторі та часі, пластична інтерпретація — усі ці складові танцю дають змогу лаконічно, але суттєво вплинути на людину. Тому надбання хореографів застосовують і в театральному мистецтві.

Балетмейстер, як і режисер, повинен бути мислителем, філософом, психологом, педагогом, оскільки зображуючи у своїй творчості час у природному зв'язку особистого, індивідуального та суспільного, соціального, коли суб'єктивне бачення стає об'єктивною особливістю історичної дійсності, він мимоволі бере на себе право бути духовним камертоном своєї епохи, виразником думок і почуттів свого покоління.

Процес створення образу, як хореографічного, так і художнього, починається, в першу чергу, із зацікавленості ним, з вивчення матеріалів: історичних, літературних, іконографічних, музичних. Музика відображає інтонаційний устрій свого часу, образотворче мистецтво підказує пластичний малюнок певної епохи та народу, література надихає на сюжет.

Функціонально-естетичний аналіз хореографічного твору підтверджує зв'язок лексики композиції з його змістом. Тут ми маємо ще одну подібність: зв'язок цей, як і структура побудови мізансцени в драматургії, опосередкований через образну систему.

Балетмейстер, як і режисер, будує свій твір за законами драматургії. Він має експозицію, зав'язку, розвиток дії, кульмінацію і розв'язку. Усі ці частини повинні знаходитися в гармонійному співвідношенні і підпорядковуватися розвитку дії та розгортанню конфлікту твору. Тільки якщо в драматичному творі основний засіб художнього вираження — мова, а інше її супроводжує, є доповненням до мови, то в хореографічному мистецтві єдине вираження змісту — рух, міміка, а мовою слугує сам танець — пластика людського тіла з усім багатством її виразних можливостей.

Т. В. Шелуха

СПЕЦИФИКА ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ОБРАЗОВ В КЛАССИЧЕСКОЙ ХОРЕОГРАФИИ

Художественный образ — это особая специфическая форма обобщенного художественного отображения действительности через раскрытие конкретного явления средствами искусства. Характер героя раскрывается на сцене в линии его поведения, его действий и поступков средствами хореографического искусства.

Мир хореографической образности диктует свои законы отображения действительности, основанные не на буквальном соответствии жизненного и художественного материала, а на степени соответствия метафорическому, поэтическому отображению жизни. Классическому танцу, в силу своих выразительных возможностей, более чем другому виду искусства чужды натуралистическая подробность, житейская повседневность, обыденная достоверность. В противовес этому в балетных спектаклях воспеваются возвышенная красота и чистота линий.

Обращаясь к художественной практике мирового хореографического искусства, на примере классического танца можно проследить определённую закономерность — танец обогащается новыми техническими приёмами, усложняется и развивается благодаря появлению новых художественных образов, сюжетов и тем.

Так во второй половине XIX века под влиянием романтизма в балетных спектаклях на смену античным героям, богам, королям и принцессам приходят новые образы из мира фантазий и грёз — феи, русалки, виллисы. Именно эти персонажи способствовали появлению тех танцевальных движений, которые впоследствии будут самыми яркими выразительными средствами классического танца. Одним из главных новшеств романтического балета стал танец на пуантах.

В.Ф. Салех

ЧЕРТЫ РУССКОЙ ШКОЛЫ КЛАССИЧЕСКОГО ТАНЦА

Нам представляется возможным проследить преемственность традиций одной из лучших в мире школ классического танца — русской. Согласно истории, русский балет сохранил для человечества всемирные заветы хореографического искусства на протяжении нескольких веков и стал хранителем лучших традиций во всем мире. Изучение особенностей русской школы классического танца, постижение богатства ее технического арсенала имеет большое значение для творческого осмысления опыта прошлого и обогащения его традиций.

Анализ научной литературы показывает, что существует достаточно многогранное рассмотрение истории и особенностей русской школы классического танца в фундаментальных трудах искусствоведческого характера Ю.А. Бахрушина, Л.Д. Блок, В.И. Красовской и других, а также в многочисленных монографических работах и диссертационных исследованиях.

Научная новизна и теоретическая значимость заключается в том, что предпринята попытка определения характерных особенностей русской школы классического танца. Постигая основные тенденции развития, методы обучения, стили исполнения классического танца, мы констатируем тот факт, что понятие «традиция», наряду с понятиями «преемственность», «школа», выявляет константность в развитии хореографического искусства. Отсюда происходит практическая значимость исследования, результаты которого могут быть использованы в процессе обучения хореографическому искусству.

Таким образом, анализ основных особенностей русского балета позволяет установить, что к началу XX века утвердилась русская школа танца, впитавшая в себя элементы французской школы Ш. Дидло, итальянской — К. Блазиса, Э. Чеккетти и датской школы Х. Йогансона.

Русская классическая школа стала культурным достоянием нации, вобрала в себя народные формы и академическое направление, сохранив и развив разнообразие танцевальной лексики, виртуозность и блеск исполнения, используя технику как средство выразительности, наряду с мягкостью, завершенностью, одухотворенностью, уверенностью и красотой движений, откровенностью и чистотой исполнения — то есть теми особыми чертами хореографического искусства, которые возвышают русскую школу классического танца над всеми другими школами мира.

Ю.С. Хлопецкая

ОБОГАЩЕНИЕ ЛЕКСИКИ КЛАССИЧЕСКОГО ТАНЦА ЭЛЕМЕНТАМИ НАРОДНОГО ТАНЦА В БАЛЕТАХ XX ВЕКА

Классический танец как вид искусства формировался и кристаллизовался на протяжении многих веков. Долгое время он оставался в рамках строго очерченных, регламентированных правил и традиций.

С конца XIX века границы, которые определяют классический танец, начинают раздвигаться и размываться. Балет XX века активно взаимо-

действует с другими видами искусства, а классический танец — с другими видами танца. Одним из основных источников, питающих балет этого периода, стал народный танец. В данном случае мы говорим не о заимствовании отдельных характерных движений, а об органичном симбиозе двух танцевальных структур. И как следствие — рождение нового танца, новой структуры, в которой народная основа гармонично соединяется и переплетается с выразительными средствами классического танца.

Первым, кто использовал элементы народного танца, был Сен Леон. Подобные попытки стали развиваться в творчестве М. Петипа. Виртуозный блеск, филигранность техники, полетность, одухотворенность он органично соединяет с движениями народной хореографии. Последовательно и энергично утверждал эти принципы М. Фокин, у которого на протяжении всего балета прослеживается сочетание выразительных средств классического и народного танцев. Дальнейшее взаимопроникновение широко и стабильно стало утверждаться на сцене советского балетного театра. Взаимодействие классического и народного танцев особенно ярко проявились в творчестве балетмейстеров XX века: Ф. Лопухова, В. Чабукиани, Р. Захарова, Ю. Григоровича, О. Виноградова.

Таким образом, именно классический танец оказался необычайно гибкой, подвижной системой выразительных средств, способной вбирать, впитывать в себя и перерабатывать, преломлять самые разнообразные пластические начала.

Н.М. Семенова

КОНТЕМПОРАРИ ЯК ВИД СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

За умов недостатнього наукового осягнення нових здобутків хореографії в Україні постає питання створення універсальної сучасної термінології танцю та відповідної сьогоднішню класифікації її видів, напрямів, стилів.

Зроблено чимало спроб надати визначення сучасній хореографії, сучасному танцю і його різновидам. Але будь-яка класифікація викликає багато питань, якщо не визначені певні критерії оцінювання, критерії розподілу явищ за групами. Недосконалою буде й та класифікація, яка зроблена відповідно одного критерію: чим більшим критеріям вона може задовольняти, тим точніший буде розподіл та об'ємніша характеристика.

У хореографії нині утворилися два нові феномени: модерн-джаз і контемпорарі, які претендують на статус її видів.

Модерн-танець та джаз-танець мали свої системи підготовки й достатньо виразних засобів для створення різних за змістом витворів хореографічного мистецтва — від окремих концертних номерів до розгорнутих композицій і цілих танцювальних вистав. Але вони в запозиченні виразних засобів настільки проникли один в одне, що відокремити їх неможливо. Запозичення рухів, прийомів, переходів перейшло в запозичення принципів рушення та призвело до стирання меж і втрати специфіки кожного. Тому нині модерн та джаз поєднано в один вид хореографічного мистецтва — модерн-джаз-танець.

Танцювальний напрям контемпорарі — наймолодший у хореографічному мистецтві. Він має специфічні виразні засоби, основані на прийомах імпровізації та контактної імпровізації. Також у ньому поєднано авторські методики і техніки руху Лабана, Александера, Клейна.

Контемпорарі має можливість створювати перформанси — великі танцювальні форми, складаючи в них різний зміст. Це сприймається неоднозначно, оскільки дія розгортається не послідовно, заздалегідь продумано, а непередбачено та спонтанно і твориться під час демонстрації перед глядачем.

Контемпорарі має певну систему підготовки, яка складається з розігріву, вправ біля станка і на середині залу, стрибків та комбінацій, що відрізняються чергуванням вправ на дрібну техніку й на велику амплітуду, рухів партерного характеру з великими стрибками. Але невід'ємною частиною підготовки є не тільки тренінг тіла, а й психологічний та інтелектуальний. Головним є формування самоусвідомлення особистості і вміння концентрувати увагу на будь-якій частині тіла, що сприяє розвитку творчого потенціалу. Здійснюється це завдяки використанню в підготовчому процесі поряд з екзерсисом прийомів саморегуляції: м'язове розслаблення, керування ритмами дихання, активізація уяви і чуттєвих образів, розвиток здатності концентрації та деконцентрації уваги.

Таким чином, танцювальний напрям контемпорарі досяг такого ступеня розвитку, що його об'єктивно можна вважати повноправним видом сучасного хореографічного мистецтва.

Е. В. Янина-Ледовская

ПРИНЦИПЫ КОНТАКТНОЙ ИМПРОВИЗАЦИИ

Контактная импровизация (КИ) — это самостоятельная танцевальная форма, сочетающая в себе простоту и естественность движений, положение и сложность эмоционального содержания. Это общение партнеров друг с другом на языке тела, приводящее к совместным переживаниям и открытиям.

КИ учит расслабляться через осознание ощущений веса, инерции и баланса; освобождает от запрограммированных намерений и стандартных установок, противоречащих естественной природе человека. Важно не интерпретировать или анализировать свои движения и положения, а исследовать с партнером возможности совместного творчества в танце.

В КИ движения возникают как взаимодействие законов физики с живой структурой тела и не являются заранее выстроенными и постоянно воспроизводимыми в одной и той же последовательности. Специфические находки в движении не обязательно вызывают большой интерес при наблюдении дуэта. КИ конструирует формальные условия для наблюдения индивидуальных спонтанных реакций на неожиданные и непривычные физические обстоятельства.

КИ, как разновидность танцевального движения, имеет свои принципы.

- Движение следует за смещением точки контакта между телами партнеров.

- Необходим постоянный физический контакт между партнерами.
- Внимание партнеров направлено на сегментацию тела и движение одновременно в нескольких направлениях.
- Внимание должно ориентироваться и на внутренние ощущения тела.
- Передвижение партнеров осуществляется по трехмерным траекториям.
- Свободный, набирающий силу поток движений, должен сочетаться с активным попеременным и пассивным использованием веса.
- Подразумевается присутствие зрителей, ведущее к сознательной, а не формальной презентации.
- Партнеры следуют за естественным положением вещей.
- Хореографические структуры организованы в последовательность дуэтов, трио или движений больших групп через непрерывное физическое взаимодействие танцоров.
- Каждый одинаково важен, нет внешних знаков различия между танцорами.

Главным в КИ является сам процесс создания танцевальной формы, которая неповторима и существует в настоящее время, а не конечный результат, выраженный в рисунке, чередовании отдельных «па» или комбинаций.

КИ хранит в себе потенциал, обогащающий возможности хореографического искусства будущего.

К. И. Роговой

ДЖАЗ В ПОИСКАХ СТИЛЕЙ

Джазовый танец — это танцевальный стиль, возникший на основе африканской культуры, ритмов и танцев фольклорного характера, на которые накладывались различные наслоения: этнические, религиозные, эстетические, геополитические.

Пройдя путь от бытового фольклорного танца до сценического театрального танца, он постепенно становится особым видом танцевального искусства. В процессе эволюции джазовый танец концентрировал все более сложные формы выражения эмоционального состояния. В своих изысканиях он обращается к средствам выразительности других систем и направлений танца, вбирая в себя достижения танца модерн, классической хореографии и народной хореографии. Так как джаз-танец является «открытой» системой, начался процесс слияния основных школ современной хореографии, что и влечет возникновение новых джазовых стилей.

В 20-е гг. XX в. были созданы многие танцы: чарльстон, фокстрот, «блек ботом», фриско и другие, которые исполнялись в барах и танцзалах, использовались в водевилях и мюзиклах.

Выдающиеся хореографы: Дж. Роббинс, М. Маттокс, Дж. Коул, Э. Эйли, Б. Фосс, Ф. Астор и другие, работавшие в стиле джаза, приносили что-то своё в зависимости от мировоззрения, внутреннего мира, ощущений и взглядов, что повлияло на дальнейшее развитие джазового танца. Каждый

исполнитель со своей идеологией и индивидуальным восприятием ощущает стилистику по-разному — это и отличает джаз от других направлений.

Джазовый танец может быть поверхностным и быстро меняться, создавая новые формы, такие как бродвейский джаз, соул-джаз, фанки-джаз, стрит-джаз, флеш-джаз.

Сейчас, когда джаз на пике популярности, он по-прежнему в поисках, так как смыслом его существования является стремление к новым вершинам.

Е.Ю. Сластина

ВЛИЯНИЕ МУЗЫКАЛЬНЫХ ФОРМ НА СТАНОВЛЕНИЕ СТРУКТУРЫ БАЛЕТНОГО СПЕКТАКЛЯ

Становление структуры балетного спектакля и его хореографической составляющей осуществлялось во многом под влиянием сложившихся в тот или иной период форм музыки.

В своих теоретических трудах учителя танцев Доменико да Пьяченца и Гульельмо Эбрео (XV в.) определяли танец как действие, порожденное мелодией, выражающее ее собственную природу. То есть музыке отводится роль не просто ритмической основы, но и некоего смыслового фундамента, формирующего художественное значение хореографической композиции.

Возникнув как развлекательное зрелище, балет представлял собой ряд роскошных феерических интермедий. Он состоял из нескольких танцевальных и музыкальных эпизодов, иногда сюжетного характера, объединенных достаточно механически. В них отсутствовали композиционная целостность и стилистическое единство.

Долгое время музыка к балетным спектаклям либо писалась второрядными музыкантами придворных оркестров, либо составлялась из разрозненных фрагментов хореографами-постановщиками, что не позволяло ей служить источником глубокого художественного смысла и фактором развития возможностей балетного искусства. Поэтому важнейшие эстетические, художественные и технические ориентиры для балета в целом и для хореографии, как его центра, складывались в разнообразных формах «небалетной» музыки.

Зависимость хореографической композиции от эволюции музыкальной идеи привела к формированию нового виртуозного танца, имеющего в своем распоряжении целый арсенал движений изошренного партерного танца, пируэты, различного вида прыжки, придающие танцу блеск.

Развитие полифонии в музыке позволило утвердиться принципу вариативности музыкальных тем, в результате чего сольные партии в хореографических постановках выстраивались как набор вариаций одной танцевальной композиции.

Развитие оперы продолжало формировать новые композиционные приемы и структурные формы балета. Так, сложившаяся в результате музыкальных реформ XVIII в. структура оперного спектакля отразилась в созданных Новерром многоактных балетах и в композиционных средствах, используемых балетмейстером для построения спектакля.

Реформа балетной музыки, совершенная Люлли, выразившаяся в сочетании разноплановых мелодий и чередовании быстрых и медленных темпов в пределах одного номера, требовала новой техники танца и композиционного построения. Под влиянием новых форм музыки Люлли в творчестве Бошана окончательно оформилась конструкция танцевального номера, а также начался переход хореографии от плоского композиционного построения к пространственному.

Дальнейшее развитие танцевальных форм пошло по пути сближения с музыкой и в лучших образцах балетного творчества конца XIX и XX вв. достигло удивительной неразрывности этих двух видов искусства, объединившихся в единое целое действие балетного спектакля.

Н.Л. Пензєва

ВЗАЄМОДІЯ МУЗИКИ І ТАНЦЮ У ТВОРЧОСТІ ДЖ. БАЛАНЧІНА

Дж. Баланчін (Баланчівадзе) — балетмейстер російського походження, який виріс у постать світового масштабу, завдяки своїй непересічній творчій діяльності в США. Проте джерела стилю Дж. Баланчїна — в російському культурному просторі початку XX ст., тобто в його перших балетмейстерських спробах, орієнтованих на творчість таких видатних балетмейстерів, як К. Голейзовський та Ф. Лопухов. Своєрідним був підхід Баланчїна до сутності музики. Він вимагав професійного володіння нею, не був ілюстративним, як у багатьох інших хореографів. І.Ф. Стравінський доводив цю особливість творчого доробку балетмейстера — зорового слухання: «...бачити хореографію Баланчїна в «русі» — це чути музику очима». За неповних п'ять років інтенсивної творчої праці в Петрограді Баланчін навчався зразкам класичної спадщини та знайшов багато нових хореографічних прийомів, які пізніше використовував у балетних експериментах XX ст. Баланчін свідомо відзначав, що балет не має бути ілюстратором навіть найцікавіших, найзмістовніших літературних першоджерел, повинен говорити сам за себе, оскільки тіло людське й, зокрема жіноче, також несе щиру красу. З перших кроків артиста й балетмейстера чітко виявилось бажання робити танець святом веселоців, радості, без рефлексії, болісних протиріч. Це було природною реакцією на тривалий період засилля такого роду тем у театрі передреволюційної пори. Баланчівадзе найбільше любляв спектаклі гармонійно зрозумілі, врівноважені, що виражали будь-які відтінки сонячності. І обирав для цього відповідні музичні твори, серед яких, насамперед, була музика П. Чайковського, І. Стравінського — його старших співвітчизників.

Т.А. Тищенко

ЧЕХОВСКАЯ «ЧАЙКА» В БАЛЕТАХ ДЖ. НОЙМАЙЕРА И Б. ЭЙФМАНА

Источником сюжета в хореографии часто служат литературные произведения, на основе которых создаются балетные спектакли. В них преломляется сюжет в соответствии с современностью, взглядами, собственными

впечатлениями и возможностями выразительных средств хореографии. Ярким примером такого воплощения может быть сюжет «Чайки» А. Чехова в представлении Дж. Ноймайера и В. Эйфмана.

Идея создания балета у Ноймайера родилась после того, как он увидел «Чайку» П. Штайна в Берлинском театре драмы «Шаубюне», которая отличалась своим радикальным прочтением классической пьесы. Он решил рассказать о людях, посвятивших себя танцу. Действующие лица «получили» новую профессию, а сюжетная линия осталась чеховской. Его Тригорин — известный балетмейстер (Дж. Баланчин). Аркадина — прима императорского театра (А. Павлова), Треплев — начинающий хореограф-экспериментатор (К. Голейзовский), а Нина — юная девушка, мечтающая о профессиональной сцене. Каждый из героев имеет свою пластическую характеристику, своеобразный образ и его развитие.

Драматическо-эмоциональная линия творчества Ноймайера подкреплена в балете музыкой Д. Шостаковича, П. Чайковского, А. Скрябина, И. Гленни. Картины спектакля посвящены разным видам танца в России того времени. Таким образом, параллельно с сюжетом хореограф, увлекающийся историей балета, проводит настоящее исследование танцевального искусства той поры.

В отличие от Ноймайера, Эйфман сосредотачивает внимание только на четырех главных персонажах, а действие переносится в балетный зал. Сюжет в его балете, как и в пьесе Чехова, уступает место внутреннему действию. События у Чехова, как правило, происходят не на сцене, а где-то вне сцены. За «кулисами» сюжета происходит самое главное. Именно эту тайну главного, скрытую в глубоком подтексте, он выносит в центр своего спектакля. Эйфман затрагивает проблематику идей о развитии искусства, о поиске новых форм, об истинных и мнимых ценностях, о любви и карьере.

Музыкальной канвой спектакля Эйфмана стали произведения С. Рахманинова, чье творчество, по его мнению, очень близко чеховскому мировосприятию. Используются фрагменты из второй симфонии, «Поэмы экстаза» и «Прометея» А. Скрябина. По словам Эйфмана, есть какой-то прорыв на подсознательном уровне, когда именно эта музыка совпадает с хореографией и эмоциональной атмосферой спектакля.

Несмотря на то, что пьеса одна, при этом ее прочтение у двух балетмейстеров абсолютно разное. В их «Чайке» есть воистину чеховское понимание любви как синонима красоты, как самого важного в жизни (и Эйфман, и Ноймайер не боятся воспевать ее на сцене), и есть талант постановщиков-созидателей, которые, соединяя современный театральный язык с традицией, остаются в своих постановках, прежде всего, самими собой — никому ни подражая.

О.А. Корж

СПОСОБ РАСКРЫТИЯ СУБЪЕКТИВНОСТИ ГЕРОЯ В ХОРЕОГРАФИИ В. ЭЙФМАНА

В современном хореографическом искусстве балетмейстеры отходят от общепринятой эйдетической схемы построения сюжета и все чаще

применяют аналитико-конструктивную схему, которая конструирует смысл из самой себя, то есть разделяет материал на значимые элементы и монтирует их в многослойную конструкцию, смысл которой генерируется самой ее структурой.

Борис Эйфман — хореограф-мыслитель, которого особенно интересуют тайны творчества, раскрывающиеся в судьбах О. Спесивцевой, П. Чайковского, Мольера. Обращаясь к такой таинственной и малоизвестной сфере, как человеческая психика, Б. Эйфман создает образцы сценического психоанализа.

«Красная Жизель» — это балет, устанавливающий взаимосвязь между внутренним миром героини и современной ей внешней историко-культурной ситуацией. Балетмейстера потрясла трагическая жизнь Ольги Спесивцевой, величайшей балерины XX в., и это стало основой для создания спектакля.

Одной из лучших партий О. Спесивцевой был балет «Жизель» Адана. Для создания образа своей героини Эйфман взял манеру ее исполнения и историческую ситуацию, в которой она творила. Но вместе с тем хореограф предупредил, что спектакль — не биография Спесивцевой, а попытка обобщить ее судьбу и судьбы многих других талантов, вынужденных покинуть Россию, жизнь которых сложилась трагически. Психологизм творчества Б. Эйфмана, ориентация на раскрытие содержания субъективности героя подкрепляется исторической «фактологией».

Таким образом, Эйфман выделяет смысловые этапы жизни О. Спесивцевой, сопоставляя их с кровавыми событиями революционного Петрограда, находя социальную метафору, конструирует сюжет (сама идея возникает из противопоставления идеального и реального — субъективности и исторической ситуации).

Итак, способом раскрытия субъективности героя, который использует Борис Эйфман в балете «Красная Жизель», является аналитико-конструктивная схема построения сюжета.

В.С. Харічева

РОК-БАЛЕТ О. ЖУРБИНА — М. БОЯРЧИКОВА «ОРФЕЙ ТА ЕВРИДИКА» В КОНТЕКСТІ МИСТЕЦЬКИХ ПОШУКІВ 1970—80-Х РР.

Балет «Орфей та Евридика» на музику рок-опери О. Журбіна створив видатний російський балетмейстер М.М. Боярчиков (нар. 1935 р.) на сцені Пермського театру опери та балету в 1977 р. Через 2 роки його показали в Ленінграді, а в 1982 р. він демонструвався на харківській сцені.

Аналогічно тому, як «Орфей і Евридика» О. Журбіна на лібрето О. Дімітрин (1975 р.) була першим досвідом радянської рок-опери (в ті часи віддавали перевагу назві зонг-опера), однойменний балет був першим утіленням модерної пластики в балетному мистецтві колишнього СРСР. Танцівники виступали босоніж на лінолеумі, що також було сміливою новацією.

Як у Пермі та Ленінграді, так і в Харкові (а пізніше в містах, де гастролювала харківська трупа) глядачі (особливо молодіжна аудиторія)

приймали виставу із зацікавленістю, навіть із захопленням. Саме в поєднанні виразних засобів сучасної хореографії та вокальної й інструментальної палітри рок-опери були приховані можливості впливу на глядачів. Їх забезпечувала також новітня сценічна драматургія, запозичена з американських та західноєвропейських мюзиклів, але базувалася вона на оновлених міфологемах відомої легенди про Орфея, який перетворювався на героя сучасної поп-культури та зраджував своїй музі — Евридиці.

У Харківському театрі опери та балету ім. М.В. Лисенка для нової версії легенди про Орфея і, зокрема, хореографічної лексики вистави знайшли підготовлених до втілення модерної пластики виконавців (І. Кузьміна — Евридика, О. Кузьмін — Орфей, Л. Марков — Харон, М. Беззубіков — Птах, Л. Кисельова та Л. Вострова — Фортуна). Це сприяло успіхові харківської вистави, яка належить до новітніх постановок у стилі модерн.

К.В. Бортник

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕОНІДА МАРКОВА В ХАТОБІ

Роль Харківського балетного театру в розвитку хореографічного мистецтва України дотепер є малодослідженою. Автор висуває проблему особливостей творчості відомих танцівників Харківського академічного театру опери та балету ім. М.В. Лисенка, діяльність яких недостатньо висвітлена в мистецтвознавській літературі. Утім вклад цих талановитих митців до сучасної танцювальної культури нашого міста є не менш вагомим, ніж творчість таких видатних виконавців, як С. Коливанова і Т. Попеску.

Так, одним із провідних артистів ХАТОБу в 1970—80-х рр. був Леонід Володимирович Марков — заслужений артист України.

Творча діяльність танцівника частково висвітлювалася в наукових працях доктора мистецтвознавства Ю. Станішевського, кандидата мистецтвознавства О. Чепалова, у статтях відомого українського мистецтвознавця Н. Некрасова, доктора мистецтвознавства О. Рощенко-Авер'янової, а також у газетних публікаціях харківської преси.

Випускник Київського хореографічного училища, Леонід Марков присвятив Харківському театру опери та балету 20 років свого життя (1967—1987 рр.). У цей час він співпрацює з багатьма відомими постановниками: М. Арнаудовою і А. Панतिकіним, М. Боярчиковим, М. Газієвим, Г. Майоровим, А. Плисецьким, К. Сергеевим і Н. Дудинською, А. Шікорою, В. Шкілько, І. Якимовою. Окрім вітчизняних балетмейстерів, талант Леоніда Маркова високо оцінив й іспанський балетмейстер Хілардо Гомеса де Фонсеа, який у 1975 р. доручив артистові важливу партію в балеті «Іспанські мініатюри».

Серед найяскравіших партій, виконаних артистом, є Ротбарт («Лебедина озеро»), Командор і Дон Жуан («Дон Жуан»), Тібальт («Ромео і Джульєтта»), Тореро і Хозе («Кармен-сюїта»), Чорт («Створення світу»), Красс («Спартак»), фея Карабос («Спляча красуня»), Буржуїн («Хлопчик-Кибальчиш»), Орфей і Харон («Орфей та Евридика»), Шахрїяр («Тисяча і одна ніч»), Квамодо («Собор Паризької богоматері»), Візир і Незнайомець («Легенда про

коханья»), Клавдій («Гамлет»), Хуліган («Барішня і хуліган»), Бербанто («Жорсар»), Марселіна («Марна обачливість»), Копеліус («Копелія») та інші.

Чималу роль у творчості Леоніда Маркова відіграє балетмейстерська діяльність. Так, у 70-ті рр. він відтворює на сцені ХАТОБу партії Хозе, Цуніги, Тореро і Рока в балеті «Кармен-сюїта», ставить одноактний балет на музику І. Штрауса, у 1985 році створює танцювальні номери для опери-балету «Яка біжить по хвилях». Також Леонід Марков є автором хореографічних фрагментів в операх «Аїда», «Отелло» Дж. Верді, «Тарас Бульба» М. Лисенка, «Фауст» Ш. Гуно, «Червона Шапочка» В. Гокієлі.

Маючи потужний творчий потенціал і величезний досвід артиста балету, Леонід Володимирович не зупиняється на досягнутому. На посаді завідувача кафедри сучасної хореографії в Харківській державній академії культури він викладає іспанський танок і дисципліну «Мистецтво балетмейстера», приділяє особливу увагу творчому розвитку студентів-хореографів.

Таким чином, різнобарвна творча діяльність Л.В. Маркова в ХАТОБі є яскравою сторінкою сучасної вітчизняної хореографічної культури.

В.В. Загоруйко

РОЛЬ ТВОРЧЕСТВА В. ЕЛИЗАРОВА В РАЗВИТИИ СОВРЕМЕННОГО БАЛЬНОГО ТАНЦА

Севастопольский театр танца В. Елизарова — уникальное явление не только АР Крым, но и всей Украины. Аналогов ему нет во всём мире, потому что это единственный театр, спектакли которого основаны на лексике бального танца. Идея создания театра танца появилась у его основателя — Вадима Елизарова — очень давно, но воплотить её в жизнь удалось только в 2000 г. на базе спортивно-танцевального клуба «Виктория», который к тому времени являлся двенадцатикратным чемпионом Украины, призёром открытого первенства Германии, финалистом чемпионатов мира и Европы, чемпионом СССР.

Сегодня труппа театра В. Елизарова, состоящая из 50-ти профессиональных танцоров, коллектива балетмейстеров-репетиторов, звукорежиссеров, мастеров света, костюмеров, покорила своим искусством Австрию, Бельгию, Венгрию, Германию, Норвегию, Россию, Польшу, Францию, Швейцарию, Чехию, и др.

Солисты театра танца (5 человек) удостоены звания заслуженных артистов Украины, а его художественному руководителю присвоено звание народного артиста Украины.

Для Севастопольского театра танца в лице его несменного руководителя В. Елизарова бальный танец всегда был не только спортом, проявлением физических возможностей исполнителя, но и видом искусства, олицетворяющим духовное и душевное равновесие человека. Отличительной чертой театра танца является «тематический формейшн», выстроенный по законам драматургии.

Репертуар коллектива состоит из спектаклей «Кармен», «Notre Dame de Paris», основанных на сюжетах литературных произведений; спектаклей для детей «Новогоднее поле чудес», «Щелкунчик», «Золушка» и постановок, которые представляют собственные сюжеты балетмейстера выразительными средствами балльного танца. Общей во многих хореографических спектаклях является тема любви, отношений двух божественных начал — мужчины и женщины.

Творчество В. Елизарова расширяет границы современного балльного танца, который перестаёт быть просто «досуговой практикой» или спортивным мероприятием, а становится видом сценического искусства, театрального действия. Именно за этой идеей — будущее развитие мирового балльного танца.

О.А. Бондаренко

ТВОРЧЕСКИЙ СТИЛЬ БАЛЕТМЕЙСТЕРА ИРЖИ КИЛИАНА

Иржи Килиан — чех по происхождению, англичанин по образованию, голландец по месту жительства. Килиан — главный балетмейстер Штутгартского балета, создатель и руководитель Нидерландского театра танца, который благодаря ему завоевал мировую славу.

Каждая работа И. Килиана вызывает огромный интерес у зрителя. Балетмейстер касается самых различных и важных тем: взаимоотношения мужчины и женщины, наказание за греховность, жажда познания мира и самого себя. В постановке «Маленькая смерть» на музыку В. Моцарта показана борьба чувств — агрессивных и слабых, нежных и жестоких, — которые всегда присутствуют в жизни. В «Свадебке» И. Стравинского мы видим поразительное проникновение хореографа в ритуальное славянское сознание, обнаруживающее связь язычества и православного христианства. В «Падающих ангелах» Килиан показывает женщину и ее внутренний мир: рождение, первые шаги, мысли, вхождение в мир и общество, беременность и т.д.

Спектакли Килиана представляют собой некий «философский трактат», который автор создает с помощью языка пластики. Основываясь на синтезе классического танца и танца модерн, он создал свой уникальный и очень личный стиль. В его постановках уникальные построения адажио, состоящие из чередующихся эмоционально выразительных фрагментов и монументальных скульптурных композиций. Он использует минимум яркого света, минимум декораций и максимум блестящей техники с эмоциональной подачей.

Иржи Килиан — один из самых ярких и талантливых хореографов современности, его творчество является примером для подражания и объектом изучения для молодых хореографов.

Е.Ю. Кулакова

ФЕНОМЕН СОЦИАЛЬНЫХ ТАНЦЕВ

В современных условиях появились танцы, которые однозначно нельзя отнести ни к бытовым, ни к профессиональным. Это явление получило

название социальных танцев. В отличие от профессиональных танцев, в социальных нет четко зафиксированной последовательности движений. Это импровизации в паре, несущие несомненный приоритет совершающегося сию минуту контакта двух людей, внутреннего состояния и характера музыки над всеми правилами исполнения движений. По сравнению с бытовыми танцами, в которых приоритетным является эмоциональная разрядка, в социальных становится необходимым демонстрация не только себя, но и своего танцевального мастерства. По каждому направлению социальных танцев регулярно устраиваются тематические вечера, турниры, конкурсы, на которых можно научиться новому.

К группе социальных танцев относятся: сальса, меренга, мамбо, бачата, аргентинское танго, буги-вуги, хастл и др.

Сальса характеризуется отсутствием частой смены партнеров, что позволяет учиться взаимопониманию в танце между совершенно незнакомыми людьми. При всей сложности ритма в ней воспеваются чистые, целомудренные чувства, это своеобразная песня дружбы и непорочных чувств Ромео и Джульетты Карибских островов.

Бачата характеризуется умеренным темпом; тексты песен повествуют о страданиях, неразделенной любви и жизненных невзгодах. Хореография бачаты сравнительно проста, партнеры танцуют очень близко друг к другу, совершая легкие круговые движения сцепленными в замок руками.

Танец меренга, благодаря своей легкости, получил такое название от кондитерского изделия, сделанного из сахара и взбитых яичных белков. Для основного шага танца, который исполняется со слегка разведенными ногами, характерно покачивание. Исполнять этот танец можно на любой площадке.

Социальные танцы, возникшие на окраинах городов, танцевали простые жители беднейших кварталов без тренировок и подготовки, получая возможность на время забыть о своих проблемах, отдавшись во власть мелодии ритма и танца. А сегодня исполнители социальных танцев имеют возможность повышать свое танцевальное мастерство и представлять его на суд зрителей в танцевальных клубах и организациях. Они ищут новые движения и их сочетания, подчиняясь определенным правилам и адаптировав спонтанный танец, согласно законам сценического действия. Возможно, социальные танцы — это источник новых выразительных средств для хореографии будущего.

Е. А. Кривопиша

ИГРОВОЙ СТРЕЙЧИНГ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В ДЕТСКОМ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОМ КОЛЛЕКТИВЕ

Игра — это особая реальность, доступная восприятию каждого, существующая на всех степенях культуры, при разных формах мировоззрения. Это основная деятельность детей дошкольного, а во многом и школьного возраста. В процессе игры дети знакомятся с окружающей жизнью, уточняют и осмысливают свои представления о мире. Это творческая деятельность детей.

Стретчинг — система статических и динамических растяжек. Упражнения стретчинга рассчитаны на вовлечение в работу всего организма, включая психику, направлены на расслабление, настройку и восстановление функций мышц. Это позволяет без вреда, используя защитные силы организма, предупредить многие заболевания.

Упражнения на растягивания способствуют развитию важных двигательных качеств, необходимых танцовщикам. Поэтому такие упражнения обязательно включаются в систему подготовки исполнителей всех видов хореографического искусства. Но выполнение упражнений стрейчинга связано с сильными болевыми ощущениями. Для преодоления этих болевых ощущений была разработана методика игрового стрейчинга, не имеющая возрастных ограничений. Работать по этой методике можно с детьми от 4 лет. И очень важно заниматься с детьми именно дошкольного возраста, тем более, что в дошкольных учреждениях дети обучаются упражнениям стретчинга в игровой форме. Упражнения для всех групп мышц носят близкие и понятные детям названия животных или имитационных действий и выполняются по ходу сюжетно-ролевой игры, основанной на сценариях по мотивам сказок.

Игровой стретчинг повышает двигательную активность, выносливость, снижает эмоционально-психическое напряжение. У детей исчезают комплексы переживаний, связанные с физическим несовершенством тела, умением им управлять. Возникает «мышечная радость», пониманию которой помогают вводимые в занятия элементы ритмики, игровых и современных танцев, позволяющих обучить детей культуре движений, расширенному владению своим телом, пластике жеста.

С.Ю. Салин

ВЛИЯНИЕ БАЛЬНОГО ТАНЦА НА РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ

Процесс глобализации, охватывая различные сферы жизнедеятельности людей, обостряет проблему национально-культурной идентичности. Отождествление личности с культурой задает человеку смысловые и ценностные координаты, определяет его мировоззрение и мировосприятие, систему значимых символов, норм и правил поведения. Отсутствие национально-культурной идентичности ведет к неспособности человека идентифицироваться в предлагаемых ему идеалах, что влечет за собой формирование личности вне культурного контекста. Традиционно функции формирования национально-культурной идентичности принадлежат образовательным институтам и институту семьи. Несмотря на возросшую активность исследований в области практической педагогики, нельзя утверждать, что упомянутые институты полностью справляются с формированием этого личностного аспекта. На этой почве, в ситуации нарастания глобализационных процессов, происходит экспансия западных ценностей, которые в контексте славянской культуры становятся фактором ее дезинтеграции.

Различные грани феномена идентичности личности анализируются в работах, которые можно условно разделить на несколько групп, в зависимости от того, какие аспекты идентичности в них освещаются:

- общепсихологические (В. Ачкасов, М. Бахтин, Л. Гумилев);
- психологические и социально-психологические (Д. Аусубель, Г. Брейкуэлл, А. Ватерман, Л. Выготский);
- культурологические (М. Бахтин, К. Клакхон, Д. Лихачев);
- социологические (Г. Андреева, Ю. Резник, В. Ядов);
- педагогические (П. Каптерев, Т. Стефаненко, К. Ушинский).

Практическая значимость доклада состоит в том, что рассмотрена не имеющая аналогов концепция формирования личности и ее национально-культурной идентичности в условиях коллектива балетного танца. Это позволило выявить основные индикаторы национально-культурной идентичности личности; уточнить содержательные компоненты и особенности организации учебно-воспитательной работы в коллективе балетного танца; раскрыть педагогические условия формирования национально-культурной идентичности подростков в ходе учебно-воспитательной работы коллектива балетного танца.

Изучение теоретических концепций идентичности, механизмов ее формирования, а также анализ структуры коллективов балетного танца и содержания их учебно-воспитательной работы позволили сформулировать гипотезу, которая заключается в том, что учебно-воспитательный процесс в коллективе балетного танца обладает потенциалом формирования национально-культурной идентичности его участников при определенных условиях, включающих в себя: образование, освоение различных пластов отечественной гуманитарной культуры, создание новых и поддержание существующих традиций коллектива, участие в фестивалях искусств, проведение специальных мероприятий с целью повышения уровня национально-культурной идентичности участников коллектива.

И.Я. Писарева

ПРОБЛЕМЫ ОХРАНЫ ЗДОРОВЬЯ УЧАЩИХСЯ ХОРЕОГРАФИЧЕСКИХ ШКОЛ И УЧИЛИЩ

Созерцая эффектные театрализованные танцы зритель не представляет себе огромного труда, затраченного в течение многих лет на развитие той пластичности тела, которая является основой всех балетных танцев. Зритель не подозревает, что только правильная методическая система занятий и специально развитая выносливость — залог успеха большинства представителей балетного искусства. Все движения экзерсиса оцениваются педагогами с точки зрения их полезности для балета. Но различные возможности каждого человека требуют индивидуального развития мышц и связок. А для этого надо знать анатомию и физиологию организма. Но кроме анатомических данных будущему артисту балета нужны знания и по гигиене, питанию, чередованию физических нагрузок и отдыха. Эти вопросы являются основными в деле профилактики профессиональных травм, заболеваний

и перегрузок опорно-двигательного аппарата. Одна из причин профессиональных травм у учащихся — педагогическая. Она связана с методикой преподавания танца и методикой проведения репетиций. Содержание экзерсиса, насыщенность репетиций педагоги оценивают с точки зрения их полезности для искусства. Однако они не задумываются о теснейшей зависимости своей деятельности от анатомии человека, то есть ими не всегда учитывается физическая индивидуальность учащегося. Существует связь между методикой преподавания, травмами и перегрузками: недостаточный контроль со стороны педагога и репетитора за правильным исполнением поз и движений во время экзерсиса и репетиций; чтобы не обратить пользу урока во вред, что трудно для одного в данном классе, то другому по силам; нужно быть осторожным в отношении нагрузок учеников. Таким образом сегодня возрастает роль педагога. Важнейшее — педагог должен владеть глубокими знаниями методики преподавания предмета.

О.А. Тимченко

ТАНЦЕВАЛЬНО-ДВИГАТЕЛЬНАЯ ТЕРАПИЯ

Танцевально-двигательная терапия (ТДТ) рассматривает тело как зеркало души. Это междисциплинарная область, которая существует на стыке психотерапии и танцевального искусства. Она тесно связана разными теориями движения и танца, которые можно отнести к области знания о теле, движении, танце, психике, о творческом процессе и творческом выражении.

ТДТ, с одной стороны, берет начало в древних ритуалах и традициях, а с другой — является соединением современного танца и психотерапии. Психологи обращаются к целительной силе танца, к силе творческого выражения в движении, а также используют достижения современной танцевальной педагогики и обращаются к исследованию движений и опыту различных психотерапевтических школ.

ТДТ — это огромная область, для которой нет ограничений по возрасту или физиологии. Существует ряд различных методик применения ТДТ. Это и эвритмия — искусство движения с музыкой и речью, развитое в школах Р. Штайнера для детей с целью обучения ритму, а также пять танцев в вольном стиле Г. Рот и свободный танец А. Дункан.

Эмоциональное переживание рождало телесную форму и определяло качество движения. Танцевальная импровизация — это способы спонтанного движения. Когда человек спонтанно движется, он выражает себя очень точно и честно: в спонтанном движении могут материализоваться бессознательные стороны личности. Бессознательное может стать видимым, обрести форму. Таким образом, оказалось, что сама импровизация сталкивала танцовщиков и педагогов с целительной силой танца. Через ТДТ легко исследуются разные темы — контакт, доверие, лидер-ведомый, сопротивление, сотрудничество и т. д. Таким образом, можно сказать, что танец — это одно из лучших лекарств.

СЕКЦІЯ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТЕАТРУ, КІНО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Г.М. Албагачієва

ХАРКІВСЬКИЙ ТЕАТР МУЗИЧНОЇ КОМЕДІЇ ЯК ЗАСНОВНИК МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ (20—30-ТІ РР. ХХ СТ.)

Театр Харківської музичної комедії засновано 1 листопада 1929 р. Це був перший український театр музичної комедії. Молодий колектив, який очолили вихованці «Березоля», одного з провідних театрів України, — режисери Б. Балабан, А. Бучма, М. Крушельницький, Я. Бортник, диригент Б. Крижанівський, актори В. Новинська, Н. Попова, Д. Васильчикова, Ю. Росіна. Характерними особливостями цих майстрів були експериментальні методи, відсутність штампів традиційної оперети та усталених меж амплуа.

Театр довго шукав новий, сучасний матеріал. Через рік після відкриття театру у 1930 році, режисер-експериментатор М. Фореггер поставив на сцені театру оперету «Дружня гірка» Двовікова та В. Дешєвова.

Театр Харківської музичної комедії — єдиний театр на Україні, що працював з місцевими авторами, звертаючись до нових тем, сюжетів. У співпраці з композитором та диригентом О. Рябовим було створено вистави «Сорочинський ярмарок» та «Майська ніч» за мотивами творів М.В. Гоголя (1936 р.). У цих виставах висвітлювався український колорит, з його мелодикою та побутом. Це був правильно обраний шлях, який вів театр до успіху. Створювалися нові музичні комедії, присвячені хвилюючим проблемам сучасного життя. Серед них оперети харківських композиторів: «Голубі скелі» З. Заграничного, «Амурський гість» Д. Клебанова і В. Нахабіна. Створюються твори таких композиторів, як І. Дунаєвський «Золота долина», С. Заславський «Солов'їний сад», «Зелений шум», К. Бенц «У новорічну ніч».

Для Харківського театру музичної комедії 20-х — 30-х рр. характерні постійна співпраця з композиторами та лібретистами, сміливі пошуки, розвиток і збагачення національних та класичних традицій. За 10 років творчого життя колектив став одним з найкращих музичних театрів України.

Український театр музичної комедії називали «лабораторією вітчизняної оперети».

О. А. Апчел

ВПЛИВ ЕЛЕМЕНТІВ «ТЕАТРУ.DOC» НА СУЧАСНИЙ ТЕАТР МАСОВИХ ДІЙ

«Театр.doc» — це тезисний театр, монтаж, колаж, бесіда, роздуми, мовчання, реальний огляд сучасних проблем, який базується на документах. При написанні драматургічних творів автори постійно звертаються до різних джерел: міфів, кримінальної хроніки, історичних фактів, листів. Завдяки цьому майже кожна композиція містить у собі частинку

документа. Починаючи з XIX ст. в історичних драмах використовувалися автентичні джерела. У 20-30-х рр. XX ст. в Німеччині, а пізніше — в США багато хто реалізував у драматургії естетику публічного обговорювання реальних політичних проблем. А вже в 50-60-х рр. документальна література входить як жанр у роман, ігрове кіно, поезію, радіовистави й театр. Документальність у мистецтві стала відповіддю на прагнення людей адекватно сприймати світ і розуміти своє місце в ньому. На основі цього виник «Театр.doc». Питання, до яких звертаються в такому театрі, залежать від особливого «прозорого» сприйняття сьогодення. Станіславський, Вахтангов, Брехт стверджували у свій час, що крім виховання, розвитку свідомості та насолоди, театр повинен «розмовляти» сучасно про сучасність, допомагаючи людям знайти шляхи вирішення проблем саме цієї сучасності. Документальний матеріал став супутником для сучасних драматургів як можливість доторкнутися до свідомості людини сьогодення живою інформацією. Багато що в такому театрі суперечить законам моралі й етики, але це перехідний період, який розпочне певні відкриття. Проблема масового впливу не зникне, вона завжди існувала й домінувала над елітарним мистецтвом. Масові заходи, свята і шоу з кінця XX ст. стали претендувати на звання «театру масових дій» і абсолютно справедливо нині заслуговують на цей титул. Більшість людей, які не відвідують театри, нормально сприймають різноманітні естрадні вистави. Окрім «вибуховості», енергійності та яскравості, особливістю масового видовища є високоемоційний вплив документального матеріалу на людину. Саме сьогодні, коли «комп'ютерна ера» заволоділа свідомістю, правдивість живого документа може допомогти встановити контакт щирих почуттів людини та ідеї твору в цілому. Взаємини глядача й актора існують як у документальному театрі, так і на естраді. Техніка «Verbatim», яка використовується в «Театрі.doc», дозволяє зануритися в реальність життя і зрозуміти її зсередини. Виникають ідтексти, коли кожен глядач сприймає саме ту інформацію, яка на даний момент йому необхідна, розуміючи при цьому найголовнішу ідею, що веде всіх до надзавдання. Контакт з людьми під час відпочинку — головне як в естраді, так і в «Театрі.doc». Режисери сучасного «театру масових дій» можуть скористатися здобутками документального театру, щоб втілити ідею взаємного порозуміння та гармонії розвитку людства. Процес «співпраці» відбувається вже нині.

А. Блинкова

ОСОБЕННОСТИ ТЕАТРА ЕВГЕНИЯ ВАХТАНГОВА

Одним из самых талантливых учеников и последователей К.С. Станиславского был Евгений Вахтангов, который создал свой театр и сформулировал свою творческую идею в коротком лозунге — «фантастический реализм». На основе этого «фантастического реализма» Вахтангов и построил теорию собственного театра.

Как и Станиславский, он считал, что главным в театральном спектакле является актер. Но Евгений Вагратионович предлагал жестко отделить

личность исполнителя от того образа, который он воплощает на сцене. Режиссер начал ставить спектакли по-своему: он стремился к созданию сценического искусства, созвучного началу 20-го в., проникнутого духом современности, добивался яркой и острой, гротескной театральной формы, спектакля современного, «идейного отношения художника к изображаемой жизни».

В своих дневниках тех лет Евгений Багратионович написал: «Я хочу, чтобы в театре не было имен. Хочу, чтобы зритель не мог разобраться в своих ощущениях, принес бы их домой и жил бы ими долго. Так можно сделать только тогда, когда исполнители (не актеры) раскроют друг перед другом в пьесе свои души без лжи... Изгнать из театра театр. Из пьесы — актера. Изгнать грим, костюм».

С помощью «фантастического реализма» мастер стремился раздвинуть границы бытового и психологического правдоподобия на сцене. Он был увлечен театром гротеска, трагедии — психологическая драма казалась ему пошлостью, бытовой театр — обреченным на смерть. Вахтангов записывает: «Бытовой театр должен умереть. «Характерные» актеры больше не нужны. Все, имеющие способность к характерности, должны почувствовать трагизм (даже комики) любой характерности и должны научиться выявлять себя гротескно. Гротеск — трагический, комический».

Эффект внезапного преобразования, скачок от вражды и зла к идеалу любви и благоденствия — именно это стало одним из важных конструктивных приемов режиссуры Вахтангова, который реализовал эстетическую и этическую программу, состоявшую в следующем: цель служения искусству — нравственное самосовершенствование; студийный коллектив — община единомышленников; актерская игра — полная правда переживаний; спектакль — проповедь добра и красоты.

О. Бувалець

ВПЛИВ МУЗИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ ВИСТАВИ НА СВІДОМІСТЬ ГЛЯДАЧА

Музичне оформлення є одним з виразних компонентів вистави, що впливає на глядача. А як саме впливатиме музичне оформлення — це вирішує режисер та композитор. Музика — це, мабуть, найвпливовіший вид мистецтва. Це, напевно, єдина для усіх людей мова, яка фіксує почуття, спогади, мрії, дуже точно передає такі абстрактні речі, як сум, радість, кохання, розлуку, гордість чи сором'язливість. Це універсальна система передачі думок у глобальному медійному просторі.

Музичні твори можуть по-різному впливати на соціум: викликати емоційно-естетичне задоволення, допомагати відпочивати чи самовиражатися, викликати співтворчість у слухача (фантазування, домислювання), об'єднувати, навчати, виховувати. Функції музики в драматичній дії мають дещо іншу структуру розподілу. По-перше, музика створює атмосферу; по-друге, посилює видовищно-декоративний вплив; по-третє, коментує все, що відбувається, та допомагає логічно побудувати композиційно-

драматичний розвиток дії. Також музичне оформлення дозволяє яскраво характеризувати персонажів та активізувати дію другого плану. Найголовніше — це донести ідею, і з допомогою правильно підбраного музичного оформлення можна скоректувати сприйняття глядачем запропонованих обставин, його оцінку фактів, змоделювати адекватну реакцію на події.

Нині, у час інновацій та глобалізації, на маси великий вплив має музична складова великого медійного простору. За допомогою музики, можна маніпулювати свідомістю людини, програмувати та передбачувати реакції. Це використовується навіть у торгівлі. Саме тому нині поширеним є наукове вивчення впливу музики на підсвідомість людини. Зважаючи на ці факти, можна створювати музичні партитури, які примусять серця глядачів битися в унісон, а диригентом стане режисер. Недарма зазначав Конфуцій, що з допомогою правильної музики можна керувати державою, а режисера — це керування завдяки виразним засобам розвитком творчої думки, яку треба донести до глядача та спровокувати необхідну реакцію.

О.І. Галонська

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ОРГАНІЗАЦІЇ СЦЕНІЧНОЇ ДІЇ І ДРАМАТУРГІЇ В ТЕАТРІ МАЛИХ ФОРМ

Театри малих форм, незважаючи на свою розмаїтість, мають загальну драматургію та характерні риси сценічної постановки. Для визначення жанру перших програм французьких естрадних театрів застосовували термін «ревю». Цей термін уперше почав застосовуватися в шинках, кафе і танцювальних залах передмість Парижа (особливо в Монмартрі), де служителі богеми насолоджувались забороненими в столиці розвагами. Саме як протиставлення цьому розгулу субкультури передмість виникло «цивілізованіше» ревю.

Ревю являє собою огляд, що має свою логіку, де самостійно значимі закінчені номери підпорядковані тематичній або сюжетній логіці. У постановочному ревю самостійні концертні номери вибудовуються режисером у визначеному порядку для втілення єдиної думки або теми. Ревю присвячувалися також окремим видам мистецтва — балету, співу, цирку. Звичайно, воно було калейдоскопом із найрізноманітніших сфер життя, «монтувалося» з пікантних, але зовнішньо пристойних естрадних номерів, де застосовувалося тільки «лоскотання» двозначністю.

Переклад деяких концертних жанрів у жанри театральні зумовив появу так званих «живих картин», що виконуються балетом і мімансом, «зримих пісень», де солістам-співакам допомагала сценографія і кордебалет, танці на фоні вишуканого декоративного оформлення. Проте театральна сцена зобов'язувала не тільки до видовищності, але й до єдності дії, до логіки сюжету, до композиційної побудови (зав'язка-кульмінація-розв'язка). Її в ревю не було. Глядачі ревю-театрів, позбавлені сюжетного спектаклю, стали байдужішими до програм, що склалися із «живих картин» або пишно оформлених концертних номерів. Необхідні були нові форми, і автори апробували різноманітні прийоми створення цілісного видовища.

З'ясувалося, що таких прийомів не так вже й багато, і для їхньої реалізації необхідні особливі виконавці, що опанували і театральні, і естрадні засоби існування на сцені.

Чому ж експерименти в галузі драматургії не часто приводили до бажаного результату? Ускладнення сюжету потребувало поглиблення характерів дійових осіб. А це спричиняло ускладнення драматургії окремих номерів, що суперечило суті видовищного естрадного театру.

В.Е. Данилова

ОСОБЕННОСТИ ЭСТЕТИКИ ТЕАТРА ЕЖИ ГРОТОВСКОГО

Имя Ежи Гротовского воспринимается современным театральным сообществом как имя выдающегося режиссёра, теоретика театра, педагога, реформатора в области актёрского мастерства. Он был основателем и директором новаторского «Театра 13 рядов», позже переименованного в «Театр-лабораторию».

В разрез классическому театру Ежи Гротовский создаёт ритуальный театр. Режиссёр ищет способ ритуального взаимодействия актёров и зрителей, обращается к архетипным образам. Он создал теорию «бедного театра», которая нашла способы реализации в его театральных постановках. По мнению Ежи Гротовского, средства театральной технологии никогда не смогут достигнуть уровня кино и телевидения, следовательно, у театра свой особый путь развития. Следуя этой идее, мастер формулирует основополагающий принцип своего театра, в котором во время представления происходит подчинение зрителей действию на сцене. Театр вырос из совместного творчества зрителей и актёров. Психологический перелом, происходящий во время действия, должен был избавить зрителя от интеллектуальных штампов реальности, обратив его к своему духовному миру. Например, в спектакле «Apocalypsis cum Figuris» режиссёр отказывается от применения традиционных средств театральной выразительности: света, грима, реквизита, декораций, машинерии, аудиозаписей и кинопроекции.

Отсюда и нетрадиционное воспитание актёра в школе Ежи Гротовского, которое было подчинено идее двух «Я» (Я-Я). Мастер считал, что одно «Я» всегда с нами в повседневной жизни, другое «Я» всё время со стороны наблюдает за первым. Именно взгляд второй половины придаёт миру «другое измерение». Театр, по его мнению, даёт возможность открыть глаза «внутреннему Я» зрителя и актёра, театр — место провокаций. Ежи Гротовский с помощью экспериментального тренинга провоцирует актёра на «самообнажение», и тот рассказывает о своих страхах, желаниях, комплексах. У Ежи Гротовского актёр не изображает кого-то, а воспринимает художественную задачу как свою собственную судьбу. Его искусство выражает истинные, а не ролевые переживания. Ежи Гротовский называет такого актёра «перформером — человеком действия».

Сегодня, когда современный театр ищет новые формы и средства выразительности, вопрос об эстетике театра-лаборатории Ежи Гротовского

остаётся актуальным, ведь его эксперименты и открытия до сих пор будоражат театральное искусство, находят продолжение в творческих поисках режиссёров, актёров, сценографов.

И. К. Дзюбенко

КОСТЮМ И ЕГО ЦВЕТО-ФАКТУРА

Костюм — внешнее выразительное средство, отражающее внутреннее содержание персонажа. Интересно придуманный костюм помогает актеру в создании роли, будит его фантазию, создает необходимое творческое самочувствие и, самое главное, влияет на внутреннее содержание образа персонажа.

Цвето-фактуру можно назвать главной идеей сценического костюма. Цвето-фактура оказывает основное эмоционально-психологическое воздействие на реципиента. Во многих сценических решениях возникает необходимость выделить один персонаж среди прочих цвето-фактурой, придать ему символическое звучание.

Цвето-фактура каждого костюма в отдельности и всех костюмов в целом в спектакле решается в комплексе с цвето-фактурным выражением сценической среды и пластики спектакля. В работе с цветом возникает много трудностей. Интенсивное цветовое пятно костюма мешает четко видеть лицо актера и наблюдать за его движением. Множество цветовых пятен создает пестроту. Особенно это неуместно в психологической драме. Многоцветие костюмов мешает сделать необходимый цветовой акцент на одном персонаже. Цвето-фактура костюма должна не только соответствовать характеру и идее роли, но и актерской индивидуальности исполнителя. То, что костюм сочетается с телом человека, — истина, не требующая указательств. Костюм может гармонизировать с человеческим телом (например, античный костюм, костюм стиля ампир) и контрастировать с ним (испанский костюм Возрождения).

Пластичным считается такой костюм, который гармонически сливается с телом, создавая плавность линий при движении человека. Ломанные линии костюма (силуэта, складок) вступают в противоречие с плавными линиями тела человека. Они обычно выражают приподнятость настроения или тревогу.

Контраст костюма с телом человека возникает, если тело является только опорой, «вешалкой» для костюма (византийский, испанский костюм). Костюм, построенный по принципу контраста, живет отдельной от персонажа жизнью. Иногда для художественной выразительности необходимо использовать именно такой принцип.

В сценографии может выстраиваться пластическое и цвето-фактурное единство костюмов и сценической среды. Может быть заданность в нарушении такого единства. В последнем случае костюмы вступают в конфликт с сценической средой. Конфликт может быть выстроен противопоставлением цвето-фактур одних костюмов другим, форм и линий, разно-стильностью, наложением социальных значений, смысловых несоответствий деталей

или всего костюма с идеей роли, с характером персонажа, с индивидуальностью исполнителя.

При соотношении качественных и функциональных значений костюмов, как между собой, так и с предметным миром сцены, происходит выявление конфликта и его сути.

Калсом Моханад

ДИДАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ТЕЛЕВИДЕНИЯ

Современное общество невозможно представить без деятельности средств массовой коммуникации (медиа), среди которых важное место принадлежит телевидению. Медиа выполняют сегодня не только информационную, но и образовательную функцию.

Телевидение как коммуникативная система создаёт особый вид реальности — виртуальную, которая, переступив границы экрана, становится фактом субъективной реальности человека и создаёт ситуацию «рядом, но не вместе». Современная система образования в качестве приоритетных целей рассматривает использование телевидения как одного из средств медиапедагогики для формирования умений ориентации в информационном поле, для адаптации людей к новым социальным условиям жизни, позитивного саморазвития личности.

Важнейшая функция телевидения — социально-образовательная, направленная на формирование у реципиента систематизированных знаний, развитие познавательных потребностей и интересов, индивидуальных качеств, содействующих сознательному и активному участию в социально-экономической, политической и культурной жизни общества.

Во многих государствах мира, в том числе и в Сирийской Арабской Республике, этой функции телевидения уделяется особое внимание. На одном из телевизионных каналов Сирии систематически выходят в эфир образовательные передачи по изучению физики, химии, математики, арабского языка, что помогает жителям отдаленных районов получать доступ к качественному образованию. Создание же образовательного канала на сирийском телевидении — дело будущего. Возможно, что и создаваемый совместными усилиями ХГАК и ХНАДУ видеокурс по русскому языку для иностранцев найдет свое применение на таком образовательном канале, поможет сирийской аудитории поближе познакомиться с русским языком и реалиями жизни в Украине.

О.В. Качмар

ІВАН РУБЧАК У ЖИТТІ Й НА СЦЕНІ

Визначне місце в культурному житті західноукраїнських земель ХІХ ст. належить львівському товариству «Руська бесіда» та утримуваному ним театрові. З часу свого заснування в 1864 р. він практично залишався маандрівним. Це був театр, який робив важливу справу для культурного просвітництва серед найширших верств населення даного регіону.

У театрі товариства «Руська бесіда» було чимало талановитих акторів з гарними голосами. Зокрема, відзначався Іван Рубчак (1874—1952), пов'язаний з цим колективом з 1894 до 1914 рр. Він створив чимало яскравих образів у драматичних і музичних спектаклях. Висока акторська майстерність та неабиякі природні голосові дані уможливили виконання як басових (бас-профунд), так і баритонових партій, дозволяли брати участь в оперетах. Заслужене визнання І. Рубчак здобув своїм талановитим виконанням як першорядних, так і другорядних ролей. Він був незмінним виконавцем ролі Карася в «Запорожці за Дунаєм», свинаря в «Циганському бароні», Мефістофеля у «Фаусті» та ін. Окрім таланту співака, І. Рубчак був професійним режисером.

Народився цей знаменитий актор у Калупі в 1874 р. (Станіславівський повіт), був одним з 15 дітей у батьків, довелося йому самотужки завойовувати місце в житті, йдучи шляхом співака, актора й директора театру. Він пройшов майже всі етапи історії розвитку нового українського театру в Галичині. Дев'ятнадцятирічним хлопцем співає соло в хорі міста Калупа, а пізніше сам керує хорами «просвітицьких» читалень, стає одним із кращих акторів місцевого театру.

У 1894 р. вступив до театру «Руської бесіди», а в 1904 р. пішов на світову війну як січовий стрілець. Стрільці робили безкорисну культурницьку справу: влаштовували концерти на честь українських письменників (Т. Шевченка, І. Франка), організовували театр, в якому грали фахові актори-стрільці та аматори — І. Рубчак, В. Коссак, М. Бенцаль, Я. Барнич (диригент). До репертуару воєнного часу входили народні п'єси та оперети «Ой не ходи Грицю...», «Вій», «Безталанна», «Маруся Богуславка» та ін. Головні партії виконував І. Рубчак (Возного, Гриця).

З 1924 по 1941 рр. — працює в Ужгородському театрі.

Останні роки великої акторської праці Івана Рубчак пройшли на сцені Львівського театру імені Марії Заньковецької, де він зіграв багато сценічних ролей, за що отримав почесне звання «Заслужений артист України».

Помер у Львові 13 травня 1952 р., похований на Личаківському кладовищі.

Творчість і життєвий шлях актора малодосліджені й маловідомі. Це надзвичайно цікава постать в історії театру Галичини. Людину, яка віддала сцені 50 років і зіграла понад 500 ролей, сміливо можна назвати корифеєм української сцени.

Н. Ю. Кікоть

ЗНАЧЕННЯ ДЕТАЛІ В ХУДОЖНЬОМУ ВИРІШЕННІ ВИСТАВИ

У процесі поступового розвитку мистецтва сучасного театру, новаторства режисури, трансформації методу художнього оформлення зростає значення деталі як засобу художньої виразності.

Художній образ будь-якого театрального дійства складається з великої кількості різноманітних речей, кожна з яких має своє призначення. Уважний і точний вибір речей є найважливішим моментом у створенні

художнього оформлення вистави або видовища. Робота над художнім образом ґрунтується на економності засобів виразності. Чим менше речей на сцені, тим більшого значення набуває кожна з них. Навколишній світ актора є умовною бутафорією. Театральний художник має пластично по'єднати людину-актора — й умовне середовище, створити речі, творчо адекватні тому світові, в якому живе і діє актор.

Декорація повинна бути правдивою, не викликати сумнівів у глядача. Важливе значення має вибір місця для кожної речі. Декораційні предмети, з якими безпосередньо стикається актор у процесі розвитку дії, мають значний вплив на створення образу персонажа.

Роль костюма як «пересувної» декорації завжди була головною. Змінювалася точка зору на його взаємовідношення з актором і місце в художньому оформленні вистави. Театральний костюм відображає зовнішні ознаки персонажа та характеризує його, допомагає перевтіленню актора. Він також є засобом художнього впливу на глядача. Для актора костюм — це форма, одухотворена змістом ролі.

Використовуючи в художньому оформленні реальні речі, необхідно особливу увагу приділяти деталі, яка пластично поєднає речі з актором і допоможе створити переконливий образ вистави.

Р. А. Монзолевський

ОСОБЛИВОСТІ РЕЖИСУРИ СВЯТ ІНІЦІАЦІЙНОГО ТИПУ

Свята ініціаційного типу — спосіб наближення людини як суб'єкта культури, до ідеалу.

Усе життя людини зумовлене послідовними переходами з однієї групи в іншу, від одного соціального статусу до іншого. Церемонія нагородження, урочисте посвячення в студенти, весілля, прийняття присяги — все це в основі сценарію містить «ритуал переходу» (А. ван Геннеп). Тому в широкому значенні ритуали переходу можна охарактеризувати поняттям «ініціація» (від лат. *inatio* — починати, посвячувати) — зміна особою («лемінальною особою» (Гернер) свого соціального, професійного чи вікового статусу.

Арнольд ван Геннеп визначив три головні, обов'язкові для ініціації драматургічні етапи: дія, в якій відбуваються: розрив з минулим; дія, проходження випробувань; включення індивіда у свою соціальну групу.

В основі свят ініціаційного типу — психологічна перебудова лемінальної особи, яка необхідна для отримання нового соціального статусу (соціальної самоіндифікації особистості). З позицій психоаналізу це обґрунтували З. Фрейд, К. Г. Юнг.

Свята та розваги сучасного суспільства, публічні церемонії, видовища, спортивні змагання — все це зберігає структуру символів, ритуалів і міфів, хоча і позбавлене релігійного змісту. Зважаючи на цю особливість, актуальним завданням режисерів є інтерпретація народного ритуалу в сучасних видах масових дійств. Але поверхове розуміння ритуалів і обрядів веде до розриву з народною традицією і, як наслідок, порушення своєї

культурної ідентичності. Цей процес особливо загострився в інформаційному суспільстві.

Г. В. Панибратець

РАЗВИТИЕ ФЕСТИВАЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ — ИННОВАЦИОННЫЙ ШАГ В КУЛЬТУРЕ И ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ XXI ВЕКА

Все больше детских творческих коллективов принимают активное участие в фестивальном движении, которое огромными темпами развивается во всем мире. Фестивальные проекты открывают новые таланты и имена, придают импульс развитию профессионального творчества одаренных и талантливых исполнителей. Проведение фестивалей и конкурсов способствует развитию творческих контактов, интересных идей, зарождению традиций, укреплению дружбы и сотрудничества между детскими центрами, творческими коллективами.

Предоставляя уникальную возможность для самореализации, фестиваль является сегодня одним из наиболее ярких и значимых событий в жизни творческих коллективов. Масштабы таких проектов, международный и международный характер открывают для молодого поколения мир культурного разнообразия, богатства народных традиций и обычаев разных стран. Такие форумы мира стали очередным шагом на пути укрепления роли национальной культуры в творческом воспитании детей. Участвуя в фестивалях, демонстрируя своё творчество миру, они учатся не только побеждать, но и радоваться успехам товарищей, помогать друг другу, постигая законы настоящей дружбы. Делясь своим творчеством, не останавливаясь на достигнутом, стремятся к вершинам науки, узнают больше об окружающем мире и населяющих его народах.

Фестиваль — это всегда яркий праздник для участников и гостей. Это не только конкурс, это обширная культурная программа мероприятий: концерты, творческие встречи, мастер-классы ведущих педагогов, праздничные церемонии открытия и награждения участников. Особенностью режиссуры фестивальных мероприятий является зрелищность. Для драматургии театрализованных представлений в рамках Международных фестивальных проектов очень важны концепции знакового характера искусства. Использование символа, метафоры, аллегории в театрализации — это и насущная необходимость, которая рождается режиссером в процессе решения новых задач, и прием, который должен быть неразрывно связан с жизненным опытом аудитории.

Примером таких фестивальных проектов в Украине выступает объединение «МеДеФиК», организаторами которого являются ООО «Источники будущего» и туристическая фирма «Даль». В этом году они отметили свой десятилетний юбилей. Постепенно развиваясь и увеличивая число творческих участников, общественная организация «Источники будущего» проводит свои фестивали и конкурсы в шести странах мира — Польше, Эстонии, Турции, Болгарии, Венгрии и Сербии, принимает активное

участие в фестивальных форумах, семинарах, объединениях в Украине, России и Казахстане.

Фестивальные форумы — это важный шаг в Будущее. Будущее, в котором главным принципом отношений должны быть взаимоуважение, сотрудничество, мир, стабильность и диалог разных народов и культур. Живя в достаточно сложном, но очень интересном мире, в необычайно интересном веке — веке знаний и новых технологий, — наша задача давать возможность творческим детям совершать новые великие открытия и строить будущее.

Н. Раскова

СПЕЦИФИКА РАЗРАБОТКИ ДРАМАТУРГИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ ТЕЛЕВИЗИОННЫХ ПРОГРАММ В ЖАНРЕ ЖУРНАЛИСТСКОГО РАССЛЕДОВАНИЯ

Сегодня почти неоспоримым является тот факт, что содержание журналистики существенно меняется, поддаваясь влиянию массовой культуры, глобализации информационных процессов. В то же время раскованность журналистов, возможность версификации привели к тому, что средства массовой информации стали все чаще и чаще прибегать к жанру журналистского расследования. При этом происходит исследование важных конфликтов — социальных, трудовых, моральных, межличностных, внутриличностных, что придаёт журналистике весьма нужный, прагматичный характер.

Рассматривая содержание некоторых работ украинских журналистов, мы обычно относим их к одной из трёх групп: информационной, аналитической или же к художественно-публицистической. Однако, в западной прессе, находим тот факт, что в США, к примеру, существует прецизионная журналистика и журналистика расследовательская как отдельные группы жанров. В нашей стране, до последнего времени, такого разделения не существовало (впрочем, некоторые издания уже стали венчать крупные публикации рубрикой «Журналистское расследование»).

В журналистской практике существует довольно давняя традиция: в статье, репортаже, очерке авторы в подлинном смысле исследуют ту или иную проблему, конкретное явление, ситуацию, конфликт. Таким образом, журналистские материалы в большей мере влияют на аудиторию, если подготовлены скрупулёзно и всесторонне.

Согласно В. Ворошилову, важнейший метод публицистики — не просто освещение какой-то проблемы или ситуации, а поиск журналистом динамичного разрешения противоречий, проявляющихся при использовании массовой аудиторией объективных социальных и экономических законов. Умение анализировать противоречия, взаимодействие их прогрессивных и консервативных сторон помогут журналисту добиться необходимой глубины исследования, сделать научно обоснованные выводы и рекомендации, эффективнее воздействовать на сознание читателей, телезрителей радиослушателей.

Очень важно учитывать все вышесказанное, разрабатывая драматургическую структуру будущего произведения.

В. В. Русанов

ПСИХОЛОГИЯ ПОДАЧИ И ВОСПРИЯТИЯ ИНФОРМАЦИИ В РЕЖИССУРЕ ЭСТРАДЫ И МАССОВЫХ ПРАЗДНИКОВ

В своей основе любое театральное действие носит игровой характер. Это неразрывно связано с мироощущением артистов и зрителя, его социопсихологическим уровнем. Артист — певец, танцовщик балета или любой другой профессионал — неразрывен со слушателем, зрителем как психологически равноправным участником действия, игры, зрелища.

Оно восходит к глубинным источникам исполнительского искусства. Магическое слово — игра! Да, именно этот вид деятельности ответственен за созидание не только артиста, но и вообще человека, неслучайно определяемого голландским культурологом Й. Хейзингой как *homo ludens* — человек играющий.

По мнению британского ученого Г. Вильсона, зритель, который приходит посмотреть театральное зрелище, стремится, насколько возможно, подготовиться к таким исключительным ситуациям, которые возникают по ходу развития сюжета, и репетирует свои реакции, добываясь таким образом их большей подконтрольности с помощью фантазии и игры, которые, в частности, и находят свое формальное воплощение в театре.

Общие принципы игровой деятельности артиста (специфика движений и жестов, использование сценического пространства, приемы привлечения внимания, способы общения с публикой и т. д.), наряду с драматической основой его существования в игровой ситуации театра, неразрывно связаны с психологическими факторами. И психология как «наука о поведении и опыте», и театр как «зеркало жизни» способны много дать друг другу.

Н. В. Слепченко

ДРАМАТУРГІЯ СУЧАСНИХ ЗАГАЛЬНОМІСЬКИХ СВЯТ ТА ЇХ ФОЛЬКЛОРНІ ДЖЕРЕЛА

У роки незалежності України відбувається тенденція до відродження фольклорних свят та обрядів. Спостерігається процес поєднання в сучасному загальноміському святі фольклорного елементу (народні звичаї, обряди, костюми, народні ярмарки та гуляння тощо) зі світськими тенденціями (акції, виступи зірок естради та спорту, лотереї тощо). Запроваджується проведення таких традиційних загальноміських свят як Новий рік, Різдво, проводи зими (Масляна), День міста. В ці ж роки введено таке політичне та календарне свято, як «День Незалежності», яке водночас можна вважати і державним, і загальнонародним. Воно відзначається в кожному місті і селищі, і набуває там всіх рис загальноміського свята: народні гуляння, мітинги, ярмарки, феєрверки, виступи професійних і самодіяльних колективів, виставки декоративно-прикладного мистецтва та ін. На основі узагальнення суті та суспільного значення масових народних

видовищ, логіки їх становлення виникло мистецтво організації масових свят взагалі і загальноміських зокрема.

Сучасне загальноміське свято пройшло тривалий етап видового становлення і нині воно являє собою комплекс культурних та художніх заходів. Характерною його ознакою є об'єднання в сценарній тканині різноманітних за жанром та характером елементів. Займаючи певну нішу в класифікації форм масових видовищ, загальноміське свято має свої тональність, закони побудування, драматургічну структуру. Йому притаманна театралізація, симультанність, синкретизм, воно, зазвичай, поширене та розосереджене на великій території міста, присутні на ньому відіграють роль і глядачів, і учасників подій одночасно. Декілька форм масових видовищ об'єднуються в структурі такого свята — вистава просто неба, театралізований концерт, народне гуляння, ігрова та спортивна розважальні програми, карнавальна хода тощо. Загальноміське свято є сильним засобом впливу на велику кількість глядачів і притаманна йому святковість являє собою важливу сферу культурного життя, яке формує та стверджує життєві ідеали й цінності, визнані як у національній, так і в світовій культурі. Свято обов'язково пов'язане з соціальним досвідом, що з часом набуває статусу суспільно значимих звичаїв і традицій.

Проблема драматургії сучасних загальноміських свят та їх зв'язку з фольклорними джерелами ще потребує ґрунтовних досліджень, але закономірно, на наш погляд, стверджувати, що свята та обряди минулого зазнали змін у сучасності і ще трансформуватимуться в різних напрямках залежно від суспільної ситуації.

Н.В. Цыгановская

СХОДСТВО СПОРТА С ТЕАТРОМ: ИЛЛЮЗИЯ ИЛИ РЕАЛЬНОСТЬ?

Мы редко задумываемся над тем, как спорт и театр схожи своим серьезным характером. В значительно большей степени нас волнует проблема, при помощи какого метода следует рассматривать это сходство и взаимосвязь, чтобы развить четкую концепцию эстетики спорта.

Зрелищность спорта, по мнению многих ученых, не подлежит сомнению, и в своих трудах они неоднократно сравнивают спорт с театром, а спортсмена — с актером. Английский ученый Ф. Кинана пишет: «Театр — это форма искусства, которая развилась с расчетом на зрителя». Возможно поэтому именно в сравнении с драмой спорт достигает наиболее близкого родства с искусством как процессом.

На спортивных состязаниях публика ведет себя так же, как и на театральных спектаклях: она аплодирует тем из участников, кто обладает высоким мастерством, и не скрывает неодобрения по поводу плохого выступления. И в спорте, и в театре мы говорим об «игре».

Когда собравшиеся зрители активно отождествляют себя с одним из актеров или с одним из спортсменов, возникает весьма реальная эмоциональная связь, на которую указывает Р. Мэхью: «Театральная аудитория вовлекается в действие драмы, которая разыгрывается перед ней, и

становится в известном смысле ее участником. То же происходит на стадионе, где между публикой и спортсменами устанавливается напряженная атмосфера сопереживания». Сходство отмечалось и в нашей литературе. О нем писал известный советский спортсмен Ю. Власов: «Соревнование — это спортивное зрелище. На стадионах и в спортивных залах, независимо от желаний выступающих, автоматически вступают в действие вековые законы театра: умение вести себя на публике, умение установить с нею контакт и подчинить своему таланту».

Общее между спортом и театром дает повод для их отождествления. Конечно, существуют и коренные отличия:

1) непосредственная задача театрального актера — создать как можно более адекватный образ того или иного персонажа;

2) перед спортсменом стоит иная цель: осуществление реальных действий для достижения победы в спортивном соревновании. Условны правила игры, условны признаки победы, но сама спортивная борьба никак не условна. И эта борьба складывается не по законам сценического искусства.

Вывод: Методы, используемые в одной области, вовсе не противопоставлены другой. Напротив, они взаимно дополняют и обогащают друг друга.

М.А. Шевченко

КИНЕМАТОГРАФ И МУЛЬТИМЕДИА: ТРАНСФОРМАЦИИ СУБЪЕКТИВНОСТИ

Гипотеза: кино как основной источник и предпосылка возможности (о)существования мультимедийного пространства. Обратившись к проблемной ситуации, Делёз говорил о появлении множества «пустых пространств». Время будто «выносится за скобки» линейности-событийности. Разрыв сенсомоторных связей побуждает субъекта к преобразованию из «сознающего» в «воспринимающего». Субъект «воспринимающий» выходит в сферу (вне)словесного, что выносит внешнее за скобки словесности и вносит в сферу внутреннего. Нарушается традиционная динамика движения времени от-прошлого-к-настоящему-через-будущее. Новая мысль, которая «произведена образами внешнего бытия, бытия-с-другими. Это попытка пробиться к мысли снаружи... выйти за пределы самой себя — в чистое восприятие». Более не «погружаясь», мы получаем возможность (вос)приятия, что кардинальным образом меняет статус «плоскости» и «пространственности». Потоками времени в «tim» выражаются неуловимые «слово-мыслью» субъекта сознающего интенции, которые являются Реальными для субъекта воспринимающего. «Бытие-в-(сознаваемом)-мире» превращается в «бытие-с-(воспринимаемыми)-другими». «Работая» кинематографическим текстом, субъект будто отдает себя во власть несказанному, подчиняется «принципу удовольствия», стоит у окна-за-которым, видит рамку-в-которой и постепенно начинает видеть плоскость-на-которой. Кинематограф легитимирует себя, апеллируя к «удаленному языком». Мультимедийное пространство «обнажает» образ-время... виртуальность

становится реальной, реальность — виртуальной, появляется виртуальная реальность. Поле-интуиция (образ-время), ранее бывшее неозначенным, находившееся в сфере аффективного восприятия, дававшее возможность «бытия-с-другими» (!), выхода мысли во-вне-себя, приобретения уникального опыта. Теряет ли оно данную функцию, актуализировавшись в мультимедийной форме? Образ-кристалл снимает бинарность, виртуальное и актуальное более не противопоставлены, они переливаются, скользят и ускользают, не исчезая.

В.А. Шинкарева

ОСОБЕННОСТИ ДРАМАТУРГИИ МАССОВЫХ ЗРЕЛИЩ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА

Театрализованные зрелища — это одна из форм воспитательной работы с детьми. Детское массовое зрелище — важная часть жизни ребенка, это радостное событие, которое позволяет отдохнуть от будней. Массовые праздники духовно обогащают детей, расширяют их знания об окружающем мире, помогают восстанавливать старые и добрые традиции, объединяют и побуждают к творчеству, рождают в душе ребенка светлые, благородные чувства.

Отличительная особенность драматургии массовых праздников состоит в том, что они построены на действиях большого количества людей. Ребенок в ситуации массового праздника должен быть участником, а не зрителем, поэтому в сценарной и режиссерской разработке нужно предусмотреть пути его активизации, каналы, по которым может развиваться активная деятельность каждого ребенка во время действия. Стремление предоставить возможность действовать как можно большей группе детей превращает массовое зрелище в комплекс разнообразных культурных и художественных акций. Эффективной является разработка театрализованного действия, при которой дети становятся главными героями праздника.

Массовый праздник — эффективное средство воспитания младших школьников, если в процессе его подготовки и проведения соблюдаются следующие условия: обеспечивается единство воспитательных задач и конкретного содержания праздника; используется комплекс разнообразных средств эмоционально-нравственного воздействия на участников праздника; учитываются возрастные особенности ребят; осуществляется методически четкая организация праздника.

Д. Ю. Штепа

ДРАМАТУРГИЯ СУЧАСНИХ ТОК-ШОУ В КОНТЕКСТІ ВИДОВИЩНОЇ КУЛЬТУРИ

Нині телебачення все більше насичується комерційними програмами різноманітних жанрів. Одним із таких жанрів є ток-шоу. Термін «ток-шоу» запозичений з англійської мови, дослівно він означає «розмовне видовище». Драматургія ток-шоу розробляється за всіма композиційними

принципами видовища, а саме: передбачає чітке розуміння проблеми і лінію поведінки ведучого; поєднує в собі ознаки інтерв'ю, дискусії, гри, концентрується навколо ведучого. (Якщо розмова повертає в інше русло, його завдання — максимально наблизити її до потрібної цілі.)

Багато істориків засобів масової інформації не можуть знайти компроміс, яку ж з американських телепрограм вважати першим ток-шоу: «Meet the Press» (1947р.) на каналі NBS чи «Broadway Open House» на цьому ж каналі. Одне відомо точно: першовідкривачем цього жанру був шоумен Філ Донахью.

Формальними ознаками ток-шоу, зважаючи на недослідженість цього жанру, є основні:

- присутність одного ведучого шоумена;
- проблема, яка є основною в дискусії;
- аудиторія в студії, яка не тільки спостерігає, а й активно бере участь у дискусії;
- цікавість мільйонів глядачів.

На відміну від американських ток-шоу, де акцент робиться власне на «show», інші країни Європи орієнтуються на «talk» розмову.

Найвищі рейтинги в цьому жанрі закріпилися за західними ведучими Дпроу Уінфрі та Ларрі Кінгом.

За даними журналу «Телекритика» (травень 2006, №5), українською Дпроу вважають Ольгу Герасим'юк в її програмі «Без табу». А одним із найпрофесіональніших ток-шоу в українському ефірі є «Я так думаю» з Анною Безулик.

Нині ток-шоу перебуває на вершині популярності, але інколи, як стверджує газета «Ведомости», «шоу б'є током». І це дійсно так, у ньому з'явилася багато «нецензурщини», нетактовної поведінки тощо. Це мотивується тим, що «народ прагне хліба та видовищ». Але чи не забагато цих видовищ?

СЕКЦІЯ: КНИГОЗНАВСТВО. БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВО

В. А. Маркова

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА

ЧИ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНА ПРИРОДА КНИГИ?

За визначенням відомого американського соціолога Кулі («Соціальна організація», 1909 р.), комунікація є механізмом, «за допомогою якого існують і розвиваються взаємини між людьми — всі символи свідомості разом із засобами їх передачі в просторі й збереженні в часі: вираз обличчя, поза і жест, тембр голосу, слова, письмо, друк, залізничі, телеграфи і все, чого ще пізніше може бути досягнуто в завоюванні простору і часу». Саме заради подолання простору та часу й була винайдена людством писемність. Тобто комунікативна природа книги є її сутнісною властивістю, головною соціальною функцією. Водночас, при розгляді книги в контексті соціальних комунікацій поширеним нині стало використання прикметника «комунікаційний» (А.В. Соколов, Г.М. Швецова-Водка). Вважаємо за необхідне здійснити деякі етимологічні розвідки, щоб з'ясувати, в якому сенсі повинен застосовуватися той чи інший прикметник. Згідно з етимологічним словником української мови, слово «комунікація» запозичене із західноєвропейських мов. Воно має латинське походження (communicatio — «повідомлення, передача», що пов'язане з дієсловом communico — роблю спільним, повідомляю, з'єдную», похідним від communis — «спільний»). У Великому тлумачному словникові сучасної української мови наводиться три значення слова «комунікація»: 1) шляхи сполучення, лінії зв'язку; 2) обмін інформацією; 3) те саме, що спілкування. Причому прикметник «комунікаційний» використовується в першому значенні, а у другому і третьому — застосовується прикметник «комунікативний». І А.В. Соколов, і Г.М. Швецова-Водка розглядають книгу як комунікаційний канал, через який відбувається передача повідомлення від комуніканта до реципієнта. Можна вважати, що в цьому разі книга є «шляхом сполучення, лінією зв'язку». Але, з іншого боку, описаний акт комунікації тотожний «обміну інформацією», тобто другому значенню, в якому варто використовувати прикметник «комунікативний». Вважаємо, що при розгляді книги як феномену комунікації, доречнішим є застосування саме прикметника «комунікативний».

О. О. Литвиненко

АТРИБУТИВНА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРИ КНИЖКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Людство завдячує своєму функціонуванню та розвитку комунікативній діяльності. Протягом усієї історії писемності еволюцію суспільства супроводжувала книга в різних її відомих формах, тому важливим є звернення до атрибутивної та функціональної структури книжкової комунікації.

Окремі аспекти книжкової комунікації тією чи іншою мірою досліджували такі науковці як А.В. Соколов, Ю.М. Столяров, О.П. Коршунов, Н.М. Кушнарєнко, Г.М. Швецова-Водка, С.В. Сищенко та ін.

Книжкова комунікація, яка є підсистемою документної, має специфічну для неї атрибутивну структуру, а саме елементи, суб'єкти, канали. Так, основними елементами книжкової комунікації є автор, книга, посередник, читач. Від автора до читача книга проходить через такі канали: видавництва, типографії, книготорговельні оптові та роздрібні установи, бібліотеки та ін. Суб'єктами книжкової комунікації є відповідно автор, видавець, книгорозповсюджувач, бібліограф, бібліотекар, читач.

Існують різні визначення книжкової справи (М.М. Лісовського, А.І. Барсука, М.А. Низового, Ю.М. Столярова). Зокрема Ю.М. Столяров, розробивши класифікацію документних (а відповідно і книжкових) ресурсів, виокремив такі їх види за місцем у документному процесі: генеративні (виникають на стадії створення документів), транзитні (передаються від одного пункту до іншого, утворюючи документний потік) та термінальні (збираються в пунктах обробки, переробки та зберігання і утворюють документний масив, фонд). Наведені види цілком відповідають основним етапам (функціональній структурі) книжкової комунікації, тобто книгостворенню, книгорозповсюдженню та книговикористанню. Етап книгостворення складається з таких стадій: задум книги автором (індивідуальним чи колективним); осмислення та відтворення ним книги в письмовій формі; надання рукопису видавництву; прийняття рукопису видавництвом та його рецензування, редагування, макетування; поліграфічне виконання, тобто видання. Книгорозповсюдження здійснюється між видавництвом та книготорговельними установами або бібліотеками, що найчастіше відбувається за участі посередницьких фірм. Книговикористання є заключним етапом книжкової комунікації, що передбачає не лише отримання читачем книги (платно чи безоплатно) та її зберігання, а й усвідомлення її змісту, що є найважливішою метою книжкової комунікації. Зазначені етапи впроваджуються обов'язковими процесами книгоопрацювання та книгозберігання, що дозволяють кваліфіковано доводити якісну книжкову продукцію до споживача.

С.К. Амеліна

ЭЛЕКТРОННЫЕ КНИГИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

На Западе «электронной книгой» (e-book) называют портативное компьютерное устройство с экраном, по размеру приблизительно равным стандартному бумажному «пocketбуку», предназначенное для чтения текстов. Электронные книги появились на рынке в 1997 г., когда компания «Gemstar», в число акционеров которой вошли концерн «Бертельсманн» и книготорговая цепь «Варне и Нобль», выпустила устройство Rocket eBook. Текст в устройство загружается с компьютера или из Интернета. Политика западных издателей привела к тому, что цена загрузки текста обычной книги примерно одинакова с ценой печатного варианта той же книги.

Сами тексты, хранящиеся в Интернете или в памяти компьютера и потребляемые только в электронном виде, тоже часто называют электронными книгами, особенно у нас в стране.

Чтение электронной книги и чтение печатной книги — процессы, по сути, аналогичные. И в том, и в другом случае происходит активное усвоение текста. Это не пассивное прослушивание аудиозаписи или просмотр телевизора. Поэтому «электронная книга» находится ближе не к электронным средствам информации, а к другим средствам передачи текстовой информации — печатным книгам, газетам и журналам.

В сущности, электронная книга — это новая форма книги, а не новое средство информации и не новый продукт вообще. Это не фактор «внешней среды» для книжного бизнеса, это фактор «внутреннего развития». Развитие электронной книги ведет не к изменению содержания книжного продукта, а к изменению его формы. Конечно, пока нет оснований утверждать, что эта форма окончательно «похоронит» бумажный печатный кодекс, но противоречие между печатной и электронной книгой — это не противоречие между различными продуктами, удовлетворяющими различные потребности. Это внутренняя конкуренция между двумя формами книги как носителя информации, удовлетворяющими одну и ту же потребность. И хотя в настоящее время мы наблюдаем бурный рост выпуска печатных книг, не следует забывать и о таком понятии, как «жизненный цикл продукта».

Д.В. Ніколаєв

ЕЛЕКТРОННІ ВИДАННЯ:

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

Питання, що стосуються електронних видань (нового виду подання інформації через цифрову систему), досить детально вивчені в іноземних публікаціях, але поки недостатньо розроблені вітчизняною наукою.

Сьогодні до електронних видань належать усі тиражовані видання на CD-носіях і мережеві документи, що безпосередньо є аналогами друкованих журналів і книг.

З середини 1990-х рр. ХХ ст. в професійному друку починається обговорення питань стосовно електронних видань, які широко використовуються в глобальній мережі Інтернет. Основна проблема, котра турбує науковців — що саме в Інтернеті розглядатиметься як електронні видання.

Згідно ГОСТ 7.83-2001 «Электронные издания. Основные виды. Выходные сведения», електронне видання — це електронний документ (група електронних документів), який зазнав редакційно-видавничої обробки, призначений для розповсюдження в незмінному вигляді та який має вихідні відомості.

Редакційно-видавничу обробку та наявність вихідних даних — це відмітна ознака електронних видань, однак така наявність ознак відрізняє цю категорію електронних ресурсів від будь-яких інших, зокрема від більшості інтернет-публікацій. Причиною є те, що в Інтернеті електронні

видання дезавуюють вимоги редакційно-видавничої підготовки, незмінності тексту і постійності кількісних характеристик.

За технологією розповсюдження серед електронних видань визначені такі види:

1) локальне електронне видання, яке призначене для локального використання, що виходить у вигляді певної кількості ідентичних екземплярів (тиражу) на машинозчитуваних носіях;

2) мережеве електронне видання, що доступне потенційно необмеженому колу користувачів через телекомунікаційні мережі;

3) електронні видання комбінованого розповсюдження, яке може використовуватися як локальне та мережеве.

Таким чином, Інтернет як документне середовище перебуває на етапі становлення. Тому складно чітко встановити постійні правила щодо представлення електронних видань, зокрема, загальні підходи щодо їх оформлення за правилами видавничої практики.

Г. А. Зарінова

СПІВВІДНОШЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО Й ЕЛЕКТРОННОГО КНИГОВИДАННЯ ТА КНИГОРОЗПОВСЮДЖЕННЯ

Нині ми є безпосередніми учасниками переходу від індустріального суспільства до інформаційного. Уся складність переходу полягає в тому, що попередній досвід і технології вже застаріли, а до нових ще ставляться скептично. Найбільше складнощів та суперечок викликає саме сфера книговидання та книгорозповсюдження. Вона потребує більшої уваги та вивчення, адже недостатня інформованість призводить до виникнення непорозуміння та неправильного трактування процесів. Саме це зумовлює актуальність та необхідність розгляду означеної теми.

Крім друкованих книг, традиційних видавництв, книжкових магазинів, створюються електронні книги, книговидавничі та книготорговельні організації. На перший погляд, ці поняття є несумісними, тим більше, що забезпечення загального доступу до книжкової продукції є чинником трансформації традиційної видавничої справи, а також книжкової торгівлі. Необхідно зокрема зважати на існування декількох різних трактувань одних і тих самих термінів.

Електронне видавництво. До недавнього часу під цим терміном розуміли діяльність особи чи осіб, які займалися скануванням готових текстів і викладенням їх в Інтернет, тим самим виконуючи функції електронного видавництва. Нині цей термін має дещо інше значення. Електронне видавництво цілком взяло на себе функції традиційного, тобто збирає авторські твори будь-якої тематики і видає в глобальній мережі, а бажаючі купують їх, користуючись послугою оплати на допомогу Web-money або інших пов'язаних послуг.

Електронний книготорговельний магазин. Залежно від специфіки магазину, він може торгувати як друкованою продукцією, так і аудіокнигами, фільмами на DVD тощо, але розповсюдження електронних документів

здійснює саме електронне видавництво. Характерно, що реклама друкованих творів розміщується на сайтах книговидавництв та книготорговельних магазинів.

Отже, нині спостерігається співіснування традиційного й новітнього книговидання і книгорозповсюдження (співробітництва видавництв та електронних книготорговельних мереж).

С.В. Сыщенко

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ЭЛЕКТРОННЫЕ ИЗДАНИЯ

К образовательным электронным изданиям относятся:

- 1) учебное электронное издание;
- 2) научное электронное издание;
- 3) научно-популярное электронное издание;
- 4) справочное электронное издание;
- 5) художественное электронное издание.

К достоинствам образовательных электронных изданий можно отнести такие.

1. Возможность адаптации и оптимизации пользовательского интерфейса под индивидуальные запросы обучаемого. В частности, имеется в виду возможность использования как текстовой или гипертекстовой, так и фреймовой структуры учебника, причем количество фреймов, их размеры и заполнение могут изменяться. Вместо части фреймов, по желанию студента, можно использовать всплывающие окна с тем же самым содержанием, например, с рисунками или списком определений.

2. Возможность использования дополнительных (по сравнению с печатным изданием) средств воздействия на обучаемого (мультимедийное издание), что позволяет быстрее осваивать и лучше запоминать учебный материал. Особенно важным нам представляется включение в текст пособия анимационных моделей. Положительный эффект можно достигнуть и с помощью звукового сопровождения, соответствующего лекторскому тексту.

3. Возможность построения простого и удобного механизма навигации в пределах электронного учебника. В печатном издании таких возможностей две: оглавление и колонтитулы, иногда к ним также относят глоссарий. Однако для практической реализации этих возможностей необходимо листать страницы учебника. В электронном пособии используются гиперссылки и фреймовая структура или карты-изображения, что позволяет, не листая страниц, быстро перейти к нужному разделу или фрагменту и при необходимости также быстро возвратиться обратно.

4. Развитый поисковый механизм не только в пределах электронного учебника но и вне его. В частности, по гипертекстовым ссылкам можно перемещаться по тексту издания, просматривать рисунки, обращаться к другим изданиям, ссылки на которые имеются в нем (литература и пр.), даже написать электронное письмо автору пособия с просьбой объяснить те или иные положения учебника.

5. Возможность встроенного автоматизированного контроля уровня знаний студентов.

Электронный учебник имеет два существенных недостатка:

- необходимость специального дополнительного оборудования для работы с ним, прежде всего — компьютера с соответствующим программным обеспечением и качественным монитором, а иногда дополнительно также дисковод для компакт-дисков и/или сетевой карты или модема для работы в локальной или глобальной сети;
- непривычность, нетрадиционность электронной формы представления информации и повышенная утомляемость при работе с монитором.

А. А. Лук'янцева

ПРОБЛЕМАТИКА ВИДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

В умовах інформатизації освіти вища школа зорієнтовує студентів на самостійну роботу, чим підвищує роль сучасних навчальних видань. З розвитком комп'ютерних технологій навчальна книга змінила не лише зміст, а й форму.

Виокремлюють чотири групи видань. За цільовим призначенням та характером інформації розрізняють:

- 1) навчальні плани та навчальні програми;
- 2) методичні вказівки, рекомендації;
- 3) підручники, навчальні посібники, конспекти й тексти лекцій;
- 4) практикуми, збірники задач і вправ, хрестоматії, книги для читання.

Нині існує багато альтернативних видань майже до кожного базового підручника — незаідеологізованих, що подають матеріал неординарно як за формою, так і за змістом. Це стосується передусім підручників і посібників з гуманітарних дисциплін, зокрема історії, літератури тощо. А щодо точних наук, на жаль, маємо незначні позитивні зрушення.

Ситуація з книговидаванням для вищих навчальних закладів набагато змінилася, порівняно з тією, що була 3 — 5 років тому. Якість підручників щороку зростає: це стосується як змісту, так і зовнішнього оформлення. І в Україні, і в Росії нині виходять друком видання, які задовольняють сучасні вимоги, хоча водночас вони ще далекі від досконалості.

Багато підручників, якими користувалися ще років 10 — 15 тому, втрачають свою актуальність, оскільки були заідеологізовані, заангажовані. На сьогодні постає питання об'єктивного перегляду видань, формування нових вимог до вищої школи, котра, на жаль, не завжди може забезпечити викладацький та студентський склад навчальною літературою. По-перше, через нестачу коштів не має достатньої кількості примірників; по-друге, більшість підручників та навчальних посібників «сріп» не тільки за своїм змістом, а й за технічним оформленням; по-третє, впроваджують нові дисципліни, але видавництва не встигають задовольнити потреби користувача, особливо дотримуючись вимог Болонської угоди щодо підготовки фахівців у вищій школі.

Аналіз каталогів різних видавництв свідчить, що потреби студентської молоді на українському ринку цілком задоволені. З кожної дисципліни в каталогах налічується понад 20 найменувань. Проте складно знайти посібники для студентів IV — V курсів зі спеціальних дисциплін.

Книжки, опубліковані вузами — нині нормальне явище. Це своєрідний полігон апробації й відсіву невдалих варіантів. Багато вузів таким чином забезпечують літературою «вузівські» спеціальності. Однозначно оцінити стан видання підручників в Україні нині складно.

К. О. Шеванова

ДО ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ КНИГОРОЗПОВСЮДЖЕННЯ «КНИГИ, ЩО Є В НАЯВНОСТІ АБО ДРУКУЮТЬСЯ»

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, поширення мережі Інтернет, зарубіжна система розповсюдження «Books in Print» набула статусу міжнародної, показавши своїм 50-річним досвідом її ефективність та необхідність створення єдиного книжкового простору.

Для українського книговидання та книгорозповсюдження створення та впровадження національної централізованої інформаційно-бібліографічної системи «Книги, що є у наявності або друкуються», за типом «Books in Print», є нагальною загальнодержавною проблемою. Вона потребує невідкладного вирішення, тому що в незалежній Україні фактично немає єдиного інформаційного простору, створити який можна використавши новітні технології. До того ж, сучасний ринок книгорозповсюдження майже захопили іноземні фірми та організації, які згодом контролюватимуть і невеликі видавництва. Саме це зумовлює актуальність та значущість даної проблеми.

Книжкова палата України ім. І. Федорова розпочала розробку проекту «Книги, що є в наявності або друкуються». Метою цієї роботи є створення інформаційної системи, що збиратиме, опрацьовуватиме, розповсюджуватиме різноманітну інформацію про книги серед видавництв, книготорговельних та книгорозповсюджувальних організацій. Все це сприятиме оптимізації та стабілізації сучасного стану вітчизняної видавничої справи та її виходу на міжнародну арену.

Організація такої системи книгорозповсюдження потребує вирішення декількох питань:

- фінансування та експертної підтримки проекту;
- своєчасного надання видавництвами повної та достовірної інформації про книги;
- доступності цієї інформації для всіх учасників книжкового ринку;
- ліквідації недоліків ціноутворення на книжкову продукцію;
- модернізації всієї системи книгорозповсюдження;
- створення великих книжкових магазинів, які пропонують повний асортимент видань, що є на книжковому ринку та ін.

Т.Д. Булах

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМИ У ВИДАВНИЧІЙ СПРАВІ

З позицій реклами видавців та книгорозповсюджуючі організації можна розглядати у двох аспектах: як суб'єктів-виготівників реклами та як суб'єктів-рекламодавців, оскільки, з одного боку, видавництва, видавничі організації займаються виготовленням реклами різних товарів та послуг, тобто є її виробниками (суб'єктами-виготівниками), а з іншого — їх продукція сама потребує реклами, отже, вони є суб'єктами-рекламодавцями рекламної діяльності. Відповідно всі закони в галузі реклами та видавничої справи умовно можна поділити на три групи: ті, що допомагають регулювати діяльність видавництва щодо реклами різноманітних продуктів та послуг; ті, що регламентують створення рекламних продуктів на результат власної діяльності видавництва і видавничих організацій; закони, що охоплюють обидва напрями.

Першу групу складають такі закони: «Про видавничу справу», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів»; «Про лікарські засоби»; «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів»; «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації».

Друга група — закони «Про телебачення і радіомовлення»; «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України», постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами», наказ Міністерства внутрішніх справ України «Розміщення реклами на транспортних засобах».

Третя група — це закони «Про рекламу», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про авторське право і суміжні права», «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», «Про захист прав споживачів».

Звичайно, означений поділ є досить умовним, оскільки законодавчі акти кожної групи скеровують діяльність і двох інших напрямів, проте він необхідний для упорядкування відомостей у галузі рекламного законодавства, що стосується видавничої справи. Крім того, варто відзначити, що перелік законів у кожній підгрупі можна постійно доповнювати, збагачуючи законодавство в галузі реклами та видавничої справи новими актами загальнодержавного та міжнародного значення, що обов'язково позитивно означиться на організації рекламної діяльності видавничих та книгорозповсюджуючих організацій.

К.В. Обозна

СПОЖИВЧА РЕКЛАМА ЯК ЗАКЛЮЧНИЙ ЕТАП МАРКЕТИНГОВОЇ КАМПАНІЇ ВИДАВНИЦТВА

Книжковий маркетинг має три основні етапи: створення продукту, що може задовольнити потреби певної аудиторії (або ідентифікувати аудиторію, потребам якої могла б відповідати вже написана книга); доставку

книги до місця розташування відповідної аудиторії; інформування цієї аудиторії про існування книги, тобто безпосередньо рекламні заходи. У наш час найбільшу значущість для видавництва набуває саме споживча реклама, тому що саме від успішного її проведення залежить успіх реалізації видання.

Рекламна кампанія починається з визначення ринкової позиції книги. Необхідно оцінити ті її переваги, які можуть стати для споживача мотивом покупки: відшукати ту грань, що робить книгу унікальною; окреслити та ретельно вивчити коло читачів, до яких звернена книга, спробувати уявити собі, чим «зачарує» вона свого майбутнього власника. Наступний крок — вибір засобів масової інформації, тобто носіїв рекламного повідомлення. Слід почати з основної аудиторії, а потім, якщо дозволять бюджетні асигнування, спробувати розширити поле дії й захопити не тільки аудиторію другого рівня, але й нестандартні верстви читачів.

Одним із засобів популяризації споживчої реклами можуть стати літературні газети та журнали, тиражі котрих хоч і невеликі, проте їхні читачі, зазвичай, високоосвічені люди, для яких придбання книг стало невід'ємною частиною способу життя. Журнали переважно інформують про серйозну літературу.

Ще одним засобом є місцеві газети на основних книжкових ринках. Оскільки газети, порівняно з журналами, переглядають швидко, рекламу про ті або інші видання доцільніше розмістити в книжкових рубриках або книжкових розділах недільних випусків газети.

Альтернативою газетній рекламі на окремих ринках може стати публікація оголошень у всеукраїнських щотижневиках. Це дає можливість розміщувати рекламу у виданні щотижневика в одному або в усіх регіонах. Щотижневі видання зазвичай захоплюють ширший демографічний сегмент, мають триваліший життєвий цикл і більшу читаність. Однак цей спосіб прийнятний для рекламування не всіх видів літератури.

Щодо вузькоспеціалізованих журналів, бажано, щоб рекламне оголошення супроводжувалося відрізним купоном-замовленням. У ньому повинно бути більше подробиць, ніж у звичайній споживчій рекламі. Але найчастіше реклама в спеціалізованій пресі проходить марно. Не останню роль тут відіграє рівень написання книги: він буває таким примітивним, що зацікавити аматора, не говорячи вже про професіонала, книга просто не може.

Засобами доставки рекламного повідомлення можуть бути також радіо й телебачення. На жаль, прорекламувати книгу таким чином вкрай складно, тому що розцінки на секунду блоку телереклами надзвичайно високі. Інша справа — радіо, хоча тут реклама теж обходиться недешево, але радіо має дивовижну здатність впливати на споживача майже на підсвідомому рівні.

Таким чином, зробити споживчу рекламу високоефективною, зацікавити кожного потенційного покупця можна лише прийнявши правильне рішення, яке базуватиметься на цінностях, з якими книга асоціюється

в межах традиційних книжкових ринків та поза ними. Потім з урахуванням бюджетних асигнувань, виділених на проведення рекламної кампанії, необхідно максимально використати всі доступні рекламні засоби.

А.В. Ганьшина

ТАЛИСМАН КАК СРЕДСТВО ИМИДЖЕВОЙ РЕКЛАМЫ

В условиях рыночной конкуренции приоритетной задачей любого издательства или книготорговой организации является качественное представление своей продукции и услуг. Один из способов решения этой проблемы — использование имиджевой рекламы. Традиционные элементы имиджа (фирменный стиль, логотип, эмблему), которые широко применяют отечественные производители и распространители книжной продукции, можно существенно оживить при помощи талисмана. Талисман — это атрибут имиджа, помогающий сформировать ценностное отношение к продукции. Талисманом могут являться как неодушевленные предметы, так и животные, сказочные персонажи, мифологические существа, явления природы. Все зависит от фантазии и творческого воображения заказчика. Единственное условие — талисман должен быть косвенно связан с продукцией. Преимуществом талисмана, по сравнению с другими атрибутами имиджевой рекламы (логотипа, эмблемы), которые статичны по своей природе, является то, что он может изменяться и трансформироваться, что обеспечивает ему относительную независимость и достаточно свободное использование.

Таким образом, именно наличие талисмана может выгодно выделить издательство или магазин среди конкурентов и привлечь новых покупателей (особенно детской, учебной литературы), поэтому не следует игнорировать те возможности, которые предоставляет его использование в продвижении книжной продукции. А если при этом использовать сувениры, приуроченные к праздничным датам (например, шарики, конфеты), фирменные календари, блокноты, ручки и т.д., узнаваемость организации непременно возрастет, что и является главной целью имиджевой рекламы.

О.М. Афанасенко

ІНТЕРНЕТ-КНИГАРНІ ЯК ДИСТАНЦІЙНИЙ СПОСІБ ПРОДАЖУ КНИЖКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Для сучасної системи книгорозповсюдження характерне використання різних способів реалізації книжкової продукції. Додаткові можливості для розповсюдження книжок надають Інтернет-технології. Характер книжкової продукції дозволяє ефективно рекламувати її через Інтернет та продавати. Як свідчить світовий досвід, електронна книжкова торгівля — це не тільки додатковий напрям продажу книг, але й новий напрям взаємодії та впливу на читача. Отже, поряд з такими способами дистанційної реалізації книг як книжкові клуби та система «книга-поштою» поступово розвивається й електронна книжкова торгівля.

Незважаючи на постійне збільшення кількості користувачів мережі Інтернет, цей напрям реалізації книг поки що залишається нерозвинутим. Не всі практики вітчизняного книжкового ринку вбачають в електронній книжковій торгівлі перспективний шлях розповсюдження книжкової продукції. Значно стримують її розвиток невеликі обсяги продажів, брак відповідних законодавчих актів та стандартів, нерозвиненість електронних платіжних систем. Водночас кількість віртуальних книжкових магазинів в Україні поступово збільшується.

Для успішного розвитку електронної книжкової торгівлі в Україні варто звернути увагу на вирішення таких питань:

- підвищення якості сайтів Інтернет-книгарень;
- перегляд цінової політики щодо книг, які реалізуються через Інтернет;
- удосконалення системи платіжних засобів;
- вирішення проблеми гарантії та терміну доставки;
- розробка заходів, спрямованих на підвищення довіри потенційних покупців тощо.

Електронна книжкова торгівля значно розширює можливості дистанційного способу розповсюдження книжкової продукції і це підтверджує закордонний досвід. Вирішення вищезазначених питань створить нові можливості для розвитку книготорговельного ринку України.

Я. О. Слісенко

ЕЛЕКТРОННІ КНИГОВИДАВНИЧІ ТА КНИГОТОРГОВЕЛЬНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

XXI ст. — це століття інформаційних технологій. Нині вони застосовуються в усіх сферах людської діяльності, зокрема у видавничій справі для створення електронних видань. Основними чинниками, що сприяли виникненню електронної книги, є розвиток комп'ютерних мереж і спеціалізованих книжкових пристроїв.

Серед електронних книжок першого покоління можна виокремити два основні типи:

- 1) книжки планшетної побудови з одним екранним дисплеєм (до них належать такі моделі, як «Rocet-eBook» і «Softbook Reader»;
- 2) книжки з двома екранними дисплеями (Twooscreen e-Book) (до них належать моделі EB Dedicated Reader, які здатні відображати одночасно дві різні сторінки тексту).

Зазвичай сучасні моделі електронних книжок можуть показувати тільки текст та найпростіші зображення (ілюстрації, таблиці, схеми, графіки), а також відтворювати музику у форматі MP3. Останні моделі дозволяють умістити у вбудовану пам'ять сотні книг, а на той випадок, коли користувачеві цього замало, передбачені слоти для карток розширення пам'яті (Compact Flash, Memory Stick та ін.).

Серед сучасних суто українських електронних видань можна назвати такі найпомітніші різновиди як звуко- та відеозаписи, збірки навчальних, художніх і ділових текстів, лінгвістичні комплекси та словники, програми

перевірки орфографії тощо. Видаються мультимедійні додатки до традиційних журналів і книг.

Електронні видання мають певні недоліки. Головним їх недоліком є низька екранна роздільна здатність та читання у випроміненому світлі, а також недостатня зручність зчитування інформації на ПК-дисплеях, що працюють у режимі постійного повторення зображення і тому стомлюють зір читача, унеможлиблюють пристосування людської психіки до послідовного сприйняття інформації.

Зважаючи на вищезазначені недоліки електронних видань, можна дістати висновок, що процес їх удосконалення спрямовуватиметься на подолання їх негативних ознак. Наприклад, необхідно так впорядкувати гіпертекст, щоб було зручно ним користуватися, але водночас він не заважав читачеві.

Т. В. Скачкова

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КНИГОТОРГОВЕЛЬНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Кінець ХХ — початок ХХІ ст. стали часом небачених досягнень науково-технічного прогресу. Набуває поширення процес комп'ютеризації, що розпочався в Україні на початку 1990-х рр. Інформаційні та комп'ютерні технології почали активно впроваджуватися в усі сфери суспільного життя.

Значення видавничої та книготорговельної бібліографії в книжковій торгівлі завжди було великим. Адже саме завдяки їй книготорговці та видавці отримують інформацію про стан сучасного книжкового ринку — діляються, які видання користуються найбільшим попитом, які готуються до друку або мають вийти найближчим часом і, таким чином, з її допомогою роблять висновки щодо плану роботи своїх підприємств.

Не менш корисною є видавничо-книготорговельна бібліографія й для читачів: зі сторінок численних каталогів вони дізнавалися, які є нові книжки з тем, що їх цікавлять, де їх дешевше придбати та ін.

Розвиток книготорговельної та видавничої бібліографії нерозривно пов'язаний з розвитком книжкової торгівлі та книговидавництва. Саме тоді, коли вони переходять на новий, вищий ступінь розвитку, можна сміливо говорити й про те, що і на видавничу та книготорговельну бібліографію також чекають зміни.

Але для того, щоб ці зміни були на краще, щоб книготорговельна бібліографія стала професійнішою та якіснішою, замало дивитися тільки в минуле. Необхідно також уважно вивчати її минуле, щоб узяти звідти її найкращі здобутки та ізнову не припуститися тих помилок, що й раніше.

На сучасному етапі розвитку української книготорговельної бібліографії найпоширенішими видами є каталоги та прайс-аркуші, що існують як традиційні (на паперових носіях), так і в електронній формі. Іншим, не менш поширеним, джерелом книготорговельної бібліографічної інформації

е Інтернет-сайти та бази даних видавництв, книгарень, книготоргових організацій. Їх основний недолік — недостатньо повна інформація. Важливим, але поки невирішеним є питання про створення в Україні книготоргової системи, на зразок «Books in print», яка зробила б роботу книжкового ринку ефективнішою, та значно поліпшила б його інформаційну забезпеченість.

О. М. Кобелев

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ЯК СКЛАДОВА НОВОЇ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблеми, що постали нині перед бібліотеками України, потребують значних змін як у бібліотечній діяльності, так і в методах та формах її організації. Зокрема, все актуальнішою стає організація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, яка виявляється в таких їх основних функціях як інформаційна і когнітивна. Тому в сучасному бібліотекознавстві спостерігається посилення інтересу до загальних понять інформації, знання та їхніх аспектів. При цьому, якщо інформаційна функція передбачає введення до обігу та організацію інформаційних ресурсів, доступ до інформації, її поширення й обмін нею, то когнітивна функція переважно забезпечується процесами доступу, аналізом, синтезом і наданням знань, проведенням наукових досліджень бібліотекою. Це пов'язано з тим, що: 1) сама соціально-комунікативна діяльність розглядається як реакція на потребу обробляти, зберігати і передавати знання (що завжди було невід'ємним атрибутом людської діяльності); 2) сутність бібліотечної діяльності полягає в тому, що вона забезпечує доступ до знань; 3) сучасні тенденції розвитку системи соціальних комунікацій у структурно-організаційному відношенні наявні в документально-інформаційних і когнітивних структурах системи соціальних комунікацій.

На нашу думку, розвиток інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотечній сфері зумовлюється також необхідністю оптимізації управління бібліотечною галуззю, оскільки, як відомо, інформаційно-аналітична діяльність є важливою складовою сучасної управлінської діяльності. Все це робить останній з розглянутих підходів до проблеми організації інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек доцільнішим і перспективнішим. Тому важливим завданням є розробка та реалізація стратегій розвитку бібліотек у цій новій соціально-комунікативній реальності, що неможливо здійснити без застосування сучасних інформаційно-аналітичних засобів. Це, у свою чергу, окреслює подальші перспективи дослідження, які полягають, на наш погляд, у: виявленні загальних закономірностей становлення й еволюції аналітичної діяльності в бібліотеці; аналізі особливостей диверсифікації інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотечно-інформаційній сфері; дослідженні специфіки та принципів організації інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеках; характеристиці особливостей інформаційно-аналітичної діяльності як складової

соціальних комунікацій у бібліотеках, її структуризації за рівнями організації діяльності в бібліотечному соціальному інституті; вивченні ресурсів інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеках; визначенні особливостей інформаційно-аналітичної діяльності в суспільних підсистемах; характеристики тенденцій розвитку інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотечно-інформаційній сфері.

О.М. Кучерова

БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОСТІР: СОЦІОКОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ РОЗГЛЯДУ

Філософська категорія «простір» залишається умовою пізнання світу, інструментом культурно-практичного його опанування. Нині без цього поняття неможливо зрозуміти процеси трансформації, які здійснюються в культурі та освіті. Світ існує в просторі, який пронизує будь-яке явище. Кожний «фрагмент» світу має власний простір. Найскладнішим та найменш вивченим є соціокультурний простір, у безмежності якого існує буття сучасної людини та її найважливіші сфери — суб'єктивний світ людини, соціальні зв'язки, історична та культурна творчість соціуму. Сучасна школа розглядається як соціокультурний простір життя дитини. Бібліотека існує в цьому соціокультурному просторі та утворює свій специфічний простір.

Бібліотечний простір став об'єктом вивчення порівняно недавно. Поняття «бібліотечний простір» використовується дослідниками в різних значеннях, які демонструють відсутність категоріального аналізу соціокомунікативної термінології і змісту самого поняття. У сучасному бібліотекознавстві нагальною є проблема співвідношення понять «бібліотечний простір» та «бібліотечне середовище». Багатовимірність цих двох феноменів викликає неосяжну кількість трактувань їх співвідношення.

Як свідчить огляд існуючих підходів, прийнятною для відображення співвідношення цих двох понять є ієрархічна схема. Згідно з нею, базовим елементом такої ієрархії є «середовище», сукупність яких заповнює простір. Бібліотечне середовище, на думку фахівців, містить широкий спектр мікросередовищ: інформаційне, культурне, економічне, екологічне, матеріально-технічне, естетичне, етичне, емоційно-психологічне.

Ю. В. Ходарєва

БІБЛІОТЕЧНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ (БСІ) В ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Сучасне суспільство визначається як інформаційне. Створення єдиного інформаційного простору, що уможливить взаємодію з іншими країнами, з іншими інформаційними просторами, передбачає, перш за все, вдосконалення телекомунікаційної інфраструктури, створення інформаційно-телекомунікаційного простору. Ці завдання визначають рух українського суспільства в означеному напрямі.

Інформаційно-комунікаційний простір можна уявити як систему накопичувачів інформації (на паперових, електронних, аудіо-, відео-, мікроносіях), каналів передачі інформації та користувачів. Серед властивостей, притаманних сучасному інформаційному просторові, можна назвати: розсіювання в просторі інформації (закон Бредфорда), масове тиражування інформації по різних каналах (письмових, усних, аудіовізуальних).

Як зазначають провідні фахівці, сучасна бібліотека перебуває на третьому етапі свого розвитку, що пов'язаний з розвитком комп'ютерної техніки, телекомунікацій, поширенням глобалізації та створенням інформаційного суспільства. Ці зміни зовнішнього середовища сприяли адаптації БСІ, як самоорганізуючої системи, до існуючих умов існування.

Бібліотека у своїй діяльності застосовує високі інформаційні технології, що значно прискорюють і поліпшують ефективність роботи бібліотек із задоволення інформаційних потреб користувачів (як віртуальних, так і матеріальних, тобто присутніх у бібліотеці). Серед останніх можна назвати цифрові комунікації, мобільні, бездротові технології, радіочастотні технології ідентифікації та ін. Водночас спостерігається розвиток у БСІ телекомунікаційних систем і засобів, зокрема локальних і розподільних мереж.

Таким чином, інформаційно-телекомунікаційний простір можна розглядати як прошарок інформаційного простору, в якому комунікація між суб'єктами відбувається завдяки телекомунікаційним каналам передачі інформації.

Активне використання телекомунікаційних технологій БСІ, створення власних, а також розробка телекомунікаційної інфраструктури корпоративних мереж мають допомогти БСІ увійти до інформаційно-телекомунікаційного простору.

В.С. Король

ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЯК ВАЖЛИВА ФУНКЦІЯ УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕКОЮ

У сучасних умовах інформатизації суспільства бібліотеки розширюють свої функції. Це зумовлює необхідність налагодження системи управління бібліотечною справою на державному, регіональному та місцевому рівнях. У зв'язку з цим, значення управлінської інформації зростає.

Вона — невід'ємний елемент системи управління, який є основою управління будь-якою організацією.

Управління є системою, призначеною для отримання найоптимальнішого результату функціонування організації. Зокрема ефективно функціонування бібліотеки значною мірою залежить від управління. В останні роки управління бібліотечною справою сформувалося в самостійну сферу діяльності та наукову дисципліну, уточнюються його зміст, структура, функції, предмет і термінологічна база. Управління як засіб забезпечення ефективної діяльності є невід'ємним елементом для кожної організації, визначає успішний розвиток бібліотеки.

Прийняття управлінських рішень — одна з найважливіших функцій управління, яка належить до складу основних. Означена функція виконує особливу роль у реалізації інших функцій, тому що під час виконання планування, обліку, контролю так чи інакше здійснюється прийняття рішень, яке подається у формі планів, наказів, розпоряджень тощо. Тому досить важливим завданням для управлінців є опанування техніки та технології прийняття рішень, яке має три стадії: інформаційну, аналітичну й організаційну. Перша стадія містить постановку завдання та вибір стратегії, друга — збирання і переробку інформації, розробку варіантів рішень і вибір найоптимальніших, третя характеризується доведенням рішення до виконавців та контролем за їх виконанням.

Таким чином, ефективність управління залежить від взаємодії етапів управління та постійної наявності інформації, які є невід'ємними складовими ефективного функціонування організації. Зважаючи на те, що під час прийняття управлінських рішень постійно відбувається обмін інформацією, можна зазначити, що управління — це замкнуте коло з постійною передачею інформації, її обробкою й аналізом. Отже, об'єктивною необхідністю є організація системи створення, розповсюдження і використання управлінської інформації в бібліотечній сфері.

О. Ю. Мар'їна

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Процеси інформатизації бібліотек змінюють технології їх діяльності, потребують інноваційних моделей організації інформаційного середовища, важливою складовою якого є інформаційно-комунікаційна взаємодія.

Головними завданнями бібліотек є організація доступу до інформаційних об'єктів знань та культури у найсприятливішому для сприйняття, розповсюдження та використання вигляді; забезпечення принципово нових можливостей інформаційного обслуговування незалежно від часу та місцезнаходження користувача, а також соціоекономічного статусу бібліотеки. Вирішення цих завдань лише за умови використання новітніх інформаційних технологій неможливе, тому що нині, по суті, вони вирішують питання локальної автоматизації окремих технологічних процесів чи бібліотек. Тому актуальним стає розвиток партнерства, співробітництва та інтеграції бібліотек різних систем і відомств у спільні комунікативні системи. При цьому головним фактором інтеграції бібліотек повинна стати інформаційно-комунікаційна взаємодія як спосіб узгодження інформаційних процесів та комунікацій між бібліотеками шляхом взаємозалежності, взаємовпливу, планування та підпорядкування діяльності бібліотек у процесі створення єдиного бібліотечно-інформаційного середовища.

Основою інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотечних систем повинен стати принцип довгострокової взаємодії та сумісного бачення цілей інноваційного розвитку. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек має забезпечити розвиток бібліотечних систем і координацію подальшого

процесу інформатизації шляхом розробки вираженої інноваційної політики сумісної діяльності бібліотек, що базується на єдиних нормативних, правових, організаційних та технологічних засадах.

А.М. Яблоновська

РЕІНЖИНІРИНГ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Зростаючий вплив інформаційних технологій на всі сфери діяльності бібліотеки приводить до змін технологічних парадигм, трансформує традиційні методи й прийоми розробки, виробництва, надання інформаційно-бібліографічної продукції та бібліотечних послуг. Однак швидкість виникнення нового обладнання, програмного забезпечення, телекомунікаційних засобів і каналів зв'язку спричиняє прискорення морального застарівання вже наявної техніки і технології. За таких умов бібліотекарям необхідно активізувати роботу у сфері технологічних інновацій, здійснювати всебічний аналіз потенціалу, який можуть дати нововведення при впровадженні в діяльність конкретної бібліотеки, тобто використовувати можливості реінжинірингу.

З економічної точки зору реінжиніринг розуміється як фундаментальне переосмислення і радикальне перепроєктування підприємства та його найважливіших процесів з метою досягнення істотного поліпшення якості функціонування. Реінжиніринг бібліотечно-інформаційних процесів — це сукупність техніко-технологічних, інноваційних методів і засобів, призначених для кардинального поліпшення основних показників діяльності бібліотек.

Метою використання реінжинірингу в бібліотеках може бути:

- оцінювання технологічного стану бібліотеки, тенденцій та перспектив розвитку в нових технологічних умовах;
- виявлення, підтримка і розвиток нових технологій;
- підвищення ефективності роботи бібліотек завдяки зміні й вдосконаленню технологічної та/або організаційної, а також кадрової структури, виробничих циклів;
- упровадження передових зарубіжних і вітчизняних технологій, інноваційних продуктів та послуг у практику роботи бібліотеки.

Реінжиніринг допоможе підвищити «коефіцієнт корисної дії» бібліотеки, зробивши її «вічним рушієм інформації», «вічним важелем прогресу».

Чжао Лін

СИСТЕМНЕ ПРОЄКТУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЕЛЕКТРОННОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ (ЕІР)

Інформатизація суспільства створила умови перетворення традиційних паперових носіїв інформації, що в сукупності складали документальну пам'ять людства, в електронний ресурс глобальних інформаційних систем. Бібліотеки як найголовніші зберігачі книг та інших друкованих видань вже протягом тривалого часу опікуються завданням переведення своїх фондів на машинозчитувані носії або off-line форми як для

збереження так і для використання. Це стосується не тільки ретроспективного документного фонду, а також стандартів та рукописів. Водночас виникає завдання збирати, обробляти, надавати в користування документалізовані форми (відомості), що генералізуються, створюються в інформаційних мережах (on-line інформація).

Створення діючої національної системи електронних інформаційних ресурсів (ЕІР) бібліотек визначається нині як головний стратегічний напрям їх діяльності в умовах інформаційного суспільства. І це, по-перше, значно підвищує системно-управлінську роль національних бібліотек (НБ), по-друге, потребує від суспільства і професійної спільноти розуміння інтеграційної функції НБ. Це розуміння має виявлятися в практичних діях з надання НБ певних повноважень з виконання нею функцій перебування організаційно-функціонального устрою самої національної системи бібліотек, визначення змістовних пріоритетів у діяльності бібліотек єдиної національної бібліотечної системи. Саме НБ має стати головним консультантом та експертом зі створення електронного інформаційного ресурсу країни та його представництва у світовому інформаційному просторі.

Управління розвитком ЕІР потребує використання їх стратегічного бачення як елементів інформаційних систем, що базуються на інформаційно-комунікаційних технологіях. Такий підхід передбачає урахування організаційної структури ЕІР як єдиної техніко-технологічної бази, що уможливорює визначення інформаційних потоків, алгоритмів їх обробки, вимог користувачів і можливостей бібліотек, їх положення в єдиній системі бібліотек країни.

Вирішення завдань системного проектування ЕІР передбачає дотримання певної технології, що вже достатньо розроблена в межах соціального інжинірингу.

Н. В. Кривошея

НАУКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ В БІБЛІОТЕЦІ

Наукова організація праці передбачає реалізацію комплексу організаційних, техніко-економічних, гігієнічних та соціально-психологічних заходів, які забезпечують раціональне виконання бібліотечних технологічних процесів і операцій.

При НОП практичному втіленню конкретних технологічних рішень передує ретельний аналіз бібліотечних процесів і вимог їх здійснення, а практичні рекомендації базуються на досягненнях сучасної науки й інноваційної техніки. НОП дозволяє найкраще використовувати бібліотечні ресурси з метою вдосконалення діяльності бібліотеки; підвищення виробництва та якості бібліотечної праці; збереження здоров'я співробітників і зміцнення престижу бібліотечної професії. Базуючись на загальних принципах, наукова організація праці в бібліотечній справі має свої особливості, зумовлені специфікою бібліотечно-інформаційного виробництва. Основним принципом НОП у бібліотеці є досягнення максимальних результатів при мінімальних затратах праці та коштів. Завдання НОП полягає в тому, щоб

раціонально організувати виконання технологічних процесів й операцій, досягти економії робочого часу, використовувати його для творчої праці, для поліпшення обслуговування читачів.

НОП у бібліотеках поєднує раціональну організацію праці не тільки бібліотекаря, але й читачів, перш за все — удосконалення бібліотечних технологій. Основними напрямками НОП у бібліотечній справі є: розподіл і кооперація бібліотечної праці; втілення передової технології та прогресивних методів праці; вдосконалення організації робочих місць і поліпшення умов праці; нормування та планування бібліотечної праці. Багатоаспектність технологічних процесів й операцій у сучасному бібліотечно-інформаційному виробництві потребує від фахівців спеціальних знань із конкретного напрямку бібліотечної технології. У бібліотеках рекомендують створювати тимчасові комісії з НОП, завданням яких є аналіз і розробка рекомендацій з удосконалення бібліотечної технології на конкретних ділянках бібліотечної роботи. До її складу входять найпідготовленіші та найініціативніші бібліотечні працівники.

М.В. Соловйова

КОМЕРЦІЙНИЙ РОЗРАХУНОК У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

Практична діяльність сучасних бібліотек у ринкових умовах свідчить про розгортання процесу часткової комерціалізації діяльності бібліотек. Частину бюджету вже нині складають комерційні проекти, які дозволяють бібліотеці бути конкурентоспроможною на ринку інформаційних продуктів і послуг та збільшувати загальний обсяг фінансування. Комерціалізація бібліотечно-інформаційної діяльності являє собою складний процес розширення діяльності бібліотеки, який супроводжується змінами в принципах управління, характері праці бібліотекарів, властивостях інформаційних продуктів і послуг та доповненням основних функцій і цілей діяльності бібліотеки.

Комерціалізація бібліотечно-інформаційної діяльності базується на такому економічному методі господарювання як комерційний розрахунок. Він ґрунтується на тому, що виручка від реалізації інформаційних продуктів і послуг має покривати всі витрати ресурсів та давати прибуток. Запровадження комерційного розрахунку є важливим напрямом підвищення ефективності комерціалізації інформаційно-бібліотечної діяльності. Принципами комерційного розрахунку в діяльності бібліотек є: підприємницька самостійність, самоокупність та прибутковість, самофінансування, матеріальна зацікавленість, економічна відповідальність.

Для ефективної комерційної діяльності керівники бібліотек повинні отримати відносну підприємницьку самостійність. Вони мають самі виділяти кошти на купівлю засобів виробництва та заробітну плату персоналу, визначати напрями раціонального використання факторів виробництва, вирішувати питання асортименту інформаційних продуктів і послуг, враховувати кон'юнктуру ринку та попит споживачів. Необхідна адаптація законодавства до сучасних ринкових умов. Держава має легалізувати та

підтримувати комерційну діяльність бібліотек, яка дозволяє задовольняти попит платоспроможних користувачів. При зіставленні отриманого валового доходу з витратами перш за все виявляється турбота про те, як забезпечити самоокупність. Задіяний у комерційній діяльності капітал має повністю відшкодовуватись за рахунок виручки від продажу інформаційних продуктів і послуг, чим забезпечується беззбитковість їх виготовлення. Необхідно також отримати прибуток — приріст початково витраченого капіталу, інакше комерційна діяльність втрачає сенс. Дохід у вигляді прибутку слугує джерелом самофінансування. Він використовується для подальшого розширення та вдосконалення бібліотечного виробництва, вирішення соціальних проблем трудового колективу та досягнення інших цілей. Комерційний дохід має матеріально зацікавити бібліотечних працівників у поліпшенні результатів виробництва. Керівник бібліотеки несе економічну відповідальність як особа, що приймає підприємницькі рішення. В умовах ринкової економіки само підприємництво з його новаторством та комерційний розрахунок ґрунтуються на певному ризику, пов'язаному з непередбачуваністю змін ринкової кон'юнктури. Управлінець повинен враховувати чинники виникнення ризиків та запобігати їх впливу. Отже, впровадження комерційного розрахунку забезпечує ефективну діяльність бібліотеки в умовах ринкової економіки.

К.В. Яковлес

БІБЛІОТЕКА ВНЗ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Бібліотечно-інформаційні центри (БІЦ) вже досить впевнено тримають своє місце в інформаційній інфраструктурі ВНЗ. Упереджене ставлення до цієї нової організаційної форми бібліотек змінилося на теоретичне обґрунтування їх права на існування, а стрімкий розвиток у реальній практиці БІЦ вже сприймається як результат інформатизації бібліотечно-інформаційної діяльності. Найбільшого розвитку БІЦ досяг у сфері освіти. На нашу думку, їх розвиток відповідає швидким темпам інформатизації освіти, що стала однією зі стратегічних сфер соціального прогресу.

Виникнення БІЦ слід розглядати як трансформацію в бібліотечній сфері на основі автоматизації всіх складових напрямів її роботи з документами та інформацією. Оснащення бібліотек комп'ютерною та телекомунікаційною технікою — лише початок цієї трансформації. У БІЦ реалізовані всі основні вимоги до системних інформаційних технологій: одноразовий вхід предмета обробки, багаторазове його використання, віддалений доступ, прямоточність вузлів концентрації, цільового розподілу, наявність різних рівнів захисту інформації та інформаційної безпеки тощо.

Відповідно до розвитку БІЦ, виникає проблема зв'язків з іншими структурами ВНЗ, які теж перебувають у процесі інформатизації: навчальна частина, кафедри, Інтернет-класи (аудиторії), навчально-дослідні лабораторії, поліграфічний відділ, обчислювальний центр ВНЗ

Отже, вивчення різних аспектів БІЦ потребує врахування тенденцій його розвитку під впливом новітньої інформаційно-комунікаційної технології а також інформаційних аспектів його функціонування в інформаційній інфраструктурі ВНЗ.

Ю.С. Харитонова

ДО ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ ВУЗІВСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

В умовах розбудови інформаційного суспільства суттєво ускладнюються функції бібліотек вищих навчальних закладів (ВНЗ). Головним завданням сучасної бібліотеки є не лише кумулювання власного інформаційного ресурсу, але й надання доступу до віддалених баз даних (БД). За ступенем опанування Інтернет—простору бібліотеки ВНЗ Харкова можна поділити на дві групи. Перша група — це бібліотеки, які мають власний веб-сайт та наповнюють його різноманітними БД — від бібліографічних до повнотекстових: повнотекстова БД власних видань ВНЗ, повнотекстова БД навчальної літератури та повнотекстова БД профільної іноземної літератури (EBSCO, Academic Search Premier, LISTA). Найрозвинутіші та найзмістовніші веб-сайти мають бібліотеки Харківського національного політехнічного університету, Національного фармацевтичного університету, Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Харківського національного університету радіоелектроніки, Харківського національного медичного університету.

До другої групи належать бібліотеки ВНЗ, які тільки починають генерувати власні Інтернет—ресурси, розміщуючи на веб-сайтах інформацію про історію бібліотеки та асортимент її послуг, електронні каталоги (бібліотека Української інженерно—педагогічної академії, бібліотека Харківської академії міського господарства, Харківської академії дизайну та мистецтва, Харківської державної академії культури).

Результати дослідження електронних ресурсів бібліотек ВНЗ харківського регіону дозволяє стверджувати, що ефективність їх формування та використання залежить від наступних факторів:

- наявності стратегії формування власних баз даних;
- наявності електронного читального залу для одержання користувачами електронних видань (електронні підручники, конспекти лекцій, видання ВНЗ, методички на CD та DVD-носіях);
- створення локальної бібліотечної мережі;
- забезпечення віддаленого доступу користувачів до електронних ресурсів ВНЗ через бібліотечний веб-сайт;
- можливості мережевого обміну електронною інформацією між бібліотеками регіону;
- реалізації корпоративних засад у створенні розподіленого Інтернет—ресурсу бібліотек ВНЗ.

М.М. Кузнецова

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗБАГАЧЕННЯ ЗМІСТУ КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОУНБ УКРАЇНИ

Упровадження новітніх комп'ютерних технологій на сучасному етапі суттєво впливає на краєзнавчу діяльність ОУНБ України, наповнюючи її новим змістом та можливостями. Через відповідну обробку наявної краєзнавчої інформації в традиційній формі за допомогою комп'ютерних технологій головні бібліотеки обласних центрів створюють краєзнавчі електронні ресурси. Серед можливих засобів обробки можна назвати: 1) клавіатурне введення даних з краєзнавства; 2) поцифрування краєзнавчої інформації з паперових носіїв, тобто переведення в машинозчитувану форму друкованих краєзнавчих документів і наступне їх конвертування в комп'ютерні файли (формату електронних текстів). Технологія клавіатурного вводу даних використовується при створенні краєзнавчих електронних каталогів та баз даних, бібліографічних покажчиків з краєзнавства й бюлетенів нових надходжень краєзнавчої літератури тощо. Сканування першоджерел краєзнавчої інформації, що існують на паперових носіях, з наступним конвертуванням у файли сприяє створенню електронних копій краєзнавчих документів. Технологія сканування дозволить у майбутньому одночасно підтримувати електронну доставку документів. Основна перевага вищезазначених шляхів підготовки краєзнавчої електронної інформації полягає в обслуговуванні не тільки фактично зареєстрованих читачів, а й віддалених користувачів, що мають можливість користуватися краєзнавчими електронними каталогами або копіями першоджерел із фондів обласних бібліотек через вільний доступ до мережі Інтернет. Таким чином, електронне середовище активно створює умови для забезпечення нового рівня ОУНБ та розвитку важливих напрямів їх краєзнавчої роботи: 1) формування достатньо повного краєзнавчого фонду електронних документів (поєднаних із традиційними); 2) нарощування масивів краєзнавчої інформації в мережі Інтернет з метою найповнішого розкриття краєзнавчих ресурсів обласних бібліотек; 3) надання комфортного доступу до них поза межами книгозбірні; 4) забезпечення багатоаспектного використання краєзнавчих ресурсів, тобто уможливлення їх перегляду й копіювання. При цьому сучасні обласні бібліотеки не лише відіграють роль сховищ краєзнавчої електронної інформації, а й стають розповсюджувачами цієї інформації засобами електронних комунікацій.

В.В. Ногіна

РЕЗЕРВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНТЕНТУ ВЕБ-САЙТІВ ДИТЯЧИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

В умовах глобальної інформатизації бібліотеки є одним із найзначущіших джерел формування електронних інформаційних ресурсів та надання їх користувачам, зокрема й дитячій аудиторії. Найефективнішим інструментом дистанційного доступу до електронних ресурсів бібліотек є їх власні веб-сайти, які відбивають зміст фондів, асортимент інформаційних

Але Д.І. Багалій був не тільки керівником Бібліотеки. Знаючи ґрунтовно бібліотечну справу й бібліографію, він опублікував декілька статей, які, безсумнівно, стали надбанням бібліотекознавства. Отже, Дмитра Івановича можна вважати одним із засновників Харківської бібліотечної школи. Таким чином, багатогранна цілеспрямована діяльність Дмитра Івановича Багалія сприяла перетворенню Харківської громадської бібліотеки в крупний культурно-інформаційний центр Слобожанщини, збагатила бібліотечну спадщину України.

Н.В. Голубева

РОЛЬ ОСВІТИ В ПОБУДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ

Становлення і розвиток інформаційного суспільства є характерною ознакою ХХІ ст. Саме в інформаційному суспільстві активно розвиваються інформаційні та комунікаційні технології, створюються умови для ефективного використання знань при вирішенні найважливіших завдань управління суспільством і демократизації суспільного життя. Світова спільнота, ставши на шлях постіндустріальної цивілізації становлення і розвитку інформаційного суспільства, формує різні шляхи його побудови.

У сучасному світі знання й інформація породжують нові знання. Обсяги, наповнення і вплив знань на продуктивний розвиток суспільного буття зростають з інтенсивністю геометричної прогресії. Все це вимагає від людства винайдення і застосування нових, ефективніших способів і засобів поширення та використання глобальних знань з метою їх подальшої трансформації і сприяння науково-технічному прогресу, який є головною ознакою суспільства, котрому притаманні культивування знань і володіння інформацією.

Вирішення проблем зі створення інформаційного суспільства передбачає перш за все підвищення якості здобутих знань, набутих умінь, навичок, а це основне завдання освіти.

Поліпшення якості освіти та рівний доступ до неї є одним з головних завдань сучасної державної політики в галузі освіти, національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, умовою реалізації права громадян на освіту. Якщо розглядати освіту як одну зі складових інформаційного суспільства, першочергового значення набуває проблема нової парадигми освіти з урахуванням комунікаційної взаємодії, її властивостей і перспектив подальшого розвитку; нового методологічного підходу до вивчення комунікаційних взаємодій у галузі освіти та вирішення першочергових завдань, таких як уніфікація навчальних планів і програм, декомпонування та реструктуризація інформаційного потоку, обробка і збереження інформації, системний погляд на проблему зв'язку між цілями навчання, новітніми технологічними засобами і контролем та оцінюванням.

У період переходу до інформаційного суспільства необхідно підготувати людину до швидкого сприйняття й обробки великих обсягів інформації,

опанування сучасних засобів, методів і технологій роботи. Крім того, нові умови роботи породжують залежність поінформованості однієї людини від інформації, наданої іншими людьми. Отже, простежується недостатність уміння самостійно засвоювати і накопичувати інформацію, постає завдання опанування технологією роботи з інформацією, при якій приймаються рішення на основі колективного знання.

Л.І. Демчина

СИСТЕМА ДОКУМЕНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ КАДРІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ

Успішне вирішення завдання щодо системної документологічної підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів України в контексті інтеграції до європейського і світового освітнього простору передбачає якісні зміни в змісті й організації навчального процесу. Серед основних: а) визнання документної парадигми як базової, на якій ґрунтується зміст навчання молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів; б) перехід від документознавчої на документологічну платформу навчання, що забезпечить перехід галузевої освіти на якісно новий — фундаментальний — рівень; в) досягнення науковості, спадкоємності та послідовності в документологічній підготовці вітчизняних бібліотечно-інформаційних кадрів на рівні освітніх напрямів, спеціальностей, спеціалізацій, номенклатури та змісту навчальних дисциплін документально-комунікаційного циклу; г) перехід вітчизняної галузевої освіти на кредитно-модульну систему навчання, що передбачає підвищення ролі самостійної роботи студентів, їх відповідальності за набуття основних компетентнісних якостей ще в процесі навчання у вузі.

Досягти системної цілісності в документологічній підготовці сучасних бібліотечно-інформаційних кадрів в Україні на різних рівнях ступеневої освіти можна, на наш погляд, якщо відбудувати її зміст на основі пересічення двох основних напрямів диференціації: об'єктного й аспектного. Об'єктний напрям передбачає забезпечення змісту освіти таких професійних компетенцій майбутніх бібліотечно-інформаційних фахівців: документ загалом як джерело інформації та засіб соціальної комунікації; специфіка окремих видів документів як об'єктів професійної бібліотечно-інформаційної діяльності; документні утворення — документні потоки, масиви, ресурси, фонди, дотичні до діяльності бібліотечного соціального інституту; процеси документаційної діяльності, спрямовані на бібліотечно-інформаційне забезпечення «життєвого циклу документа». Аспектний напрям передбачає наявність у змісті освіти таких професійних компетенцій: теорія, історія, технологія (методика), управління, методологія, інновації. Це забезпечить змістовну та структурну єдність документологічної підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях — молодший спеціаліст — бакалавр — спеціаліст — магістр; створить наукове підґрунтя для розроблення конкретно-дисциплінарної моделі

документологічної підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів України за умов ступеневої й безперервної освіти, а також її відповідність європейським і світовим стандартам освіти з огляду на багаті традиції української вищої школи.

Т.А. Дурєєва

ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА БІБЛІОТЕЧНИХ ФАХІВЦІВ ЯК НАПРЯМ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Бурхливий розвиток та впровадження комп'ютерних, телекомунікаційних і сучасних інформаційних технологій значно змінили структуру інформаційних ресурсів і способи доступу до них. В Україні, як і в більшості розвинутих країн, було деклароване прагнення до побудови інформаційного суспільства, в якому більшість працюючих зайнята виробництвом, збереженням, переробкою і реалізацією інформації та вищої її форми — знань. Ці процеси зумовили підвищення вимог до підготовки фахівців, зайнятих у сфері бібліотечно-інформаційної діяльності.

Основним напрямом перетворень у підготовці бібліотечних кадрів є значне посилення інформаційної і технологічної складових у змісті навчання. Посилення техніко-технологічної складової підготовки бібліотечних фахівців зумовлене протиріччями між зростаючими вимогами суспільства до рівня професіоналізму працівників бібліотеки та відсутністю в більшості з них системних знань, умінь і навичок застосування нових інформаційних і телекомунікаційних технологій та потребою бібліотеки у висококваліфікованих кадрах і невідповідністю обсягів і профілів підготовки бібліотечних кадрів у професійних освітніх установах, а також недостатньою розробленістю механізму їхньої професійної підготовки в рамках конкретної бібліотеки.

Основними напрямами реорганізації технологічної складової забезпечення навчального процесу є: технологізація інформаційних процесів в інформаційному суспільстві; проблеми і перспективи використання ІТ; інноваційні форми обслуговування користувачів бібліотек.

Система підготовки бібліотечних кадрів повинна відповідати сучасному технологічному рівню бібліотечної діяльності. Реорганізація навчального процесу по запропонованих напрямках дозволить реалізувати технологічну підготовку фахівців бібліотечно-інформаційного спрямування.

І.І. Макеєва

МОДЕЛЬ СПЕЦІАЛІСТА БІБЛІОТЕКИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Моделювання як метод універсального способу пізнання використовується з метою вивчення й перетворення явищ у будь-якій сфері діяльності. Модель — аналог, замітник досліджуваного об'єкта, система, вивчення якої є способом одержання інформації про іншу систему.

Під моделлю спеціаліста варто розуміти однозначну внутрішньо не-суперечливу сукупність найзагальніших соціальних вимог до рівня його професійної компетентності, світоглядних і морально-етичних позицій і переконань, загальної і професійної культури та особистісних якостей.

На основі сучасних розробок моделі спеціаліста пропонуємо розглянути основні її компоненти. Перший компонент передбачає професійну діяльність. Другим компонентом є професійна культура — система професійних знань, навичок, умінь, які відповідають вимогам професійної діяльності. Третій компонент — інформаційна культура. Четвертий — це здатність самостійно вчитися, набувати професійних знань, навичок. П'ятим компонентом є індивідуально-психологічні особливості людини.

Отже, модель спеціаліста бібліотеки ВНЗ передбачає професійні, психологічні, культурологічні та інші знання; практичні вміння й навички; дидактичні, організаційні, комунікативні здібності; морально-психологічні та індивідуально-психологічні особливості й якості; розвиток інтелектуальних параметрів; розвинені професійно спрямовані параметри.

У сучасних умовах, коли зростають реальні можливості розширення штату обмежені, а обсяг і складність завдань, що постають перед бібліотеками вищої школи, необхідно подумати про обґрунтований підбір кадрів як важливий засіб підвищення функціональної ефективності роботи бібліотеки вищого навчального закладу та її окремих підрозділів.

В.П. Жукова

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО ЧИННИКА В БЕЗПЕЦІ ПРОФЕСІЙНО-ДІЯЛЬНІСНОГО СЕРЕДОВИЩА БІБЛІОТЕКИ

В умовах інноваційного розвитку бібліотечного виробництва зростає роль людського чинника (ЛЧ) в оптимізації взаємовідносин у професійно-діяльнісному середовищі (ПДС). Визначення ЛЧ містить різнобічні елементи: поведінку людини та її працездатність; прийняття рішень та інші пізнавальні процеси; проектування; компоновання обладнання на робочому місці; інформаційні технології; плани та документацію; вдосконалення професійного добору та підготовки персоналу. Поняттю ЛЧ нині відводиться основне місце в ергономіці, воно орієнтоване на вирішення практичних завдань на виробництві — підвищення ефективності праці та конкуренто-проможності бібліотеки. Жоден працівник бібліотеки не може виконувати свої функції постійно і безпомилково, розроблені загальні рекомендації не завжди можуть бути прийнятними для бібліотечно-інформаційної галузі, а також для різних типів бібліотек. Тому знання спеціалістів мають бути системнимим, а вміння — адаптивними в умовах ПДС відповідно до розвитку інформаційного суспільства. Слід зазначити, що ефективність і комфортність ПДС (як складової ергономіки), у свою чергу, залежать від її компоненти (мети) — безпеки.

Для безпеки ЛЧ у ПДС бібліотеки необхідні такі складові: правовий (соціальний) захист; чинники середовища — фізичні, хімічні, біологічні; психо-фізіологічні, інформаційні, які формують поведінку, предметні

знання; безпечні предмети праці; безпечні предмети невиробничого призначення; наявність засобів захисту людини під час праці; відповідність регламентації параметрів середовища; організація праці; психологічний стан людини; психофізіологічний стан людини; психофізіологічна відповідність індивідуума умовам бібліотечно-інформаційної діяльності; правила поведінки у звичайних виробничих ситуаціях; правила поведінки в надзвичайних виробничих ситуаціях.

І, навпаки, фундаментальною компонентою безпеки постає ЛЧ, який є причиною більше 80% аварій, катастроф, надзвичайних ситуацій. У бібліотечному виробництві людський чинник — це персонал бібліотеки в ПДС, тобто у взаємодії з технікою, іншими людьми та іншим функціональним середовищем. Усвідомлення реальності прогнозування людських можливостей і їх меж, застосування цих знань на практиці складає першочергове завдання в галузі ергономіки бібліотеки. Важливою складовою безпечно-го існування є ґрунтовне опанування показниками якості середовища як критеріями безпеки для життя і здоров'я людей та ПДС.

Дослідження ЛЧ бібліотеки передбачає прогнозування ймовірності людської помилки та її меж для практичного застосування можливостей бібліотечного персоналу при проектуванні робочих місць, оптимізації бібліотечної діяльності, мета якої — забезпечення безпеки та ефективності діяльності протягом робочого часу. Подібні дослідження проводяться з урахуванням новітніх досягнень деяких галузей науки. І ця проблема стає однією з провідних у ПДС бібліотеки для запобігання ризику травмування та професійних захворювань бібліотечних працівників.

О.О. Лебедюк

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Наукова та наукова виробнича діяльність вищих закладів освіти є одним з головних засобів досягнення державних стандартів якості підготовки фахівців. Залучення України до Болонського процесу вимагає підвищення концентрації зусиль викладачів і студентів саме в цьому напрямі, адже модульно-рейтингова система навчання містить науково-дослідницьку складову як невід'ємний елемент робочих програм з будь-якої дисципліни.

Процес залучення майбутніх педагогів до науково-дослідницької діяльності буде ефективним та успішним, якщо у вищій школі створити систему науково-дослідницької роботи студентів. Провідна роль у цьому процесі належить кафедрі й студентському науковому товариству (СНТ). Кафедра повинна являти собою науково освітній комплекс, домінуючою ідеєю якого має бути інтеграція науки та навчання, перетворення абстрактних знань на реальні продукти.

У практиці Криворізького державного педагогічного університету система організації наукової праці студентів передбачає:

- опанування методики науково-дослідної роботи через вивчення дисциплін «Наукові основи пізнавальної діяльності» та «Основи наукових досліджень»;
- роботу студентів у проблемних групах і наукових гуртках;
- розробку студентами конкретних науково-дослідницьких тем у спеціально відведений час, під час написання курсових робіт, виконання кваліфікаційних і дипломних проєктів;
- виступи на наукових семінарах кафедр, наукових конференціях;
- участь в університетських і всеукраїнських предметних олімпіадах і конкурсах наукових праць. На кафедрах для студентів формується система методичного забезпечення науково-дослідницької роботи. У підготовлених викладачами матеріалах розкривається методика написання курсових, кваліфікаційних і дипломних робіт, підготовки наукових доповідей, рефератів і статей.

Таким чином, у науково-освітньому процесі вищої школи повинні реалізуватися відносини професійного співробітництва викладачів та студентів. Результатом цієї взаємодії є новий рівень професійної компетентності й готовності студента педагогічного університету до науково-дослідницької діяльності.

М.М. Васильченко

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА НАПРЯМИ РОЗРОБОК

Одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, що засвідчило підписання 9 січня 2007 року Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Процес інформатизації сучасної науки все більше розширюється. На сучасному етапі розвитку історичних досліджень достатньо актуальним є питання комплексного, системного вивчення їх сучасного інформаційного забезпечення, інформаційних процесів, які відбуваються в історичній науці, а також технологічних та методичних засобів раціональної організації цих процесів у контексті подальшого розвитку історичної науки.

Орієнтація на **майбутнє**, практичне використання здобутих знань стають головними критеріями руху вперед сучасної науки, зокрема історичної. На сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних процесів складно уявити **індивідуальне робоче місце історика-спеціаліста** без обладнання сучасним **комплексом технічних засобів, програмним, інформаційним та технологічним забезпеченням**.

На нашу думку, серед **основних термінів та понять**, які слід аналізувати та досліджувати в контексті вищезазначеного, можна виокремити такі:

- історична інформатика;
- інформаційна (інноваційна) культура в історичних дослідженнях;

- створення та впровадження різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій і галузевих інформаційно-аналітичних систем різного рівня та призначення;
- використання методів синергетики в методології історичних досліджень;
- інформаційний «риннок» історичних досліджень у контексті галузевої наукової комунікації;
- інформаційний «історичний бізнес» у контексті галузевої наукової комунікації;
- створення нових та поліпшення роботи вже існуючих Інтернет-сайтів історичного профілю.

Подальша розробка означених термінів та напрямів досліджень уможливить збільшення частки наукоємної продукції історичних досліджень, сприятиме розвитку історичної науки на інноваційних засадах.

В.П. Жуков

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-НОТНОГО СЕКМЕНТА МЕДІАРЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК

Становлення особистості індивіда відбувається в системі соціальних відносин у процесі творчої діяльності. Соціальний досвід накопичується через опанування нових знань зі сфери діяльності людини. Певні форми соціального буття стають певною формою об'єктивних відношень, які для окремого індивіда є новою сферою реальної дійсності, і це детермінує його соціальне формування й розвиток. Особливу роль у цьому процесі відіграє пізнання, за допомогою якого особистість сприймає світ. Чим ширші соціальні межі, тим більше можливостей має особистість для розвитку своїх здібностей, можливостей, талантів. Розвитку особистості сприяє також і музика, яку можна розглядати як певну форму комунікаційних відносин, тобто відносин, що цілеспрямовано передають специфічні уявлення про Всесвіт. Матеріальним сприйняттям звуків є нотні записи.

Відкриваючи для себе музичну сферу діяльності, опановуючи її, індивід постає як творець своєї особистості. Музична творчість є багатограним процесом. Вона містить соціальні, фізіологічні, психічні й духовні здібності людини та є продуктом індивідуального натхнення й вільної самореалізації суб'єкта. У системі соціальних комунікацій розвиток музично творчої особистості частково повинна брати на себе бібліотека, застосовуючи для цього медіатехнології та надаючи доступ до музичних електронних і медіаресурсів.

Комп'ютери стали звичним засобом збереження, розподілу й управління цифрової інформації в галузі інформаційно-бібліотечної діяльності, але за межами комп'ютерного збереження залишалися величезні звукові бібліотеки, комплекс образів і відеопослідовностей. З виникненням нового покоління комп'ютерів, плат оцифровування відео і звука, розробкою 2D й 3D сканерів та потужних графічних програм стало можливим перетворення в цифрову форму будь-якого виду інформації. Розвиток мережних

та інтернет-технологій дозволив передавати цю інформацію на велику відстань без фізичного носія. З появою нових можливостей все більше музичних ресурсів перетворюються на цифровий образ. Обмін інформацією є однією зі складових життя суспільства, тому медіатехнології як опосередкований ланцюг діяльності людини стають одним із засобів комунікації, умовою активної діяльності людини. Інтернет надає можливість користуватися музичними сайтами з величезними архівами нот, текстами пісень, системами запису музики, нотами та звуками для конкретного музичного інструмента. Нині музичні ресурси можуть зберігатися в тій формі, в якій були створені, не змінюючись під впливом часу.

Таким чином, в умовах медіації бібліотечно-інформаційного простору виникає необхідність створення механізму систематизації організаційної й технології роботи з музичними текстами, нотами, звуковими та відео-звуковими медіаресурсами фахівців спеціалізованих музичних та універсальних бібліотек.

Н.Н. Мухамедьяров

ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ:

СОЦИАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНЫЙ ПОДХОД

Предоставление достоверной информации — одна из основных стратегий формирования здорового образа жизни (ФЗОЖ). Ее эффективность, на наш взгляд, непосредственно связана с уровнем развития социальных коммуникаций, спецификой их функционирования в определенном социуме. Основанием для этого вывода являются труды М.А. Василик, В.А. Ильганаевой, Н.Н. Кушнарченко, Н.С. Ларькова, Г.Г. Почепцова, А.В. Соколова, А.А. Соляник, Ю.Н. Столярова, Г.Н. Швецово-Водки и др.

В системе социально-коммуникационного обеспечения ФЗОЖ надлежащее место должны занять соответствующие социальные институты, организующие создание, распространение и использование валеологической информации в социуме. Среди них: средства массовой информации (СМИ) — радио, телевидение, кинематография, пресса, Интернет, а также редакционно-издательское дело, книжная торговля, библиотечное дело, библиография, информационно-аналитические службы, музейное, архивное дело и т.п. Об этом свидетельствуют результаты проведенного нами анкетирования 500 студентов пяти вузов Крымского региона Украины. Так, на вопрос «Какие каналы получения валеологической информации для Вас предпочтительнее?» ответы распределились таким образом: 39,3% — телевидение; 22,0% — библиотека; 20,0% — Интернет; 18,7% — рекомендации преподавателей; 11,3% — рекомендации родителей; 9,3% — общение со сверстниками; 1,3% — радио. На вопрос «Каким источникам валеологической информации Вы отдаете предпочтение?» большинство (41,3%) назвали книги; 39,3% — интернет-ресурсы; 18,7% — журналы; 15,3% — газеты; 4,0% — компакт-диски; 2,7% — CD-ROM. При реальном использовании всех каналов и средств социальной коммуникации наблюдается тенденция к усилению значимости электронной коммуникации в ФЗОЖ.

І.П. Коваленко
**ДЕТЕРМІНАНТИ БАГАТОЗНАЧНОСТІ ПОНЯТТЯ
 «ПРАВОВА КУЛЬТУРА»**

Необхідною умовою розбудови в Україні правової держави є формування правової культури її громадян. Проте єдиного розуміння сутності поняття «правова культура» ще немає. У науковій літературі трапляється понад 250 визначень правової культури, що є свідченням неоднозначності та багатогранності цього поняття. Єдиний аспект, в якому досягнуто консенсусу між науковцями, стосується того, що це поняття утворене на ґрунті синтезу категорій «право» та «культура». Інші аспекти визначень правової культури детермінують об'єктивні та суб'єктивні чинники. По-перше, характер політичного режиму, що суттєво впливає на усвідомлення й сприйняття законодавства та усієї правової системи громадянами. За комуністичного режиму поняття правової культури мало ідеологічне забарвлення. Натомість в умовах становлення демократії воно набуло гуманістичного змісту.

По-друге, національні традиції. Так, у пострадянських країнах правова культура за традицією радянських часів має тенденцію визначатися з позиції права, тоді як на Заході — з позиції культури.

По-третє, дослідницькі завдання того чи іншого науковця. Кожен науковець, використовуючи це поняття, адаптує його до певного змістовного контексту. Так, науковці, що досліджують проблему формування правової культури різних верств населення, здебільшого використовують біхевіористський підхід до сутності цього суспільного феномену, відповідно до якого правова культура являє собою певний комплекс стереотипів правосвідомості та правомірної поведінки, що притаманний суспільству, соціальній групі, або окремому індивіду, і виявляється як у суспільному житті, так і професійно-виробничій діяльності.

Ю.В. Пасмор

**ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВОВА ІНФОРМАЦІЯ»
 В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

Українське законодавство трактує поняття «правова інформація» як сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення, боротьбу з ними та профілактику.

Але, на нашу думку, правова інформація — це складне соціально-психологічне, науково-методичне, філологічне явище, формула норм і правил, за допомогою яких забезпечується функціонування соціальних комунікаційних систем у суспільстві.

Практика свідчить, що правова інформація вкрай необхідна на всіх етапах правотворчої та правозастосовної діяльності. Її вплив на прийняття управлінських рішень, виявлення потреб у законодавчому регулюванні конкретного виду суспільних відносин, створення законопроектів і законів є очевидним. Це також стосується значення правової інформації при

реалізації та контролі за виконанням законів, її ролі у формуванні правової культури та правосвідомості особи, групи, нації, суспільства в цілому.

Саме тому система правової інформації як у правовій галузі, так і в інших сферах функціонування української економіки, науки, освіти, культури тощо, потребує ретельного аналізу та обґрунтування характерних ознак і вимог цього виду інформації. Можна погодитися з українським ученим Є.Б.Кубко, який наводить деякі особливості правової інформації:

а) правова інформація для широкого кола громадян повинна бути лаконічнішою, але різноманітнішою за своїм змістом, ступенем складності, максимально доступною та якісною;

б) надходження правової інформації має бути систематичним та оперативним, що пов'язано зі швидким оновленням законодавства;

в) інформація повинна супроводжуватися методологічними порадами та бібліографічного рекомендаціями.

На нашу думку, правова інформація має бути достовірною, щоб об'єктивно відбивати реальність; максимально повною, тобто відбивати всі факти, явища, процеси, що стосуються даного явища.

Таким чином, навіть з вищезазначених позицій, поняття правової інформації в контексті завдань формування в Україні інформаційного суспільства, потребує подальшого і поглибленого аналізу.

Н.Б. Кононенко

ОБЛАСНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКУМЕНТОПОСТАЧАННЯ ФОНДІВ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК РЕГІОНУ

Регіональний бібліотечно-інформаційний ресурс є важливою складовою стратегічних ресурсів держави. Його значення зумовлене використанням інформації в усіх сферах суспільного життя під час вирішення складних завдань соціально-економічного розвитку країни, нині воно суттєво зростає з розвитком новітніх інформаційних технологій, необхідністю реалізації Національної програми інформатизації та входження України у світовий інформаційний простір.

Управління формуванням повноцінного регіонального бібліотечно-інформаційного ресурсу як складової системи інформаційних ресурсів держави є одним із першочергових завдань обласної універсальної наукової бібліотеки (ОУНБ). Серед її обов'язків — діагностика та прогнозування розвитку єдиного розподіленого бібліотечного фонду регіону, моніторинг стану реалізації обласних і місцевих програм поповнення бібліотечних фондів, прийнятих для виконання Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України», методична та науково-консультаційна допомога публічним бібліотекам регіону. В умовах постійного недофінансування комплектування фондів сільських і районних бібліотек ОУНБ виконує нині функції джерела їх документопостачання. По-перше, це здійснюється через розподіл літератури, яка безплатно надходить до обмінних фондів ОУНБ згідно з цільовими державними

програмами книговидання, спрямованими на якісніше поповнення місцевих публічних бібліотек. Так, за останні п'ять років Харківська ОУНБ надіслала через свій обмінний фонд до районних ЦБС 143905 прим. видань, що вийшли друком за державним замовленням для постачання фондів публічних бібліотек. Ще близько 5 тисяч прим. видань надійшло від ОУНБ до сільських бібліотек області завдяки постійним пошукам нею спонсорів, які дарують книги та передплачують найнеобхідніші для місцевих публічних бібліотек періодичні видання.

Ще один важливий напрям роботи ОУНБ як джерела документопостачання міських та районних ЦБС пов'язаний з генеруванням власної видавничої продукції, електронних ресурсів, створенням на базі веб-серверів обласних бібліотек регіональних корпоративних інформаційних порталів. У середньому кількість записів у власних базах даних по ОУНБ країни коливається від 50 до 200 тис. Крайці в цій справі ОУНБ (Кіровоградська, Донецька, Миколаївська, Херсонська та ін.) в межах формування ресурсів регіонального корпоративного інформаційного порталу генерують такі тематичні бази даних: «Рішення та постанови місцевих державних органів влади»; «Громадські та політичні організації області»; бібліографічні БД краєзнавчого характеру «Історія рідного краю», «Хроніка економічного та культурного життя області», фактографічна БД «Видатні персоналії області», «Бібліотеки області» та ін. Лідером у цьому напрямі є Кіровоградська ОУНБ ім. Д. Чижевського, яка надає через власний веб-сайт доступ до віртуального Музею книги, що має 6 залів та 6 тематичних розділів, у котрих представлено повні фотокопії унікальних рукописів XV-XVIII ст. Завдяки реалізації цією бібліотекою проекту «Мережа громадянської освіти» на базі 17 центральних районних та міських бібліотек Кіровоградщини створено інформаційно-ресурсні центри, які до цього часу в районних центрах та невеликих містах є єдиною точкою доступу до Інтернету. За умови поширення кращого досвіду обласних наукових бібліотек та підключення всіх районних книгозбірень до Інтернету, система електронних джерел документопостачання публічних бібліотек регіонів формуватиметься під керівництвом ОУНБ на якісно новому рівні.

О.В. Дюндік

ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТІВ У БІБЛІОТЕКАХ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА

Більшість документів, які складають основу фондів бібліотек, — документи на паперових носіях. Їх стан викликає тривогу в багатьох країнах. Збереження документів на папері є актуальним і для бібліотек України. На території нашої держави протягом століть вони гинули під час історичних катаклізмів, вивозились за кордон. Особливо великих втрат зазнали книгозбірні під час Другої світової війни. Тому колекції цінних та рідкісних видань, а також краєзнавчі фонди бібліотек України через різні обставини руйнуються і потребують спеціальних заходів зі збереження, зокрема і в обмеженні використання. Дуже важливо нині вирішити питання захисту

інформації і одночасно зробити її доступною для користувачів, що можливо завдяки, по-перше, збереженню власне документа чи носія інформації; по-друге — збереженню інтелектуального змісту документа і організації доступу до нього.

Реалізація першого способу здійснюється за допомогою заходів превентивної консервації, реставрації документів, другого — за допомогою переформатування, тобто переведення інформації на інші носії, які мають триваліший термін зберігання, ніж папір, та дозволяють забезпечити зручний доступ до інформації. У сучасних умовах це завдання реалізується завдяки створенню мікрофільмів, мікрофіш та електронних копій паперових оригіналів. Так, створення електронного каталогу в ХДНБ ім. В.Г. Короленка розпочалося в другій половині 90-х рр. ХХ ст. з використанням програмного забезпечення власної розробки, котре не враховувало форматів обміну даними. А вже в жовтні 2002 р. бібліотека перейшла на використання АБІС «ІРБІС» (версія 2002.2), яка має засоби підтримки телекомунікаційних технологій і повністю сумісна з міжнародними форматами UNIMARC та USMARC, що відповідає чинним стандартам.

Необхідною умовою ефективного використання ресурсів наукової бібліотеки є оптимізація автоматизованої технології лінгвістичного забезпечення (систематизації, предметизації, координатного індексування, авторитетних файлів та ін.) та інтелектуалізація процесів каталогізації.

З цього приводу викликає інтерес розробка проекту в Науковій бібліотеці Національного університету «Києво-Могилянська академія» інституційного депозитарію (ІР). ІР за своєю організацією та структурою мало чим відрізняються від інших типів веб-архівів та за своєю суттю збігаються з відкритими архівами та рухом відкритого доступу. А це відкритий доступ до наукової інформації. Сьогодні ІР набувають широкого застосування в усьому світі.

Усі існуючі способи переведення документів на непаперові носії здійснюються в першу чергу з метою зберігання інформації, а також надають можливість зберегти друковані видання та рукописні пам'ятки від руйнування і ушкодження через вилучення з використання.

Н.О. Дубова

СУЧАСНИЙ СТАН РЕСТАВРАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ УКРАЇНИ

Протягом останніх десяти років питання історії реставрації та стану реставраційної науки в Україні не досліджувались фахівцями реставраційної галузі взагалі. Але проблема реставрації бібліотечних фондів України є актуальною, оскільки від її успішного вирішення залежить збереження історичної пам'яті нації і всього людства. Крім наукової, культурно-історичної та інформаційної значущості, фонди бібліотек являють собою значну матеріальну цінність. В умовах інформатизації суспільства бібліотечні фонди рідкісних видань як об'єкти соціокультурної значимості, матеріальної цінності і пам'яті нації потребують відповідного технологічного й соціального захисту.

У сучасній реставрації імперично склалася своєрідна модель, де віддзеркалено існуючі в галузі дві протилежні тенденції. Якщо проведення реставрації орієнтовано на конструкцію пам'ятки — виконується завдання повторення естетичної якості. Коли проведення реставрації орієнтовано на консервацію, то процес значно ускладнюється, розгалужуючись на етапи, кожний з яких має певну мету. Так, на першому етапі усуваються причини руйнації; на другому — виконуються всі види робіт з метою зміцнення структури основи; на третьому — у разі необхідності виконуються роботи з реконструкції в певних межах, вирішуються естетичні та етичні проблеми; на четвертому — розробляються умови використання і зберігання пам'яток; на останньому — відбувається спостереження і фіксація.

Нині в Україні залишається незмінною та система охорони пам'яток, за якою вони є власністю держави. Стан реставраційної справи в Україні слід розвивати, тож фахівцям науково-дослідних установ необхідно здійснити аналіз переваг і недоліків законодавчих положень що збереження пам'яток історії, розробити критерії та підходи оцінки матеріальної цінності пам'яток. Фахівцям науково-дослідних організацій та установ також слід визначитися щодо власне предмета, законів, концепцій, принципів, правил, методів досліджень, спеціальної мови для опису пам'яток та реставрації, проведення реставраційних заходів у рамках «реставраційної науки».

І.М. Лузгар

СУЧАСНИЙ СТАН ДОКУМЕНТОПОСТАЧАННЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Порушення традиційних зв'язків у книгообміні, повільне відновлення системи книгрозповсюдження та книготоргової бібліографії і пов'язане з цим ускладнення процесів фондоутворення спричинили серйозні зміни в системі документопостачання бібліотек та актуалізують дослідження означеної проблеми в сучасних умовах.

У сучасних умовах фонди бібліотек збагачуються зокрема завдяки виставковій роботі з провідними видавництвами, пільговому придбанню видань як компенсації за оренду приміщень бібліотеки, застосуванню можливостей Інтернету, замовленню електронних версій видань. У зв'язку з цим виникають нові проблеми, які залишаються невирішеними й нині. Одна з перших — це підвищення ефективності використання Інтернету як засобу та як джерела комплектування. Щоб вирішити її, державі необхідно прийняти низку законодавчих актів щодо налагодження системи документопостачання бібліотечних фондів із передбаченням знижок для придбання літератури через певні компенсації видавцями і розповсюдjuвачами видань. Використання Інтернету як засобу документопостачання передбачає налагодження взаємодії з книговидавничими організаціями в інтерактивному середовищі, що потребує поліпшення кваліфікації бібліотечних фахівців. Для використання Інтернету як джерела документопостачання слід розробити критерії відбору документів. Крім того, для поліпшення документопостачання слід розробити механізми безвідмовного

функціонування системи обов'язкового примірника з передбаченням пільг для видавців і санкцій у разі порушення закону аж до позбавлення ліцензії на видавничу діяльність.

О.П. Дудка

ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕК ЕЛЕКТРОННИМИ ПІДРУЧНИКАМИ

Зміна моделі освіти вплинула не лише на заклади освіти, а й на бібліотеки як важливий елемент будь-якої довгострокової діяльності, спрямованої на соціальний та культурний розвиток особистості.

Сучасна модель шкільної освіти передбачає зокрема збільшення самостійної роботи учнів. У нагоді можуть стати електронні видання, котрі мають деякі переваги, порівняно з традиційними. Наприклад, вони є компактнішими, містять анімаційні елементи, що викликає зацікавленість учнів та сприяє ліпшому засвоєнню матеріалу. Саме тому формування фонду електронними підручниками — важливий напрям діяльності шкільних бібліотек. При формуванні фондів електронними підручниками актуалізується зокрема проблема їх відбору.

Критерії відбору електронних документів, зокрема у фонд шкільної бібліотеки, здебільшого збігаються з критеріями відбору паперових видань і також поділяються на формальні та змістовні. Серед формальних слід назвати форму носія (це мають бути підручники, зафіксовані на ліцензійних дисках), мову документа (бажано державна, звичайно, якщо це не підручник з іноземних мов), кваліфікацію автора, відповідність навчальним програмам і планам та ін.

Стосовно змістовних критеріїв відбору, увагу слід звертати на структуру видання (вона має бути чіткою, логічною, послідовною й простою), форму та стиль подання навчального матеріалу, наявність у тексті пояснювальних схем, діаграм, рисунків, анімаційних елементів, тобто тих складових, що сприяють засвоєнню матеріалу. Звичайно, цей перелік критеріїв відбору електронних документів не є вичерпним і потребує подальшої конкретизації. Зокрема на особливу увагу заслуговують вимоги до програмного забезпечення електронних видань.

І. В. Малішевський

ЗВЕДЕНІ КАТАЛОГИ УКРАЇНИ: МОЖЛИВІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Як відомо, зведений каталог (ЗК) — це частковий або повний каталог кількох фондів, тобто бібліотечний каталог, який відбиває фонди кількох самостійних бібліотек або бібліотечної мережі регіону, області. Такі каталоги створює група бібліотек, для того, щоб насамперед інформувати користувачів про наявність кожного документа, його розміщення, розкрити склад фондів бібліотек-учасниць. Ці специфічні особливості ЗК дозволяють широко використовувати їх на різних ділянках бібліотечної роботи, насамперед — для забезпечення МБА.

ЗК поділяються на дві категорії за формою — паперову та електронну. Оскільки паперова форма недостатньо функціональна, її розглядати не будемо. Існують два види електронних ЗК за функціонуванням:

- єдина база даних (бібліотеки-учасниці направляють бібліографічні записи (БЗ) до бібліотеки-організатора, яка вводить їх в єдину базу даних);
- віртуальний зведений каталог (кожний каталог бібліотеки-учасниці ведеться самостійно, але для користувача подається система у вигляді єдиного ЗК.

Найпростішою та найефективнішою є остання форма. При повноцінній науковій організації ЗК, а також належній технічній реалізації можна отримати такі корисні результати:

- отримання єдиної довідкової бази про наявність документів у бібліотеках-учасниках та організація доступу до неї;
- скорочення витрат на каталогізацію, які в сучасних умовах є дуже великими і мають сталі тенденції зростання;
- досягнення високої якості бібліографічного, а також аналітичного опису первинних документів в електронних каталогах бібліотек;
- підвищення ефективності обслуговування користувачів, зокрема через МБА та ЕДД;
- сприяння розвитку бібліотек та бібліотечної справи;
- використання готових БЗ при міжрегіональному та міжнародному співробітництві з іншими проектами.

Електронні ЗК поширені за кордоном. Розповсюдження електронних каталогів та впровадження ЗК в Україні відбувається повільніше. Але багато бібліотек України вже опублікували свої електронні каталоги в Інтернеті, на базі яких створюються ЗК.

На наш погляд, бібліотекам необхідно не тільки створювати окремі регіональні та міжрегіональні проекти, але також розробити свій загальнонаціональний проект ЗК. Радикальні зміни, які відбуваються у сфері інформаційних технологій, дозволяють створити в бібліотеках принципово нове середовище для інформаційного забезпечення користувачів.

На наш погляд, ЗК бібліотек, опубліковані в Інтернеті, необхідно орієнтувати саме на спеціалістів, наукових працівників і частково студентів ВНЗ. Окрім того, бібліотекам необхідно також окремо каталогізувати найцінніші видання у фонді. Особливе значення має створення ЗК, який відбиває документи на іноземних мовах, наявні в бібліотечних фондах нашої країни.

Л.В. Глазунова

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БІБЛІОГРАФІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Розвиток вітчизняної історії бібліографії на сучасному етапі зумовлює вивчення свого минулого значною мірою через персоніфікацію, оскільки науковий і творчий доробок визначних особистостей становить основу

національного і державного поступу. Персонологічний підхід як пріоритетний напрям є результатом усвідомлення того, що інтегративне дослідження історії суспільної думки України потребує суттєвого розширення наукових уявлень про безпосередні конкретно-історичні її прояви через діяльність на ідейній та духовній ниві осіб, які зробили свій неповторний індивідуальний внесок.

Аналіз документного масиву виявив стійку тенденцію зростання інтересу науковців та практиків до персонологічних досліджень. Зокрема за 1991—2005 рр. публікацій відповідної тематики надруковано майже в 26 разів більше, ніж за попередній період (1981—1990 рр.).

Проведений нами наукометричний аналіз відповідного мікромасиву документів (всього 515 публікацій) дозволив охарактеризувати змістовні, жанрово-типологічні та організаційно-інституціональні параметри біобібліографістики.

Змістовний аналіз джерел біографічної тематики дозволив виявити наступні пріоритети наукових студій.

1. Введення до наукового обігу та (або) повернення науковому загалу імен та (або) творчої спадщини бібліографів, які свого часу були «забуті» через деякі негативні процеси в українському суспільстві (репресії, переслідування ідеологічно неблагонадійних та ін.).

2. Безпосередньо з першим напрямом пов'язаний і другий: залучення до історико-бібліографічного процесу імен бібліографів з-за кордону, діячів української «діаспори».

3. Виявлення значного інтересу до бібліографічної спадщини бібліографів-непрофесіоналів, що зробили значний внесок у розвиток вітчизняної бібліографії.

4. Творення історії через сьогодні, тобто формування історичного знання сучасності через матеріали, присвячені нинішнім діячам бібліографії.

Важливим чинником активізації наукових розробок персонологічного характеру було прийняття на державному рівні національних програм підтримки, зокрема Державних програм «Повернуті імена» (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 1996 р. за № 5317/96) та «Українська діаспора на період до 2000 року» (затверджена Кабінетом Міністрів України 22 січня 1996 р.), Національної програми «Закордонне українство на період до 2005 року» (затверджена Указом Президента України 24 вересня 2001 р.) та проект Національної програми «Закордонне українство» на період до 2010 року».

О.В. Колупасва

ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕРНЕТУ

В ГЕНЕРУВАННІ БІБЛІОГРАФІЧНИХ РЕСУРСІВ

Стрімке зростання ресурсів Інтернету ставить перед бібліотеками завдання — зорієнтувати користувачів у новому інформаційному просторі.

Це завдання можна вирішити завдяки створенню певної кількості закладок у браузері, HTML файлу на домашній сторінці, переліку Інтернет-

ресурсів у текстовому редакторі Microsoft Word. Проте ресурси Інтернету постійно збільшуються і зазначені технології з часом можуть виявитися неефективними.

Одним з оптимальних рішень полегшення пошуку мережевих ресурсів можна вважати розробку міжнародного формату Дублінського ядра метаданих (Dublin Core), який дозволяє уніфікувати опис електронних ресурсів: навести мінімальний набір відомостей про ресурс; сформувати інформаційне середовище Інтернет, що має назву в спеціальній зарубіжній літературі метадані (Metadata) — інформація/ дані про інші дані або об'єкти.

Світове співтовариство розробило рекомендації з набору полів та методів, досить простих та доступних для тих, хто їх створює. Цей набір має 15 полів, в яких описуються основні характеристики електронного ресурсу. Технологія заповнення формату базується на введенні певних записів у поля. Поля можуть повторюватися, крім того, поле може розбиватися на підполя — інформацію, яка уточнює інформацію поля. Поля Dublin Core, згідно визначення RFC 2413, можна умовно поділити на 3 групи елементів. 1. Елементи, що стосуються змісту ресурсу (Content). 2. Елементи, що розглядаються з позицій інтелектуальної власності (Intellectual Property). 3. Елементи, що стосуються даного екземпляру ресурсу (Instantiation).

Семантично записи Dublin Core подібні до спрощеного каталожного запису та можуть бути легко розмічені у форматі MARC, але технологія виробництва та використання метаданих відрізняється від технології створення традиційного каталогу та бібліографічних картотек. У паперовому каталозі картка з бібліографічним описом документа зберігається окремо від самого документа, так само як в електронному каталозі або в бібліографічній базі даних. Описи Dublin Core розміщуються в коді HTML безпосередньо в самому документі.

Найкрупнішим в українському сегменті Інтернету, де використовуються метадані Dublin Core, є сайт Кіровоградської ОУНБ ім. Д. Чижевського.

Отже, нові реалії бібліографічної діяльності бібліотек, пов'язані з активним опануванням електронного середовища, потребують застосування нових технологій генерування інформаційних ресурсів Інтернету. Вирішення проблеми на сучасному етапі полягає у використанні в бібліотеках Дублінського ядра метаданих як базового формату. Перед бібліотечно-бібліографічним співтовариством постає завдання — зібрати та зберегти ресурси, які являють наукову, історичну, художню цінність для сучасних користувачів та майбутніх нащадків.

Н.К. Литвиненко

«ГОРНИЙ ЖУРНАЛ» ЯК ДЖЕРЕЛО КРАСНАВЧОЇ БІБЛІОГРАФІЇ ДОНБАСУ

Важливим джерелом краснавчих відомостей про Донецький кам'яновугільний басейн є найстаріший науково-технічний «Горний журнал». На його сторінках висвітлювались досягнення вітчизняної науки і техніки.

Ще у 1827 році в «Горном журнале» була опублікована стаття з історичного, державного діяча Є. Ковалевського «Опыт геогностическаго следования в Донецком горном кряже», в якій наведено геологічний опис цього краю, вперше наведені «Петрографическая карта Донецкого горного кряжа» та «Геогностический разрез пластов по направлению от Нагоян к Лисичьему боераку», який проходить через Донбас з південного сходу до північного заходу. У 1829 році Є. Ковалевський публікує «Геогностическое обозрение Донецкого горного кряжа». Ці публікації поклали основу вивчення геології Донбасу.

Ще в 1827 році з ініціативи Є. Ковалевського на Луганському заводі засноване науково-технічне товариство, яке на своїх засіданнях розглядало наукові праці гірничих інженерів і кращі рекомендувало до друку в «Горном журнале». Так, О. Олів'єрі за результатами геологічних досліджень склав карту Сіверського Дінця і написав звіт про діяльність експедиції. Розглянувши наукові матеріали Олів'єрі, науково-технічне товариство рекомендувало опублікувати його в «Горном журнале».

Авторами багатьох публікацій були гірничі інженери А. Мевіус, І. Фелькнер, О. Іваницький, Б. Бліде та інші інженери Луганського заводу. З 1827 по 1887 роки в «Горном журнале» було розміщено більше 50 наукових праць інженерів Луганського заводу з геології Донбасу, розвитку металургії, гірничої справи, виготовлення машин. Крім наукових статей з геології, гірничої справи в журналі публікувались праці, присвячені суспільним відносинам у процесі розвитку промисловості Донбасу, питанням праці у вугільній промисловості, експлуатації робітників підприємств. Так, після реформи 1861 року публікується стаття про розвиток антрацитової промисловості в Грушевському районі Донбасу, становище робітників на рудниках. Журнал мав покажчики статей, які виходили приблизно один раз на десять років. Такі покажчики були складені Н. Штільке, Д. Планером, М. Кемпінським та ін.

Н.С. Хорошилова

ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОНАННЯ ЗАПИТІВ ВІРТУАЛЬНОЮ ДОВІДКОВОЮ СЛУЖБОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕРЕЖЕВОЇ ФОРМИ

Нині найпоширенішою формою віртуального довідково-інформаційного обслуговування в Україні є мережева форма. Її особливість полягає в тому, що користувач заповнює спеціальну форму, яка розміщена на сайті віртуальної довідкової служби (ВДС) і обов'язково містить поле «Текст запиту». Запит обробляється працівником ВДС протягом часу, вказаного в правилах користування ВДС.

Під час виконання запиту, перш за все, бібліограф має уточнити зміст запиту. Якщо запит незрозумілий, він повинен звернутися до довідкових видань (електронних або традиційних) і з'ясувати, що саме мав на увазі користувач. Потім бібліограф перевіряє, чи є в архіві виконаних довідок запит, аналогічний наданому. Якщо аналогічний запит уже виконувався, то бібліограф зазначає у відповіді номер попереднього запиту, щоб

користувач сам знайшов відповідь у базі виконаних запитів, або ж повністю наводить список джерел.

Якщо такий запит не знайдено, то працівник ВДС спочатку визначає джерела пошуку. Це можуть бути як електронні ресурси, так і довідково-бібліографічний фонд бібліотеки, на базі якої функціонує ВДС.

В Інтернеті бібліограф працює з пошуковими системами (Google, Rambler тощо). Додатковими джерелами пошуку можуть бути також електронні каталоги бібліотек, профіль яких відповідає змістові запиту.

Деякі бібліографи під час пошуку надають перевагу друкованим ресурсам: традиційним каталогам, картотекам, наявним у довідковому фонді енциклопедіям та словникам. Проте якість такого пошуку знижується, оскільки тоді бібліографові не доступна найновіша інформація за темою запиту. Найчастіше для надання достовірної інформації бібліографи використовують усі доступні джерела.

Незважаючи на широту можливостей пошуку, все ж таки можливі відмови, які оформляються на сайті ВДС поруч із запитом. Це стосується переважно адресних та орієнтуючих довідок.

СЕКЦІЯ: НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ, МИСТЕЦТВА ТА ОСВІТИ

А. М. Шелестова

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні університети, інтегруючи у світовий інформаційний простір, не можуть успішно функціонувати і бути конкурентоспроможними, не просуваючи свої освітні продукти та послуги в міжнародному інформаційно-мережевому середовищі. Від цього залежить досягнення освітніх цілей і мети стратегії керування університетом. У сучасному університеті комунікація посідає одне з найважливіших місць у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних та інтернет-технологій. Головними засобами освітніх комунікацій стають нові форми електронної документації. Дослідження форм, змісту й засобів формування та функціонування електронної документації університету є актуальною темою не тільки у сфері електронного документознавства, а й у сфері інформатизації освітнього процесу.

В умовах інформатизації суспільства використання традиційних (паперових) форм документації є недостатнім і має певні проблеми: невдоволення вузів станом справ при роботі з паперовими документами; експоненціальне зростання обсягу інформації й документів; зниження ефективності роботи фахівців при пошуку необхідних документів; складність формування та редагування текстів документів; неможливість аудіо- і відеоефектів у паперових документах; обмеження можливостей передачі інформації та знань часовими, територіальними й географічними рамками; велика площа для їх зберігання тощо.

Створення різних форм електронної документації в університеті зумовлено як означеними чинниками, так і наступними факторами: вплив процесів глобалізації та інформатизації на освітню сферу; необхідність надагдженної системи комунікації як у середині університету, так і з зовнішнім середовищем; необхідність відображення особливостей організаційної структури університету та основних напрямів його діяльності; надання доступу користувачам до навчальних і наукових матеріалів в електронній формі; публікація праць учених; організація міжнародних контактів; обмін знаннями.

Електронна документація університету формується за загальними та за спеціальними правилами й стандартами, що визначається діяльністю університету, напрямом і профілем навчання, формальними та змістовними нормативними вимогами до будь-якого документа.

Сучасне українське суспільство, зокрема його освітня галузь, переживає складні часи реформувань, що спричиняють багато проблем. Результатом вирішення цих проблем має стати вдосконалення засобів управління інформаційно-документною інфраструктурою сучасного університету.

О. А. Ломоносова

РАЗРАБОТКА МЕТОДОВ ОПИСАНИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-РАСПОРЯДИТЕЛЬНЫХ ДОКУМЕНТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ТЕХНОЛОГИИ XML

Описаны правила составления, структура и реквизиты организационно-распорядительных документов, согласно государственным стандартам.

Информация, которую содержит электронный документ, может быть использована для поиска документа или отнесения его к той или иной группе. При передаче электронных документов через Интернет, важно обеспечить совместимость между разными системами обработки информации, для этого используется технология XML. Язык XML позволяет описывать данные произвольного типа и используется для представления специализированной информации. Главное достоинство XML в том, что он представляет формат документа для возможных манипуляций, в виде древовидной структуры. наряду с сущностным (физическим) поддерживается логическое представление XML-документов. Логическая структура XML-документа представляет собой иерархию составляющих его содержимое структурных элементов. Наиболее важная особенность XML и сопутствующей ему технологии расширяемого языка таблицы стилей (XSL) состоит в отделении форматирования от информационного наполнения документа. Таблицы стилей XSL позволяют избирательно опускать поля данных при отображении. Кроме того, вывод может быть отсортирован по любому конкретному полю данных. Разделение содержимого и представления документа увеличивает доступность документа, предоставляет большую гибкость и возможность управления его представлением.

На основе технологии XML разработан метод описания организационно-распорядительных документов. Определен конкретный набор тегов, используемых для описания ОРД. Разработаны стилевые таблицы XSL, что обеспечивает независимое от конкретного устройства вывода отображение XML-документов. Созданные каскадные таблицы стилей (CSS) позволяют представлять один и тот же документ в различном виде, в зависимости от целей.

А.В. Вернигора

АНАЛІЗ ТА ОБГОВОРЕННЯ КОНКРЕТНОГО МАТЕРІАЛУ СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЯК МЕТОД АКТИВНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Якщо немає спеціально розробленої гри чи ситуації, заняття в активній формі можна провести, використовуючи як предмет для аналізу та навчання конкретний робочий матеріал соціальної служби підприємства: проект реорганізації системи «Увага», колективний договір підприємства, план соціального розвитку та ін.

Такі заняття мають самостійне призначення — вдосконалення і формування професійних знань, умінь та навичок роботи з конкретними

документами майбутніх соціальних працівників. При цьому відтворюється в процесі навчання не рутинна, а аналітична діяльність. Мається на увазі, перш за все, той вид діяльності, який пов'язаний з підвищенням ефективності управління системою соціального захисту.

Будь-якого рангу керівнику та спеціалісту соціальної роботи в повсякденній праці доводиться постійно аналізувати ті чи інші аспекти соціальної організаційної діяльності, порівнювати досягнуте із завданнями чи кращими заходами, приймати рішення. Дуже часто ці рішення набувають форму різних соціальних планів, соціальних проектів, постанов. Розробка таких документів потребує не тільки знання предмета, але й уміння творчо, комплексно підійти до вирішення поставленого завдання, щоб максимально використовувати наявні резерви в інтересах підвищення ефективності працівників системи соціального захисту.

У чому перевага саме такої форми навчання? Перш за все в тому, що студенти є активними учасниками навчального процесу. Отримавши для аналізу колективний договір підприємства чи будь-який інший матеріал, студент не може приступити до роботи з ним, попередньо не ознайомившись з методичними матеріалами зі складання та розробки даного виду матеріалів, з різними довідковими матеріалами та ін. Таким чином, самостійна робота складає одну з головних особливостей даної форми навчання.

А. М. Загорулько

АВТОМАТИЗИРОВАННАЯ СИСТЕМА ПЛАНИРОВАНИЯ И КОНТРОЛЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАФЕДРЫ ВУЗА

Одной из самых важных задач, стоящих перед учебными отделами и кафедрами ВУЗов, является планирование, расчет и контроль учебной нагрузки на кафедры. На основе проведенных расчетов формируются учебные задачи кафедры, составляется расписание учебных занятий, определяются штаты ВУЗа. При традиционных способах расчета этот процесс, в силу своей трудоемкости, не может быть повторен многократно в течение учебного года и поэтому через некоторое время перестает соответствовать реальной учебной нагрузке.

Одним из направлений совершенствования организационной и учебной деятельности ВУЗа является разработка и внедрение соответствующих автоматизированных технологий. Автоматизированные системы способны обеспечить планирование учебного процесса и повысить качество образовательных услуг.

В настоящее время существует достаточно много систем планирования и распределения учебной нагрузки в ВУЗах. Однако все они имеют свою специфику и не могут быть использованы в ХГАК. Основываясь на анализе тенденций развития высшего образования, опросе экспертов, практической потребности, прогнозах роста количества студентов, была разработана автоматизированная система планирования и контроля учебной

деятельности кафедры информационно-документных систем. Входной информацией служат сведения из базы данных о дисциплинах, учебных планах, группах, а также формулы, по которым осуществляется расчет часов нагрузки. Выходной информацией являются сведения о нагрузке на кафедру, выдаваемые в форме отчетов, а также сохраняемые в базе данных для других задач.

Использование разработанной системы позволяет существенно ускорить процесс расчета нагрузки на кафедру. Также появляется возможность оптимизации нагрузки за счет моделирования различных вариантов формирования учебных потоков, значительно повышается достоверность информации.

А. Е. Павлова

АВТОМАТИЗАЦИЯ РАЗРАБОТКИ ДОКУМЕНТАЦИИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СИСТЕМЫ DOCBOOK (НА ПРИМЕРЕ МЕТОДИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ КАФЕДРЫ)

Возникновение электронных документов, переход документооборота в сферу компьютерных технологий привели к созданию различных языков разметки, определяющих не только внешний вид электронного документа, но и его логическую структуру. Основой всех этих языков является SGML — стандартный обобщенный язык разметки.

В работе рассмотрена история развития языков разметки, принятия различных стандартов, их совершенствования и появления новых версий. Особое внимание уделено таким языкам, как HTML и XML. HTML благодаря своей простоте и широким возможностям применения стал одним из главных языков отображения информации, в то время как главная задача XML — создание логической структуры данных для их последующей визуализации и восприятия человеком, а также для обмена данных между программами. Широкие возможности XML сделали его универсальным механизмом хранения, структурирования и передачи информации, что привело к созданию на его основе многочисленных форматов данных: текстовых, графических, комбинированных.

Технология подготовки технической документации DocBook, в основе которой лежит язык XML, только начинает приобретать популярность в Украине, в то время как на Западе уже стала нормой. В докладе проведен сравнительный анализ возможностей системы DocBook и текстового редактора MS Word, наиболее часто используемого в Украине для подготовки технической документации. Рассмотрены этапы создания документа в MS Word и DocBook. На основании проанализированных достоинств и недостатков системы DocBook описаны рекомендации по совершенствованию системы и расширению ее возможностей по созданию логической структуры электронного документа. С применением данной системы разработаны методические материалы кафедры.

О.В. Олійник

КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Комунікативний аспект освітнього процесу передбачає вплив опосередкованих та прямих механізмів через зміст і форми навчання. Для інформаційних технологій навчання характерними є саме опосередковані механізми інформаційно-змістовних комунікацій, зокрема інформаційне спілкування здійснюється через комп'ютерні та телекомунікаційні засоби. Розвиток мережі Інтернет пропонує нові серйозні питання для розгляду впливу технологій на комунікацію. Водночас комунікативні засоби в інформаційних технологіях навчання можна застосовувати для відтворення вмій та навичок живого, віч-на-віч спілкування між студентом і викладачем; між студентами.

Комунікації є важливими та необхідними для будь-якої освітньої моделі, але ж вони — головні в моделях системи дистанційної освіти (ДО), які по суті є віддаленими від викладачів. Сучасні мережеві засоби Інтернету створюють нове освітньо-комунікативне середовище для моделей ДО, в якому залишається незмінюваним зміст, і водночас новими стають комунікативні форми навчання (чати, форуми, відеоконференції, телемості тощо). Щодо комунікативних особливостей власне системи дистанційної освіти, яка базується на комп'ютерних та телекомунікаційних засобах навчання, американські теоретики виділяють взаємодію і комунікацію як головне ядро будь-якої концепції ДО. Особливо підкреслюється важливість ролі викладача в системі дистанційного навчання, оскільки тому, хто навчається (будь-якому студентові) необхідна допомога у визначенні цілей навчання, виборі відповідного навчального матеріалу, рішенні проблем, що виникають у ході навчального процесу, оцінці досягнутих результатів. Крім того, студенти, що навчаються дистанційно, потребують особливої уваги на початковому етапі занять, коли найбільше студентів перестають навчатися. Їм також необхідна допомога в підтримці мотивації.

Н. С. Кравец

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ FLASH ПРИ СОЗДАНИИ ДЕМОНСТРАЦИОННЫХ УЧЕБНЫХ МАТЕРИАЛОВ

Становление экономики без границ, формирование в развитых странах общества знаний затронуло интересы вузов, связанные с необходимостью адекватного развития человеческого ресурса, изменения методов передачи и использования знаний. Все это стимулировало разработку и реализацию инновационной политики в сфере высшего образования на международном, региональном и национальном уровнях. В качестве таких инноваций можно рассматривать: компьютеризацию образовательного процесса в вузе; создание электронных информационных образовательных ресурсов и т. д. Для полноценного информационного обеспечения образовательной деятельности требуется большое количество ресурсов разного типа.

Образовательные стандарты	Учебно-методические материалы	Научно-популярные материалы	Мультимедийные коллекции
<ul style="list-style-type: none"> — учебные планы; — нормативные документы и материалы по законодательству; — программы учебных дисциплин. 	<ul style="list-style-type: none"> — электронные учебники; — обучающие программы; — виртуальные среды; — демонстрационные учебные материалы; — средства тестирования; — справочно-информационные источники. 	<ul style="list-style-type: none"> — электронные библиотеки; — электронные периодические научные и научно-методические издания; — базы данных; — архивы. 	<ul style="list-style-type: none"> — виртуальные тренажеры и практикумы; — средства сетевого дистанционного обучения.

Все указанные типы ресурсов должны создаваться для всех дисциплинарных областей высшего образования. Flash-анимация является векторным форматом, разработанным специально для применения в сети Интернет, и поэтому занимает относительно небольшой объем и обладает широкими возможностями. На Flash можно реализовать огромное количество интерактивных веб-элементов. Последние версии Flash снабжены более широкими возможностями для программирования, сравнимыми с возможностями Java. Основным критерием при выборе Flash является необходимость показать графический материал с небольшим количеством текста, а также интерактивность клипа и возможность звукового оформления. Все перечисленное выше открывает широкие перспективы для использования Flash при разработке демонстрационных учебных материалов, средств тестирования, средств сетевого дистанционного обучения.

А.С. Шиповская

ЗНАЧЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ПОРТАЛОВ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ

Интернет — это динамическая система, меняющая свои параметры ежеминутно. Для управления огромным объемом неструктурированной информации в сети Интернет существуют поисковые серверы с автоматическим (машинным) индексированием и с интеллектуальным (с участием человека) индексированием. Поскольку поисковые машины не решают проблему полной индексации всех ресурсов Интернет, в качестве альтернативного способа индексации ресурсов сети появились Интернет-порталы (каталоги, директории). Порталы предназначены дополнять в определенных отраслях несовершенство поисковых машин, более подробно освещая конкретные тематические отрасли интеллектуальным (обработанных человеком) индексированием ресурсов.

Портал — это web-сайт, предназначенный для определенной аудитории (например, клиентов и сотрудников компании), осуществляющий анализ, обработку и доставку информации и предоставляющий доступ к различным сервисам на основе персонализации пользователей с помощью любого устройства, подключенного к Интернету.

Классификация корпоративных порталов подразделяет их на порталы, представляющие результаты анализа данных (Business intelligence portals); внутрикорпоративные интранет-порталы (Business area portals); порталы для организации групповой работы (Enterprise Collaborative Portals); порталы, предназначенные для управления знаниями (Enterprise Knowledge Portals); так называемые ролевые порталы (Role portals), поддерживающие три бизнес-модели — B2E, B2C и B2B.

В настоящее время порталы становятся средством объединения бизнес-процессов внутри предприятия с бизнес-процессами партнеров и клиентов. В плане технологий следует применять в порталах возможности, предоставляемые сегодня современными серверами приложений и СУБД, особенно поддержки таких технологий интеграции приложений, как Web-сервисы XML.

В.А. Брусенцев

УЧЕБНЫЙ ИНФОРМАЦИОННЫЙ ПОРТАЛ ВУЗА

Глобальная сеть Интернет содержит множество серверов, на которых хранятся различные web-сайты и web-ресурсы. Каждый информационный web-сайт на данный момент называют порталом и он позволяет получить доступ к различным данным. Многие ВУЗы разрабатывают свои web-сайты или информационные порталы для афиширования информации и предоставления доступа любому пользователю к данным о различных видах информации, например, факультеты, кафедры, сотрудники, научная деятельность, специальности и т.д. Актуальность каждого информационного портала ВУЗа заключается в постоянном обновлении и поисках дальнейшего расширения.

Существует информация, которая необходима для большего понимания перспектив обучения студентов, а также нужна преподавателям и родителям или попечителям студентов. К такой информации относится: количество набранных баллов по Болонской системе каждого студента по всем дисциплинам, которые он изучает; расписание занятий каждой группы дневного и заочного отделения; фонд занятости преподавателей и аудиторий; успеваемость всех студентов для преподавателя по каждой дисциплине, которую он преподаёт; перечень вопросов для подготовки к сдаче контрольных и тестовых работ, зачёта или экзамена по каждой дисциплине; независимое компьютерное тестирование по определённым дисциплинам с дальнейшим выводом результатов и т.д.

Для решения этой проблемы предлагается разработка учебного информационного портала ВУЗа, который должен иметь достаточно высокую степень безопасности и защиты информации. Информация об успеваемости

студента должна быть доступна только по номеру студенческого билета и пароля, а информация о сдаче тестовых и контрольных работ по определённом предмету должна быть доступна только преподавателю. Информация о расписании занятий, вопросы для контроля и другая информация должна иметь свободный доступ. Всё это позволит быстро и качественно выводить необходимую информацию.

М.Н. Красникова

КОМПЬЮТЕРИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ДЕЛОПРОИЗВОДСТВА В ДЕКАНАТЕ ВУЗА В УСЛОВИЯХ ПЕРЕХОДА К БОЛОНСКОЙ СИСТЕМЕ

Современное общество стремительно развивается. Оно характеризуется быстрым развитием технологий, особенно в информационно-коммуникационной сфере.

Чрезвычайно важным является вопрос внедрения современных информационных технологий в работу ВУЗа. Компьютеризация должна охватывать как учебный процесс, так и внутреннюю деятельность.

В настоящее время на рынке представлено немало решений для автоматизации делопроизводства ВУЗа, например, такие как «Деканат», «Декарт» и др. Недостатком этих систем является высокая стоимость, несоответствие современным стандартам (Болонский процесс), внедрение без учета специфических особенностей ВУЗа.

Одним из основных участков, автоматизация делопроизводства которого необходима в первую очередь, является деканат факультета. В ХГАК в течение ряда последних лет ведётся работа по созданию БД «Учет студентов». Разработана структура БД, разработаны формы и запросы для решения некоторых прикладных задач деканата. Однако она требует существенных доработок в связи с переходом на Болонскую систему обучения, продолжения разработки прикладных задач, решаемых деканатом.

На сегодняшний день ведутся разработки приложений к БД, которые будут поддерживать ключевые стандарты Болонского процесса: четкая унификация студенческих документов, подтверждающих уровень и качество усвоенных знаний; поддержка кредитной системы по Европейской кредитно-трансфертной системе (ECTS); автоматизация создания приложения к диплому.

Компьютеризация образовательного процесса в ВУЗе является одним из приоритетных направлений перестройки украинской системы образования.

М.А. Алфьоров

ВЕБ-НАВІГАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ІНТЕРНЕТУ З ПИТАНЬ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

В українському сегменті Інтернет існує безліч ресурсів, які охоплюють різні сфери художньої культури. Їх використання потребує відповідної веб-навігації. Щодо веб-навігації в інформаційних ресурсах з питань жи-

вопису й образотворчого мистецтва в Україні, їх можна поділити на такі групи:

- пошукові сервери та довідкові ресурси;
- веб-сайти музеїв живопису й образотворчого мистецтва;
- веб-сайти арт-галерей та арт-центрів;
- веб-сайти окремих персоналій у сфері живопису й образотворчого мистецтва;
- веб-сайти періодичних видань з проблем живопису та образотворчого мистецтва.

Аналіз інформаційних ресурсів з окреслених проблем доводить, що найрозвиненішим напрямом є веб-сайти арт-галерей і арт-центрів України та веб-сайти окремих персоналій у сфері живопису й образотворчого мистецтва. Відповідно найменш розвиненим напрямом є веб-сайти періодичних видань з проблем живопису та образотворчого мистецтва. Щодо пошукових серверів і довідкових ресурсів, найповнішими є довідковий ресурс «Українська культура і мистецтво» [www.meta.ua] й «Українське мистецтво» [www.art.kiev.ua]. Всього в цій категорії налічується до 6 великих пошукових та інформаційних серверів з означених питань. Музеї живопису та образотворчого мистецтва великих міст України майже усі мають власні веб-сайти. Про віртуалізацію так званих «нестационарних музеїв» свідчить наявність власної веб-сторінки в Інтернеті. Прикладом є веб-сайт віртуального музею-галереї графічного мистецтва «4-й БЛОК» [[http:// users.kharkiv.com/4blok](http://users.kharkiv.com/4blok)]. Серед зарубіжних музеїв, котрі орієнтовані на український живопис, найвідомішим є веб-сайт Українського музею в Нью-Йорку [[www.brama.com/Ukrainian museum/perm.html](http://www.brama.com/Ukrainian_museum/perm.html)]. Рейтинг веб-сайтів арт-галерей і арт-центрів (термін проведення—грудень 2007 р.) встановив, що за «рівнем використання» інформаційних ресурсів українських арт-галерей та арт-центрів перше місце посідає веб-сайт Харківської міської художньої галереї, [www.mgallery.kharkov.ua], інформація про який є в базі даних відомого арт-аукціону «Сотбі». Вивчення веб-сайтів періодичних видань з проблем живопису й образотворчого мистецтва свідчить про проблеми в цьому сегменті інформаційних і довідкових ресурсів. Відсутність української паперової періодики з цих питань, на жаль, не замінюється відповідними електронними ресурсами. Таким чином, аналіз веб-навігаційних напрямів означеної сфери свідчить про недостатню розвиненість українського сегменту Інтернету з питань живопису та образотворчого мистецтва.

Г.І. Слозанська

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ АВСТРАЛІЇ

Особливість австралійської системи вищої освіти — розвинутий сектор дистанційних програм: 10 з кожних 100 австралійських студентів, одержують знання, не залишаючи дому. Перший ступінь студентові, що закінчив курс дистанційно, була видана Квінследським університетом ще

в 1911 р., а нині програми цього типу пропонують більше 30 університетів країни, зокрема найпрестижніші. Ідеї впровадження дистанційної освіти вже близько 120 років. Вона виникла в Англії ще в 1870 р. Але загально-визнаною дистанційна освіта стала лише на початку ХХ ст., коли всі країни світу пережили справжній навчальний бум через листування.

Дистанційне навчання — це така організація навчального процесу, при якій надання суттєвої частини навчального матеріалу та взаємодія між студентом і викладачем забезпечується завдяки використанню сучасних інформаційних технологій: супутникового зв'язку, комп'ютерних телекомунікацій, національного і кабельного телебачення, мультимедійних навчальних систем та ін. Основною ідеєю методики дистанційного навчання є створення максимально сприятливих умов різним соціальним групам для здобуття професії або продовження навчання. Воно надає можливість отримати знання в зручному для студента місці, в будь-який зручний час і в індивідуальному темпі. Ця форма навчання рівноцінна очній, вечірній, заочній та екстернату, що реалізується за технологіями дистанційного навчання через Інтернет. Дистанційне навчання традиційно визначається як освітній процес, в якому значна частина викладання здійснюється викладачем (або групою викладачів), віддаленим у просторі або часі від учня (або групи учнів). Його перевага полягає в тому, що вам не слід переїжджати в інше місто чи в іншу країну, щоб отримати диплом бакалавра чи магістра з соціальної роботи.

В.О. Ярута

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИБОРУ ВИХІДНИХ ДАНИХ ДЛЯ МЕТОДУ ДВОКРИТЕРІЙНОЇ АПРОКСИМАЦІЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДАНИХ

Відомо, що застосування методу двокритерійної апроксимації експериментальних даних дозволяє отримувати значення ємності та опору шкіри, а також опору внутрішніх тканин за імпульсними перехідними характеристиками з напруги. Але при застосуванні такого методу невідомою залишається точність визначення шуканих величин залежно від вибору вихідних даних.

За допомогою програми, що реалізує цей метод, сформульовано рекомендації до часу спостереження (t_c) та способу поділу дискретної послідовності експериментальних даних ($U[nT]$) на інтервали апроксимації, оптимальні з точки зору мінімізації помилки обчислення шуканих величин. У дослідженні на вихідні дані накладалися синусоїдальні перешкоди та випадковий шум різних амплітуд.

Встановлено, що найбільшою точністю обчислення опору і ємності шкіри можна досягти при $t_c \in [5 \cdot \tau_{III}; 8 \cdot \tau_{III}]$ (τ_{III} — стала часу перехідного процесу, що відбувається в шкірі), а інтервалів апроксимації — кратними напівперіоду синусоїдальної перешкоди та $t_1 = 0$; $t_2 \approx 2/5 \cdot t_c$; $t_3 \approx 3/5 \cdot t_c$; $t_4 = t_c$. При цьому алгоритм швидко збігається: кількість ітерацій не перевищувала 17. Зауважимо, що з підвищенням амплітуди шуму зменшується інтервал

значень t_c , при якому помилка обчислення не перевищує заданої величини. Наприклад, для помилки, меншої 15% у разі дії випадкового шуму амплітудою 0,05 В, t_c повинно бути $2 \cdot \tau_{ш}$ ч $15 \cdot \tau_{ш}$, а в разі дії випадкового шуму амплітудою 0,1 В, t_c повинно бути $2,5 \cdot \tau_{ш}$ ч $12 \cdot \tau_{ш}$. У всіх розглянутих випадках (випадковий шум та/або синусоїдальна перешкода 50 Гц) максимальна відносна помилка обчислення опору внутрішніх тканин перевищувала 100 %. Але в разі дії синусоїдальної перешкоди різної частоти спостерігаються її мінімуми (до 36 %).

В.В. Гришин

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СТРУКТУРЕ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

Одним из актуальных вопросов развития информационного общества является развитие информационных технологий, прошедших короткий, но бурный эволюционный путь. Им предшествовал тысячелетний исторический опыт человечества по преобразованию материальных объектов и энергии в информационные образы.

Внедрение информационно-коммуникационных технологий в виде функционирования мощных компьютерных средств, видеоконференций, видеопочты, с помощью которых у пользователя появляются поистине неограниченные возможности, характерно для коммерческих организаций и частных фирм. В то же время государственные службы и органы в этом направлении существенно отстают. Это связано со многими причинами, которые изложены в докладе.

Решение данной проблемы может вывести организацию, содержание, методы и организационные формы управленческой деятельности на качественно новый уровень. Информатизация любой сферы — сложный и требующий времени процесс, связанный с созданием соответствующей инфраструктуры: научно-методическое обеспечение, переподготовка работающих и новых поколений руководящих кадров, развитие необходимой материально-технической базы, организация новой управленческой и информационной культуры труда.

В докладе проводится анализ существующих информационно-коммуникационных средств органов местного самоуправления, возможностей внедрения и использования новейших достижений науки и техники в данной сфере.

Ю.В. Павліченко

НАУКОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ (НА ПРИКЛАДІ МЕДИЧНОЇ РАДІОЛОГІЇ)

Мета даного дослідження полягає в наукометричній оцінці дисертаційних досліджень українських учених з різних аспектів радіобіології.

У роботі з інформаційним масивом для аналізу обрано базу даних (БД) дисертацій України, яка створена на основі інформаційного фонду і містить бібліографічно-реферативну інформацію про захищені в Україні

дисертації з усіх галузей знань. Проаналізовано також «Збірник рефератів, дисертацій НДР та ДКР». Додатково знайдена інформація була зіставлена з електронним каталогом дисертацій та авторефератів дисертацій Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. Аналіз дисертацій, захищених українськими вченими зі спеціальності радіобіологія (03-00-01), було проведено протягом 1992 — 2006 рр.

Дослідження наукових комунікацій між теоретичною і клінічною медициною досліджено завдяки вивченню тематичної структури дисертацій та отриманих результатів докторських і кандидатських дисертацій, присвячених проблемам медико-біологічних наслідків аварії на ЧАЕС; радіаційної гематології; радіаційної імунології; молекулярної радіобіології; гострої променевої хвороби; загальних проблем радіобіології; радіаційної біохімії, а також щодо питань вивчення інкорпорованих радіонуклідів та питань модифікації радіаційного ефекту.

Таким чином вперше в Україні представлено результати систематизації наукових досягнень українських учених, які працюють у галузі радіобіології, що надає можливість оптимізувати інформаційне забезпечення аналітичними даними керівників установ і наукових досліджень, а також фахівців із зазначених спеціальностей.

О. В. Тітова

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ: ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Для керування організацією й забезпечення обґрунтованості прийнятих рішень керівник має потребу в об'єктивній картині стану керованої системи та її трансформації. Це стає можливим при організації постійного потоку відповідної порівнянної в часі інформації про дану систему. Головною сферою практичного застосування моніторингу є інформаційне обслуговування управління в різних видах діяльності, тобто інформаційний моніторинг. Роль інформаційного моніторингу в управлінні як комплексу заходів, спрямованих на одержання повної інформації про функціонування складної системи з метою управління, зростає. Основні завдання, що вирішуються під час інформаційного моніторингу, зводяться до наступного: вироблення комплексу показників, що забезпечують цілісне уявлення про стан об'єкта, про якісні й кількісні зміни в ньому; систематизація інформації про стан і розвиток об'єкта; забезпечення регулярного і наочного подання інформації про процеси, що відбуваються в системі; інформаційне забезпечення аналізу і прогнозування стану й розвитку досліджуваного об'єкта, вироблення управлінських рішень. Одним із завдань інформаційного моніторингу є попередження про ту або іншу небезпеку для ефективного функціонування об'єкта. Таким чином можна запобігти або мінімізувати можливий деструктивний розвиток подій. Створення системи моніторингу в органах управління організацією може проводитися лише при наявності відповідної нормативної бази. Інформаційний моніторинг — це не тільки процес виявлення відхилень від стандартів і норм, але й основа

для їхнього перегляду. Тобто інформаційний моніторинг — це не тільки основа відстеження курсу руху до цілей, але і механізм коректування цілей і шляхів їхнього досягнення.

Н.А. Стрелец

РАЗРАБОТКА ЭЛЕКТРОННЫХ ВЕРСИЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ИЗДАНИЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФОРМАТА FICTION BOOK

Начиная с момента своего появления (80-е годы XX в.) электронные издания распространялись в текстовом формате, вначале под DOS (txt), а затем под Windows и другие платформы. Бурное развитие информационных технологий, появление Интернета, и как следствие, сетевых библиотек художественной литературы, привели к появлению многочисленных форматов электронных изданий, каждый из которых обладает своими достоинствами и недостатками: DOC, HTML, PDF, DjVu, FB2 и др.

В работе представлена история развития форматов, проведен их сравнительный анализ по ряду параметров, а именно: полиграфичность; масштабируемость; конвертируемость; кроссплатформенность; возможности редактирования; наличие гипертекста; объем файла электронного издания, созданного на базе формата; временные затраты на подготовку файла.

Показано, что на данный момент перспективным является создание электронных версий художественных изданий на базе формата FB2 (FictionBook). Этот формат изначально создавался для художественной литературы, в нем предусмотрены те нюансы, которые делают привлекательным любую книгу, а именно: выделение названия, автора, цитат, возможности отображения художественного издания с применением стилевых таблиц и многое другое. Данный формат создан на базе расширяемого языка разметки XML, и соответственно обладает всеми достоинствами XML-документов: малым объемом, абсолютной кроссплатформенностью, гибкими возможностями редактирования. Единственным его недостатком является небольшое увеличение времени при подготовке начального текста, которое затрачивается на разработку логической структуры издания. В докладе приведены рекомендации по усовершенствованию набора логических элементов формата FictionBook и на его основе разработана электронная версия художественного издания.

Е.И. Тихомирова

ЗНАЧЕНИЕ КОНЦЕПЦИИ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЛЯ СФЕРЫ ДОКУМЕНТАЛЬНЫХ КОММУНИКАЦИЙ

Возрастание социальной значимости информационных ресурсов обострило проблему доступности и эффективного использования информации. Обеспечение доступа к информационным ресурсам, максимально полное раскрытие сведений, хранящихся в библиотеках, службах информации, архивах возможно лишь при условии применения современных методов и средств преобразования информации, освоения комплекса лингвистических средств, позволяющих представить содержание документа

в удобной для пользователя форме и тем самым обеспечить должный информационный сервис. В процессе документальной коммуникации как разновидности социальной коммуникации используются документально-информационные каналы (письменность, печать, изобразительное искусство) для передачи содержания информации во времени и пространстве. Центральное место в документальной коммуникации принадлежит архивам, библиотекам и музеям, выполняющим роль посредника между обществом и его документированной социальной памятью. На протяжении многих лет исследования в области лингвистического обеспечения документальных коммуникаций были узконаправленными. Именно поэтому возникла необходимость в формировании концепции лингвистического обеспечения документальных систем, как комплекса средств, используемых для автоматической обработки текстов на естественном языке. Суть концепции заключается в том, что, в отличие от традиционной постановки вопроса, рассматривается весь комплекс лингвистических средств в технологических процессах с учетом задач, решаемых с помощью документальных систем, а также взаимосвязей со смежными средствами, технологиями и задачами. Концепция позволяет осуществить системный подход к исследованию лингвистических средств документальных систем.

А.А. Усань

КОМБИНИРОВАННОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ ИНДИКАТОРОВ MACD И STOCHASTIC

Технические индикаторы рынка позволяют производить динамический анализ ситуации на рынке и предсказывать будущее направление движения цен. Применение одного индикатора оказывается недостаточным для эффективной работы трейдера на рынке, поэтому важно уметь одновременно пользоваться несколькими индикаторами, в основе работы которых лежат разные математические принципы. Это сводит к минимуму влияние недостатков отдельных индикаторов на прогнозирование рыночных цен. В настоящее время наиболее часто используемыми индикаторами являются MACD и STOCHASTIC. В связи с этим поставлена задача определения достоинств и недостатков данных технических инструментов, а также анализа динамики изменения цен при их совместном использовании.

Исследование, проведенное на рынке Форекс на валютных парах EURUSD, GBPUSD, USDJPY, EURGBP, EURJPY показывает, что в большинстве случаев на каждом пересечении своих линий MACD выдает дергающие сигналы к покупке или продаже, что приводит к значительным финансовым потерям. Недостатком данного индикатора является также некоторое запаздывание сигнала по отношению к изменениям цены. Стохастический осциллятор использует вычисления за определенный период времени, поэтому его движение может быть несколько неустойчивым. Вследствие этой неустойчивости и возникновения ложных сигналов, использование стохастического осциллятора для получения сигналов входа и выхода может приводить к большому количеству нерентабельных сделок.

Применение сочетания двух индикаторов MACD и STOCHASTIC позволило увеличить процентное количество прибыльных сделок. Проведенное исследование показало, что для успешной работы на финансовых рынках можно эффективно использовать сочетание этих технических индикаторов.

И.А. Побеженко

ПОИСК ОПТИМАЛЬНЫХ КОЭФФИЦИЕНТОВ ДЛЯ РЕАЛИЗАЦИИ ВЕЙВЛЕТ-ПРЕОБРАЗОВАНИЯ В СТАНДАРТЕ JPEG2000

В настоящее время высокое качество, передача изображения от мобильных беспроводных датчиков требует дешевого, быстродействующего выполнения аппаратных средств с низким энергопотреблением современного кодер-декодера как кодер с потерями JPEG2000. Этот кодер использует биортогональное 9/7 дискретное вейвлет-преобразование (DWT).

Это вейвлет-преобразование имеет большое количество коэффициентов. Проблема заключается в нахождении оптимальных коэффициентов для реализации на микросхеме. Одной из самых тяжелых задач на этапе синтеза является проверка алгоритма, поэтому сначала производится построение модели схемы реализации алгоритма в редакторе Simulink пакета MATLAB. В этом редакторе строится модель схемы, в которой происходит тестирование и верификация модели реализации алгоритма. По этой схеме очень легко возможен переход алгоритма в язык описания схем VHDL. Эти этапы были выполнены для трех типов коэффициентов вейвлет-преобразования.

Существует три вида коэффициентов лифтинговых схем: рациональных, иррациональных, перевернутых иррациональных. В результате проведенных исследований с этими коэффициентами в пакете Xilinx на микросхеме Virtex II были получены следующие результаты. При сравнении почти одинаковых коэффициентов PSNR получается, что для иррациональных коэффициентов PSNR=77, размер на кристалле = 28061, частота устройства=105,141, для рациональных коэффициентов PSNR=78, размер на кристалле = 27695, частота устройства = 46,785815, а для перевернутых рациональных коэффициентов PSNR=75, размер на кристалле = 74187, частота устройства = 57,185.

На этом основании делается вывод, что лучшей частотой и меньшим размером обладает модель схемы с рациональными коэффициентами, поэтому для реализации на кристалле выбираются именно эти коэффициенты.

В.О. Юрченко

ВИРТУАЛЬНЫЕ МИРЫ: СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕХНОЛОГИЙ MACROMEDIA FLASH И VRML

В настоящее время достаточно актуальной проблемой сети Интернет является проблема создания развитых виртуальных миров. Предназначение данных миров может быть весьма различным. Фактически они переносят явления реального мира внутрь компьютера. Например, может существовать обычная библиотека и можно создать виртуальный мир библиотеки, может существовать обычный магазин и можно создать электронный

магазин в виртуальном мире и т.д. Соответственно, существует достаточно большое количество программных продуктов, которые позволяют создавать собственные электронные миры в сети. Среди наиболее известных и чаще других применяющихся обычно упоминают Macromedia Flash и VRML. Другие известные пакеты программных продуктов, служащие для этих же целей, основываются на вышеуказанных.

Главный недостаток Flash — это чрезмерная требовательность к ресурсам процессора. Недостаточная мощность компьютера может повлиять как на производительность операционной системы в целом, так и привести к искажению результатов работы Flash-приложений, связанных с отображением анимации или подсчетом времени. К достоинствам Flash-технологии можно отнести возможность создавать интерактивные интерфейсы и полноценные веб-приложения с использованием самых современных языков разметки документов PHP и XML.

Язык VRML предназначен для создания виртуальных миров и лишен этого недостатка. Однако ему присущ другой. Чтобы создать хотя бы минимальный виртуальный мир необходимо в достаточной мере владеть языком VRML.

В заключение отметим, что обе указанные технологии могут с успехом применяться для обучения студентов практике работы с уже существующими виртуальными мирами, внесения изменений в виртуальные миры, создания собственных виртуальных миров, приспособленных для решения нужных им задач и т.д.

Ю.В. Ерёма

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ДЛЯ САМОРАЗВИТИЯ ВЗРОСЛЕЮЩЕГО ЧЕЛОВЕКА

Современный человек нуждается в создании условий, способствующих его саморазвитию. Такие условия могут быть созданы в креативной образовательной среде, обеспечивающей максимальную степень индивидуализации за счет широкого использования информационных и телекоммуникационных технологий. Данная среда предоставляет каждому обучающемуся взрослому человеку возможность формирования индивидуализированной образовательной траектории. Эффективность тех или иных форм и методов обучения зависит от степени овладения знаниями, умениями и навыками, а также сформированности определенных личностных качеств, характеризующих разные стороны развития интеллекта, духовности, творческих способностей обучающегося взрослого человека. Основным требованием к креативной образовательной среде является высокая степень неопределённости и проблемности. В качестве коммуникативного компонента данной среды рекомендуется использовать информационные и телекоммуникационные технологии. Актуальность использования данных технологий в образовании определяется следующими причинами: широкими возможностями инновационных технологий по индивидуализации образования, повышением мотивации обучающегося, обеспечением

широкой зоны контактов посредством Интернета, многократным ускорением и сокращением массы рутинных операций, предоставлением широкого поля для активной самостоятельной деятельности обучающегося.

К сожалению, пока существует очень мало технологий и предложений по саморазвитию взрослеющего человека. Поэтому в информационном обществе обучающемуся необходимо самому планировать и организовывать индивидуальное развитие.

И. Г. Колесник

ВИЗУАЛИЗАЦИЯ ТЕКСТОВОЙ ИНФОРМАЦИИ В ЭЛЕКТРОННЫХ ДОКУМЕНТАХ

Визуализация информации в электронных документах предполагает использование невербального компонента, т. е. включает в себя любые изображения или художественные средства. Актуальность проблемы визуального восприятия информации обусловлена тем, что принятая система образования до недавнего времени строилась на развитии у читателя способностей исключительно логического мышления. Эмоционально-образное же в той мере как это необходимо для формирования личности, не получало должного развития. По сути, невербальному интеллекту не уделялось необходимого внимания. Теперь же, благодаря развитию информационных технологий в образовании, сложившийся перекос в обучении постепенно преодолевается. Визуальный компонент может быть рассмотрен с позиций как визуальности самого текста, так и визуального в тексте. Их различие — это различие между внешним и внутренним при обязательном учёте диалектики их взаимодействия. Визуальность самого текста проявляется, например, в использовании различных шрифтов. В современную эпоху наблюдается быстрый рост интереса к шрифтовому дизайну, и в этом процессе именно шрифт — основное средство визуализации знания. Более того, психологи и графологи утверждают, что с помощью правильного подбора шрифтов возможно передать настроение, задать общий настрой при чтении текста. Считается, что эффект применения конкретного шрифта в известном смысле зависит от контекста, а также от характеристик воспринимающей личности.

Общие правила создания текстовых электронных документов для эффективного восприятия:

- 1) для доказательства определенных положений чаще всего достаточно 2—3 аргументов;
- 2) заголовки должны содержать менее 6 слов;
- 3) информация на цветном (оранжевый, желтый фон) более эффективно воздействует на зрителя. Следует подобрать оптимальное цветовое сочетание фона и шрифта. Черные буквы на белом фоне — не лучший вариант. Хорошо смотрятся зеленые на белом, красные на белом;
- 4) текст в эллипсе воспринимается лучше, чем в квадрате или круге;
- 5) европейцы читают слева направо, поэтому правая сторона запоминается лучше (там останавливается взгляд). Верхняя часть страницы, в свою очередь, читается с большим вниманием;

6) человек способен одновременно удерживать в поле зрения не более пяти-шести слов, при условии, что они логически взаимосвязаны;

7) строка учебного модуля для лучшего восприятия должна быть не длиннее восьми сантиметров;

8) начало и конец текста воспринимаются лучше, чем середина;

9) повторение — наиболее эффективное средство воздействия.

В среднем аудитория полноцветных электронных текстов разных размеров на 22% больше, чем черно-белых с дополнительным цветом, и на 68% больше просто черно-белых. Аудитория текста на первых страницах электронного издания примерно на 10% больше, чем у размещенного в середине или на последней странице. Разница в реакции аудитории на информацию внутри электронного издания мало зависит от того, на какую страницу она помещена.

С.О. Головки

ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ ДІЛОВОДСТВА У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ

Управління — це одна із найскладніших і найвідповідальніших сфер інтелектуальної та практичної діяльності людей. Узагалі, процес управління складається з чотирьох взаємозалежних функцій: планування, організації, мотивації та контролю. Ці функції мають дві загальні характеристики: всі вони потребують прийняття рішень і для всіх необхідні комунікація, обмін інформацією для правильного прийняття рішення й повідомлення цього рішення іншим членам організації.

Правильно спроектований процес управління забезпечує успіх організації, тому найважливішим напрямом управлінської діяльності є організація ефективної роботи з документами й удосконалення всіх інформаційно-документних процесів.

На сучасному етапі нагрілим питанням є використання комп'ютерних технологій у сфері документообігу. Слід зауважити, що в США за останні роки обсяг продажу програмного забезпечення, яке вирішує різні питання управління документами й інформацією різко зріс. Головні причини цього явища — жорсткі вимоги до корпоративного діловодства та документообігу з боку контролюючих організацій, а також те, що електронні документи стали не тільки звичними, але й переважними. Зростання значення юридичної чинності документів в управлінській діяльності актуалізує процес відходу від традиційного діловодства і перехід до створення високоефективних систем управління інформаційно-документними ресурсами при здійсненні стратегічних та оперативних цілей управління в будь-яких організаціях, особливо в державному апараті управління.

Аналіз відгуків спеціалістів різних професій довів, що найважливішим і найефективнішим способом зниження витрат при веденні ділової діяльності є набір погоджених регламентів та процедур, які мають в основі якісне програмне забезпечення й технології, що допомагає керувати зростаючим обсягом документів та інформації.

СЕКЦІЯ: ІНОЗЕМНИХ МОВ

О. С. Єршова

ЕТИКА В КОМП'ЮТЕРНІЙ МЕРЕЖІ

Вислів «комп'ютерна етика» певною мірою умовно означає моральні кодекси не тільки комп'ютерних професіоналів, але й усіх користувачів комп'ютерних систем. Використання поняття «комп'ютерна етика» виправдане в тому сенсі, що воно ставить акцент на важливості особливо ретельно продуманої розробки моральних норм для всіх суб'єктів інформаційного суспільства.

Джеймс Мур є піонером у постановці проблеми, що розглядається, він визначає комп'ютерну етику як «аналіз природи соціального впливу комп'ютерних технологій на суспільство, формулювання на цій основі моральних норм та проведення активної політики їх упровадження у свідомість розробників та користувачів комп'ютерних технологій».

Інтернет, як глобальна світова комп'ютерна мережа, надає користувачеві великі інформаційні масиви. З її допомогою можливе формування вміння шукати, обробляти, зберігати та передавати інформацію засобами сучасних комунікаційних технологій. Майже всі користувачі Інтернету визнають корисність та необхідність міжнародної комп'ютерної мережі для сучасної життєдіяльності людини та її розвитку, але водночас виникають складні проблеми взаємовідносин між інформаційною технологією, культурними традиціями та нормами поведінки особистості.

Важливим завданням інформаційного суспільства є пропагування та роз'яснення норм комп'ютерної етики в просторі мережі Інтернет.

К. О. Захарова

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕДМЕТНОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ РОЗРОБКИ САЙТА ВНЗ

Нині Інтернет є глобальною комунікаційною мережею, яка дозволяє швидко й ефективно здійснювати інформаційну діяльність та забезпечує віддалений доступ до комп'ютерів, електронної пошти, оголошень, баз даних і дискусійних груп.

Веб-сайт — це сукупність веб-сторінок з повторюваним дизайном, об'єднаних за змістом, навігаційно та фізично розміщених на одному веб-сервері.

Під час розробки веб-сайтів ВНЗ виникають певні проблеми, пов'язані з дизайном, навігацією та якістю відображення інформації. Метою дослідження цієї предметної області є загальний аналіз різних аспектів розробки веб-сайтів ВНЗ і пошук ефективних засобів стратегічного планування процесу розробки власної моделі веб-сайта (наприклад, аналіз інформаційних завдань, аналіз технічних завдань роботи ресурсу, оцінка цільової аудиторії, аналіз конкурентів).

У процесі дослідження було розглянуто такі важливі питання: історія створення та поширення мережі Інтернет, типовий сайт ВНЗ, специфіка веб-сайтів різних ВНЗ, стратегічне планування і розробка моделі.

Результати проведених досліджень предметної області дали можливість установити, що веб-сайтам різних ВНЗ притаманні подібні властивості. Порівняльний аналіз різних інформаційних ресурсів дозволяє акцентувати увагу на найскладніших аспектах розробки власного веб-сайта ВНЗ, уникнути численних помилок, підготувати дружній інтерфейс та зручну схему навігації.

А.І. Малєєва

БАНЕРНА РЕКЛАМА

Реклама в Інтернеті — це інструмент, використання якого є необхідною умовою успіху будь-якого Інтернет-ресурсу, створення та підтримки іміджу компанії, просування торгової марки на ринку.

Банер являє собою графічне, часто анімоване, рекламне повідомлення, розміщене на веб-сторінці, та має посилання для переходу на рекламний ресурс. Розрізняють статичну та динамічну банерну рекламу.

Банерна реклама — безумовно, найпопулярніша та найпоширеніша форма рекламування в Інтернеті. Майже кожний веб-сайт має деяку форму банерної реклами.

Важливою характеристикою банера є співвідношення кількості кліків на банер з кількістю його показів. Кількісна ефективність банера оцінюється коефіцієнтом CRT (кількість показів на один клік).

Такі особливості банерної реклами, як: невеликі розміри банера, анімація, необхідність кліку, легкість створення копії дають можливість отримати більшу кількість кліків та підвищити рівень коефіцієнта CRT.

Банер повинен мати один із розмірів, визначених стандартом.

Планування аудиторії — дуже важливий аспект при проектуванні банера, тому слід приділити увагу тим речам чи послугам, для рекламування яких створюється банер.

Банерна реклама — дуже потужний засіб для просування веб-сайта. Інтернет постійно розвивається, але банерна реклама не втрачає при цьому своєї цінності. Існує багато методів створення ефективної реклами.

О. О. Побережна

ЕКСПЕРТНІ СИСТЕМИ

Експертна система є комп'ютерною програмою, яка містить знання та аналітичні навички одного або більше людських експертів, пов'язаних з конкретним предметом. Цей клас програми був спочатку розвинутий винахідниками в штучному інтелекті в 1960 та 1970 рр. і застосовувався комерційно в 1980 р.

Експертна система — система програмного забезпечення, яка містить поняття, отримані від експертів, використовує їх знання, щоб забезпечити аналіз проблеми програмного забезпечення.

Найзагальніша форма експертних систем — комп'ютерна програма, котра аналізує інформацію про певний клас проблем та рекомендує один

або більше шляхів дій користувача. Експертна система може також виконувати математичний аналіз проблеми.

Багато бізнесменів користуються експертною системою, що забезпечує як швидкість і легкість визначення проблеми, так і допомогу для вирішення проблем та прийняття рішень.

Експертні системи використовуються в офісах, шпиталях, пошукових лабораторіях різноманітних типів, індустриальних проектах, виробничих магазинах і тому подібне.

Т.В. Ступенькова

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРА. МОДЕЛІ БАЗ ДАНИХ

Комп'ютери стрімко ввійшли до нашого життя. Один з найпоширеніших комп'ютерних додатків — редакторські програми. Рік за роком комп'ютери стають простішими у використанні. Інструкції, зазвичай, подаються англійською мовою або в перекладі на рідну мову.

У роботі сучасних офісів та різноманітних організацій велике значення приділяється базам даних, завдяки яким користувачі мають можливість зберігати інформацію будь-якого обсягу.

Існує чотири типи моделей баз даних: ієрархічна, мережева, реляційна та об'єктно-орієнтована. В ієрархічній моделі зв'язок даних відбувається за ієрархією, або деревами, що відображають взаємно-однозначні відношення або відношення один-до-багатьох серед ключових полів. Мережева база даних подібна ієрархічній базі даних, за винятком того, що кожен запис може мати більше одного ключового поля, таким чином відбувається зв'язок між записами типу багато-до-багатьох. Реляційна база даних сформована з багатьох таблиць, в яких зберігається інформація. Об'єктно-орієнтована база даних використовує об'єкт та атрибути з метою розмістити нові типи даних та з метою можливості обробки необхідної інформації.

Нині найважливішим у навчальному процесі є питання впровадження сучасних інформаційних технологій. Протягом останніх 5-6 років більшість вищих закладів України працюють над упровадженням у навчальний процес необхідних баз даних та над автоматизацією в цілому.

ВСТУПНЕ СЛОВО
РЕКТОРА ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ
Шейка Василя Миколайовича

Освітньо-культурологічні виміри інформаційної цивілізації. 3

СЕКЦІЯ: КУЛЬТУРОЛОГІЯ ТА ЕТНОКУЛЬТУРОЛОГІЯ
В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

<i>К.В. Кислюк</i>	
Українська культура: теоретичні способи національного самоусвідомлення	5
<i>Т.В. Колючева</i>	
Культура как источник внутренней свободы человека	6
<i>Т. Н. Мароко</i>	
Искусство и философия	7
<i>В. М. Даренська</i>	
Українознавство як інтегративна культурологічна дисципліна.	8
<i>В.С. Рожнюк</i>	
«Священнодействие бытия»: архаический ритуал как перформативное действие	9
<i>Р.Н. Кулешов</i>	
Среда бытования постсовременного образа трикстера.	10
<i>К.А. Губаренко</i>	
Странствующий герой в западноевропейской традиции	10
<i>Г.В. Старкова</i>	
Нові міфології інформаційної епохи: міф у «віртуальному виконанні»	11
<i>О.Г. Сытник</i>	
Человек и кукла: к вопросу о генезисе проблемы	12
<i>И.А. Иштван</i>	
Медиа субъекция: визуальность, насилие, психомарксизм.	12
<i>А.И. Пальваль</i>	
Социальное проектирование в фантастике.	13
<i>Д.Н. Зуб</i>	
Образ человека в искусстве XX столетия	14
<i>Е.Ю. Насонова</i>	
Художественное творчество в контексте культуротворческих и культурозависимых возможностей искусства	15
<i>В. Ю. Даренський</i>	
Інформаційна специфіка художнього твору.	16
<i>С.А. Кочмарский</i>	
Слово и его энергетика в условиях информационного общества.	16
<i>Ю.М. Гирка</i>	
Бунтівний екзистенціалізм: європейський та український контекст	17
<i>В. О. Даніліян</i>	
Роль держави у формуванні і розвитку глобального інформаційного суспільства.	18
<i>Г.П. Даніліян</i>	
Мова як чинник ідентичності в умовах глобалізації комунікаційного простору	19
<i>Н.Б. Годзь</i>	
Культурні стереотипи в площині сучасності	19
<i>О. О. Кучеренко</i>	
Вопрос о соотношении материального и духовного в работе С. Н. Булгакова «Философия хозяйства».	20
<i>Н.С. Шолуха</i>	
Емануель Левінас як теоретик культури повсякденності	21

Т.М. Філіппова	
Критика В. Дільтеєм історичної обмеженості метафізики	21 ✓
Ю.А. Брагин	
В. Дільтей про філософію історії	22
О.В. Кудря	
Етична концепція В. Вернадського в епоху нового часу	23
В.С. Мирошниченко	
Критика «культурологического разума» (принцип «умудренного неведения» С.Л. Франка)	23
М. О. Яріко	
Два різновиди ісламського фундаменталізму	25
З.И. Марковская	
Елементи християнства в ученні хасидизма	26
О.М. Шамаков	
Особливості виявлення кенотичності в перших християнських святих давньоруської церкви	26
А.І. Здрок	
Соціально-адаптаційні функції традиції як філософсько-культурологічної категорії	27
О.С. Наужкіна	
Співвідношення понять «етнічна культура» і «традиційна культура» в етнокультурології	28
А.П. Олешко	
Етнокультурологічні дослідження А.Л. Метлинського	29
Э.И. Велиулаева	
Субетнічні групи кримських татар	29 ✓
А.Н. Корсун	
Концепція Никелса-Лемерсьє і міграції мегалітичних народів	30
Л.С. Азарцева	
Роль церкви в розвитку культури Харькова XVIII—XIX вв.	31 ✓
О.В. Ліманська	
Особливості формування святкової християнської традиції на Слобожанщині	32
Д.О. Гаєрюшенко	
Надладанський стиль в архітектурі садів Слобожанщини	33
Н.В. Дижченко	
Особенности развития культуры в поликультурном пространстве Приднестровья	34
Ю.Б. Мельник	
Символ культури здоров'я	35
І. М. Шуляков	
Прислів'я як приклад національного культурного стереотипу	36 ✓
СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	
Ж.А. Писаренко	
Культура як чинник ефективності державного управління	38
А. В. Матвеева	
Законодавчі акти як інструмент державної політики у сфері культури	38
Т.Ю. Драчова	
Вплив внутрішнього та зовнішнього середовища на конкурентоспроможність закладу культури	39
В.В. Калініченко	
Цукрова промисловість України наприкінці XIX — на початку XX ст.: історіографічний огляд	40 ✓
А.В. Скиданова	
Товарна структура стаціонарної торгівлі в Харківській губернії (друга половина XIX — початок XX ст.)	41

<i>М.В. Лавринович</i>	
Особливості продюсерської діяльності в аудіовізуальній сфері	42
<i>О.В. Баят</i>	
Плинність кадрів у системі професійно-технічної освіти в Дніпропетровській області	43
<i>С.М. Соболева</i>	
Культурологічний аспект екологічної підготовки студентів фінансово-економічного профілю	43
<i>А.Г. Прокошина</i>	
Проблема безробіття в перехідний період України	44
<i>С.В. Фомічева</i>	
Страховий ринок України: характеристика, тенденції та прогнози розвитку.	44
<i>В.Г. Щипова</i>	
Суцність лізинга и особенности его развития в Украине	45
<i>А.С. Сахаровська</i>	
Особливості конкуренції на страховому ринку України	46
<i>І.С. Обідець</i>	
Інвестиційна діяльність страхових компаній	46
<i>З.Н. Остропольська</i>	
Технології менеджмента в соціокультурній сфері	47
<i>И.А. Никитинская</i>	
Інновації в маркетинге страхових услуг.	48
<i>І. О. Руденко</i>	
Перспективне бюджетне планування в Україні.	49

СЕКЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<i>Л.П. Саракун</i>	
Сучасна українська держава і проблеми управління культурою	50
<i>Л.О. Верунова</i>	
Проблеми фінансування культури на сучасному етапі	50
<i>Н.А. Медведчук</i>	
Міжнародні культурні програми як елемент менеджменту соціокультурної діяльності на рівні ЄС.	51
<i>Н.О. Павленко</i>	
Реорганізація органів управління культурою і мистецтвом у 30-ті рр. ХХ ст.	52
<i>Е.Г. Кашина</i>	
Креативность как черта характера менеджера.	53
<i>В.В. Босая</i>	
Менеджер как пользователь управленческого учета.	54
<i>В.В. Свиридова</i>	
Роль фінансової інформації в прийнятті управленческих рішень.	54
<i>Е.В. Бойченко</i>	
Маркетинг как метод управления деятельностью страховой компании	55
<i>Н.О. Школенко</i>	
Характеристика сучасного ринку дозвілля	56
<i>О.Б. Жижда</i>	
Повышение прибыли в планировании деятельности турпредприятия	57
<i>Ю.Е. Жёлтышева</i>	
Ефективність бизнес-планирования на предприятиях индустрии туризма.	58
<i>Н.В. Дяченко</i>	
Направления развития внутреннего туризма в Украине	58
<i>О.А. Любова</i>	
Проблеми розвитку детского туризма в Украине	59
<i>В.М. Шкуркіна</i>	
Соціокультурна функція анімаційної діяльності менеджерів туризму	59

Н.А. Наумко Религійозний туризм як перспективне направление в діяльності туристических підприємств	61
М.И. Красковская Роль реклами в сучасному суспільстві	61
А.А. Радченко Статус соціальної реклами в системі суспільних відносин	62
В.А. Стеценко Оптичеські ілюзії в рекламі	63
А.В. Шевелів PR- комунікації: робота з пресою	63
Л.В. Лобарева Вплив СМІ на формування суспільної думки	64
К.В. Вукілова Проблеми створення сучасної української сім'ї	65
Т.О. Ялоха Стиль управління та ділове спілкування сучасного театрального керівника	65
І.М. Ушко Ділові подарунки як інструмент символічного впливу	66

СЕКЦІЯ: МУЗЕЙНА СПРАВА І ОХОРОНА ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Є.В. Андрейченко Сучасні перетворення в музеях України	68
І.С. Панченко Історія діяльності Харківського музею наочних посібників на початку 20-х рр. ХХ ст. ...	68
І.М. Головацька Система музейних інформаційних ресурсів Галичини: забезпечення збереженості та загальнодоступності	69
Д.І. Проскура Пам'ятки культового мистецтва як історико-культурна цінність	70
Л.В. Гусак Втрачені комплекси Святогірського монастиря. Скит Великого Арсенія	71
О.М. Попова Музей Харківського церковно-археологічного товариства: історія заснування та діяльності	72
В. Рубан Роботи титана відродження в Луврі	73
В.В. Ключко Внесок інтелігенції в розвиток музейної мережі Харкова (XIX — початку ХХ ст.)	73
Ф.Д. Рябчикова Електронний путівник як форма інформаційного обслуговування відвідувачів	74
Т.В. Кеу Стародруки і сучасність (деякі проблеми збереження)	75
С.І. Балабанчик Формування архівних установ Слобожанщини	76

СЕКЦІЯ: ОСВІТНЬО-ВИХОВНА МІСІЯ КУЛЬТУРИ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЙ

А.В. Донцов Інформаційне середовище як чинник формування моральної культури студента	78
М.В. Арнаутів Студентське самоврядування як засіб соціалізації молоді в умовах вищого навчального закладу	78
В.І. Русаненко Студентське самоврядування як невід'ємна складова сучасного навчального процесу	79

О.Ю. Хендрик	
Проблема соціалізації студентської молоді засобами хореографічного мистецтва	80
В.О. Чепурна	
Загальнокультурологічна підготовка як засіб формування політичної культури студентів	81
Н.О. Максимовська	
Соціально-педагогічна діяльність у вищому навчальному закладі	82
А.В. Арнаутов	
Засоби соціального виховання молоді в умовах студентської соціальної служби при ХНПУ ім. Г.С. Сковороди	82
Н.С. Бєаєко	
Девіантна поведінка підлітків як соціальна проблема	83
В.В. Авдіюк	
Методи роботи соціального педагога щодо соціальної корекції та реабілітації залежної девіантної поведінки молоді	84
І.А. Гайдамашко	
Профілактика агресії підлітків як соціально-педагогічна проблема	84
О.Ю. Федорченко	
Засоби профілактики тютюнопаління серед підлітків в умовах ЗНЗ	85
Ю.В. Елочан	
До проблеми дефініції «соціально-педагогічного середовища професійно-технічного навчального закладу»	86
Ю.В. Возна	
Проблема застосування соціально-педагогічних технологій в умовах відкритої виховної системи	87
І.Ю. Шевченко	
Проблеми професійно-технічних навчальних закладів у роботі з учнями-сиротами	87
С.О. Рабійчук	
Вплив духовних і культурних цінностей на характер дозвіллевої діяльності старшокласників	88
О.П. Тожчук	
Технології соціально-педагогічної діяльності в професійному самоопределенні старших подростокв	89
Е.Ю. Яковенко	
Організація соціально-педагогічної діяльності з обдарованими учнями в умовах літнього оздоровчого табору	89
О.І. Кутенко	
Соціально-виховний потенціал театрального мистецтва в сучасній школі	90
Н.В. Дижун	
Соціально-педагогічна підтримка обдарованих дітей	91
Т.В. Азібалова	
Виховання дітей-сиріт в умовах дитячого будинку сімейного типу	91
Е.Ю. Федоряка	
Гра як засіб соціалізації дошкільнят в умовах притулку	92
Т.І. Мовчан	
Формування та розвиток соціальності дітей в умовах дошкільних закладів освіти	93
В.О. Афоніна	
Роль соціального педагога в реабілітації дітей з особливими потребами	94
О.І. Проскурняк	
До проблеми соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують дітей з особливими потребами	94
Т. І. Бутурлиж	
До питання про гендерну культуру старшокласників	95

<i>Ю.О. Лисенко</i>	
Соціально-педагогічний аспект дослідження молодіжної субкультури.....	96
<i>М.О. Якименко</i>	
Неформальные молодежные объединения как сфера социально-педагогической деятельности.....	97
<i>М.І. Шершньова</i>	
Інформаційний аспект соціально-педагогічної роботи з жінками, що постраждали від сімейного насилля.....	98
<i>М.С. Рижкова</i>	
Виникнення жіночої освіти в Україні.....	98
<i>О.Ю. Новікова</i>	
Соціалізація людей похилого віку: стратегія, перспективи.....	99
<i>О.М. Пахомова</i>	
Соціальне виховання та релігія.....	100
<i>Т.В. Дарда</i>	
Вплив соціальної реклами як явища культури на поведінку людини в соціумі.....	101
<i>Я.В. Власенко</i>	
Соціальний інтелект як складова професійної підготовки психолога в сучасному суспільстві.....	101
<i>О.Є. Гутник</i>	
Використання технологій для формування толерантності як професійної якості соціального педагога.....	102
<i>В.А. Стоянов</i>	
Концептуальні основи педагогічної технології формування професійних якостей.....	103
<i>Г.О. Коробка</i>	
Місце гумору в розвитку творчого образу педагога.....	103
<i>С.П. Оршкко</i>	
Формування особистісних духовних і культурних цінностей засобами туристсько-красназвочої діяльності.....	104
<i>О.Л. Біличенко</i>	
Освітньо-виховний потенціал класичної літератури і культурна ситуація ХХІ століття..	105
<i>Ю.Ю. Польшина</i>	
Соціально-педагогічні ідеї В. Сухомлинського крізь призму сучасності.....	106
<i>Л.В. Ричкова, М.В. Голтвеницька</i>	
Управління розвитком школи засобами соціального партнерства.....	106
<i>Т.В. Одикцова</i>	
Новая эпоха — новые требования.....	107
<i>І.В. Дерев'якко</i>	
Питання організації індивідуальної навчальної роботи студентів у Болонській системі навчання.....	108
<i>Т.А. Баранова</i>	
Гуманітаризація викладання математики.....	108
<i>Д.М. Тюріна</i>	
Інтелектуальне виховання студентів економічних спеціальностей.....	109
<i>В.В. Стешенко</i>	
Проблеми формування національної системи фізичного виховання в Придніпровському регіоні.....	110
<i>Т.Е. Швець</i>	
Шляхи формування євроатлантичної свідомості сучасної молоді.....	110

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА МОВОЗНАВСТВА

<i>Ю. Н. Денисенко</i>	
Архетипы современной сказки о Гарри Поттере.....	112
<i>Б.А. Доронина</i>	
Философские воззрения Омара Хайяма.....	112

<i>Я.Г. Жовніренко</i>	
Визначення термінів: мовний стан та ситуація	114
<i>С.Ю. Ільченко</i>	
О-мовлення світу як його творення (за Т. Возняком)	114
<i>К.А. Ковалева</i>	
Философские и религиозные мотивы в творчестве Л. Н. Толстого	115
<i>О.О. Колмыкова</i>	
Основные положения философской критики Вл. Соловьева	117
<i>Е.Ю. Лысенко</i>	
Философия языка и язык философии в работах М. Мамардашвили	117
<i>Н.М. Маторина, Я.Г. Жовніренко</i>	
Об истории изучения языковой ситуации в Украине	118
<i>У.О. Фарима</i>	
Чорношкірий герой Ю. О'Ніла («All god's chillun got wings») і творення власної культурної ідентичності автора	119
<i>У.Ю. Федорчук</i>	
Філософія мови в книзі Ю. Степанова та С. Проскуріна «Константи світової культури» ..	119
<i>Ю. В. Школьник</i>	
Проблема свободы в философии Ф. М. Достоевского	120
СЕКЦІЯ: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ВИМІРИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Н.А. Гоголя</i>	
Система ценностей в утопических проектах Томаса Мора и Томаззо Кампанеллы	122
<i>Л.С. Гоц</i>	
Индустрия сновидений в контексте современных информационных технологий	122
<i>Н.П. Перекупка</i>	
Философия будущего и научный прогноз (футурология)	123
<i>С. Шевцова</i>	
Проблемы молодежи	124
<i>Д.С. Векличева</i>	
Неформальные молодёжные движения	125
<i>М.І. Перельот</i>	
Діагностика соціалізації студентів	126
<i>Т.В. Кравченко</i>	
Соціалізація і виховання: логіка взаємозв'язку	127
<i>Ю.А. Корницька</i>	
Суспільствознавчі цінності в бутті особистості	128
<i>Є.В. Телуха</i>	
Система парламентських виборів як детермінант розбудови партійної системи в Україні	129
<i>О.В. Роговець</i>	
До проблеми формування громадянської культури в дітей підліткового віку	130
<i>О.В. Голуб</i>	
Організація державної служби в умовах глобалізації	131
<i>О.В. Литвин</i>	
Основні функції політичної культури молоді на сучасному етапі	132
<i>А.А. Рябцева</i>	
Соціальна служба в організаційній структурі підприємства	132
<i>Є. І. Гуліцька</i>	
Соціально-політичні особливості інформаційного суспільства	133
<i>Н.В. Срібляк</i>	
Гуманізація і гуманітаризація сучасної освіти — важливий чинник удосконалення освітньої політики	134
<i>А.Г. Слободянюк</i>	
Знаковое снаряжение. Социокультурная функция вещей в повседневном взаимодействии	135

СЕКЦІЯ: ХОРОВА КУЛЬТУРА: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

В. В. Воскобойникова Исполнительская интерпретация духовных песнопений в рамках богослужения и на концертной эстраде.	136
Ю. Е. Шандро-Любчинская Колокольность как фактор становления интонационной системы православного богослужебного пения.	137
Л. В. Штигаль Духовная музыка А. Т. Гречанинова в контексте нового направления русской музыки . . .	137
А. В. Сакидон Духовная музыка С. В. Рахманинова как феномен русской культуры.	138
В. Г. Мазова Феномен стиля Алемдара Караманова	139
Р. В. Корневич Применение технических средств в процессе обучения дирижера-хормейстера	140
С. Ю. Тендитный Формирование неофольклорных тенденций в хоровых сочинениях И.Ф. Стравинского («русский период»)	141
Н. М. Паладько Неофольклорні тенденції в сучасній музиці	142
С. М. Худякова Характерные черты неофольклора в вокально-хоровом творчестве композиторов XX столетия	143
А. В. Елфимова Неофольклоризм как стилевое направление в украинской хоровой музыке XX века	144
Н. Н. Некрасова Об изучении эволюции исполнительских традиций духовной хоровой музыки	145
Н. С. Корецкая Строй как один из важнейших элементов хоровой звучности.	145
Н. С. Корсун Новые жанрово-стилистические тенденции в современной музыке (последние 30 лет XX ст.)	146
С. А. Вініамінова Фестивальний рух як нова парадигма сучасного культурологічного простору України	147
М. П. Вішленков Елемент «співтворчості» в самостійній роботі студента над хоровою партитурою	148
О.М. Батовська Тракування хору в опері «кармен» Ж. Бізе: традиції і новаторство	149
Л.П. Ульяновська Духовна сила музики	150
Р.В. Хондока Формування морально-духовних цінностей студентів засобами пісенної творчості на заняттях хору	151

СЕКЦІЯ: МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ,
ВИКОНАВСЬКА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

Т.В. Поталчук Музичне мистецтво як засіб впливу на особистість	153
О.А. Верба Музыкально-теоретическое наследие С. С. Богатырёва	154
В.В. Михайлець Вокально-методичні принципи М.І. Глинки в сучасній вокальній педагогіці	155
Л.Н. Колчанова Проблемы взаимосвязи оперного и драматического исполнительства в творчестве Е.П. Кадминой.	156

✓ Е.С. Гордеева Актерско-педагогическая деятельность народной артистки Украины Валентины Аркановой	156
✓ В.Ф. Подорлова Харьковский академический театр музыкальной комедии — лаборатория новой оперетты	157
М. Мороз К вопросу о зрелищности в музыкальном спектакле	158
✓ Т. В. Пасичинська Виникнення та розвиток музики танго	159
В.В. Тизиев Вокализ в джазе: от способа высказывания к жанру	160
О.В. Николаенко Система упражнений для поддержания концертной формы исполнителя: теория и практика	161
М.М. Цурин Мотивация музыкально-педагогической деятельности	161
О.Г. Баранова Специфика работы дирижента в студенческом коллективе	162
А. В. Денисенко Коммуникативно-психологические особенности работы дирижера с музыкальным коллективом	163
Т.Г. Эксаревская Феномен Паганини сквозь призму законов психофизиологии	164
Ю. Г. Цезюх Искусство игры на трубе: исторический аспект	165
В.М. Джитриева Гитара в истории русской музыкальной культуры	166
А. В. Лейбина Проблемы исполнительской интерпретации гитарной музыки Э. Вилла-Лобоса (на примере цикла «Двенадцать этюдов»)	166
В. А. Зинченко Смысловая атрибуция фитных распевов в нотолинейных ирмологионах (по материалам рукописных богослужебных сборников Украины конца XVI — начала XVIII вв.)	167
О.Л. Рубан Терминология структурного анализа музыкальных произведений в контексте смены историко-стилевых парадигм (XVII — первая половина XIX вв.)	168
Н.И. Фурник Полистилистическая направленность современного композиторского творчества (на примере хоровых жанров А. Щетинского)	169
Е.С. Садовникова О категориальной сущности понятия «авторский стиль»	170
✓ Г. М. Бреславец Тембр як текст в авторській концепції	170
С.Г. Аифилова Дивертисмент в творчестве В. А. Моцарта	171
Я.Н. Котенко И. Брамс как хранитель историко-культурной традиции	172
Е.В. Небуну Образы трагедии Шекспира «Ромео и Джульетта» в симфонической музыке композиторов XIX века	173
В.П. Животченко Традиційна українська пісенність як відбиття світогляду давніх слов'ян	173
С.А. Літвінова Відображення в псалмі культурних зв'язків України наприкінці XVI та XVII ст.	174

Н. П. Швець	Регіональна специфіка весільної обрядовості Слобідської України	175
Е. Л. Лихолобова	Фольклорные традиции в современном исполнительстве хоровых коллективов Полтавщины	177
Ю. В. Федосенко	В. Ємець — видатний український бандурист ХХ ст.	177
С. Ю. Бакай	Музично-педагогічна та просвітницька діяльність Г. Сквороди на Харківщині	178
В. В. Кокурнікова	Інтегративний контекст дисциплін художньо-естетичного циклу в процесі фахової підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей	179
О. Б. Дрепіна	Шляхи естетичного самовиховання студентів мистецьких спеціальностей педагогічного університету	180
Ю. В. Попласька-Мельниченко	Новітня методика музично-лінгвістичної взаємодії в процесі вивчення іноземної мови ..	181
Ю. Н. Шикова	Мастерство аранжировки Александра Исааковича Литвинова	182
О. В. Тихая	Синопись как фактор художественного мышления Леси Дычко: гармонический аспект (на примере «фресок для скрипки и органа»)	182
Л. Г. Канівець	Й. С. Бах і сучасність	183

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА. НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Е. Н. Курдупова	Теории происхождения танца	184
Е. Ф. Розина	Феномен искусства фламенко: от истоков до современности.	184
С. О. Захаров	Еволюція аргентинського танго в контексті хореографічного мистецтва кінця ХІХ — ХХ ст.	185
В. О. Сінцова	Культурно-історичні чинники формування єврейської танцювальної культури	186
И. С. Писклова	Обогащение танца пластическими элементами боевых искусств	186
А. В. Серякова	Сучасний хореограф як майстер художнього образу	187
Т. В. Шелуха	Специфика художественных образов в классической хореографии	188
В. Ф. Салех	Черты русской школы классического танца	189
Ю. С. Хлопецька	Обогащение лексики классического танца элементами народного танца в балетах ХХ века.	189
Н. М. Семенова	Контемпорарі як вид сучасної хореографії	190
Е. В. Янина-Ледовская	Принципы контактной импровизации	191
К. И. Роговой	Джаз в поисках стилей	192
Е. Ю. Сластина	Влияние музыкальных форм на становление структуры балетного спектакля	193

Н.Л. Пензєва	
Взаємодія музики і танцю у творчості Дж. Баланчіна	194
Т.А. Тищенко	
Чеховская «Чайка» в балетах Дж. Ноймайера и Б. Эйфмана	194
О.А. Корж	
Способ раскрытия субъективности героя в хореографии Б. Эйфмана	195
В.С. Харічева	
Рок-балет О. Журбіна — М. Боярчикова «Орфей та Евридика» в контексті мистецьких пошуків 1970—80-х рр.	196
К.В. Бортник	
Творча діяльність Леоніда Маркова в ХАТОБі.	197
В.В. Загоруйко	
Роль творчества В. Елизарова в развитии современного бального танца	198
О.А. Бондаренко	
Творческий стиль балетмейстера Иржи Килиана	199
Е.Ю. Кулакова	
Феномен социальных танцев	199
Е. А. Кривошица	
Игровой стрейчинг как составляющая учебного процесса в детском хореографическом коллективе	200
С.Ю. Салин	
Влияние бального танца на развитие личности	201
И.Я. Писарева	
Проблемы охраны здоровья учащихся хореографических школ и училищ	202
О.А. Тимченко	
Танцевально-двигательная терапия	203

СЕКЦІЯ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТЕАТРУ, КІНО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Г.М. Албагачієва	
Харківський театр музичної комедії як засновник музичного мистецтва в Україні (20—30-ті рр. ХХ ст.)	204
О. А. Аячел	
Вплив елементів «театру. doc» на сучасний театр масових дій	204
А. Блинкова	
Особенности театра Евгения Вахтангова	205
О. Буваець	
Вплив музичного оформлення вистави на свідомість глядача	206
О.І. Галонська	
Характерні ознаки організації сценічної дії і драматургії в театрі малих форм	207
В.Е. Данилова	
Особенности эстетики театра Ежи Гротовского	208
И.К. Дзюбенко	
Костюм и его цвето-фактура	209
Калсом Моханад	
Дидактические аспекты телевидения	210
О.В. Качмар	
Іван Рубчак у житті й на сцені	210
Н. Ю. Кікоть	
Значення деталі в художньому вирішенні вистави	211
Р.А. Монзольєвський	
Особенности режиссуры свят инициационного типа	212
Г. В. Панибратец	
Развитие фестивального движения — инновационный шаг в культуре и информационном обществе XXI века.	213

Н. Раскола

Специфика разработки драматургической структуры телевизионных программ
в жанре журналистского расследования 214

В.В. Русанов

Психология подачи и восприятия информации в режиссуре эстрады
и массовых праздников 215

Н. В. Слепченко

Драматургія сучасних загальноміських свят та їх фольклорні джерела. 215

Н.В. Цыгановская

Сходство спорта с театром: иллюзия или реальность? 216

М.А. Шевченко

Кинематограф и мультимедиа: трансформации субъективности 217

В.А. Шикарева

Особенности драматургии массовых зрелищ как средство формирования
личности ребенка 218

Д. Ю. Штепа

Драматургія сучасних ток-шоу в контексті видовищної культури. 218

СЕКЦИЯ: КНИГОЗНАВСТВО. БИБЛИОТЕКОЗНАВСТВО. БИБЛИОГРАФОЗНАВСТВО**В.А. Маркова**

Соціально-комунікативна чи соціально-комунікаційна природа книги? 220

О.О. Литвиненко

Атрибутивна та функціональна структури книжкової комунікації 220

С.Е. Амелина

Электронные книги в современном обществе 221

Д.В. Николаев

Електронні видання: проблеми визначення та класифікації 222

Г. А. Заріпова

Співвідношення традиційного й електронного книговидавання
та книгорозповсюдження 223

С.В. Сыщенко

Образовательные электронные издания 224

А. А. Лук'янцева

Проблематика видання навчальної літератури для вищої школи 225

Е. О. Шеванова

До проблеми створення державної централізованої системи книгорозповсюдження
«Книги, що є в наявності або друкуються». 226

Т.Д. Булах

Правове регулювання реклами у видавничій справі 227

Е.В. Обозна

Споживча реклама як заключний етап маркетингової кампанії видавництва 227

А.В. Ганьшина

Талисман как средство имиджевой рекламы 229

О.М. Афанасенко

Інтернет-книгарні як дистанційний спосіб продажу книжкової продукції 229

Я. О. Слісенко

Електронні книговидавничі та книготорговельні ресурси України:
стан і перспективи розвитку 230

Т. В. Скачкова

Розвиток української книготорговельної бібліографії з найдавніших часів
до початку ХХ ст. 231

О. М. Кобелев

Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як складова нової соціально-
комунікативної реальності: проблеми та напрями дослідження 232

<i>О.М. Кучерова</i>	
Бібліотечний простір: соціокомунікативний аспект розгляду	233
<i>Ю.В. Ходарєва</i>	
Бібліотечний соціальний інститут (БСІ) в інформаційно-телекомунікаційному просторі	233
<i>В.С. Король</i>	
Прийняття управлінських рішень як важлива функція управління бібліотекою	234
<i>О. Ю. Мар'їна</i>	
Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек в інформаційному суспільстві	235
<i>А.М. Яблоновська</i>	
Реінжиніринг бібліотечно-інформаційних процесів	236
<i>Чжао Лі</i>	
Системне проектування національного електронного інформаційного ресурсу (ЕІР)	236
<i>Н. В. Кривошея</i>	
Наукова організація праці в бібліотеці	237
<i>М.В. Соловійова</i>	
Комерційний розрахунок у діяльності бібліотеки	238
<i>Є.В. Яковлєв</i>	
Бібліотека ВНЗ як інформаційний центр: стан та перспективи розвитку	239
<i>Ю.С. Харитонова</i>	
До проблеми ефективності використання електронних ресурсів вузівської бібліотеки ...	240
<i>М.М. Кузнецова</i>	
Сучасні тенденції збагачення змісту краєзнавчої діяльності ОУНБ України	241
<i>В.В. Ногіна</i>	
Резерви вдосконалення контенту веб-сайтів дитячих бібліотек України	241
<i>А.Є. Журавльова</i>	
Особиста бібліотека Г.П. Данилевського у фондах ХДНБ ім. В.Г. Короленка: стан та перспективи реконструкції	242
<i>І. П. Фоміченко</i>	
Дмитро Іванович Багалій та Харківська громадська бібліотека	243
<i>Н.В. Голубєва</i>	
Роль освіти в побудові інформаційного суспільства України	244
<i>Л.І. Демчина</i>	
Система документологічної підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів України в умовах ступеневої освіти	245
<i>Т.А. Дурсєва</i>	
Техніко-технологічна підготовка бібліотечних фахівців як напрям трансформації сучасної бібліотечної освіти в Україні	246
<i>І.І. Макеєва</i>	
Модель спеціаліста бібліотеки вищого навчального закладу	246
<i>В.П. Жукова</i>	
Роль людського чинника в безпеці професійно-діяльнісного середовища бібліотеки	247
<i>О.О. Лебедюк</i>	
Науково-дослідницька робота як засіб підвищення професіоналізму студентів педагогічного університету	248
<i>М.М. Васильченко</i>	
Інформаційне забезпечення історичних досліджень: основні терміни та напрями розробок	249
<i>В.П. Жуков</i>	
Формування музично-нотного сегмента медіаресурсів бібліотек	250
<i>Н.Н. Мухомедьяров</i>	
Здоровий образ життя: соціально-комунікативний підход	251
<i>І.П. Коваленко</i>	
Детермінанти багатозначності поняття «правава культура»	252

Ю.В. Пасмор
 До проблеми визначення поняття «правова інформація» в системі соціальних комунікацій 252

Н.Б. Кононенко
 Обласна наукова бібліотека як джерело документопостачання фондів публічних бібліотек регіону 253

О.В. Дюндік
 Зберігання документів у бібліотеках: теорія, методика, практика 254

Н.О. Дубова
 Сучасний стан реставрації бібліотечних фондів України 255

І.М. Лузгар
 Сучасний стан документопостачання бібліотек України 256

О.П. Дудка
 Формування фондів шкільних бібліотек електронними підручниками 257

І.В. Малішевський
 Зведені каталоги України: можливі шляхи розвитку 257

Л.В. Глазцова
 Пріоритетні напрями розвитку бібліографічної біографістики в Україні на сучасному етапі 258

О.В. Колупаєва
 Технології Інтернету в генеруванні бібліографічних ресурсів 259

Н.К. Литвиненко
 «Горный журнал» як джерело краєзнавчої бібліографії Донбасу 260

Н.С. Хорошилова
 Технологія виконання запитів віртуальною довідковою службою за допомогою мережевої форми 261

СЕКЦІЯ: НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ, МИСТЕЦТВА ТА ОСВІТИ

А. М. Шелестова
 Формування електронної документації сучасного університету: постановка проблеми .. 263

О. А. Ложокосова
 Разработка методов описания организационно-распорядительных документов с использованием технологии XML 264

А.В. Вернигора
 Аналіз та обговорення конкретного матеріалу соціальної служби як метод активного навчання студентів 264

А. М. Загорулько
 Автоматизированная система планирования и контроля учебной деятельности кафедры ВУЗа 265

А. Е. Павлова
 Автоматизация разработки документации с использованием системы DocBook (на примере методических материалов кафедры) 266

О.В. Олійник
 Комунікативні особливості інформаційних технологій навчання студентів 267

Н. С. Кравець
 Использование технологии Flash при создании демонстрационных учебных материалов 267

А.С. Шиповская
 Значение информационных порталов в сети Интернет 268

В.А. Брусенцев
 Учебный информационный портал ВУЗа 269

М.Н. Красникова
 Компьютеризация системы делопроизводства в деканате ВУЗа в условиях перехода к Болонской системе 270

М.А. Алфьоров	
Веб-навігація інформаційних ресурсів Інтернету з питань художньої культури України	270
Г.І. Слосанська	
Інтерактивні технології в системі дистанційної освіти Австралії	271
В.О. Ярута	
Рекомендації до вибору вихідних даних для методу двокритерійної апроксимації експериментальних даних	272
В.В. Гришин	
Информационно-коммуникационные технологии в структуре органов местного самоуправления	273
Ю.В. Павліченко	
Наукометричний аналіз дисертаційних робіт (на прикладі медичної радіології)	273
О. В. Тітова	
Інформаційний моніторинг: засоби реалізації в організації	274
Н.А. Стрелец	
Разработка электронных версий художественных изданий с использованием формата Fiction Book	275
Е.И. Тихомирова	
Значение концепции лингвистического обеспечения для сферы документальных коммуникаций	275
А.А. Усань	
Комбинированное использование технических индикаторов MACD и Stochastic	276
И.А. Побеженко	
Поиск оптимальных коэффициентов для реализации вейвлет-преобразования в стандарте JPEG2000	277
В.О. Юрченко	
Виртуальные миры: сравнительная характеристика технологий Macromedia Flash и VRML	277
Ю.В. Ерѐма	
Иновационные технологии как средство для саморазвития взрослеющего человека	278
И. Г. Колесник	
Визуализация текстовой информации в электронных документах	279
С.О. Головка	
Особливості комп'ютеризації діловодства у сфері управління	280

СЕКЦІЯ: ІНОЗЕМНИХ МОВ

О. С. Єршова	
Етика в комп'ютерній мережі	281
Е. О. Захарова	
Дослідження предметної області для розробки сайту ВНЗ	
А.І. Малєєва	
Ванерна реклама	282
О. О. Побережна	
Експертні системи	282
Т.В. Ступенькова	
Використання комп'ютера. Моделі баз даних	283

Наукове видання

Культура та інформаційне суспільство XXI століття

**Матеріали всеукраїнської науково-теоретичної конференції
молодих учених, 24-25 квітня 2008 р.**

Відповідальний за випуск
Т.Д. Булах

Редактори:
Торбовська Л.Ф.
Булах Т.Д.
Гирка Ю.М.
Сервінська О.С.

Комп'ютерна верстка
С.В. Яшиш

План 2008

Підписано до друку 04.04.2008 р. Формат 60x84/16.
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 2,7. Обл.-вид. арк. 2,9. Тираж 300. Зам № 33

ХДАК, 61057, Харків-57, Бурсацький узвіз, 4.
Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК